

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

71

1968

GIUSEPPE MAROTTA

ȘCOLARII SOARELUI

Giuseppe Marotta (1902 — 1963) s-a născut la Napoli, unde a exercitat, în prima tinerețe, cele mai felurite profesii; după 1925 a fost gazetar la Milano, apoi la Roma, colaborând la Corriere della Sera și L'Europeo, articolele sale excelând prin vervă, umor și fantezie.

Se impune atenției cititorilor și criticilor atât ca romancier și nuvelist, cât și ca dramaturg și autor de scenarii de film.

Spicuim câteva din volumele publicate: Questa volta mi sposo (De data asta mă căsătoresc — 1932), Mezzo miliardo (O jumătate de miliard — 1942), L'Oro di Napoli (Aurul Neapolului — 1947), 'San Gennaro non dice mai di no (Sfântul Gennaro nu zice niciodată nu — 1948) A Milano non fa freddo (La Milano nu e frig — 1949) Coraggio, guardiamo (Curaj, să privim — 1953) Mal di galleria (Rău de galerie — 1958) și Gli alunni del tempo (Școlarii timpului — 1960).

GIUSEPPE MAROTTA • ȘCOLARII SOARELUI



Lei 50

EM

COLECȚIA MERIDIANE

Clubul cărții digitale 2024

Giuseppe Marotta

Școlarii soarelui

Traducere și postfață de : *Alexandra Bărcăcilă*

Editura pentru Literatură Universală

București — 1968

Coperta de: *Cristian Bărcăcilă*

Giuseppe Marotta

GLI ALUNNI DEL SOLE

© Bompiani, Milano, 1961, IX Edizione

**Şcolarii
soarelui**

Lui *Umberto Frugiuele*

I SATURN ERA, COPIII ȘI-I MÎNCA

Cîtă mitologie știu, am învățat-o la vremea ei de la don Federico Sòrice, prin cartierul Stella și aiurea, pe ziduri de curți sau pe sub arbori, pe lîngă vreo mică fîntînă ca la Serino, ori cocoțat pe cîte o cariolă, ce aștepta cu brațele la cer să i se dea și ei ceva de lucru : era la ceasul oricare dintr-o zi senină și mai ales de sărbătoare, soarele cîștiga sau pierdea partida contra norilor și întinericului, iar noi ascultam nesătui, printre zgomote eteroclite, poveștile bătrînului nostru prieten cu zei și zeițe. Timp de treizeci de ani slujise ordinea școlară pe coridoarele liceului din piazza Dante, pînă în ziua cînd l-a atins boala ciudată de a întări, cu cerneluri îndoite cu apă, dungile din țesătura hainelor roase de prea multă purtare, pe care corpul didactic le lăsa la vestiar : o incorigibilă manie de restaurație, ce l-a costat pierderea slujbei pe don Federico, reclamat în repetate rînduri de profesorii indignați. Bătrînețea nu se mărginise să-i preschimbe lui Sòrice doar înfățișarea, să-l usuce încet, încet, ca pe un pește afumat, de-ți venea în gură, văzîndu-l, gustul acela particular de sare și de fibră lemnoasă, dar ea lucrase, asta mai ales, și la sufletul lui. Prietenia și flecărelile noastre au început într-o bună zi, atît îmi reamintesc, și au continuat apoi tot

aşa — ne-am strîns în jurul lui pentru prima dată lîngă un grilaj de pe via Cagnazzi. În curte se vedeau nişte butoaie şi cîteva orătănii, o cămaşă întinsă la uscat ne saluta zbătîndu-şi mînele pe coada unei măhuri puse de-a curmezişul pe balustrada unui balconaş ; don Federico oftă şi începu :

— Nu poţi avea încredere nici în sînge din sîngele tău ! Saturn, care Saturn era, şi-a urgisit copiii legitimi...

— Noi să fim sănătoşi ! Şi, în definitiv, cine era domnul ăsta Saturn ? Întrebă don Antonio Pagliarulo, bărbierul, privind cu coada ochiului (era saşiu) la fostul servitor de şcoală şi la tot ce-l înconjura.

Don Federico :

— Cine era Saturn ? Omul ăsta, băieţi, a fost, fără discuţie, o autoritate legiuită, un monarh absolut, un fondator greco-roman, care a creat lumea de pe vremea aceea, în momentul cînd nimeni n-ar fi visat măcar ! Aţi prins ideea ? Înainte de Adam şi Eva, înainte de Mahomed, vine Saturn, se uită jur împrejur, vede că nu e nici cer, nici pămînt, şi spune : „Ce e aici, şură, sau depozitul vămii ?!” — Îşi scoate haina, îşi scoate jiletca şi se apucă de treabă. Domnilor, omul ăsta, numai în trei zile, a făcut de unul singur şi Olimpul şi Tesalia şi globul pămîntesc, cum scrie în mitologie.

Don Catello Debbiase, ciubotarul, încîntat că pescuise un muc de ţigară din propria beretă, strigă :

— Isuse Cristoase ! Păi ăsta, cu tot respectul vorbind, dacă-și lepăda și cămașa, era în stare să facă și Napoli și New Yorkul, pe deasupra !

— Făcea doar pe placul lui și ce-i trăsnea, cu-metre, se repezi don Salvatore Cadamartori, fructarul, galantonul sparge-mutră, și poartă-coarne, tremurînd de neastîmpăr să audă mai departe. Îi sărea lesne țandăra, pînă și băiețan-drilor ca mine le venea mai la îndemînă să-l ocolească, și prea puțini îndrăzneau să sufle măcar în fața lui vreo aluzie la faptul că nevasta îl înșela cu un bijutier din Chiaia. De altfel, don Salvatore era gata să se ia de piept cu te miri cine și din te miri ce, exceptat fiind bijutierul în cauză, și-l apuca așa, din senin, din iarbă verde. La fel și acum — scrîșni din dinți și, străpungîndu-l pe don Sòrice cu privirea, zise :

— Mai departe. Saturn ăsta a pus țarușii de casă și de prăvălie ! Bine, da zi-mi o dată, cum arăta tipul ?

— Frumos bărbat, don Salvatore dragă ! O cruce de voinic cum nu-ntîlnești pe toate cărările ! Cele șapte minuni la un loc, o barbă respectabilă, creață și neatinsă de foarfeci... niște umeri... o burtă și o călcătură de domn ! Așa că Saturn al nostru a făcut ordine generală : de o parte oceanul, de partea cealaltă șesul și celelalte ; și pe urmă, parcă ce, putea să stea cu mîinile în sîn ? Și-a zis : „Acum, hai să mă așez la casa mea... O iau pe Rea și mă însor cu ea”. A fost o nuntă de pomină, pînă astăzi se mai povestește, credeți-mă pe mine !

Don Rosario Nèpeta, ghebosul, întrerupîndu-l :

— Stai puțin : Rea asta era blondă sau brună ?

— Era și blondă și brună, răspunse don Federico. Să vă explic... Rea era pămîntul, așa că nu putea fi de o singură culoare. Ia gîndiți-vă : o femeie clasa-ntîi — un bust, niște brațe și, din cap pînă-n picioare, să rămîi cu gura căscată ! Altfel cum ar mai fi prin toate muzeele ?

— Să-mi trăiești, don Saturn și s-auzim de bine încă o sută de ani de-acum înainte ! strigă Vincenzino Aurispa; era o sfîrlează de băiat, factor la telegraf, pe la optsprezece ani, și cînd făcea hoștește cu ochiul, toată ființa lui lua parte la gest.

— Te rog ! îl opri don Federico. Și, cum vă spuneam, repede după nuntă s-a pornit droaie de copii : la asemenea pereche, vă închipuiți și voi ! Au făcut vagoane de copii, mînia lui Dumnezeu ! Întîi și-ntîi s-au născut giganții ciclopi¹, asta a fost chiar peste măsură ! Niște namile cît Vezuviul, cu o sută de brațe și un singur ochi în mijlocul frunții...

— Mult trebuie să fi ținut ei la ochiul ăla, șopti don Alfredo Tescione, cărbunarul, pipăindu-și ochelarii grei din buzunar ; foarte miop, avea o privire de copil nenorocit ; imaginile îl loveau prin surprindere și simultan, că nici nu mai putea reacționa la asaltul lor.

— Și pe urmă ? întrebă don Antonio Pagliarulo.

¹ Cînd vorbește bătrînul Sòrice, autorul încurcă intenționat datele mitologiei clasice, în spiritul folclorului napolitan (n. tr.).

— Pe urmă, din giganții ăștia ciclopi, Rea a născut doisprezece băieți și douăsprezece fete, continuă don Federico Sòrice. Don Rosario, taci din gură, te rog, știu că vrei să mă întrebi ce dimensiuni aveau pruncii la naștere ; dar nu uita că sîntem în mitologie și în mitologie nu e nici o măsură și nici o socoteală.

— A zis cineva ceva, don Federico ? Eu unul n-am suflat o vorbă !

— Foarte bine. Vă rog numai să vă gîndiți puțin la situația creată : Saturn ăsta, stăpînul, monarhul ăsta absolut, vede crescînd sub ochii lui douăzeci și patru de fii — ce spun ? — douăzeci și patru de munți ! Și-și zice : „Nu numai că, oricît ar fi ei sînge din sîngele meu, mă deranjează cînd îmi acoperă priveliștea, dar o sută de brațe de fiecare, asta face două mii patru sute de probabilități, și nu cred că greșesc, că într-o bună dimineată, cînd m-oi deștepta din somn, o să mă trezesc fără regat !” Și-și mai zice : „Și doar n-am să fac și eu ca preacuvioșii de la Santa Chiara, care s-au lăsat mai întîi jefuiți și pe urmă au pus porțile de fier la mănăstire ! Eu sînt om cu scaun la cap — copii, necopii, îmi iau măsurile mele, și să-ncheiem capitolul !” Îi cheamă, așadar, la el și-i poștește la o plimbărică, vorba vine, zice că vrea să-i scoată la aer curat, și îi zăvorăște în Tartar.

— Asta ce mai era ?

— Niște subsoluri, pe sub pămînt.

— Infernul ?

— Un gen, dar fără foc : o pivniță, o peșteră, cam așa ceva. Deci, îi lasă acolo și-și zice : „Pot

dormi în sfârșit în liniște, m-am asigurat !” Dar vezi că n-o pusese și pe Rea la socoteală ! Și iată că a doua zi chiar, dis-de-dimineată, când Saturn abia se freca la ochi, ea-i spune încântată : „Măria-ta, află o noutate...” Era vorba, pe onoarea mea, de al douăzeci și cincilea prunc ! Acesta a fost momentul hotărîtor ! Saturn a căzut în mania persecuției, nu-i mai era gîndul la altceva decît la pericolul ca nu cumva într-o bună zi copiii să proclame republica...

— Sînge din sîngele lui... reflectă don Rosario Nèpeta. Și ești sigur că viețuitoarele astea erau chiar copiii lui ?

— Rău e să n-ai carte ! se necăji don Federico. Dar dacă nu exista pe acolo decît Saturn și Rea, cine să fi fost al treilea ? Tăcere ! Și atunci, Saturn : „la să-l văd, zice, frumușel bălat, cu cine seamănă ?” Și cu vorbele astea...

— Zi, zi... !

— Cum să vă zic, că mă trec fiorii ! L-a înghițit. La istorie scrie limpede : l-a înghițit gol și crud, biet suflet nevinovat ! De atunci a rămas vorba că Saturn avea obiceiul să-și mănînce copiii. Imediat, cum se năștea, o sorbitură, și gata : ca pe o lăptucă ! Asasin mizerabil ! Vezi unde duce setea de putere ? Și gîndiți-vă la ce spectacol a trebuit să asiste nefericita mamă : Adică eu îți fac orice hatîr, îți dau inima și junețea mea ; vină n-am că rămîn grea de fiecare dată — sînt femeie sănătoasă ; mă canonesc nouă luni pînă aduc pe lume o făptură, și tu, ca un sălbatic, o mănînci ! Nu-ți dai seama că ai și în-

ghițit cinci, și că prin octombrie îl așteptăm pe al șaselea ?

— Don Federico, dar regina asta nu făcea nimic să-și scape copiii ?

— Nu era simplu ; totuși, a șasea oară, în sfârșit, s-a pus de-a curmezișul. Copilul ăsta să se nască ; Saturn mai băga din cînd în cînd capul pe ușă și întreba : „Gata ?” „Puțină răbdare”, răspundea nevasta și-și pregătea biloiul de dat peste cap popicele adversarului. Pe scurt : ascunde pruncul, și-i întinde bărbatului un bolovan învelit în scutece domnești. „Întîi să-l botezăm, cum ți-ar plăcea să-l cheme ?” zice Saturn. „Iupiter”, răspunde ea cu ochii în jos. „Așa să fie. Adio, Iupiter !” trage concluzia Saturn, și cască o gură cît o șură : bolovan, danteluțe — uite, nu e ! — nici scamatorului nu i-ar fi mers mai repede. „Șase !” țipă nevasta, făcîndu-se că leșină.

— Don Federico, și bolovanul ? ce-a pățit Saturn cu greutatea asta în burtă ?

— El ? nu pricepeți că era mitologic ? Doar cît zicea : „Vreau să mistui”, și mistuia imediat. Aia aveau un organism special, pricepeți ? Nici măcar nu puteau muri, nu fuseseră trecuți pe lista decedaților. Ia să vedem, și fără supărare, cum sînt, după voi, cei cinci copii înghițiți de Saturn — morți sau vii ? Nu știți ! Nici una, nici alta. Sînt numai și numai mitologici ; pentru moment se află în burtă la tăticu și așteaptă acolo să crească mare Iupiter și să-și aducă aminte de ei... O veni și ziua aceea !... Pagliarulo, dragă, mai vorbim noi despre toate astea ; acum aș porni către casă, nu ai ceva mărunțiș, jumătate de liră ?

Bărbierul, căruia i se adresase, găsi moneda și i-o întinse. Îmi amintesc stropul de lumină licărind o clipită la apariția ei ; se aprinseseră felinarele de pe via Cagnazzi și orice lucru parcă ar fi clipit des, nedeprins cu lumina. În spatele tramvaiului, care huruia în viteză pe lângă noi, pe prăfuita stradă Nuovo Capodimonte, o mînă nevăzută scutura un puf de pudră ; bună seara don Catello, bună seara, don Federico, bună seara, domnilor.

II IUPITER ÎN ARENĂ

Ne-am întrunit la Tondo di Capodimonte, o mică, desăvîrșită arenă în amfiteatru, cu bănci de piatră, pe care nimeni nu se așază. Este, totodată, și un palat de frunze și petale. Vîntul istovit de o mie de trepte urcate pînă aici, abia mai suflă și e-naripat doar cît un pui de vrabie ; soarele în fărîme, așchii, rotocoale, ori șuvițe cît fideaua, curge ici și colo din ramuri, ca grîul dintr-un sac găurit ; micii ștregari se joacă „de-a contrabandiștii” (o complicată și strategică „de-a prinselea” în cete), sar gălăgioși peste terasele miniaturalei arene, zboară pîlcuri-pîlcuri, ca porumbeii ; din cînd în cînd, timpul scoate capul din trunchiul unui arbore, pe după un gînd, uneori din îndepărtatul clopot de tramvai, și întreabă : „Iar eu ?” Cu nelipsitul fir de tutun între dinți, don Catello Debbiase zice :

— Don Federico, acum dumneata să ne pui la curent cu ce-a pățit Iupiter, pe care Saturn credea că-l mîncase cu siguranță, cînd el nu înghițise decît bolovanul înfășat... Zi-ne, ce s-a ales, la urma urmelor, de pruncul veritabil, s-a mai auzit ceva despre el ?

— „S-a mai auzit ceva despre el !” exclamă bătrînul Sòrice, miruindu-și interlocutorul cu o privire ca muchea sloiului de gheață. Dacă s-a mai auzit ceva despre Iupiter, care trăiește încă și se învață prin școli, și e respectat pînă astăzi, după miliarde de ani ?

— Ce să zic, mie personal, „miliardele astea de ani” mi se par cam multcel, replică don Rosario Nèpeta, ghebosul ticăit, pe al cărui gheb țineau sfat chiar atunci un roi de muște. Nu te ofensa, don Federico, ai socotit bine ?

— Văd că dumneata nu duci colacul peste pupăză numai în cîrcă ! se răsti don Salvatore Cadamartori, fructarul, pe limba lui aspră ca mîna, moșmoanele și coarnele sale. Îl lași, ori nu-l lași, pe don Federico, să-și deschidă taraba cu delicatese ?

Cadamartori al nostru era în stare să prefacă și slujba bisericească într-o bătaie cu morți și răniți ! Don Federico oftă o dată și reîncepu :

— Nu te pripi, don Rosario. Mitologia e de cînd lumea, ca și impozitele. Așadar, dacă țineți bine minte, Rea pitise pruncul. Abia începu Saturn să-și facă siesta cu bolovanul în burtă, că-l și luă somnul numaidecît. Ce liniște, ce pace dumnezeiască, ce lună pe cer ! Fără să mai piardă vremea, Rea îl ia în brațe pe Iupiter și iese din

casă în vârful degetelor. „Și-acum, se-ntreabă, unde duc eu sufletul ăsta de creștin ? Cine mi-l crește pe săracu lupiter ? Cine mi-l apără de flă-mânzeală, de pojar, de gîngănii și de prieteniiile primejdioase ?” Ei, și-așa, merge ea ce merge, pînă ce ajunge în Creta, la o gură de peșteră. Aude înăuntru glasuri femeiești și-i mai vine inima la loc. „E voie ? întreabă sfioasă, pot intra ?” Avusese noroc : dăduse peste niște nimfe : patru fete drăguțe în pielea goală, care ședeau și-și pieptănau cosițele.

— În pielea goală, don Federico ! Goale-go-luțe, sări în sus factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa, cu pupilele cît irisul și atît de negre, că nu te-ai fi mirat să umbrească pietrișul de pe jos.

— Da, băiatule, asta era epoca ! Du-te la tablouri și ce vezi în ele ? Tineri și bătrîni, bărbați și femei, goi pușcă, cu pielea albă și netedă, așa cum mama i-a făcut. Mitologie curată, pricepi ? Mitologia și pictura au regim special, nu dau socoteală nimănui. Tu, de pildă, și astăzi, dacă ai chef să pictezi o fetișcană frumoasă, fără că-mășă pe ea, o pictezi și gata ! Se leagă cineva de tine ?

— Ah, don Federico, ce-aș mai petrece un ceas întreg de mitologie pe prea cinstita iarbă de colea ! strigă Vincenzino, dar violentul don Salvatore Cadamartori îi și arse o palmă.

Se plînseră, cînd răsună palma, o iarbă-creață, înfiorîndu-se toată, și o rîndunică ce se abātu clătinat, ca și cum i s-ar fi rupt firul zborului ; dar noi mai cu seamă aveam de ce ne plînge, că

am avut de furcă nu glumă, pînă să-i descăierăm, pe factor și pe fructar, amintindu-i unuia că nici nu i-a căzut bine cașul de la gură, iar celuilalt că, de trei ani încoace, nevastă-sa se tutuiește fără jenă cu un bijutier din via Calabritto.

— E o rușine pentru cartierul nostru ! Și dacă n-aș fi aproape orb, aș pune eu ordine ! strigase don Alfredo Tescione, cărbunarul, dîndu-mi în pază ochelarii și scoțînd din buzunarul ascuns al jachetei o rablă de revolver ruginit.

Așa e la Napoli : Pulcinella și Sofocle se plimbă braț la braț, iar dacă Tescione n-a tras cu sete în jumătate din lumea întreagă, e doar fiindcă don Federico ne-a zis că ori sîntem atenți la ce ne povestește, ori ne spune „adio și n-am cuvinte !” Se așternu iarăși o dulce liniște — de fapt, gălăgia strengărilor care se jucau „de-a contrabandiștii” : cînd nu te așteptai zburau peste noi și se făceau îndată nevăzuți ; cîte o frunză, cîte o șopîrlită veneau peste cap în valvîrtejul copiilor.

— Să ne întoarcem la oile noastre, reîncepu bătrînul Sòrice. Nimfele s-au oprit din pieptănat și, așa dezbrăcate cum erau, se ploconiră pînă-n pămînt : „Măria-ta, cu ce vă putem fi de folos ?” Și zice Rea : „Vreau să-mi creșteți, în mare secret, pe zeușorul ăsta.” „Nici o grijă, mă angajez eu”, a răspuns nimfa Adrastea. Iar Rea : „De ce, ești doică, ai lapte ?” Și nimfa : „Dimpotrivă, să nu se supere Măria-ta, sînt domnișoară. Dar am o capră, pe Amaltea.” Și atunci, Rea : „Foarte bine ! Dacă-i așa, contez pe tine. Laptele e mai bine să-l fierbi, iar pruncului să-i mai faci cîte

o clismă". Zice nimfa : „O clipă, Maiestate, dar dacă tocmai cînd zbiară Iupiter (se poate întîmpla oricînd), trece Saturn pe-aici și-l aude ?" Și Rea : „Uite, la asta nu m-am gîndit.. Bărbatu-meu e o haimana fără pereche, ăla, toată ziua, bună ziua, pe la nimfe, cu omul ăsta de n-aș avea eu o răbdare îngerească ! Ah cîte n-am înghițit de la el în atîția ani de căsnicie. În sfîrșit, dragă Adrastea, las-că o să-ți trimit Coribantii".

— Coribantii, cum adică ? De unde au mai răsarit și domnișorii ăștia ?

— Erau preoții zeiței Rea, ascultați ce vă spun... un gen de călugări războinici. Dar fiți atenți la figură : s-au postat Coribantii în gura peșterii și, cum zbiera Iupiter, începeau să lovească în scut cu spada, făceau o larmă așa de teribilă, că n-ai fi auzit nici bătaia tunurilor de calibru mare. Zice Saturn : „Ce, v-ați scrîntit ?" „Da, Maiestate, la porunca Măriei-tale !" răspund ei, dar în gîndul lor : „Stai tu puțin, crește mucosul ăsta și ai să vezi de nu ți-o scoate pe nas toată seria de frați înghițiți, de la primul pînă la ultimul !" Precum s-a și petrecut.

— Stai ! Don Federico, eu, drept să-ți spun, nu prea înțeleg tîl opri don Catello Debbiase. Cum adică : Saturn mîncase cinci copii, dar, pe urmă, iartă-mă, cum să vină ei pentru a doua oară la lumina zilei ? O fi mitologie, nu mă îndoiesc, dar dă-mi voie să te întreb : fiii ăștia, cinci, după atîta vreme — hai să zicem că nu se mistuiseră — totuși, cum i-a lepădat Saturn, tot prunci, sau adulți ?

privește, în definitiv ? se încruntă don Federico. E

— Frumoși și tineri ! Niște splendori ! Și ce vă treaba voastră, nu cumva trebuia să vă ceară voie vouă ? Cine vă credeți dumneavoastră ? Veacuri de veacuri n-au avut nimic împotrivă în privința asta, nici cei mai mari învățați, poeți și generali, nimeni nu m-a contrazis, și acum, uite că mă întrebați voi dacă ținții crescuseră mari, sau nu, în burta lui Saturn ! Tocmai dumneata, don Castello ! Știți cine erau cei cinci renăscuți ? Să-i luăm pe rînd : Vesta, Iunona, Ceres, Pluton și Neptun, trei fete și doi băieți voinici nevoie mare, de nedescris, fără nici un fel de comparație ! Nu mă întrerupeți. Închipuiți-vă, întîlnirea lui Iupiter cu Saturn. „Aha, tată denaturat !” tună Iupiter, pune genunchiul pe grumazul lui Saturn și-l scutură strașnic pînă ce ies la lumina zilei toți frățiorii, unul după altul.

— Don Federico, a ieșit și bolovanul pe care îl înghițise Saturn, crezînd că-i Iupiter ?

— Cum să nu... Și de mare folos le-a fost piatra asta bieților copii, se mai așezau și ei pe ea, cînd unul, cînd altul și așa le-a trecut timpul mai ușor, pînă li s-a dat libertatea. În sfîrșit, Saturn se scoală de jos, zvîrcolindu-se ca un șarpe, și răcnește : „Îndrăzniți să ridicați mîna asupra tatălui vostru ? Ce dracu vreți de la mine ?!” Și Iupiter : „Maiestate preascîrbavnică, tată, dă-ne regatul !” Iar Saturn : „Să vă dau, vouă, regatul meu personal ? Da, da, și p'ormă să vă răsculați. Afară cu voi, canaliilor ! Pieriți din fața mea, duceți-vă să vă cîștigați pîinea de toate zilele, eu

vă reneg, nu vă știu, nu vă cunosc, e clar ?” Și Iupiter : „Dacă ăsta ți-e ultimul cuvînt, fii atent, că începînd chiar din clipa asta îți declarăm război, nu jucărie !” Și Saturn : „Vreți război ? Război să fie !” Domnilor, parcă e o întîmplare din zilele noastre, că de cînd e lumea lume tot așa a fost ; eu zic că, metru cu metru, pămîntul pe care călcăm nu e decît o nesfîrșită bătălie. Dacă v-aș zice : Haidem să săpăm, indiferent unde, haidem să cercetăm ce e înăuntru... întîi o să dăm de apă, apoi de foc, pe urmă de morții din o sută de mii de războaie. Și morții aceștia strigă mereu apelul cu punctualitate. Ai observat, don Alfredo, ce pas greu au, la toate națiile, militarii ?

— Don Federico, dragă, ca să nu-ți mint, n-am pus piciorul mai departe de bariera Napoleului. Am să mor, cînd mi-o suna ceasul, și, dacă ai să te nimerești cumva de față, ai să vezi că ultima mea suflare, abur de *pizza napoletana*¹ va fi ! Adio, Tescione, cu tomate coapte și scrumbii tocate ! Am zis bine ? Dar nu vă stricați cheful dintr-atîta ; ei, și faimosul război cu Iupiter a izbucnit, da sau ba ?

— Domnii mei, s-a declarat imediat, fără instrucție militară, și a fost ceva de nedovedit cu mintea omenească. Un balamuc de nedescris ! Zei, giganți, ciclopi, monștri speciali, sfîrșitul sfîrșitului lumii, întrecuse orice măsură ! Stăteau,

¹ Turtă subțire, dată la cuptor cu un strat de urdă, tomate, pește, capere și mirodenii — unul din felurile de mîncare specific napolitane.

față-n față, armata lui Iupiter pe muntele Olimp, și armata lui Saturn pe muntele Otri ; fiecare luptător se apleca, înhăța câte-o colină din preajmă și o zvîrlea, cu copaci și case cu tot, în inamic. Armele preferate de Iupiter erau fulgerele. Nu-și mînjea mîinile dumnealui...

— Cristoase ! și nu se frigea ?

— Erau cu mîner... Și ce, e imposibil ? Ei bine, o bătălie ca asta a ținut aproximativ unsprezece ani, pînă cînd, în sfîrșit, l-au răsturnat cu burta-n sus pe Saturn. Atunci Iupiter i-a luat de pe cap coroana, l-a mazilit fără cruțare și-n iad l-a trimis. Zice Iupiter : Dragi frățiori și surioare, să împărțim între noi, frățește ; ba, mai bine, să fie toate ale mele, iar voi să-mi administrați regatul. Pe tine, Vesta, te fac regină peste vetrele oamenilor, te trec în registru „de profesiune casnică”. Ție, Ceres, îți las în grijă cultivarea cîmpului, Pluton să conducă Tartarul, pe lumea aialtă, pe Neptun îl pun mai mare peste oceane, iar cu Iunona mă însoresc”.

— Vai de mine, don Federico ! Iunona asta nu era soră-sa ?

— Dragă don Salvatore, scopul scuză mijloacele. Parcă la noi nu există căsătorie între verișori ? Pe atunci nu erau încă verișoarele... mai vorbim noi, neapărat... acum, vă spun drept, am cam ostenit și, dacă n-aveți nimic împotrivă, putem pleca...

Am pornit așa, fiecare cu cîte un ochi de soare la butonieră, pe un genunchi, sau pe o

gheată. Era o după-amiază toridă ; pe acoperișuri pîlpîiau, pulverizîndu-se, aburii argintii.

— Ați putea, un ban, doi... ? șopti don Federico Sòrice, exact în momentul cînd arborii arenei din Capodimonte încetau să ne mai însoțească, iar umbrele noastre se aruncaseră pe nenumăratele trepte pînă jos.



TRAVESTIRI

Într-o dimineată frumoasă, ca oricare alta, (la Napoli cine le mai numără ?) ne-am așezat cuminți, cuminți, în bancă, adică pe brîul de piatră ce înconjoară monumentul lui Dante din piazza Dante — drept în fața fațadei cu cele douăzeci și patru de statui a liceului Victor Emanuel, unde don Federico Sòrice slujise treizeci de ani — și am deschis iarăși vorba, la pagina cu problema încă nerezolvată a marelui Iupiter.

— Am rămas acolo unde Iupiter își gonise tatăl și se însurase cu una din surorile lui bune, zise don Alfredo Tescione, cărbunarul. Părerea mea e că din asemenea căsătorie n-o să iasă nimic bun.

— Și de ce, mă rog ? ripostă contrariat susceptibilul nostru dascăl. Cine sînteți dumneavoastră ? Mitologia n-are de-a face cu nimeni ; parcă se sinchisește de voi !

— N-am nevoie de carte de vizită, dragi prieteni... uitați-vă bine la mine, și-o să vă fie destul :

M-am născut gata ofticos și aproape orb, așa e, sau nu-i așa ? Și ce, parcă mi-am schimbat de-a-tunci ideile ? Bieții mei părinți (aici, don Alfredo duse două degete la beretă) n-au fost și ei veri primari, căsătoriți cu dispensă ?

— Don Alfredo, dragul meu, de ce ne spui asta ? Îl opri don Catello Debbiase, fiecare, firește, cu necazurile sale. Lasă-ne să ascultăm povestea lui Iupiter ăsta. Așa că, don Federico, ce-a mai făcut Iupiter după însurătoare ?

Bătrînul servitor de școală parcă ne culegea privirile, să le strîngă teanc în buzunar, era solemn și autoritar, un adevărat ghișeu viu, deschis anume ca să primească vărsămîntul impresionant al atenției noastre. Spuse :

— Pe voi vă întreb : cineva foarte puternic, bogat, tînăr, care și-a scuturat din sandale pietricica supărătoare, adică pe teribilul Saturn, și pentru care, acum, orice i-ar cădea sub ochi e lucrul lui, cum credeți voi că o să se poarte ? Lenevește, mănîncă, bea și petrece ! Trai pe vătrai, așa e ? Dar care sînt urmările lenei ? Unul, de pildă, șade între perne cu clondirul dinainte și gîndurile-i zboară... și, să vorbim lămurit, lui Iupiter îi plăceau la nebunie femeile, nu avea nici frîu, nici căpăstru, nu-l vedeai niciodată sătul ori mulțumit cu ce are.

Don Salvatore Cadamartori, fructarul, generosul, sparge-mutră și poartă-coarne, tresări.

— Dar nevastă-sa, cum să-i zic, soră-sa, spuse el, ce oi păștea ? S-a păcălit Iupiter cînd a ales-o ?

— Dimpotrivă ! exclamă don Federico. Era o capodoperă ! Nu zici și astăzi cînd vezi vreo frumusețe cu trup de zeiță : „Parcă e lunona !” O splendoare de femeie, de ți-ar fi trebuit, s-o-nveți pe dinafară, toată harta geografică ! Serioasă, cinstită, credincioasă... o adevărată doamnă. Dar era soția lui !

— Ei și ? sări cu gura Vincenzino Aurispa, factorul de la telegraf. Dar la ce e bună o soție ? O lunonă, cum zici dumneata, don Federico, o soție nemărginită, ce cusur să aibă ca să nu funcționeze bine ?

— Te obișnuiești cu ea, ăsta-i cusurul, sosi neîntîrziat răspunsul. Unul o mîngîie distrat, ca pe cheile din buzunar. Altul știe că e destul să întindă mîna ca s-o găsească. Nu trebuie să-și dea nici o osteneală, nu trebuie să alerge după ea, s-o pîndească pe la colțuri, să-și otrăvească sufletul, s-o implore... Uite, am exemplul vostru viu, în căsnicie nu prea există distracție. E viață sedentară, așa că, în cer și pe pămînt, cînd zici soț, zici om fără chef și fără haz. Basta ! Don Iupiter, deci, și-a făcut de cap în toate culorile curcubeului. Acasă : „lunona mea în sus, regina mea în jos, azi am poftă de spaghetti cu melciori de mare și de vinete împănate ; clătește-mi tunică asta și lustruiește-mi sandalele” ; iar în tîrg — dracu-mpielîțat ! A început cu zeițele superioare, a coborît pe urmă ochii la nimfele intermediare...

— Nimfele ? Cine erau duduile ? întrebă don Antonio Pagliarulo, bărbierul sașiu ; învîrtea ne-

conținut în mână niște foarfeci de văzduh, iar ochiul vîndut, ochiul infidel îi dubla lungimea feței lui de sarazin ; superstițios la culme, purta, în loc de altă amuletă, pe pieptul păros, o potcoavă de cal bine lustruită.

— Jumătate-litră de divinitate, răspunse bătrînul Sòrice. De altfel, nu mai țineți minte că nimfele îl crescuseră pe marele Iupiter, nu v-am spus-o rîndul trecut ?

— Ei bravo, așa le mulțumea el ! reflectă don Rosario Nèpeta, cocoșatul, netezindu-și mustățile motănești și făcînd hoștește cu ochiul. Nu erau la adăpost de relele lui nici surorile, nici doicile ; ce lume stricată ! Eu n-aș tolera pe via Pimentel Fonseca, un Iupiter ca ăsta, nici zugrăvit !

— Nu era desfrînare, era mitologie ! replică don Federico Sòrice. Orice, în mitologie, are un dedesubt, un schepsis — una arată și alta este. De pildă, o uluitoare nimfă goală e totodată o localitate, un ținut, mai știu și eu ce ? Sicilia, de pildă... dar pentru voi e prea grea problema asta cu simboluri. Simbolul era totul, ca și cînd ai face cuiva un cadou și zici că nu obiectul, ci atenția contează.

— Don Federico, dar din simbolurile astea se nașteau și copii ?

— Desigur. Cu poștalionul ! De ce mă întrebi ?

— Pentru că mi se pare că bieteles nimfe mai bine ar fi fost atente la obiect, decît la atenție.

— Ah, don Salvatore, iar mă superi ! Nici n-am pomenit, de altfel, un ignorant care să nu fie și îngîmfat.

— Măsoară-ți cuvintele, don Federico, că altfel, te trimit la „Incurabili”¹ !

Am intervenit. O bătaie de clopote se depărta și se apropia ; dinspre Port’Alba, o boare subțire cobora în reverențe ; în piață, umbra tramvaielor care se urneau în direcția Secondigliano și Marianella dădea ocol, adunîndu-se și desfășurîndu-se ca o pelerină de toreador ; pe lîngă taraba limonagiului, cojile de lămîi stoarse erau de un zumzăitor galben-de-viespe în roi. Don Federico reîncepu :

— După ce a epuizat și nimfele, marele Iupiter a inaugurat pătura de jos, femeile terestre, de toată ziua. Ia ghiciți, cu ce sistem ? Ca să nu se compromită — era în joc prestigiul său — se travestea în altcineva, ori în animal, ori în mai știu eu ce ! A început, așa, cu lo...

— *lo*², dumneata, don Federico ?

— Ba, *lo*, dumneavoastră ! O fecioară, o măicuță din templul lunonei, pe care o chema lo...

— Un diminutiv ?

— Nume de-ale anticilor, domnilor ! Iar trebuie să vă dea socoteală ? În fine, Iupiter și-a luat-o în cap. Își zice el : „*lo* e o mironosiță mitologică, și-a pus vâl de călugăriță, fetele astea bătrîne nu cedează ușor. Aici, pentru orice even-

¹ Spital pentru bolnavi cronici, la Napoli.

² *lo* — pronumele personal „eu”, în italiană.

tualitate, îmi convine să mă prefac în nor." Zis și făcut. Cine să bănuiască ? Pînă și Io, sărmana, simțea doar ca un fel de lîncezeală, o apăsare, și totodată o rază de nădejde, o bucurie, ca atunci cînd nu poți dormi de oboseală, dar a doua zi e duminică ; și, așa, nu se mișcă din grădină ; continua să privească la cer cu inocență și se gîndea : „Vremea o fi de vină, martie e cu toane". Și, cînd colo, era Iupiter.

— Dă-mi voie, don Federico, un moment ! interveni Vincenzino Aurispa, ridicînd degetul în-negrit pînă la buzele bătrînului Sòrice. Pe cuvînt că trucul ăsta îmi ia mințile ! Explică-mi mai bine ; don Iupiter era, ori nu era în norul ăla ?

— Norul întreg era numai și numai Iupiter ! Era fum, era abur din creștet și pînă-n tălpi.

— Și s-a lăsat jos la pămînt ? Sau Io, adică ea, a fost luată pe sus de puterea vîntului, pînă la Iupiter ? Cum s-au aranjat, spune drept, ca să stea inimă lîngă inimă ?

— Nu se știe, e poezie.

— Mă îndoiesc, don Federico — să te cred sau să nu te cred ? N-a găsit Iupiter alt costum să se travestească ? La fel reușea, ba chiar mai simplu era dacă se prefăcea în purice, ori în muscă.

— N-ar mai fi fost poezie.

— Ce încurcătură de mațe o fi și poezia asta, don Federico, dragă ? Cum aduci vorba de o extravaganță, de o eroare, dumneata îi zici imediat poezie, cum ai spune, la vamă „efectele mele", și treci fără să deschizi valiza !

— Chiar așa ! Poezia înseamnă să crezi orbește și n-ai cum s-o descrii. Dacă o poezie te încondeiază ca hoț sau ca încornorat, tu răspunzi : „Da, domnule, sluga dumitale !” și rămâi desperat și fericit deopotrivă. Să ne înțelegem, cu poezia nu există să raționezi ; poezia e șep-ticul oricărui fapt făptuit, oricărui gând gândit, oricărui om viu în viață... ați priceput ?

— Nu, dar nu-i nimic, răspunse, oftînd, don Alfredo Tescione. Se vede că poezia e un mister.

— Tocmai de aceea o foloseau cele mai distinse divinități ! replică don Federico. Judecați după urmarea poveștii cu Io... Ce s-a întîmplat ? Într-o bună dimineață, lunona a căzut la bănu-ială. „Tare aş vrea să știu încotro se duce norul acela”, suspină ea și se luă după el. După mersul și frumusețea lui, după respectul cu care se ferea cerul din calea lui, evident că nu era vorba de un nor ca toți norii... și, pe urmă, lunona își cunoștea bărbatul pînă la ultimul fir de păr dintr-o sprînceană ! Pe scurt : Iupiter simte că vine nevasta și abia are vreme să-și reia înfățișarea obișnuită ; suflă iute de pe umăr o fișie de nor care-i rămăsese agățată, și o întîmpină pe lunona, zîmbindu-i prosteste. Zice soția : „Deranjez ? Dumneaei de colo, cine este ?” Și Iupiter, cu indife-rență : Dumneaei, cine ?” Ah, da... pentru prima dată vin pe aici și tocmai mă uitam la văcuța aceea albă... îți place ?” Don Salvatore, don Antonio și tu, Vincenzino, vă închipuiți ce figură a făcut lunona ! Uite-așa, în timp ce-i tot vorbea, divinul soț o prefăcuse pe nefericita Io într-o vi-

țică albă ca argintul, blîndă, cuminte, cu coada între picioare și ochi de creștină..

— Doamne ! Și donna lunona ?

— A intrat în joc ! I-a zis foarte bucuroasă : „Phii, ce vită aleasă... ce trup și ce mantilă... lupiter, scumpule, te iubesc, dăruiește-mi-o !” Ce teatru ! Ce momente ! Nu le-a uitat lupiter nici pînă în ziua de azi. Inima îi zicea : „Draga mea lo, sărmana mea lo, ce o să se aleagă de tine ? lunona e în stare să te trimită chiar azi la abator... tu te plimbi pe pajiște și paști, ca și cum n-ai fi făcut altceva toată viața, iar eu îți și văd costițele în farfurie, la cină... să înnebunești, nu altceva, pe de altă parte însă...” În concluzie, tot rîzînd ca un dobitoc, lupiter a izbutit să bîuiască : „Serios, îți place așa de mult ? Poftim, ia-o !” „Mulțumesc.” „Cu plăcere.” lunona potrivii o funie pe gîtul vițelușei lo, strigă „hăis !” și la drum ; lupiter se opri o clipă, după un gard viu, să-și dea drumul lacrimilor.

— Și pe urmă, don Federico... ? se grăbi Vincenzino Aurispa, al cărui chip de copilandru se subțiasse, pălise și exprima avida, puerila curiozitate de la doisprezece ani. Au căsăpit-o pe lo și au pus-o în frigare ? lupiter nu s-a opus ?

— E o poveste lungă ; ne întoarcem noi la ea, nici o teamă ; dar acum, nu simțiți ? murmură bătrînul servitor, cu nările dilatate.

Aerul deveni mai consistent și mai elastic prin mirosul de friptură ce venea de la birturile din preajma liceului Victor Emanuel ; pe turnul central al edificiului, cele două limbi ale clopoțelului tras de cîrja mecanică începură să scandeze

pauza de douăsprezece, jumătate de bătaie pentru fiecare statuie atentă, ridicată în picioare pe friza fațadei ; și eu sînt acolo, acum, tăiat în marmură de amintire, printre personajele de marmură ; am și eu o corectă atitudine clasică, notați : o mîină pe inimă, să-mi alin tristețea, o mîină pe buze, să-mi ascund rîsul.

IV VĂCUȚA ALBĂ

Altă dată, ne-am întîlnit la Carmine, lîngă biserică, era o după-amiază de primăvară ca în cruntătura sprîncenatelor prea tinere ca să nu se desmintă ; pe atunci mai exista, în piață, adăpatoarea cailor : un stîlp de piatră înconjurat de un jgheab rotund de fier, și pe marginea lui a luat loc bătrînul Federico Sòrice ; noi ne-am așezat pe jos, turcește ; pietrișul călduț ne primi și se împacă foarte bine cu petecile pantalonilor noștri.

— Rămăsesem acolo unde Iupiter o prefăcuse pe biata Io într-o văcuță albă, iar Lunona i-o ceruse în dar, din răzbunare, începu don Federico. Așa este ? Acuma ei merg încotro le-a fost hărăzit de soartă — un, doi, un, doi ! — trei boieri mari și preacinstiți, dar, de fapt, trei bătuți de soartă, mai rău ca mine și ca voi !

— Cum ? cum ? exclamă don Alfredo Tescione, cărbunarul. Cum ne pui în aceeași oală cu personalitățile astea zdrobitoare ? Ce s-a întîmplat,

don Federico, Iupiter nu era șeful, nu ascultau de el și soarta, și toate celelalte ?

— Da de unde ! În fața sortii se închina pînă și Iupiter ! Fără nici o discuție. Destinul este registrul de stare civilă, certificatul de identitate al oricui... dacă ai creat lumea, ai creat-o fiindcă așa a fost scris de soartă, deci nu-ți mai bate capul ! În două vorbe, don Alfredo, dumneata, printre cărbuni ori diamante, rege sau nevoiaș, dacă destinul nu-ți trăgea macazul pe linie liberă, dacă nu-ți dădea voie să te naști, astăzi nu erai nimeni !

— Da, și ce păcatelor aș fi pierdut ? replică Tescione. Sînt un cot de sobă negru de funingine... pot scrie pe pereți cu suflarea mea : „Jos existența !” Ah, don Federico, de nu ne-ar alinta cîte o briză marină, de n-ar fi aleanul aburului dintr-o *pizzeria*¹... basta ! Și de ce erau nefericiți cei trei mitologici ?

— Ei, dragă don Alfredo, pasiunile ! O soție înșelată, un soț cu năravuri, o fecioară decăzută, dezonorată, ți se pare un fleac ? Făceau pe indiferenții, dar rumegau sublimat corosiv !

— Și ea, văcuța albă, își dădea seama ? Întrebă factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa. Sub înfățișarea de vită necugetătoare, rămăsese tot femeie ?

— Eu zic că da, afirmă fostul servitor de liceu. Mitologia ne învață că nu trebuie să judecăm nimic după aparență. O persoană, un fapt sînt

¹ Birtul unde specialitatea casei este *pizza napoletana*.

numai ascunzișul, vizuina altei persoane, altui fapt, cu totul diferit. Aveam un motan cu suflet de creștin, deștept, curat, bun la inimă, dar am avut și o puicuță roșcată, care cîte șiraguri de mătănii se întîmpla să afle în cale, atîtea rupea, să le înghită boabele !

— Don Federico, dumneata o hrăneai cum trebuie ? întrebă fructarul Cadamartori.

— Vezi-ți de treburile dumitale. Ah, ce găină blestemată și fără frica lui Dumnezeu ; nici măcar nu oua așa că am dăruit-o unui călugăr pelegrin. Pe șoseaua Casoria s-a trezit bietul om cu ghiarele ei în spate — se repezise la el ca o pasăre de pradă, l-a hărtănit de-ai fi zis că e Sfîntul Lazăr, și pe urmă a dispărut. Aia era Lucreția Borgia, zău că da, în orice caz nu ce arăta. La fel și cu sāraca lo. Văcuță pe dinafară și femeie pe di-năuntru, trecea, în amîndouă stările, prin toate chinurile iadului. N-am dreptate ? Încă nehotărîtă cu ce pedeapsă o să-i curme zilele, lunona o dădu în paza lui Argus.

— Care Argus ? Vreun măcelar, vreun văcar ? se amestecă Antonio Pagliarulo, bărbierul sașiu.

— Un paznic uriaș... un mare temnicer, un zbîr al zbîrilor, care, fără ofensă, dragă don Antonio, avea o sută de ochi ca ochiul dumitale sănătos... chiar te-aș ruga, închide-l un moment pe cel cu hiba, îmi încurcă ideile...

— Don Federico, nu-ți permit... dacă-i pe-așa, vă scutesc de prezența mea imediat !

— Stai, stai, că avem vizite.

Erau măgărușii unui căruțaș, veniseră lângă noi să se adape la jgheab. Nu băură pînă ce omul nu mătură cu bereta praful și musculițele împînzind petecele de apă stătută. Era o căruță cu zarzavat ; don Salvatore Cadamartori cumpără, desfăcîndu-și punga, dar mai pe nimic, o stufoasă lăptucă. O împărți cu noi, frunză după frunză, pînă la albul ascuns și succulent, încrețit și delicat al ultimelor frunzulițe. Astăzi nu mai pot despărți gustul acela proaspăt de tăcerea pietii vechi ; nici de pietrele pătrate ale clopotnitei care, de la jumătatea ei, își schimbau opinia și deveneau octogonale ; nici de boarea umedă, sătulă să bată numai în vale, ce ondula perdeaua ceasornicăriei de lângă biserică ; nici de cele cinci borne de granit însirate pe lângă un atrium unde și-a vărsat sîngele, sub lovituri de pumnale, vestitul strămoș al consumatorilor de lăptuci, Masaniello ¹.

— Argus avea o sută de ochi, sumă rotundă, adică o sută de ochi cu gene, cu sprîncene, albul lor și pupilă ! reluă dascălul nostru. Ce ziceți, vă place ?

— Parcă e vorba de plăcut, cu așa ceva mergi la imposibil ! exclamă don Catello Debbiase, ciubotarul. Uite, dacă aș vrea să aflu cum își purta Argus cei o sută de ochi, n-ai ști pe unde să-ți scoți cămașa !

¹ Masaniello Tommaso Aniello — pescar născut la Amalfi, în 1623 ; unul dintre conducătorii napolitanilor răsculați împotriva stăpînirii Bourbonilor ; a fost asasinat în 1647.

— Fericiți cei săraci cu duhul ! răspunse bătrînul Sòrice. Adică, o dată cu mine, se duce pe pustii istoria, conferințele, Dante Aligheri, don Benedetto Croce și adevărul în persoană ! Argus își purta cei o sută de ochi bine distribuiți, așezați în ordine pe toată suprafața lui. Argus vedea și din față, și din profil, cu coatele, cu genunchii, cu șira spinării, vedea de peste tot !

— Stai nițel... crezi că era mare scofală ? reflectă don Rosario Nèpeta, cocoșatul. Deci Argus o lua de cu seară cu închisul ochilor, și cînd sfîrșea să-i închidă pe toți iată și dimineața la fereastră ! Pe urmă, numai din atîta lumină cîta intra în el, mă-ntreb cum de nu se-nvîrtea într-un bal nebunesc pînă ce cădea fulgerat ! Dacă ne gîndim mai bine, don Federico : o lume de felul ăsta nu mai e lume, e foc bengal, flacăra de acetilenă ! Și pe urmă, încă o chestie... cine se uită la o sută de lucruri dintr-odată, cîte vede ? Nici pe jumătate !

Cu un zîmbet compătimitor, fostul servitor de școală nu zăbovi cu răspunsul :

— Ba vede chiar milioane, dacă e divin ca Argus ! Don Rosario, dumneata, care nu ești clădit cum trebuie, vrei să ne dictezi legile dumitale ? Lasă-mă să-mi țin ora de meditație... Cum vă spuneam, biata lo tînjea într-un staul sub paza lui Argus, dar Iupiter n-o uitase. Într-o zi îl chemă la el pe zeul Mercur și-i șopti : „Du-te și liberează-mi-o.” Nu știți nimic despre Mercur ? Era un șmecher, un intrigant, un adevărat Gio-

litti¹ ; vine cu flautul la Argus și se tolănește la soare. Zice : „Ce vreme superbă... ce oră de siestă... ia ascultă canțoneta asta nouă, e o barcarolă” ; și cîntă, suflîndu-și melodia în primii zece ochi ai gigantului, care, nani-nani, începe să ațipească ; îi cînta ca o mamă care-și leagănă pruncul, cu atîta duioșie și alean, care în fond era sincer pentru că își zicea în sinea lui : „Regret, dragul meu Argus, dar cum termin de cîntat, trebuie să te omor”. În sfîrșit, tot așa, cîte zece ochi la rînd de fiecare cîntec, pînă îl adormi de tot ; pe urmă, se ridică în picioare și, noi să fim sănătoși, îi reteză capul.

— Nefericitul ! Dar, dacă te gîndești bine, n-a avut un sfîrșit prea trist, zise don Antonio Paggliarulo, bărbierul. Să te stingi așa, în timp ce-ți răsună casa de cîntece, ca la o onomastică, iar din bucătărie vine sfara de pește fript la tigăiță, și-ai tot cînta „A Marechiare”... pe urmă poate să-ți pună crucea pe piept : din partea mea, don Federico, sînt gata să iscălesc cu amîndouă mîinile asentimentul meu oficial la asemenea moarte !

— Te cred pe cuvînt... Dar moartea e una singură pentru un om, în cele o sută de mii de curse pe care le întinde, ultima ta suflare este unică. Basta ! Cînd lo auzi deschizîndu-se poarta

¹ Giovanni Giolitti (1842—1928) om politic italian, prim-ministru de mai multe ori ; a reprimat mișcările muncitorești din Nordul Italiei și a încurajat o politică expansionistă.

staulului, cînd îl văzu și pe Argus neînsuflețit, ce hotărîre să ia ? O zbughește.

— Și Iunona ?

— A sosit prea tîrziu. Și-a mușcat mîinile de necaz. „Bietul Argus, și-a zis ea, doi ochi să-ți rămas deschiși, ai fi încă viu !” Pe urmă i-a scos toți cei o sută de ochi și i-a risipit, în memoria lui, pe coada păunului, care, pînă în zilele noastre, rămîne o minunăție !

— Dar, cu tot respectul, vaca unde s-a dus ?

— Gonea ca trenul, peste munți și peste mari, și s-a oprit tocmai în Egipt. Acolo o aștepta Iupiter : pentru el a fost un tleac să-i redea întărire omenească, atingînd-o doar cu virtul degetului. Zice : „Nu mă recunoști, inimioara mea ? Sînt norul cu care ai avut o aventură... mă întăsurasem în aburi, să nu te sperii...” Ea răsutlătericită, îl îmbrățișă și zise : „Maiestate, și așa, a fost o încîntare ! Tu, scumpe Iupiter, cunoști inima de femeie : nouă ne place păcatul, dar nu cel mărturisit ; dacă putem să ne convingem că n-a fost cu voia noastră, că așa ne-a fost scris, că nici o altă femeie în situația asta nu s-ar fi putut apăra... Ah, preaputernice Iupiter, cît de mult te-am iubit în acele clipe, fiindcă te îmbrățișam, te sărutam, dar puteam răspunde oricînd conștiinței mele : „Ce rău fac ? E doar un nor”.

Don Federico Sòrice tăcu, să se odihnească puțin. În ochii negri ai lui Vincenzino Aurispa, cucerit de evocarea grațiilor frumoasei lo, nu mai încăpea nimic altceva din tot Universul. Bărbierul Pagliarulo își învîrtea pe piept potcoava, iar în minte grija ca nu cumva cei doi

băieți rupturoși de la prăvălia lui să-i fi servit prost vreun client zorit. Fructarul, don Salvatore Cadamartori, la gândul că supărările sale conjugale erau știute și de alții, aproape tot atât de bine ca și de el, și mirosind în atmosfera încălzită de *sirocco* izul unei batjocuri imaginare, se otrăvea cu o mușcătoare sete de măcel. Don Alfredo Tescione se ostenea zadarnic să scoată la lumină, cu batista, pe sticla ochelarilor săi, cerul pieței iarăși noros. Don Catello Debbiase zise :

— Și s-au înțeles bine, Iupiter și fata ?

— Au avut un fecior care a domnit mai târziu în Egipt.

— Și au trăit împreună fericiți și veseli, toată viața ?

— Ești într-o ureche, don Catello ? Întîi și-n tîi Iunona cîștigase dinainte, prin lege, drepturi absolute de soție, și, pe urmă, Iupiter era *non plus ultra*, culmea culmilor de ușurătate. Închipuiți-vă că abia și-a văzut amanta așezată cu un rost în Egipt, și a lăsat-o să vadă singură de copil, ca el să alerge să se travestească în lebădă și s-o seducă pe Leda !

— În lebădă, don Federico ? Chiar așa, rudă cu rața, cu gîtul alb și lung ca în ornamentele de la balcoane ? Hai, spune-ne repede !

Bătrînul Sòrice strînse din umeri, privi lung la apa mohorîtă din adăpătoare și zise :

— Picură... nu vreți să mergem ? De altfel, don Rosario, n-am lăsat nici o vorbă acasă pentru cină.

Cocoșatul răspunse :

— Nu te gîndi la asta. Dacă-mi faci cinstea, cinăm la mine niște spaghetti cu untdelemn și usturoi.

Prin străduțele buhăite de apă ale orașului străvechi, sub o ploaie subțire, infinitesimală, am ajuns pe corso Umberto. Aici în amintirea mea se lățește un fel de pată de cerneală, valul umbrelor de umbrele care ne-a șters de pe filă.

V LEBĂDA LOCUITĂ

Cînd s-a mai pomenit la Napoli piatră de uliță și zid să aibă parte de odihnă ? Noi ne-am găsit în piazza San Fernando un sîn de caldarîm desfundat și ne-am instalat cum dă Dumnezeu ; n-am fi fost, însă, mai distinși și mai simetrici într-o lojă a teatrului „San Carlo”, de-alături, ori pe cel mai confortabil divan de la „Caffé Gambrinus” de peste drum ; fiecare își trase pe genunchi fîșia lui de soare, ca pe un pled, iar bătrînul Sòrice căzu într-o dulce aromeală și începu să caște (din răsfățurile sale) ca să ne cîntărească răbdarea. Bineee ! Don Rosario Nèpeta, ghebosul, își trosni degetele și, făcînd cu ochiul, zise :

— Binevoiești ? Don Federico, scumpule, ce mai nou pe la don Iupiter, care s-a travestit în lebădă, ca s-o încînte și pe Leda ? Nu-l strîngea gulerul înalt, ori nici măcar atît, dobitocul ?

Sòrice își măsură de sus în jos interlocutorul.

— Cine ar ști-o mai bine ca dumneata, don Rosario ? zise el. Pe dumneata cocoșa te incomodează ? Răspunde : dacă n-o pune cîte unul dintre noi degetul pe ea, să-și trezească norocul, ai avea habar că o porți în spate ? Ești un ostaș al Fortunei, cu ranița plină... ieși din front — ce veste bună pentru noi ? Lui don Alfredo i-a răposat nevasta chiar ieri, lui don Antonio i-au spart hoții casa, marțea trecută, eu parcă aş avea plumb în genunchi și apă gazoasă în brațul ăsta... don Rosario, după mine, să am iertare, în afară de dumneata, n-avem alt exemplu de cocoșat piažărea în tot Napoli !

— Biata Nunziata mea... suspină don Alfredo Tescione, scoțîndu-și bereta la evocarea moartei, și-și șterse ochii.

Nimic mai scris în negru decît lacrimile acelea neguroase — un plîns din răzătură de fier, solid, greu, pe fața întunecată de funingine și de miopie ; dar numai dintr-atîta nu s-ar fi posomorît sclipitoarea piazza San Ferdinando, inima în sărbătoare a orașului, draperiile și marmorele prăvăliilor de lux, mulțimea din Chiaia, năvălind cu efecte de fluviu vărsîndu-se în mare, mulțimea de pe Toledo ¹, trăsurile de carnaval, usoare în trecerea lor, cu zgomotul sorbit de gălăgia generală, rostogolindu-și, îmi amintesc, cele

¹ *Corso Toledo* — artera principală din Napoli, acum via Roma ; de-a lungul ei se desfășoară, în zilele de 7—8 septembrie, carnavalul napolitan, sărbătoarea tradițională în cinstea Madonei, numită *Piedigrotta* (vezi *Noaptea de șapte*).

patru corole, patru trandafiri de mai, în locul roților obișnuite, întinate, cărora pământul napolitan le încredințează imprudent ridurile și gri-jile sale. Răposează nevasta unui cărbunar, iar unui bărbier îi sparg hoții ușa prăvăliei, să-i fure o pereche de brice, o oglindă ciobită și cutia bacșișurilor goală : cui ce-i pasă ? Cerul râde, lumea se zorește, firmele anunță și statuile re-amintesc, vânzătorul ambulant de *pizza napoletana* ne vede din colțul străzii Nardones și se grăbește spre noi, cu talerul de tinichea legănat pe trei degete, animându-l ca pe o măsuță de spiritism, și strigă :

— *Pizza*, cine dorește *pizza* ? Grăbiți-vă, ultima, cu respect ! Doamne ! Ultima piatră-n casă și ultima bucată de *pizza*, ce greu te descotorosești de ele. De n-aș mai avea parte, Doamne, de ultimele astea. *Pizza*, nene, *pizza* !

Don Salvatore Cadamartori, fructarul, generosul sparge-mutră și poartă-coarne se întrebă ce are de ales : să scape de nepoftit, satisfăcându-i cererea, sau să-l desființeze, pur și simplu, cu o palmă absolută, specialitatea casei ; preferînd pînă la urmă soluția comercială, pofti pe don Alfredo să inaugureze porția de *pizza* ; văduvul își conțeni plînsul și mușcă din bucată ; apoi veni rîndul nostru să adîncim unul după altul mușcătura.

— Lebăda în care s-a ascuns Iupiter era mai albă ca urda asta... zise, înmuiat, bătrînul Sòrice. Minunea minunilor, cu penele netede, curate, ca de mătăasă. Leda se scălda într-un laț mic și o văzu.

— Goală, don Federico ? îngîină factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa, cu o privire dintr-o dată ascuțită, subțire, și îndoită ca un ac de cizmărie. Fără costum de baie ?

— Costum de baie ? Pe vremea aceea ? Pe atunci nu purta nimeni nici un fel de costum, poate doar iarna să-și fi tras un cearceaf pe umeri.

— Și cum deosebeai bogatul de sărac ? Întrebă don Catello Debbiase, ciubotarul.

— După piele, domnilor, explică bătrînul. Mare diferență ! A nevoiașilor era bătătorită și hărtănită, ca pantalonii noștri, iar trupurile îndes-tulaților, cu totul și cu totul de mătăsă... așa că închipuiți-v-o pe Leda, soția fără cununie a regelui Tindar... era ca o sărutare pe ochii cui o privea !

— Maică, măicuța mea ! exclamă Vincenzino Aurispa.

— Gura ! îl puse la locul lui don Salvatore Cadamartori, atins pînă-n rădăcina coarnelor de amănuntul că Leda fusese adulteră. Don Federico, vrei să urmezi ?

— Cu voia dumneavoastră — Leda și lebăda s-au îndrăgostit de la prima vedere, reluă fostul servitor de școală. Era un amurg tîrziu, lenevos, un amurg cu două fețe, cînd ultima rază de soare se întîlnește cu prima rază de lună și zăbovesc ca o bătrînă și o tînără oprite să stea de vorbă în pragul bisericii. Apa și verdeața, într-o tăcere desăvîrșită ; pînă și păsărilor, speriate de prezența lui Iupiter le pierise piuitul ; greieri, broaște, șopîrle, vînt — natura întreagă aștepta ordinele de intrare în acțiune, dar parcă zăcea într-un leșin ;

singurul agitat era don Tindar, care trecea de la o fereastră la alta, în palatul lui, și se întreba : „Ce-i cu nevastă-mea de nu poștește la culcare ?”

— Știți ce mi-a spus Nunziata în ceasul morții ? gemu pe neașteptate ciubotarul Tescione. „O dată numai ți-am greșit, dar tot cu tine... era în seara onomasticei tale din doișpe... erai amețit cînd te-ai sculat de la masă și nu ți-ai dat seama, Alfredo, dar acum, la despărțire, tu să mă ierți...” Sînt cuvintele ei, dragă don Federico, sînt chiar cuvintele ei !

— Don Alfredo, liniștește-te ! îl stăvili Sòrice. Viața omului ține cît deschizi fereastra în luna martie. Ai scos nițeluș capul la soare și gata, s-a și terminat ! Donna Nunziata, să-i fie țărîna ușoară, a tras obloanele ; cît despre noi ? Mai ieri opreau aici diligențele, mai ieri parcă s-a inaugurat Galleria Umberto, ieri parcă a răsărit, între lustragiu și limonagiu, chioșcul lui Miccio pricopsitul ! Ah, dragă don Alfredo, dacă ne place, putem zice că tot mai ieri Leda și Iupiter s-au îmbrățișat — să le fie de bine, în iazul acela... Uite, chiar că mă apucă frica din senin, cu greu mă pot opri să nu ajung la credința că mai ieri a fost și ziua de mîine ! Parcă m-aș afla tocmai la capătul unei străzi de unde de-abia, de-abia mă mai zăresc, din depărtare, pe mine și pe oricare altul, e clar ?

— Nu, replică bărbierul Antonio Pagliarulo. Atunci de ce mai întorci ceasul în fiecare dimineață ? De ce cînd îți simți genunchii grei nu te pornești pe rîs și nu zici : „Ce-a fost verde s-a

uscat, florile s-au scuturat !", în loc să umpli de of și vai jumătate din Napoli ? Don Federico, mitologia ți-a sucit capul, zău că da. Uite de pildă, între Leda și lebădă, un amor întreg este matematic imposibil, nu ajunge la nici un rezultat, nu e bine pusă problema.

— Adevărat ? În ce sens ?

— În toate sensurile ! Sărutări, mîngîieri etctera. Gîndește-te bine, don Federico : lebăda e o galinacee, da sau nu ? Ai priceput vreodată cum devine cu amorul la găini ? Asta era manieră, așa se tratează o regină ca aceea ? Donna Leda trebuia să refuze ; ori, în momentul esențial Iupiter se făcea la loc, creștin ca toți creștinii ?

— Nu se știe, vă spun că nu se știe. Un monarh ca el își putea permite orice capriciu : a fost lebădă cu Leda și s-a prefăcut în taur, ca s-o păcălească și s-o fure pe Europa. Între timp, însă, se dusesse vestea la ce trucuri recurge : atunci regele Arcisio, tatăl unei fete foarte frumoase, pe care o chema Danae, gîndindu-se cum s-o salveze, a încuiat-o într-o chilioară turnată în bronz... da, da, șiretul tras pe sfoară ! Printr-o crăpătură din tavan, Iupiter a coborît în brațele ei, preschimbat într-o ploaie de aur, și fata a născut pe vestitul Perseu !

— Don Federico, dar copilul, Perseu, era blond, sau brun ? — rîse batjocoritor don Rosario Nèpeta. Mitologia asta, mi se pare mie, e lista generală a scuzelor scornite de soții cînd nou-născuții seamănă cu oricine, în afară de consortul respectiv ; ori că s-au uitat prea mult

la o poză, ori că s-au speriat de chica și nasul unui trecător, și așa mai departe. În antichitate, omul credea că tot ce zboară se mănâncă, așa că nevasta putea să-i zică : „De n-aș fi mirosit garoafa aceea din balcon : era don Iupiter și, iată-mă săraca de mine, în a șaptea lună !

Bătrînul Sòrice zise :

— Don Rosario, să vedem dacă la atîta șomaj, ai dreptul să fii și ghebos, și cretin pe deasupra ! Cum să fac eu să-ți intre odată în cap că vorbim despre divinități colosale, nu de niște terchea-berchea din Pendino ori Vicaria ? Iupiter, dacă vrea el, putea avea copii și fără să apeleze la o femeie. Hai să luăm exemplul fiicei lui Cadmus, Semela. Iunona descoperi că soțul o adora pe Semela și o învătă pe aceasta să-i ceară zeului îndeplinirea unei ciudate dorințe. Zice frumoasa : „Fă-mi o plăcere, Maiestate ! Vino o dată la mine exact așa cum te duci la doamna ta !” Sărăcuța, habar n-avea cum arată un zeu în uniformă de paradă ! Iupiter se prezintă în fața ei pe carul său de foc orbitor ; și-atunci, din mănunchiul de trăsnete pe care-l ținea strîns în mîna dreaptă, îi scăpă, din nenorocire, unul, și adio Semela ! A luat foc ca o clăiță de paie ! Mă urmăriți ? Imprudenta copilă aștepta să nască pe la sfîrșitul anului, și era de-abia cincisprezece septembrie. Dar Iupiter a izbutit să salveze măcar fătul, și l-a cusut sub pielea soldului și l-a scos la lumina zilei în ziua cînd era ursit să se nască.

— Maică, măculiță ! Lucrurile astea te pun pe gînduri, zise Vincenzino Aurispa. Mă trec fiorii !

— Dar Minerva, care a ieșit măjoră și cu tot tacămul din creierul lui Iupiter? exclamă triumfător Sòrice. Nu trebuie să cauți realități în mitologie, mai mult un fel de odihnă amestecată cu speranță și alinare, care te întăresc tocmai când începe să ți se clatine credința. E ca un pronostic de loto. Uite, don Alfredo, să zicem că dormi și o vezi în vis pe donna Annunziata cum netezește un leu viu cu fierul de călcat încins, sau cum pune să fiarbă în oală niște clape de pian, nu macaroane ca de obicei... ei bine, nici nu te întrebi dacă e logic ori nu, și a doua zi joci numerele 47, 11, 23, sau 47, 31, 90 și la tragere ies câștigătoare tocmai astea, ce-ți aduc norocul în casă... dar ce te-a apucat don Alfredo? Cărbunarul Tescione scosese un țipăt sfișietor; își scoase ochelarii încețoșați și mi-i întinse, ca să se lovească în libertate cu furia și voluptatea unui derviș; n-a fost ușor să-l scoatem din încleștarea asta nebunească și să-l luăm cu noi. L-am ținut strâns de încheietura mâinilor pînă cînd și-a pus iarăși ochelarii.

N-am mai rostit nici unul măcar o silabă, era ca și cum, mîhniiți și obosiți, am fi mers în urma unui dric, ca și cum am fi privit oameni și lucruri prin hublourile cernite ale coroanelor funerare; dar în via Trinità Maggiore, văduvul ridică deodată capul și-l întrebă pe don Federico Sòrice:

— Care erau — pe lîngă 47, pronosticul mortului, numerele celelalte, vrei să mi le repeți...?

N-ai să afli decît la Napoli o uliță corcită, șoltic-șoltic, jumătate da, jumătate ba, cum e Santa Lucia. Ai zice, o față batjocoritoare, din două felii, cu obrazul drept de bătrînă cerșetoare și obrazul stîng de mireasă gătită : numai clădiri noi pe partea linsă de mare pe timpul Burbonilor, și numai case bătrîne, prăpădite pe cealaltă parte, sorbind de veacuri umezeala stîncilor cenușii, pe care le lasă, bînd lacrimile galbene, nesecate din Pizzofalcone. Colo un bar de-ți ia ochii, dincolo o tavernă netrebnică ; o *pizzeria* soioasă față-n față cu vitrinele sclipitoare ale bijutierului, pe al căror satin se desfătă diamantele și-și spun basmele chihlimbarul, cameele, bagaua, coralii... Ei bine, tot ce era mai vaj de lume în Santa Lucia nouă ne aparținea, ca oricărui om propriul său buric : de cum se-nsera, acolo ne omoram vremea, cu o măsuță de cîrciumioară înșurubată între genunchi și coate ; vorbeam de una, de alta, și iar întindeam mîna spre sticla atît de cătrănită, de parcă ar fi purtat în pîntecele ei nu vinul negru, ci turbarea unei sepii. Bărbierul Pagliarulo încetă să turtească în cerul gurii ultimii stropi ce-i mai picaseră pe limbă (că vezi, ca să gustăm cum se cade, ca să ne bucurăm de toate farmecele viței de Avellino sau Trani, noi mestecam băutura, literalmente o mestecam !) și exclamă :

— Ce sezon don Federico dragă ! la trage o sorbitură din aerul ăsta ! — dacă n-ar fi pe-aici tarabele vânzătorilor de pește — care nu mai închid odată ! — ai zice că trece pe vînt cămășuța unei regine !

— Bravo ! replică fostul servitor de școală, chiar așa cum zici, don Antonio, ai perfectă dreptate. Luna mai, dacă-i s-o spunem fără ocol, este luna Venerei. Și maiul ăsta-i făcut din cele treizeci și una de zile pe care orice ins trebuie să le sacrifice Zeiței amorului... chipeș ori nu, bogat ori sărac, june ori tomnatic — cum ai venit pe lume i-ai și semnat în alb o poliță... Sosește luna mai, scrie frumos cifra și se prezintă să te execute : n-ai încotro și achiți ; pe urmă, mai încolo, dacă-i vorba, faci și reclamație... Nu vedeți ce fașon de poliță protestată, ce fașon de sechestru au amărîții ăia care, de voie, de nevoie, n-o onorează ?

Vincenzino Aurispa, factorul de la telegraf, suspină și întrebă :

— Dar Venera, don Federico, a existat într-adevăr ? Anticii o cunoșteau personal ? Ne-a făcut cumva și nouă cinstea — pe-aici, pe la Napoli ?

Bătrînul :

— Nu mai spune ! O fi debutat la Teatro Umberto și s-o fi ținut cu un cămătar de pe Amedeo... la lasă prostiile ! Asta de care zic eu era de origină divină ! Asta s-a născut din spuma mării, măi băiete ! A fost minunea minunilor, pe care nu mai termină ai noștri s-o tot descrie și în versuri, și în proză. la închipuiți-vă

o limbă de nisip ca la Bagnoli, o apă cute-cute și ticălos de albastră, un cer fluturi-fluturi, și din senin o voce supranaturală care trîmbițează : „Pescari și navigatori, în interesul vostru, retrageți-vă !” Se ridică atunci o undă stranie, plină, carnală, o undă mamă, și alunecă de sus, fabricînd-o și șlefuiind-o în sînul ei pe Venera.

Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— Și, mă rog, berbecului ăstuia din larg cît i-a trebuit pînă să iasă la țarm ? Tot nouă luni ?

Fostul servitor de liceu :

— Venera s-a născut adultă, dacă nu vă supărați, s-a născut cu tot dichisul, pînă la ultimul amănunt. Copilăria Venerei n-ar fi avut nici un haz și a fost scoasă din program ; ia gîndiți-vă ce rost și ce constituție ar fi avut o zeiță a pasiunii și a voluptății în fașă ! Zeița asta, domnilor, era pentru adulți, așa cum s-a născut și ea. Ce spectacol, domnilor ! Unda fatală acostează și se sparge în pulberi. Dintre dantelele și ciucurii de spumă răsare o apariție uluitoare, răsare Venera, care se despoaie de mare ca de o cămașă — plaja e străbătută de flori, universul întreg tremură, Olimpul parcă ar fi o galerie de pe Toledo în ziua Piedigrottei, cu toți zeii adunați să privească spectacolul, cînd încep să vină carele alegorice... iar ea, donna Venera, atentă să vadă bine, și totodată să n-aibă habar de efectul stîrnit, rămîne, pe viață, cu un ochi sașiu !

— Ești sigur ? întrebă uimit cărbunarul Tescione. Eu, ce să zic, o Veneră care să mă privească fix, și direct, și într-ascuns, în aceeași clipă, o Veneră așa cum mi-o descrie don Fe-

derico, aici de față, ei nu ! Să am iertare, așa ceva nu intră în vederile mele și nu mi-ar plăcea de loc !

Bătrînul Sòrice :

— Și totuși, tocmai defectul ăsta era capodopera ei. Ți-o apropia și ți-o depărta — ați prins ideea ? Uite, spune-ne dumneata, don Salvatore, că, fără supărare, ai o nevastă frumoasă de pică : închipuiește-ți-o de o sută de ori mai albă și mai șerpuitoare, de o mie de ori mai îndrăzneată și mai supusă... în sfîrșit, închipuie-ți-o chiar pe Venera în bratele dumitale. O mîngîi, o strîngi la piept și-ți zici : „Nu, nu, e imposibil ! Acum-acum mă trezesc și totul se topește”. Dar faptul că este sasie, defectul ăsta foarte comun, te linișteste imediat, sopîndu-ți : „Nu-i nici o amăgire, e adevărul gol-goluț”. Sau, viceversa, te umfli în pene, ti s-a urcat la cap că ești stăpîn pe toate minunile în cauză — ei, și-atunci, ochiul care se uită altminteri la tine, privirea aceea pe care n-o poți prinde, te nădărmătește, strecurîndu-se plină de sfidare : Pe domeniile mele, în cer, în taina paradisului meu, degeaba încerci tu să te catări, degeaba te agăți tu de amorul nostru... degeaba, că pînă acolo tot n-ai să urci, acum și-n vecii vecilor...

— Destul, fie-vă milă ! Destul ! gemu don Salvatore Cadamatori, fructarul, generosul spargemutră și poartă-coarne, cu fața ascunsă în crucea bratelor sale ca două cioturi nestrunjite.

Vedeam că plînge — era binevenita, inevitabila prezență a unor lacrimi și sughițuri de plîns care-l

recunoscuseră, care știau, în fine, unde-l pot găsi. Nu mai puțin surprins decât ceilalți, bătrînul Sòrice făcu „tăcere !” către noi, pironindu-ne cu privirea. Am priceput și m-am grăbit să le strecor prin semne prietenilor că don Cadamartori mai cînstise de unul singur și din alte sticlute : le grămadise sub bancă și încă le mai supraveghea cu vîrfurile ghetelor. Așteptam. Santa Lucia se golea de lume. Ultimile trăsuri de zarzavat se urneau lăsînd în urma lor o dîră de frunze late, ferfenițite, cîte un ciuf de molotru, solzi de anghinare, coceni și sîmburi. „Hili !” mormăia zarzavagiul și, distrat, îndemna din hățuri, în direcția bună, pasul asinului, la fel de somnoros. O femeie ridică de pe balustrada unui balcon două saltele și cine știe cîți purici înviorați de cura de soare. Farmacistul Lupo aprinse lampionul în prag. Vacile unui lăptar ambulant cotiră brusc către o stradă lăturalnică — simțiseră probabil vreo uniformă prin preajmă. Don Federico rupse în sfîrșit tăcerea, încurcîndu-se :

— Don Salvatore... nu că m-aș amesteca în ce nu mă privește, dar... te-ai îmbătat ? Ți-e rău ? Ce să facem pentru dumneata ?

Fructarul, fără să ridice capul :

— Don Federico, iubitu!e, spintecă-mă ! Dacă mă iubești, omoară-mă ! Vă dau hîrtie la mînă, autorizație. Înaintez o petiție să fiu ucis de scumpii mei prieteni. Don Antonio, don Catello, don Alfredo, don Rosario, și tu, Vincenzino, faceți-mi pustiul ăsta de bine și asasinați-mă odată !

Bătrînul servitor de școală :

— Bine, bine ! Mîine, dacă vrei. Acum liniște-te, ai băut prea mult.

— Te-nșeli, mi-e mintea foarte limpede, știu tot, dar nu mai pot răbda, fie-vă milă, prieteni ! Mă paște blestemul !

— Ceva cu soția dumitale ? întrebă don Rosario Népeta. Tot cu giuvaergiul din Chiaia ?

Tăcere. Don Salvatore nu clipi, apoi generosul sparge-mutră și poartă-coarne continuă, plîngînd, să se mărturisească : și am ascultat un mit pămîntean, simplu, domestic, care ne-a rupt inimile și ne-a distrat deopotrivă, țin minte, în acea dulce noapte marină. Nefericitul fructar vorbi :

— Uitați-vă la un om, uitați-vă la un animal, uitați-vă la o piatră, uitați-vă la mine : care din patru ziceți voi că este, la urma urmelor, don Salvatore Cadamartori ?... Pentru o portocală, anul trecut, am băgat în spital, la „Incurabili“, pe „șeful“ de la Montecalvario. Pînă acum, chiar greșind, tot eu ieșeam deasupra totdeauna aveam de partea mea și întîmplările, și scopul urmărit. Dar uite-l pe don Gaetano, giuvaergiul — nenorocirea, rușinea, umilința mea ! — trăiește bine sănătos, pe via Calabritto, așa cum doresc să vă știu și pe voi !

Tescione, cărbunarul :

— Don Salvatore, dar dumneata — cum să spun ? n-ai dat cărțile pe față, n-ai avut încă nici o explicație cu Iuda ăsta al dumitale ?

— Mereu, don Alfredo, că noi doi sîntem aproape tot timpul împreună. Nu vă legați de el, că e cel mai simpatic om ! Ce vă rugam eu adi-

neauri ? Ce ajutor ceream eu de la voi ? Ei bine, aceeași pomană o cerșește don Gaetano de la mine ! Zice : „Omoară-mă, și am să-ți mulțumesc în vecii-vecilor ! Cine-mi ia viața asta e binetăcătorul meu ! Haide ! Curaj ! Din răzbunare, din milă, hotărăște-te odată !”

— Don Salvatore, și-atunci, dumneata ?

— Cu ce răspuns m-am ales de la voi ? Ei vezi, nici eu nu-i fac hatîrul ! Nu-l servesc ! N-am chef să-l servesc. Îl urăsc și nu-l urăsc, mi-e milă și nu mi-e milă de el. Unde o să ajungem așa ?

Fostul servitor :

— Dar, pardon, cucoana dumitale, ce spune ? N-o fi și ea amatoare să se instaleze urgent la Poggioreale¹ ?

— Ei, don Federico, aici e toată buba. Mi-a fulgerat ceva prin minte cînd ziceai că Venera s-a despuiat de mare ca de o cămașă. Elvira neagă totul și stă în fața oglinzii ; neagă totul și se piaptănă cu brațele arcuite deasupra capului ; neagă totul și cîntă ; neagă totul și rîde — ah, ce frumoasă e ! și, cum simte primejdia, se despoaie de lumea toată, ca de o cămașă !

— Păcatele mele ! izbucni Vincenzino Aurispa, N-oți fi înnebunit toți trei ? !

— Nu, nu, ne e frică ! murmură ciudatul fructar. O frică mare ne copleșește pe toți trei : și pe don Gaetano, și pe nevastă-mea, și pe mine — ne sperie gîndul să nu întrerupem frumusețea Elvirei nici măcar o clipă. Așa că nu se întîmplă

¹ Cimitir din Napoli.

nimic, și n-o să se întâmple nimic niciodată ! Fiți pe pace, fără grijă... ! Mă întorc numaidecât... !

Don Salvatore Cadamatori sări în picioare și o rupse la fugă spre linia tramvaiului, cu intenția clară de a se arunca sub primul vagon, care tocmai venea în viteză dinspre Chiatamone. Printr-o minune ne-am salvat prietenul, dar nu l-am putut opri să se încaiere cu vatmanul, nici să-l împiedicăm pe gardianul zelos să-l ducă la poliție : Răbdare și tutun !

Ieșise luna — ploua cu miere, don Catello Debbiase spuse într-un târziu :

— Și cu donna Elvira ? Cine-o anunță ?

— Merg eu ! strigă Vincenzino Aurispa, zvîrlindu-și în sus ponosita lui beretă de uniformă.

Tocmai împlinea șaptesprezece ani și știa despre Venera prea puțin, doar începutul, atît cît apucase don Federico să ne povestească.

VII

VENERA PEDEPSITĂ

Îți mai aduci aminte, piazza Carlo III, de aparițiile noastre mototolite, cum răsăreau pe neașteptate dinspre corso Garibaldi ori Arenaccia, dinspre San Giovanniello sau Foria ? De beretele noastre vînturate în vîrfurile arătătorului, cînd pătrundeam gînditori la tine ; de cămășile noastre pestrițe, ca atîtea pete pe complicatele petice ; de fundul negru și turtit al pantalonilor noștri, lustruiți și cu tulburi reflexe circulare (acei O de

Giotto al mizeriei, lucrare fără egal, că de-ai ajunge baron, și tot n-ai să scapi de gândul ei, dacă ai simțit-o, inevitabil, pînă în măduva oaselor) ? Îți mai aduci aminte, piazza Carlo III, de lungile după-amieze pe care le petreceam în hamacul plasei de prins porumbei, sub Albergo dei Poveri, ca la poalele unui munte, nu departe de coșul, măsuța și cuțitele vînzătorului de pepeni verzi, trufandale ? Deseori te-am ales, pentru că, imensă cum ești, nici nu te sinchiseai de orologiul Azilului milogilor și parcă și cerul deasupra capetelor noastre ți-ar fi fost străin : mărșăluiala soldaților, care se întorceau de la învecinatul Campo di Marte, te făcea și mai solitară. Uriașa clădire, gemînd de bătuții de soartă, la umbra căreia ne așezam, cred că e o eroare a bunului rege Carol de Burbon ! Trebuia s-o faci mai mică și să adăpostească acolo pe bogătași ; așa, în tot Napoli s-ar fi instalat comod, s-ar fi întins în voie numai sărăcimea — un coviltir deasupra orașului ar fi acoperit-o bine, și firma de cuviință la intrare — adevăratul Albergo dei Poveri, așa trebuia făcut, maiestate ! Ei și apoi ? Primii pepeni verzi sînt minusculi, tari și tainici : nu poți ghici dacă, despicați, vor hotărî umilinta fragilor, ori gloria castraveților, așa că mai bine așteaptă pînă să-i despici. Dar nu cunosc o companie mai plăcută pentru unul care vorbește despre Venera în piazza Carlo III, decît pepe-nașul acela verde în palmă și, din cînd în cînd, să-ți lipești de el obrazul, să te bucuri de răcoarea lui statornică. Don Rosario Nèpeta își dezlipi

urechea de pepenele din mîină și-i zise bătrînului Sòrice :

— Dacă nu mă-nșel, ne-ai povestit că Venera s-a născut din spuma mării și că era sașie de un ochi... ei, și pe urmă, don Federico, ce-a hotărît să facă ? Unde s-a dus ? Cine a uscat-o cu proșopul, cine i-a dat haine și casă ?

Bătrînul :

— Societatea de binefacere ! Doamnele caritabile, Crucea-Roșie ! Ce întrebare-i asta, don Rosario ? Nu-și avea, Venera, Olimpul ei ? Cît despre haine, fiindcă trebuia să plece de pe plajă, mărturisea și Venera că e destul de stingherită, de îngrijorată chiar...

Bărbierul Pagliarulo :

— De ce ?

— N-ați uitat, poate, foametea dinainte de ultima holeră ? o luă pe departe don Federico. Oamenii scormoneau în gunoaie la prînz și la cină, au stins pînă și iarba din grădini și de pe ziduri ; eu cu mîna mea, la Coroglio, i-am smuls unui pescar bucățica de pîine pe care voia s-o ascundă și-am strigat la el : „Nenorocitul, tîlhărule, dobitocule, nu-ți dai seama că ce faci înseamnă moarte sigură ? !” Chiar așa cum vă spun, stați și ascultați : Într-o bună zi trece unul voinic prin mahalaua Zúroli — o fi fost majordom pe la vreo casă mare, sau birtaș — ducea pe o tavă patru domnițe rotate de caș proaspăt. Don Alfredo, le purta așa dezvelite în văzul tuturor, ziua namiaza-mare ! Închipuți-vă pe hămesiții care zile de-a rîndul mestecaseră doar briza mării

pe praguri de „basso”¹. A fost ceva cumplit ! s-au sculat toți ca unul, holbându-se la taler. Parfumul de lapte crud și fum blînd de vatră al cașului... mă înțelegeți prea bine... Birtașul, ori sluga de casă mare, ce-o fi fost el, se sperie și grăbește pasul. Asta a fost prima lui greșală : zdrențuroșii din mahalaua Zuroli nu-s nici hoți, nici ucigași, cel mult dau și ei din coate pentru o pâine, dar fuga asta a individului i-a stîrnit ; și-au zis : „Aha, își dă seama că avem ceva de împărțit !” Și, ia-te după el ! Ca să n-o mai lungesc, numai dintr-atîta nu s-ar fi tras nici o nenorocire, dacă omul, continuînd să fugă de urmăritori, nu scotea din buzunar o basma și nu acoperea cu ea turtele acelea de caș... Maică bună de la Carmine ! Numai ce s-a auzit geamătul unei femei : „Nici să le privim nu ne lasă !” Și, s-a zis cu sluga, ori birtașul, ce-o fi fost el ! Au tăbărit cu toții și l-au făcut bucățele... măcel, masacru în lege !

Don Rosario Nèpeta :

— Și turtele ?

Don Federico Sòrice :

— Erau puțin cam nesărate, dar miezoase și fragede, gingașe ca tot ce se face din lapte de bivoliță... Don Rosario, declar în fața martorilor

¹ „Basso” — cuvîntul este specific napolitan, ca și tipul de locuință pe care-l indică : subsoluri sau demisoluri ale unor vechi clădiri, uneori chiar palate lăsate în părăsire ; populația săracă și-a improvizat în asemenea locuri locuințe de obicei fără ferestre, primind lumina doar printr-o ușă cu geamuri.

că ghebul dumitale nu e decît căsuța portarului, sălița de intrare a celorlalte cusururi ! Te-ames-teci nepotit în vorbă și ești o bestie ! Isuse Cristoase ! Moare un creștin, e sfîrtecat în bucăți, iar dumneata ceri răspuns telegrafic ce s-a întîmplat cu turtele !

L-am oprit la vreme pe don Rosario să nu-și spargă pepenele verde de fața cenușie a bătrînului Sòrice ; Ghebosul țipa înfuriat :

— Nu-ți rămîn dator, don Cutare : ce se-ntîm-plă cu Venera ? Ce caută foametea, turtele de caș și mahalaua Zúroli în povestea cu zeița Venera ?

Sòrice schiță un zîmbet glacial :

— Ba, uite că au ce căuta, răspunse el. Aveau o Veneră abia ieșită din apă, fără nimic pe ea, în văzul oamenilor, așa e, sau nu ? Acum să ne gîndim la plaja care mișună de barcagii, scutundători și nostromi cu ochii căscați și mărun-taiele făcute nod marinăresc ; avem, deci, un țarm plin de măgădăi cu fierbințeală la patruzeci de grade ; și Venera printre ăștia avea să treacă ! Vai de ea dacă repeta figura servitorului ori birta-șului despre care v-am povestit. Să aprofundăm tema : goliciunea aceasta magnetică, care-i vlă-guia pe oameni, era cea mai bună apărare a ei. Vai de Venera dacă se învelea ! Și iată ce rost au avut, domnilor, turtele de caș, foametea și ma-halaua Zúroli.

Tăcere. Dascălul nostru triumfa, noi căzusem în admirație și am fi izbucnit în aplauze, dacă nu ne-ar fi căzut ochii pe tulumba din mîna unui măturător de stradă, care sosise chiar atunci. Omul înșurubă la gura de apă tulumba uzată și bă-

șicată ; bănuind că avea de gînd să scalde caldarîmul încins al pieței, cărbunarul Tescione îi zise :

— Și noi ce facem, frate ? Nu te superi, don Catello și don Antonio au făcut baie la domiciliu abia luna trecută.

Omul ne linișți cu un gest că puteam rămîne mai departe acolo și-și îndreptă tumba în sus, peste capetele noastre. Îmi închipui că Venera era foarte mîndră printre parantezele lichide — arc după arc din fire de argint, deasupra bătrînului care povestea despre ea :

— Așadar, Venera, așa de frumoasă că marinarilor și păstorilor li se tăiau picioarele văzînd-o, ajunse neatinsă în Olimp. „Poftiți, vă rog !” Ce să vă mai zic, tremura în fața ei pînă și patronul. „Ei, comedie ! Pe-aici își face de cap toată lumea ; cad grele și pietrele, tu îmi mai lipseai !” reflectă bucuros și supărat marele Iupiter.

— Bucuros și supărat ?

— Desigur, domnilor ; exact rezultatul la care ajungea oricine o privea sau ar fi putut să o cîștige pe Venera : încîntare neînchipuită, dar și o durere, o tristețe, ca atunci cînd, zăpăcit de bucurie, îți rătăcești biletul cu numerele cîștigătoare și te lovește damblaua ! Stimate don Salvatore, o mare fericire este în același timp amară ca fierea... Nu știu cum, dar cine respira parfumul Venerei simțea și izul morții fatale. Și așa, cum nimeni nu-și lua inima în dinți să se decidă, singur Vulcan o ceru în căsătorie pe zeiță.

— Cine, Vezuviul ?

— Pe-aproape, don Salvatore. Era zeul focului, vi-l descriu eu altă dată. Era meșter fierar,

un tehnician, un lucrător urât la față și schilod. S-a însurat cu Venera și hai cu ea în subsolul unde era el stăpîn. Și-acum să vă întreb : asemenea pereche are vreun haz ? Ananas la ciorba de burtă, și cozonac cu ceapă ? Ce, era de glumit ? Ce să mai vorbim. Dacă puneai rămășag mergeai la sigur. În sfîrșit, s-a întîmplat ce trebuia să se întîmple. Un adevărat San Carlino a fost Vulcan : într-o bună dimineată, coboară în atelier și se apucă imediat să ciocănească la un coif aurit ; meșterește la el fără să lase sculele din mînă și, către unsprezece, înainte de a-l poalei, vrea, bineînțeles, să-l probeze. Cînd să și-l tragă pe cap, aude o voce antipatică : „Îți prăpădești vremea de pomană, nu i-ai dat găurile din frunte...”

— De ce din frunte ? Și cine vorbea ?

— Helios, Febus, Soarele în persoană ! Zice : „Ai să-l împungi și ai să-l spargi, te previn !” Și Vulcan : „Mă rog ? Pardon : cum să-l împung și ce să sparg ?” Febus : „Poftim, admiră-ți-le singur !” Și se lăsase jos, într-un genunchi, proiectînd pe podea umbra, ca zugrăvită, a lui Vulcan : așa și-a descoperit Vulcan pe fruntea lui clasicele borne de pe calea pacostei, cele două cucuie, al urei și al umilinței, care...

Bătrînul se întrerupse, la gîndul că don Salvatore Cadamartori, generosul sparge-mutră și poartă-coarne, și-ar pierde iarăși mințile, ca atunci cînd, într-o tavernă, la Santa-Lucia, își desertase melodramatic sacul amarului ; dar prietenul nostru nu scoase o vorbă. Din noaptea în care, doborât, rătăcit, înfrînt, se spovedise stelelor,

relațiile noastre se schimbaseră mult. Parcă trecuse o aripă de înger peste ori ce pricină de ciudă între noi : nefericirea lui Cadamartori nu ne mai stârnea nici indignarea, nici râsul : și iată că mă întreb, stingherit, dacă îl absolvisem, dacă îl reabilitasem, ori poate ne simțeam cu toții niste încornorați ca și el. Don Federico Sòrice legă iarăși firul :

— Credeți că schiopul s-a tulburat cumva ? Zice : „Aha, s-a și făcut ? Și cine e individul ?” Iar Soarele : „Marte, zeul războiului”. Și Vulcan : „Unde se-ntîlnesc ?” Febus : „Nu prea departe, acum o jumătate de oră i-am văzut la tine în pat.” Vulcan : „Bravo ! Dar acuma cară-te, trebuie să mă gîndesc ce am de făcut. Gura cusută, te rog ! Urmarea pe mîine, în Olimp.” Febus : „Mulțumesc de invitație, vin cu plăcere.” Pe scurt : a doua zi, cînd zeii cînau, apare schiopul cu o cărută. „Ce trufandale ne aduci, don Vulcan ?” întrebă Iupiter curios. Dar el : „Nu mare lucru, sire, nuțin teatru... Venera și Marte, reprezentație de gală !” Și zicînd așa, descărcă din cărută plasa străvezie de otel, pe care o țesuse în dimineata aceea și înăuntrul căreia se zvîrcoleau cei doi adulteri. Vă închipuiți ce moment !

— Suflete din purgatoriu ! exclamă surd factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa. Și pe urmă ?

— Pe urmă, o să vă mai spun eu despre ei... n-am bani de tramvai și trebuie să mergem acasă.

— Tramvai ? Stai nițel, sări îndată don Salvatore Cadamartori.

Opri cu un gest scurt primul dric ce se-ntorcea de la Cimitir și ne urcarăm. Încruntatul fructar era foarte respectat și în lumea cailor mascați, a cosciugelor plumbuite, a valtrapurilor negre. Rezemați de îngerăși de mahon și de sclipitoare cristale de Boemia, zburarăm către San Biagio dei Librai. Dantela spumei albe ca zăpada pe crupele murgilor asudați : Napoli în roz și vioriu, sub amurg ; distracția de a ținti cu cojile de pepene în pălăriile trecătorilor...

VIII VENERA LIBERATĂ

Iulie : iar vine nelipsit și ceasul de seară la care Napoli încetează de a mai arde. Se înnegrește și suspină ca un artificiu consumat ; apoi, dinspre Vomero sau dinspre Capodimonte, dinspre Arenella sau de la Ponti Rossi, pornește să se destrame un pufușor de binecuvîntată briză. O suflare nici mai grea, nici mai largă decît scufița unui prunc, dar ajunge să viziteze pînă și pragul unui „basso” ; așa coborî și la naufragiata locuință a cărbunarului Tescione, la Sanità (știți, străzile acelea înguste și abrupte de la Sanità) și cu ușoara-i mîngîiere ne trezi din leșin. Mergeam deseori pe la văduv, să-i ținem de urît și să-i prăpădim proviziile, ori ce-ar fi fost : o bucată de cașcaval tare și tatuat ca un antebraț de nostrom, niște măsline negricioase de Gaeta, într-o farfuri-

oară sau un castron cu bob prăjit plutind într-o zeamă.

— Nu înțeleg de ce plantăm, culegem, punem la saramură și mai cu seamă vindem în piață bobul ăsta păcătos ! exclamă don Antonio Pagliarulo. E hrănitor, are vreun gust ?

Fructarul Cadamartori :

— Tocmai de-asta mîncăm bob cu chintalele ! Bagi în gură un bob, mesteci și aștepți... nu are nici un gust deosebit, îl înghiți și mai iei unul, și încă unul, tot așa mereu, pînă la ultimul bob. Rămîi în căutarea unui gust anume, mă înțelegeți ? Devine o manie, te ambiționezi.

Debbiase, ciubotarul :

— Ca și-n viața noastră, don Antonio, exact așa. Se termină o zi fără noimă, un bob de douăzeci și patru de ore și te-ai și dus cu gîndul la a doua zi, iar te minți, îți zici că următoarele boabe o să fie mai altfel : fragi în rochiță de carnaval, acadele și bomboane fondante, mai știu eu ce !

Don Federico Sòrice :

— Comparația nu e rea, o aprob și mai pot adăuga încă ceva : ca să-l frăgezim, ca să-i dăm nițel gust acestui biet bob de toată ziua, avem la-ndemîină lacrimile de la Serino ¹.

— Pușchea pe limba-ți ! *Terque-quaterque* ! ² strigă don Rosario Nèpeta, ghebosul, cu vocea lui nefirească, de leu închis într-un pui de găină.

¹ *Serino delle lacrime* — cimitir din preajma Neapolelui.

² De trei și de patru ori ! (Lat.) — expresie de întărire a unei imprecății.

Ce ne cînti veșnica pomenire ? Ia închide prăvălia asta, rogu-te, și deschide-o pe cea cu donna Venera și don Marte, cînd — să le fie de bine ! — în cele mai frumoase clipe, s-au trezit prizonieri în plasa lui Vulcan. Și ăsta nu s-a gîndit că își aranjează vitrina propriilor sale coarne, cu toți zeii care rîdeau de adulterii însăilați în plasă ?

Bătrînul Sòrice :

— Așa e răzbunarea : un pumnal tăios fără mîner. Mai bine, don Salvatore, cît povestesc eu aici, dumneata mănîncă și porția mea de bob... Basta ! A fost o distracție grozavă pe Olimp, dar a venit și momentul cînd zeii s-au săturat de rîs și marele Iupiter i-a spus lui Vulcan : „Hai să încheiem socotelile, fierarule : ce vrei, în definitiv, divorțul și plata întreținerii ? Ori duelul, să-ți speli onoarea în sîngele lui Marte ? Dar Vulcan : „Mă ia de fraier — zeul războiului contra unui civil, contra unui invalid... da, da, bună afacere ! Maiestate, atîta pretind eu de la Venera : să-mi dea înapoi bijuteriile pe care i le-am dăruit la nuntă, i le cer îndărăt, să mi le restituie !” Iar Iupiter : „Am cunoscut destui zgîrie-brînză genovezi, dar unul ca tine...” Și Vulcan : „Vezi-ți de treburile dumitale !”

— Pariez că ăsta s-ar fi certat și cu Iupiter, interveni factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa. Mie îmi este antipatic. Să-și ia înapoi tot ce crede că i se cuvine, și să se ducă dracului !

— Bravo ! Singura soluție, zise don Federico Sòrice. Cum avu în mîna cerceii și brățărilor, Vulcan îi liberă pe amanți și se îndreptă șoltîc-

șoltîc, cum șchioapătă și rațiunea, cînd este meschină și rea. Iar olimpienii au răsuflet ușurați.

— Dar Venera cum a lichidat toată istoria asta ? Se simțea umilită ?

— Era Venera. Triumfătoare ori umilită, tot cucoană mare, tot regină rămînea. Se ridică, se întinse alene, zîmbi, și toți zeii, pînă la unul, femei și bărbați, înmărmuriră, privind-o sașiu în zăpăceala lor. Ce trup, ce chip, ce glorie a vieții ! leșise din întîmplarea aceea și mai perfectă, desăvîrșită pînă în ultimul amănunt... Vă îndoiți ? Eu, unul, chiar și despre o mandolină fenomenală de Vinaccia mă abțin să mă pronunț dacă n-a legănat-o pe genunchi și n-a mîngîiat-o încă un bun maestru de muzică. Da, călușul cu aplicuri de sidef, cutia de cedru, lucrat cu mare artă, cuiele de ivoriu... totuși conținutul, taina cîntecului, oftatul, patima instrumentului, în sfîrșit, toate acestea sînt urmarea unei gingașe folosiri, unei anumite educații. Cu Marte, Venera învățase într-adevăr ce este amorul ! De acord ? Frumusețea pentru frumusețe solitară, orfană, care nu-și află decît în ea însăși începutul și sfîrșitul, nu rezistă la comparația cu o frumusețe intenționată, pentru că cea din urmă are un scop, și așa e ca un fel de familie ! Pînă și cursurile pot să-și aibă rostul lor, atunci cînd intră în matca firească. Să luăm de pildă infirmitatea dumitale, don Rosario — nu te necăji ! Cocoașa, luată separat, simpla cocoașă, fără altă semnificație, îți displace, ori te lasă rece, dar dacă e vrăjită, dacă poartă noroc, devine o cocoașă foarte bună, res-

pectată, onorată... e un depozit, e o avere, e o proprietate nobilă.

Tăcere. Don Rosario nici nu clipi. Ridică gulerul mântăluței sale de umbră (în pivnița cărbunarului Tescione nu licărea în acel moment decât lumina stinsă a castronului cu bob) și, cu o rară blîndețe, replică :

— Distrăți-vă, don Federico, n-am nimic împotrivă. Aveți nevoie de cocoașa mea pentru orice eventualitate ? Bine, eu, care sînt prietenul prietenilor, vi-o ofer fără nici o jenă, poftim ! Trăge de ea ! Smulge-mi-o ! Hei-ruup ! Atenție, don Federico, nici nu-ți închipui ce grea este... e un dulap, un seif, un dom ! Ia-o dacă-ți place, cum nu i-am refuzat-o lui don Rosario Nèpeta, n-o refuz nimănui : servim cocoașă ! Cocoașă cu ora, cu ziua, ori închiriere pe termen lung... doriți o cocoașă ? Don Antonio, don Salvatore, curaj, serviți-vă, faceți-mi cinstea, vă rog !

Factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa :

— Vai de mine, don Rosario, ce se-ntîmplă cu dumneata ?

— Am cocoașă, băiatule, n-auzi ce zic ? Vrei să știi cum mă amăgeam la vîrsta ta cu speranța că o să mă vindec ? Puneam noaptea sub cocoașă iconițe, amulete, așa cum lipești etichetele pe o valiză ; am încercat toate leacurile posibile, cele mai curioase : pene de cucuvaie, urzici, cozi de șarpe, nisip din cimitir, melci, praf de pușcă, labe de pisică și cărți de joc. Degeaba, nimic. Mă chinuiam degeaba. Ascultați ce-am ajuns eu să fac în septembrie 1910 : mi-am legat strîns, strîns de tot, pe cocoașa goală, o fărămiță

de ostie, de la împărtaşania din dimineața aceea, tot cu gândul să mă vindec ! Am adormit plîngînd — speram și eram îngrozit, adevărată agonie ! Deodată, în vis, mi se arată Isus. Nu zîmbea, nu era trist ; avea o înfățișare obișnuită, era tînăr, foarte tînăr. Întorcîndu-și puțin spatele către mine, ca să-mi arate că nu mă păcălește, îmi zise : „Fiule, ce cauți ? Haide, uită-te bine, și eu sînt cocoșat”.

— Don Rosario ! am exclamat cu toții ; și, lovit de genunchii noștri, scaunul pe care se afla castronul cu bob căzu zgomotos.

— Emoția a fost atît de mare, încît m-am trezit, continuă Nèpeta. Am sărutat și am înghițit bucățica de ostie ; a doua zi episcopul mi-a dat iertarea de păcate ; cît despre cocoasă, am rămas cu un sentiment de resemnare și indiferență... nu-mi mai păsa de ea. Vezi, don Federico, de ce nu-ți rup eu oasele cînd te întreci cu gluma. Visul cu Isus cocoșat mi-a dat o idee : dacă ți-e urîță suferința, nefericirea ta, e ca și cum ți-ai arunca-o acolo de unde ți-a venit, parcă i-o restitui cu amîndouă mîinile chiar lui Dumnezeu !

Pauză. În golul ușii deschise la strada îngustă, se contură, zbatîndu-se, un liliac : încrețea și încîlcea întunecimea deasă, noaptea ca o hîrtie neagră, pe care ar fi fost de ajuns, spre mîngîierea noastră, ca un copil fabulos să deseneze cu cretă colorată razele unei nevinovate luni la pătrar. Cînd aripile în chip de umbrelă ale liliacului s-au depărtat, bătrînul Sòrice continuă :

— Dragă don Antonio, îți jur că nici nu mi-a trecut prin minte să te jignesc, cine nu e, în de-

finitiv, ori ghebos, ori miop, printre noi, cine nu e încornorat, vădov, ori biet slujbaş aici, printre noi ? Ne mîncăm zilele împreună de atîția ani și alcătuim o serioasă întreprindere de necazuri, care nu va da faliment !

— Don Federico, iartă-mă ! strigă cu voce ascuțită Nèpeta, ridicîndu-se și întinzînd mîinile lui de copil lui Sòrice.

Se îmbrățișară mișcați ; eram sigur, însă, că fostul servitor de școală nu lăsa să-i scape ocazia și executa un arpegiu din vîrfurile degetelor pe admirabila cocoașă a prietenului său. Tescione, cărbunarul, aprinse un opaiț pe scrin, în dreptul iconiței lui San Gennaro ; la lumina chioară, înlocui castronul spart cu un coșuleț de smochine și, inaugurîndu-le cu reculegere, zise :

— Și-atunci, Venera, don Federico, o dată ce a devenit din cap pînă-n picioare o mandolină de Vinaccia încercată, ce muzicant ambulant și-a ales ? Al doilea ei consort a fost Marte ?

— Consort ? Ba s-a pornit pe viață veselă ! S-a iubit aproape cu toți olimpienii și, pînă la urmă, cum n-o mai mulțumea nici un Mercur și nici un Febus-Apolo, a început să-și aleagă iubiții printre muritori ! Ce să ocolim adevărul, era o desfrînată ! Pînă și ultimei cocote îi face plăcere un bilețel, un buchet de flori, să i se facă puțină curte... dar Venera prefera sistemul ultrarapid. Îi cădea cu tronc — știu și eu ? — un țaran, un păstor. Numaidecît îi și gîdila urechea, gurgurindu-i : „Ce căldură ! Nu-mi faci și mie nițel loc lîngă tine, în claia asta de fîn ?” Că pentru

Venera nu conta dacă omul dorit era un pîrlit oarecare, ori un rege.

Don Catello Debbiase :

— Pe scurt, a ajuns o stricăță.

Don Federico :

— Să nu confundăm. Nu era din cele nesătule, nu era o stricăță ; era firesc, era datoria ei să se poarte așa. Venera, domnii mei, reprezenta dragostea trupească. Era senzuală, la fel cum e grîul grîu, rîul rîu și rîndunica rîndunică ! Niciodată n-a fost soția din ceasurile cînd femeia gătește la bucătărie, cîrpește, spală rufe, sau doarme ; era veșnic doar soața din ceasurile... ați priceput. Asta era soarta ei !

Don Catello Debbiase :

— Sărmana, totuși ! Nu-ți priește să mănînci numai pîine goală. Așa că Venera n-a avut parte să știe ce este un sentiment gingaș, o dragoste curată ?

— Ba, cu Adonis, da, dar cîte suferințe i s-au tras ! În cîteva vorbe : Adonis era un șef distins, tînăr, luxos, galanton, dar nebun după vînătoare. Și într-o zi — așa i-a fost scris — a murit sfîșiat de un mistreț fioros. Cum l-a văzut Proserpina, regina Tartarului, s-a îndrăgostit și ea de el.

— Care Tartar ?

— Lumea ailaltă — n-ar mai fi ! Un Napoli al morților. Acum, fiți atenți la mine : ca zeiță, Venera avea puterea să-l învie pe Adonis ; dar, tot ca zeiță, Proserpina putea să-l adoarmă iarăși pe vecie, ca să-l albă lîngă ea. Iupiter, la care au alergat amîndouă, hotărî ca tînărul să petreacă

fiecare primăvară și vară cu Venera, iar toamna și iarna cu Proserpina. Imaginați-vă gelozia, fierberea, furia celor două înamorate ! Cum se străduiau ele, rînd pe rînd, să cîștige rangul de femeie preferată în sufletul și trupul bărbatului.

— Asta-mi place, don Federico ! exclamă bărbierul Pagliarulo. Și cît timp i-a trebuit, lui don Adonis, ca să moară de-a binelea de neurastenie, fără drept de apel, nici Casație ?

Răspunsul n-a mai venit ; pe bătrînul servitor îl furase somnul. Încet, încet, au ațipit cu toții, îmi amintesc, unul după altul ; eu și cu Vincenzino Aurispa am rămas să batem cîmpii la pîlpîitul opaițului neliniștit și să ronțăm ce mai rămăsese în coșul cu smochine. Erau mici și coapte, foarte dulci : singurele fructe care nu l-au uitat nici pe Adam, nici zidul de centură al Grădinii dintîi.

IX STÎNCI, PÎNZE, NĂLUCI

Din via Cesario Console, Napoli își reia cursa, iar în via Nazario Sauro se aruncă în mare. Ce drăcia ciorilor o căuta pe-aci statuia lui Umberto I, gîtit de o manta încheiată ermetic pînă sus și de care au evitat să se ciocnească, într-o luptă inegală, nu numai intemperiiile, dar și obuzele din 1880, nimeni n-a știut s-o spună vreodată. Timp de nouă zecimi din an, cerul visează și golful

zace ; cumplitele mustăți ale regelui „cel blajin”¹ au devenit balanța zburătoarelor, ce-și cîntăresc, rînd pe rînd, cristalele de somn și de sare, ce se prind neconținut în vîslele lor cu pene ; vara, din buchetul aerului tras pe nas, alegi și mirosul amnarului lovit de cremene : Hai, maiestate, dezbracă-te pînă la piele, întrerupe-ți sacrificiul inutil, ieși, ca Lazăr, din cripta mantalei și vino cu mine și cu prietenii mei, acolo jos, pe veriga stîncilor lîngă bărcile cu pînză „Enzo”, „Sparviero”², „Concetta” și „Fulmine”³ — e mai răcoroasă apa la umbra lor, ne-om muia picioarele și-om povesti...

Factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa :

— Spune, don Federico, anticii aceia ai dumitale n-aveau nici o zeiță mai cu perdea ?

Sòrice, fostul servitor de liceu :

— Ai sughițat ! Ei, nu erau ele chiar toate-toate croite dintr-o stofă cu Venera : uite, s-o luăm, de pildă, pe lunona — nevastă ideală, grasă, credincioasă, gospodină, înșelată. Mai afli și o fată de nădejde, căreia nu-i porți de grijă, pe Diana...

Don Antonio Pagliarulo, bărbierul sașiu :

— În sfîrșit ! Ce să spun, dragă domnilor, începusem să mă scîrbesc de Olimpul de pînă acum. Unde se trezeau, în tavernă la Granili ? Se poate una ca asta ? Zi, noapte, acolo la ei, să

¹ Umberto I era numit, ironic, *Il mansueto*, blajinul.

² „Șoimul”.

³ „Fulgerul”.

nu le fie divinităților capul decît la... Doamne, iartă-mă !

Vincenzo Aurispa, tresărind :

— Poftim ? Parcă domniilor-voastre de ce vă tot arde ?

Don Antonio :

— Șterge-ți nasul, mucosule ! Nu ți-a căzut bine cașul de la gură, nici tuleiele nu ți-au dat. Cum îți permiți ?

Factorul de la telegraf :

— Ce să-i faci, don Antonio, cam greu să ne-nțelegem. Așa-i cînd vorbește un car de carnaval cu veșnica pomenire !

Bărbierul dădu să sară la Vincenzino, dar luecă pe stîncă udă ; și pînă și-a stors ciorapii don Antonio, pînă am terminat noi să-l ocărîm că ne stropise, bătrînul povestitor reîncepuse :

— Zeii, dragă Pagliarulo, nu scăpau ei caii doar așa, de florile mărului ! Trebuia populată lumea întreagă, da sau nu ? Aveau altă metodă la îndemînă ? Atunci ? Extraordinara excepție a fost Diana.

Don Salvatore Cadamartori :

— Era urîță ?

Don Federico :

— Da de unde ! Era o capodoperă ! Înaltă, trasă ca prin inel (slabă doar la prima vedere), blondină, spălățică, fată-mare...

— Stai ! îi tăie vorba Debbiase, ciubotarul. Fată-mare și fată bătrînă ? Printre deșuchiații ăia ? Fără cacialmale, don Federico ! După cîte ai afirmat mai-nainte despre Iupiter și compania,

vrei să-mi spui acum că Diana era sută-n sută fată-mare !

— Nu-ncape discuție ; era fată cinstită, absolut fecioară.

— He, he ! Cum sînt eu pînza bărcii de colo !

— Ba nu, don Catello, cum ești dumneata căzut în cap și fără căpătîi !

Doamne, apa de stîncă ! Mai adîncă și mai amară, mai perversă și mai placidă, totodată, din cîte ape știu. Într-adevăr, ciubotarul nostru iute la mînie, care dintr-o nimica toată — gata ! și punea mîna pe cuțitul lui cu plăsele ruginite (o armă ce obișnuia să răsară cînd cu gîndul nu gîndeai, ca o evocare, ba dintr-o mîneacă, ba dintr-un buzunar, ba din beretă) se zgribuli, surîse fără veselie și zise :

— Don Federico, dumneata ai scormonit și în cocoașa lui don Rosario și în coarnele lui don Salvatore — trebuia să-mi vină și mie rîndul. Perfect ! Poftim actul meu de naștere : Catello Debbiase... mamă : Amalia Debbiase, tată „necunoscut”. În ordine ? Îți face plăcere ? Așa am fost și sînt eu — fără căpătîi ! Ți-am făcut hatîrul încă de acum cincizeci și șase de ani, sînt copil din flori, și respectele mele !

Tescione, cărbunarul, trăgîndu-și afară un picior, ca și cum apa mării ar fi început să clo-cotească :

— Nu văd... ce-are a face...

Don Catello :

— Vorbesc turcește ? Am fost și rămîn un fiu nelegitim, n-am avut autorizație de naștere, nici vreo hîrtie de invitație la viață și, prin ur-

mare, nu fac două parale ! Don Federico mi-a spus că sînt un om fără căpătii, a aflat, desigur, că la zece ani eu singur eram și taică-meu și restul familiei. Să mă supăr ? Pot spune că nu-i așa ?

Don Salvatore Cadamartori :

— Ei, lasă, nu era mama, donna Amalia ?

Ciubotarul Debbiase :

— Da, a fost cîndva, așa spuneau niște cetățeni, niște oameni de încredere, că a fost cîndva, la San Potito...

Tescione, cărbunarul :

— Și cum de te-a lăsat ? Cînd și de ce a făcut-o ?

— Cei de la San Potito schimbau vorba, dacă-i întrebam. Cu cît mă făceam mai mare și-i întrebam mai multe, și mai puțin găseau de cuviință să-mi răspundă. Basta ! O mamă nu e o uliță. Îți place s-o respecte oricine, cît ar fi ea de urîță ori cu nume rău, tot cu inima muiată îi spui mamă. Se pieptăna privindu-se într-un ciob de oglindă și parcă m-a strigat cineva ! — mă întorc : nu era nimeni... dar nici mama nu mai era... și n-am mai văzut-o de-atunci niciodată.

Bătrînul Sòrice :

— Doamne, Maica Domnului și Isuse Cristoase ! Dragă don Catello...

— Nu sînt supărat pe donna Amalia. Odată ajuns la vîrsta cînd poți judeca lucrurile mi-am zis : „Și dacă, săraca de ea, o fi nenorocită ca și mine ? Ce, poate eu mi-am făcut totdeauna datoria față de Catello Debbiase ?” Îmi mai ziceam : „Ei, nu s-o fi dus la capătul pămîntului,

tot pe-aici, prin Napoli trebuie să fie, poate că o întîlnesc pe Forcella, pe Toledo, dar n-o mai recunosc eu după atîta vreme, ori poate mă ocoleşte ea de frică să nu-i arunc în faţă purtarea de altădată, şi aşa, dintr-o simplă neînţelegere, o să murim fără să ne spunem ce avem pe suflet." Mă crezi, don Federico ? Erau zile cînd nu slăbeam din pas cîte o bătrînică ; îmi luam inima-n dinţi şi-i şopteam din urmă : „Donna Amalia Debbiase, stai puţin... am un comision pentru dumneata, ceva important..." Dar, ori că greşisem eu adresa, ori că ghicise ea, după glas, cine-i vorbeşte, şi, fără să se întoarcă, grăbea pasul, zicîndu-şi : „Degeaba ! n-am curajul să-l privesc în ochi !"

Tescione cărbunarul :

— Şi cînd mama dumitale a dispărut, ce-ai făcut, don Catello ?

— Ce era să fac ? Mi-am luat picioarele la spinare, să nu mă ducă la orfelinat, am schimbat imediat şi cartierul, şi viaţa : dormeam pe sub portaluri, într-un cotlon la vreun brutar. Vara umblam gol ca un vierme, iarna cu o jerpelitură de haină bărbătească, care-mi atîrna pînă-n călcîie ; mîncam peşte crud de prin ochiurile năvoadelor descărcate la Margellina, coji de pizza, fructe căzute pe jos din căruţă, de la sine, sau de la mine putere. Dacă mă agăţa curcanul, săreau cu gura femeile miloase, de le afli peste tot : „Lasă copilul ! E băiatul meu !" Aşa, într-o zi, la Arenella, m-am căpătuit cu cinci mame dintr-o dată — n-a existat golan în tot oraşul

Napoli cu atâtea familii ca mine, pe cuvînt de onoare !

Tăcere. Niște ochi uzi de lacrimi ne mustrau din toate colțurile verigii de stînci. Pe nisipul de pe fund, prin străvezimea lichidă, pești mohoriți și bonți, numai gură, se grămădeau, ca și re-mușcările bătrînului Federico Sòrice, care ar fi strigat : „Iartă-mă prietene ! Am zis «fără căpătii» așa, într-o doară... cum aș fi zis «vecine» sau «nene». Cine să-și închipuie...?” Don Salvatore Cadamatori curmă discuția cu un gest scurt către taraba de unde ne sosiră fără întîrziere patru porții de *connalicchi* : un soi de moluște de sorbit cu paiul lung, ca să le simți bine gus-tul, zeama aceea savuroasă din teaca vînată și fragilă, de culoarea norilor : sorbeam cu paiul *connalicchi*, sorbeam orizontul palpitînd între Vezuviu și insule, pînă cînd don Antonio Pa-gliarulo se îndură, în sfîrșit :

— Și Diana asta, dacă într-adevăr ajunsese fată bătrînă, ce mai avea de gînd ?

Don Federico Sòrice :

— Să le dăscălească pe pămîntenele noastre : „Băgați de seamă, fetelor, într-un taler al balan-ței atîrnă un *da*, iar în cellalt taler atîrnă un *nu*, cîntăriți-le bine... Doar vedeți și voi ce neazuri te pasc cînd ești slabă de înger : spaime, leși-nuri, ochi peste cap, cîrdul de copii, grămadă de supărări. Dar dacă vă purtați ca mine...” Așa că Diana asta era un fel de lecție, un „nu uita !” un nod la batistă și pentru rușinoase, și pentru nerușinate, și pentru nestajnice... ați prins ideea ?

Vincenzino Aurispa :

— Bravo ! Ca și cum n-am avea și așa destule opreliști : viitoarea soacră, vecinii, sfinții, felinarele aprinse nitam-nisam și paznicii de noapte. Diana mai lipsea ! Chiar că se simțea nevoie și de morala ei !

Don Rosario Nèpeta :

— Dar în ce-o privește, don Federico, nimeni, nimeni n-a cutezat vreodată nici o propunere serioasă, de dragoste la vatră, de căsătorie cu-minte, de ce-ar fi refuzat ?

— Fiindcă nu-i făcea plăcere. Zeița asta nu era numai fecioară, era și belicoasă, umbla înarmată cu arc și săgeți, bătea pe oricine în orice sport. Într-o dimineață, obosită de atîta goană la vînătoare prin codrii bătrîni, ajunge la un lac mic, ca o oglindă din iatacul unei cuconițe. Nici suflare de muritor, jur împrejur ; Diana se dezbracă și sare în apă. Înnoată, rîde, chiuie veselă și cînd termină se trîntește pe mal să se zvînte la soare. Dar aude un foșnet suspect : trecea pe-acolo un tînăr vînător, zi-i pe nume, Acteon ! Tăiasă o ferestruică în frunziș și o privea din pervazul verde cu niște ochi de mamă și de fiară ! Nu mă-ntrerupeți... ah, ce tragedie și ce halima ! Zice zeița : „Măgarule, criminalule ! M-ai surprins goală !” Acteon : „Repetă-mi asta peste o sută de ani și atunci poate că dau îndărăt... Frumoaso ! Ce zici ? Ce-ar fi să ne luăm ?” Zeița : „Nici gînd !” Și, hait ! l-a și prefăcut în cerb, dar atît de reușit, atît de viu și natural, încît bietul Acteon și-a sfîrșit zilele tinere chiar în colții cîinilor lui, închipuți-vă !

— Vai de mine ! exclamă cărbunarul Tescione. Cum de-a lăsat-o inima ? Diana asta a dumitale era hienă, sau ce ? Oricum, don Federico, fatămare-n așa hal ! Nici nu concep. Când spui fatămare te gîndești numaidecît la blîndețe, la smerenie, la o viață modestă de mînușereasă ori de croitoreasă, într-un „basso“ cu perdeluțe la ușa abia crăpată, ce-i nevoie de atîtea arme și de atîta sălbăticie ? La noi și un cuțitar de mîna-ntîi, și unul din mafie își scoate pălăria în fața unei fete bătrîne și-i zice o vorbă bună : „Cu ce vă pot servi ? N-aveți nevoie de nimic ? Vă stau la dispoziție oricînd“, și așa mai departe. Dacă-i să facem o comparație, don Federico, noi ăștia de pe-aici sîntem mult mai bine crescuți și mai omenoși decît toți zeii Olimpului la un loc... mă-nșel poate ?

Cadamartori, fructarul :

— După mine, Diana era un bărbat travestit în fată.

Bătrînul Sòrice nu se osteni să-i răspundă — cu paiul în gură, cu tăpile în ligheanele de piatră, nici unuia dintre noi nu-i mai păsa de altceva, și am rămas tăcuți.

X

**NICI NU SE NĂSCUSE,
ȘI FURA**

Fructarul Cadamartori zise :

— Dragă don Federico, dar despre acel Mercur, mai șarlatan și mai sforar decît Giolitti, de înălțimea-sa, dacă nu mă înșel, n-a mai ieșit o vorbă

din gura dumitale de cînd ne-ai povestit cum i-a tăiat capul lui Argus... ori, poate, nu ești la curent ?

— Cine, eu ? Pentru programa voastră știu de-a fir-a-păr ce-i cu don Mercur. Nu te superi, aș curăța castravetele ăsta și, între timp, vorbim noi și despre el, punem totul la punct, bine ?

— Servește-te, don Federico. Eu, drept să-ți spun, nici de sufletul morților nu dau castraveți, îi țin așa, de decor, ori de gustul vreunei gravide — e un fruct tîmpit, o corcitură, amar în vîrf ca otrava... s-o fi zăpăcit Creatorul cînd să facă dovlecii și dovleceii.

Septembrie. Ședeam ca niște idoli, cu picioarele încrucișate sub noi, pe nuiiele coșurilor întoarse cu gura în jos ; aveam la îndemîină, pe scrin, întreaga expoziție a lui Cadamartori, și cui îi făcea cu ochiul, își lua singur ; pacea acelei ore de siestă da farmec uliței stropite cu aur, ca și cum o procesiune religioasă și-ar fi lăsat în drum flamurile, baldachinele, evantaiele rituale, candelabrele, și s-ar fi grăbit la culcare. În anumite anotimpuri, la anumite ore, Napoli se transfigurează ; își pierde consistența și adîncimea, sau mai curînd cîștigă adîncimea îndepărtată, plină de închipuiri, a tablourilor... dacă doriți balconașe parcă pictate pe băsmăluțe de mătase, ori olane cu muchiile zdrențuite în aburii roz ce le împresoară — poftim ! Cît despre castraveții pe care-i calomnia don Salvatore, se mistuie greu, într-adevăr, sînt tari și lipsiți de elasticitate, dar totdeodată exală umezeala proaspătă,

curată a primului sărut, și nu știu alte seminte zemoase ca ale lor, în stare să-ți topească melancolia verii pe trecute, ori a toamnei ce se anunță. Curățindu-și cu măiestrie castravetele, don Federico Sòrice ne declară :

— Mercur ? Ce mai vorbă ! Dumnealui, fără supărare, nici nu se născuse, și fura !

Cărbunarul Tescione :

— Nu mai spune ! Ca o Societate Anonimă ?

— Vă explic imediat. Se știe că maică-sa, Maia, (tată îi era Iupiter, bineînțeles) îl născuse pe la miezul nopții, într-o peșteră ; spălat și înfășat cum se cuvine, moașă-sa l-a culcat în leagăn și i-a zis : „Tîlharule mic ! Ah, cînd mă gîndesc la bieteale fete ce-or să-ți iasă în cale prin părțile astea, peste douăzeci de ani !” O sărută pe lehoză și plecă. Mercur tăcea chitic : hotărîse de mai înainte să se scoale cu noaptea-n cap și să dea prima sa lovitură.

Bătrînul Pagliarulo :

— Îți bați joc de noi, don Federico ? Mercur era prunc, un mormoloc fără dinți, nici patru kilograme n-o fi avut, așa-i sau nu ?

Fostul servitor :

— Vă rog să mă credeți ! Întîi, era levantin ; al doilea, era zeul negustorilor și al hoților. Dragă don Salvatore și dragă don Alfredo, orice fel de marfă ați vinde domniile-voastre, prune sau ouă de cărbune, fără ocrotirea lui Mercur, dacă nu v-ar spune el la ureche secretul cărbunelui stropit și al strugurilor recondiționați, și mai ales cum să potrivești cîntarul — adio negustorie și cîștig, adio faimă bună !

Fructarul Cadamartori :

— O fi... mi-o spui verde și nici eu nu mă feresc : în meseria mea, ce te-ai face fără puțin joc la cântar ? Pune la socoteală muștele, viermișorii, ce, să-i întrețin eu ?

— Vai de mine, nici pomeneală ! Dar cu pietrele pe care le toarnă don Alfredo în marfa dumisale, cine și-o înălța palatul ? Ia să vedem : expeditorul sau destinatarul ?

— Cică torn pietre ! exclamă cu mîhnire văduvul, scoțîndu-și ochelarii și încredințîndu-mi-i (oful lui : și-i apăra pînă și de petele calomniei). Dar ce se pierde, risipa de cărbune prefăcut încet-încet în pulbere ?

Bătrînul Sòrice :

— Și pulberea prefăcută încet-încet în cărbune ? Aici te vream don Alfredo ! Hai, nu mă mai trage de limbă. Să ne întoarcem la don Mercur al nostru care — abia mijesc zorile iar maică-sa doarme încă și geme de durerile reîntoarse în vis (dulce suferință pentru femeie, un fel de răsplată după chinurile nașterii) — sare jos din leagăn și pe-aci ți-e drumul ! Ah, cît de mult îi place lumea asta ! Toate de învățat, toate de furat ! Și, dornic să-și împărtășească bucuria, întreabă pe o broască țestoasă, care tocmai trecea pe acolo : „Bunicuțo, știi motivul muzical — tatà, tatà, taatatà, tatatà... refrenul din Funiculí Funiculà ?” Răspuns : „Habar n-am, sînt un animal, cu cine mă confunzi ?” Iar el : „Doamne, Isuse Cristoase, mincinoasa mincinoaselor !” Și zicînd așa, o ucide, îi smulge carapacea, la care potrivește șase coarde și construiește lira — un

străvechi instrument muzical, pînă astăzi la mare cinste prin muzee și universități...

— O liră, ce fel? Stai puțin...

— Prima lăută, o mandolină rudimentară, improvizată, marca numărul unu... Mercur trăise abia cîteva ceasuri, dar ce fericire pe el că exista! A construit și a mînuit lira fiindcă nu avea des-tule cuvinte să spună pămîntului cît de mult îl iubește! „Copacii mei, cerule, potecilor, fîntîni, stînci, rîuri... grîu'e, văilor, mioarelor... turmele și cirezile mele, cu muzica asta vă mulțumesc și vă îmbrățișez!” După urmă — afacerile sînt afa-ceri — urzește în mintea sa isteată un șiretlic prin care să pună stăpînire pe boii lui Febus-Apolo.

— Care Apolo, don Federico, n-o fi vreun țărănoi de prin satele vecine?

— Aoleu, don Rosario, minte e-n capul dumi-tale, sau tărăite? Nu v-am învățat o dată că e vorba de o înaltă personalitate olimpică, de zeul soarelui și al gimnasticei, al Piedigrottei și al Conservatorului?

— Parcă da... și fața asta luminată ținea boii în ogradă?

— Alte vremuri, don Rosario. Aia erau zei, și regi, și seniori, dar fără mofturile și ifosele de acum. Fiecare, în sectorul și specialitatea sa, tră-gea din greu: ucidea monștri, împărțea la dreapta și la stînga onoruri și osînde. Căldură, frig, lumină, întuneric, belșug, sărăcie, război, pace, desfrîu, amaruri, răsfățuri, vin — zeii tre-buiau să-și suflece mînele pînă sus și să le facă pe toate cu mîna lor! Basta! Mercur alege

cincizeci de boi, cei mai falnici din cireada lui Febus, și-i supuse la o mică scamatorie : le scoase saboții copitelor de la cele patru picioare și le puse sucit la loc, cu vîrfurile dinapoi, ca urmele pe care le vor lăsa în mers să-l ducă pe Apolo în direcția opusă, și chiar el, pruncul, își înfășă cu iarbă piciorușele. Nu i-a scăpat cel mai mic amănunt — un Ford american toată ziua, fiți siguri că studiasе organizare și industrie din pîntecele maică-si !

Don Antonio Pagliarulo :

— Sfinte mare ! La Montecalvario dacă întrebați pe cei din fundătura Figurella, o să vă spună cum am șterpelit eu de pe o prispă jumătate de găină, și ca să nu intru în gura mahalalei, am mîncat-o așa crudă, dar mi-era foame și aveam totuși o vîrstă mai înaintată, împlinisem doi ani și jumătate.

Factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa :

— Și eu, numai cu o cămășuță pe mine, săream gardurile după mănunchiuri de scoruș, ori după turchestani, zburdălniciile copilăriei, dragă don Federico. Dar, s-auzim, ce s-a-ntîmplat cînd a aflat Apolo că îi lipseau, ia colea doar cincizeci de boi ?

— Sfîrșitul lumii... ce tragedie, ce scandal ! Apolo — mi-e și rușine pentru el — s-a pălmuit peste amîndoi obrajii, a luat la întrebări norii și bolovanii, a plîns, a blestemat, a căzut leșinat și, în sfîrșit, așa întins pe jos cît era de lung, și-a dat seama de prostia lui. Și-și zice : „Care-i măreția mea ? Zeul prevestirilor și al Cabalei, al magilor și al sibilelor, cine-i altul, dacă nu eu ?

Aşadar, dacă vreau să aflu numele şi adresa spurcaciunii care mi-a furat vitele, n-am decît să le ghicesc singur !

Ciubotarul Debbiase :

— Să te cruceşti ! Cum adică ? Harul lui Apolo nu funcţiona de la sine, automat ?

Bătrînul Sòrice :

— Ba da, însă enervarea, furia... la spune-mi dumneata, don Alfredo, nu ţi se întîmplă uneori să scotoceşti peste tot după ochelarii pe care-i ai pe nas ? Ei bine, îndată ce Febus îşi concentrează atenţia sa de ghicitor, reconstitui întreaga istorie. Şi-şi zise : „O rudă ! Un frate vitreg care se naşte înadins ca să mă înfrunte pe mine ! Fur nemernic ! Furcile îl aşteaptă ! Îl omor, mă jur, îi găuresc buricul !” Şi în vremea asta îi sfîrîiau călcîiele, săltînd peste ţarini şi păduri, drept la casa Maiei. Intră, şi ce vede ? Mercur, după ce căsăpise şi ascunsese boii într-o grotă din vecinătate, îşi reluase liniştit scutecele din leagăn şi... dormea... adică, se făcea că doarme.

Bărbierul Pagliarulo :

— Să nu exagerăm, don Federico. Prin ce procedeu un copil de ţiţă ar fi putut măcelări sumedenie de boi ?

— Zadarnic, nu vă intră vouă în cap ce este divinitatea, zvîrl drajeuri de nuntă dinaintea godacilor ! Moartea este marele val, sau malul în prăbuşire, care te înghite, dar poate fi şi nevăzutul firicel de păr, o nimica toată — din colţul unor ochi, recea licărire lăsîndu-ţi-se pe

umăr... Mercur privi cu răceală la cei cincizeci de mînzați și beregățile lor supuse plesniră imediat... ați înțeles ?

— Un soi de deochi, îndrăzni don Rosario Nèpeta.

— Da, poimîine, mormăi bătrînul Sòrice. Să ne întoarcem însă la Febus. Se repede, deci, la Mercur, îl înșfacă, îl scutură bine și *Tannhäuser* începe : „Mi-ai luat boii !” „Ești nebun !” „I-ai tăiat, i-ai hăcuit !” „Pentru ce ? Nici n-am dinți. Sug la mama”. Alergase și Maia într-un suflet : „Cum îndrăznești ? Ajutor ! Ajutor ! Săriți oameni, săriți Zei ! Repede, don Apolo îmi sugrumă pruncul !” Pe scurt, a fost nevoie de intervenția autorităților supreme din Olimp. Marele Iupiter nu se distrase încă niciodată atît de bine... Îl sili pe Mercur să mărturisească și hotări ca pruncul să-i dea despăgubire lui Febus lira lui.

— Mandolina de бага ?

— Întocmai. Intră în proprietatea exclusivă a lui Apolo, care ajunse din acea zi cel mai mare zicător din strună, trimis din casă în casă prin antichitate ; iar Mercur, pe zi ce trecea, tot mai isteț se făcea. Învăță toate meșteșugurile, ca orice bun napolitan, întemeie școala minciunilor, pentru femeile frumoase și oamenii politici. Șterpeli tridentul lui Neptun și cleștele lui Vulcan, sceptrul lui Iupiter și brîul Venerei !

Vincenzino Aurispa, tresărind :

— Și Venera, cu mijloacele ei particulare nu l-a făcut să i-l dea îndărăt ?

Don Federico Sòrice :

— Ce întrebare ! Fiul lui Mercur și al Venerei a fost botezat, pe grecește, Hermafroditul. Frumos tînăr, numai că era și bărbat, și femeie.

— Am înțeles...

— Cîtuși de puțin ! Vă înșelați, n-a fost un nenorocit, un prăpădit, cum v-ați închipui voi, era făcut cum trebuie, foarte natural, numai că era și femeie, și bărbat, perfect normali amîndoi într-o singură persoană. Și așa...

Dar oricît și-ar fi întărit glasul don Federico, mai departe nu-l mai puteam asculta — dulcea oră de siestă se sfîrșise : primele serpentine ale unei păruiei între femei luaseră foc ; măgarul de la o căruță răgea cu sughițuri ; băta de clopote aterizau în grupuri, legănîndu-se parașutate ; din subsolurile vecine pline de meșteșugari, se revărsau suspine de strunguri, oftaturi de rindele, șuierături de ciocane tăind aerul ; o voce de băiat pe la treisprezece ani, prelungă și ascuțită ca un ac de podoabă, cînta :

„Oi Marí, oi Marí...”

XI DOI ÎN UNU

La Napoli, piazza del Mercato geme de vii și de morți. Aici îl găsești pe vestitul Corradino di Svevia decapitat la 29 octombrie 1268 : ultima lumină, blîndă și impasibilă, pe care a privit-o el atunci, de cîte ori și-o mai fi repetat amăgirea ?

Tot aici, rugurile de la 1346, pe care au ars de vii Marele Seneşal al Regatului şi contele de Terlizzi. Şi apoi, grămada de victime ale spânzurătorii şi butucului de execuţie, mereu prezente acolo din vremea lui Landolfo şi Giacomo della Polla (1348), pînă la liberalii din 1799. Şi tot aici, bătrîni hangii — călăi, care înfloreau potolind sete spectatorilor la execuţii — nu o dată, orice asemenea jupîn, după ce contemplase ca un fin cunoscător fragilul cer din zori, ofta :

„Ce zi frumoasă... şi nu spînzură pe nimeni”. Se mai afla, în săpătură adîncă şi egal despărţită, cvadrupla groapă comună unde Aprovizionarea oraşului depozită 45.000 de cadavre, recolta ciumei de pomină, bîntuind în 1656. Iar cum cifra de mai sus se împarte exact cu 4, vechea piaţă nu-şi pierde echilibrul ei de corabie (în sumbra-i esenţă cel puţin) reprezentînd perfectă exemplificare a unei cale încărcate cu marfă bine stivuită. Şi, în sfîrşit, iată-ne pe noi, veseli discipoli ai bătrînului Sòrice, cei care, năpădind baza obeliscului din stînga, începeam : „Şi atunci, don Federico, ziceai că Hermafroditul... ?”

Care pe bordură, care pe grilaj, stîrneam iluzia că bărbierul Pagliarulo îl duce în cîrcă pe don Rosario Nèpeta, iar don Alfredo Tescione ameninţă să cadă asupra cîrpaciului Debbiase, ca arhanghelul Gabriel asupra Satanei ; cît despre Vincenzino Aurispa nu se sfii să încalece pe cel mai apropiat dintre patrupezii ciopliţi în piatră (am uitat : erau lei, sau sfincşi ? care străjuiau obe-

liscul ; își sprijini bărbia pe tigva leproasă a fiarei și exclamă :

— S-a născut dublu, amicul ? Și bărbat, și femeie ? Ori i-a căzut și lui pe cap vreo belea mitologică ?

Bătrînul Sòrice :

— La început era perfect normal. Nu-i găseai cusur. Venera îl născuse într-o pădure : pe dată îl și încredință unor nimfe care treceau pe acolo. Le-a zis : „Creșteți-mi-l voi, fetelor, eu am alte treburi. A, să nu uit, e băiat sau fată ? Controlați, vă rog”.

— Ce speță de mamă... și ele ?

— Se prefăceau că le e rușine, lăsaseră ochii în pământ și-și dădeau coate pe furis. Pînă ce și-a ieșit Venera din răbdări și a zbierat la ele : „Strîmbelor, fîstîcitelor, prefăcutelor ! Parcă nu vă știu eu cum colindați după satiri, cînd, la vîrsta voastră, așa-i sau nu, s-ar cuveni să colindați numai după fragi și violete ? ! Număr pînă la trei, nenuntitelor, și ori îmi dați ascultare, ori vă prefac în bărbi de păstori !”

Fructarul Cadamartori :

— Dar satirii, iartă-mă că te-ntreb, cine erau ?

— Zeități silvestre... jumătate om, jumătate capră, o sălbăticie, un iz de fiară, o lipsă de decență de necrezut, ca să spunem adevărul, mai mare sila !

— Și nimfele, bine făcute, curățele și grațioase, se lăsau ?

— Don Salvatore, dragule, teoretic era ceva necesar. Cugetă dumneata, care trăiești din negustorie de fructe și zarzavaturi, că dacă nu ești

chiar grădinar, nici mult nu-ți lipsește. Satirii și nimfele reprezentau... însemnau... erau ideea poetică a ceea ce se petrece pe răzoare. La lumină, la vedere, deasupra trandafirul roz ca ceaiul și garoafa slavonă... o frumusețe, un parfum, o încântare ! Dar dedesubt ? Rădăcini negre, coropișnițe, tot felul de băloșenii, furnici și — ca și cum n-ar fi și așa prea destul — îngrășământul pe care-l adăugăm noi, să fie mai variată lista bucatelor, hrana plantei ! E limpede ? Păstrându-le tot respectul, în epoca greacă nimfele erau florile, iar satirii, bălegarul !

Don Catello Debbiase :

— Să le fie de cap ! În concluzie, asta era lume adevărată, în carne și oase, ori nu ?

Bătrînul Sòrice, la capătul răbdării :

— Da, dar dintr-o carne specială, simbolică, depășind înțelegerea voastră ! Așadar, Hermafroditul a crescut pe lîngă nimfe, în păduri, și era leit maică-sa : zvelt, voinic, blond, cu pielea delicată, ziceai că-i o statuie de aur. Să tot fi avut vîrsta lui Vincenzino... și într-o zi, cum se scălda la fîntîna Salmacida, nimfa acelor locuri îl privi atentă și se înamoră de el. Zice : „Nu te uiți la mine ? Știi cine sînt eu ? Mă numesc Salmacida, ca și apa care te sărută”. Hermafroditul nici nu întoarce capul : „Îmi pare bine... Și acum, că ne cunoaștem, spune-mi, nu te așteaptă nici un satir ? Vezi-ți de drum, lasă-mă în pace.” Dar Salmacida : „Vai de mine, Hermafroditule, bagă de seamă că te iubesc !” Iar el : „Scapă-mă de o îndoială : Ești încă fecioară ?” Și ea : „Ca un crin, te asigur !” El : „Și-mi faci asemenea avan-

suri tocmai cînd mă spăl în pielea goală ? Cum s-or purta măritatele prin ținutul ăsta !" Ea : „De ce insultîi lumea ? Cine te crezi ? Copilul părăsit al unei Venere și al unui tilhar să mă trateze în halul ăsta, pe mine ? Ba nu, inima mea, am greșit, uite cum mă bucur de mînia ta, ce dulce e pentru mine cînd mă pălmuești !"

Cărbunarul Tescione :

— O bătea ?

Sòrice :

— Puțin zis. Salmacida se repezise la el și îl strîngea nebunește în brațe, acolo în micul lac cu unde line, în care se scurgea apa din fîntînă. Pasiunea o făcea de o sută de ori mai tare pe copilă... luptară împlețiți și atît de înverșunat, încît însuși Iupiter, la auzul țipetelor, scoase capul dintre nori să-i privească : „Da !" „Nu !", „Iubitule !", „Scîrbă !" „Viața mea !", „Nerușinat !"... iar cînd frumoasa simți că nu-l poate răzbi, apelă la zei, cerîndu-le ajutor. Strigă : „Stăpîne Iupiter", Maiestate vițioasă, tu care te-ai zbîntuit și mai și decît Carol în Franța, tu care ieșeai din taur și intrai în lebădă, te implor, ai milă de mine ! Privește : vezi cum nu mă vrea, cum mă respinge ticălosul ? Cu ce brutalitate încercă să mi se smulgă din îmbrățișare ? Cu ce încăpățînată prostie de bărbat nu-și dă seama că mi-am ieșit prea mult din fire ca să mai pot renunța. Iupiter, tu care răsfeți femeia, Iupiter răsfățatul de femei, Iupiter adulterule, Iupiter trădătorule, lasă-te înduioșat și dă-mi, chiar tu, o mîna de ajutor !"

Vincenzino Aurispa :

— Și Iupiter... ?

— Glasul acela îi înmuiă inima. Două lacrimi se rostogoliră din genele sale — le și puteți vedea : sînt acuma, către Cuma, lacurile Fusaro și Lucrino.

— Cerule ! Orice mi-aș fi închipuit, numai asta nu : că mi-am spălat picioarele, anul trecut, în lacrimile lui Iupiter ! Don Federico, și, după prima emoție, cum a rezolvat excelența-sa cererea petiționarei ?

— Întîi : Salmacida prinse din nou puteri teribile și se încolăci ca un șarpe în jurul ingraturului. Al doilea : în clipa în care devenise absolut imposibil să mai alegi care era, în îmbrățișarea aceea, Hermafroditul ori nimfa, ea, printre risete și suspine, strigă : „Puternice Iupiter, atîta îți mai cer — să rămîn pe totdeauna așa, una cu el... ajustează și taie, amestecă și lipește, scoate surplusul de oase, vine și gînduri... ah, ilustre Iupiter, fabrică-ne din nou, laolaltă, cu o miraculoasă economie de materiale, să fim o singură ființă !” „Bravo, să ți se îplinească !” răspunse imediat divinitatea și minunea s-a făcut ! Nu am cuvinte să vi-o descriu.

Bărbierul Pagliarulo :

— Aproximativ, în linii generale, ce, Doamne, iartă-mă, s-a întîmplat ?

— Hermafroditul se simți o clipă ca o fereastră izbită, zbatîndu-se în bătaia vîntului. Simți cum nimfa i se risipește în braț, cum îi curge printre degete ca un nisip ușor și calduț. Poate ca fumul ? Basta, Hermafroditul zăcea nemișcat,

în leșin, și o primea în el, întreagă, pe Salmacida, o absorbea.

Don Rosario Nèpeta :

— A absorbit-o !?

Don Federico, cu superioritate :

— Fără îndoială. Și-a încorporat-o, a înghițit-o, s-a îmbibat de ea, pînă ce a pierit orice urmă de nimfă ; și, dintr-o dată, băgă de seamă că a devenit și bărbat, și femeie — exact ceea ce aveam de demonstrat !

Ciubotarul Debbiase :

— Maica Domnului ! Dar firea și chipul lui au suferit și ele aceeași nenorocire ?

— Pe dinăuntru și pe dinafară, don Catello. Te-am convins ?

— Nu, regret. Dacă ar fi chiar așa, nu mi-ar place de loc, lumea s-ar întuneca, ar pierde în ochii mei, ți-o spun deschis. Don Iupiter nu avea dreptul ăsta... a făcut o barbarie ! Te alungă din paradisul terestru, amin ! Dar să te expulzeze din sentimentele tale, din conformația ta, din propriul tău suflet și din scheletul tău !

Sòrice :

— Expulzați ?! Pe Sfînta Treime, sînteți în urmă și cu mitologia și cu aritmetica ! Iupiter nu a scăzut nimic, a adăugat... Scriți la tablă : Hermafroditul + Salmacida.

— Egal cu zero ! Las-o mai moale, don Federico ! Dar Hermafroditul și nimfa, după operația suferită, au fost fericiți sau nefericiți ?

— Nu se știe.

— Pot să ți-o spun eu : și-au blestemat zilele ! Noi ăștia de-aici ne-am născut și am rămas,

slavă Domnului, bărbați. Ei bine, în fond, ce reprezintă pentru noi femeia ? Nu e numai dragoste, simpatie etcetera. E o altă zonă a vieții sub cer, e restul Napoleonului și al oricărei localități, nu zic bine ? Cu cine dintre noi seamănă femeia ? Are un biet firicel de voce care străbate însă peste munți ; o poți doborî cu o suflare, dar ea va fi văduva noastră ; cînd nu plînge și rîde, rîde și plînge ; cînd nu gătește și calcă. naște sau alăptează... și ce adaos vrei să ai de la ea, sau de la bărbat ?

Don Federico Sòrice căzuse pe gînduri :

— Să ne pătrundem ceva mai bine, zise el. Fiul Venerei merita o pedeapsă... și poate că don Catello nu greșește cînd zice că pedeapsă a fost. Nu mai știa dacă doarme el, Hermafroditul, cu Salmacida, ori ea, Salmacida, cu Hermafroditul ; era fără întrerupere din altă zonă decît a lui ; ăla respira prin pașaport...

— Salutăm distinsa conferință, îi întrerupse un glas răcoritor. V-am deranjat ? Suc de anason ? Limonadă ?

Don Salvatore Cadamartori, generosul fructar, sparge-mutră și poartă-coarne, îl reținu cu un gest regal.

— Și cum s-a terminat povestea cu tînărul și nimfa plămădiți într-o singură jimblă ? întrebă el, în timp ce limonagiul puneja jos donicioara de lemn și ulcioarele de lut, ghirlanda de lămîi și picătorul de anason, ca să-și înceapă ceremonia pregătirii băuturilor.

— Nimeni n-a spus povestea mai departe, în nici o carte antică. Se vede că Hermafroditul le era antipatic la toți, răspunse Sòrice.

Între timp castanietele cleștelui metalic de la storcătorea de lămîie picurau și sunau, stîrnind în vasta piață și viii, și morții. Iată păhărelele brumate și dulci sau înghețate și acre — pentru toate gusturile : Corradino di Svevia și don Landolfo della Polla, Mare Seneșal și Conte di Terlizzi, ciumați de la 1656 și liberali de la 1699 — hai noroc !

XII

TREIZECI DE CRAME ÎNCUNUNATE ARE NOIEMBRIE

Bătrînul Sòrice tăie o ródie, o atinse de raza unui fanar (măsuram cu pași leneși vico Neve), o examina cum ar examina giuvaergiul o casetă plină multe de rubine, șterse cu degetul stropii sîngerii, care pătaseră coaja pergamentoasă și, punînd în gură o boabă, una singură din toate acele pietre de preț accesibil, zise :

— Vă amintiți de pruncul Semelei, căzută pradă focului în a cincea lună de sarcină ? Cum și l-a vîrît în coapsa lui, Iupiter, să-și împlinească acolo termenul ?

Cărbunarul Tescione :

— Da, don Federico, și de cîte ori nu m-am gîndit să te întreb ce s-a ales de bietul copil, dar, azi o pacoste, mîine alta, mai ales de la

moartea Nunziatei, m-a lăsat și ținerea de minte !

Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— Te plîngi ? Slăbirea minții este leacul fericit al Sfîntului Cir, doctorul... este eterul, cloroformul, anestezicul general pentru cît timp te operează Soarta și Nenorocirea ! Ce s-ar face oamenii, don Alfredo, dacă nu și-ar număra domol suferințele sub masca narcotică... una, două, trei, patru, cinci : treptat-treptat mintea se încetoșează, se topește ca osînza în tingire și, astfel, individul nu mai simte nimic, nu mai suferă. Eu însă, ca măsură de siguranță, adaug pîine, pește sărat, salată și vin, domnilor, vin cinstit de Ischia — dai o taxă și bei cît poți !

Don Federico Sòrice :

— Bravo ! *Lupus in fabula*¹... unde rămăsesem ? îndată ce săracul orfan izbuti să se nască, cine știe cum, din coapsa divinului său părinte, să te ții țipete și plîns ! Pe ăla l-a scîrbit lumea din prima clipă, i-a inspirat o repulsie absolută. Refuză mîngîierile și „hai, nani-nani“, iar la întrebarea „Ce ți-ar place ție să te faci, cînd ai să crești mare ?“, răspundea : „Eu ? După ce mi-am pierdut mama cum am pierdut-o, după ce m-a născut — mai mare bătaia de joc — un bărbat ! Eu care am un tată desfrînat ca tine, un tată din vina căruia oamenii, urșiți să fie frați buni, sînt astăzi frați vitregi ! N-am chef de vorbă lungă, tată Iupiter : eu vreau să cresc și să trăiesc numai ca să uit ; eu vreau să fiu, de profesie, zeul

¹ Lupul din fabulă (lat.).

vinului !” Iupiter : „Adică... ? Bine, așa să fie, dar care vin, băiete, ce prăpădenie o mai fi și vinul ăsta ?” Răspuns : „O să-ți dau să guști, contează pe mine... Botează-mă Bacus, Măria-ta, și nume, și pronume, că de rest am eu grijă !”

Bărbierul Pagliarulo :

— Și cum, nu exista vin pe atunci ?

Bătrînul Sòrice :

— Nici struguri, nici vin... le-a inventat mai târziu Bacus, fie lăudat, ca să nu moară de inimă rea, sau de furie, sau de frică, sau, mai ales, de amintiri. În definitiv, să stăm și să judecăm : A fost cruțat cumva de dureri ? Tatăl, dintru început, îi zise : „Te duc la mătușă-ta Ino și să sperăm că nevastă-mea nu intră la bănuială... Știu că s-a jurat să-mi extermină toți băieții din flori”. Bacus : „Cam câți apreciezi că ar putea fi — două, trei mii numai, spune-mi ?” Iupiter : „Nu te obrăznici ! Ți-e ușor să-mi rîzi în barbă, ți-o fi greu să porți o barbă !” Și tot așa, au ajuns. Iupiter nu mai termina cu sfaturile : „Ino, ai grijă... Ino, îmbracă-mi-l fetiță, să facem tot ce se poate să nu bănuiască Iunona nimic”. Degeaba ! Chiar a doua zi de dimineată, Iunona se înființează. Săgetează pe sub gene pe Ino și pe bărbatul ei, un oarecare Atamant, și susură din buze : „Curios... ieri aveți doi copii — Learc și Melicert, dacă nu mă înșel — iar azi, nici tu sarcină, nici tu naștere, v-ați trezit cu trei ! Felicitările mele. Salve ! Să mă țineți la curent... Mîine, probabil, o să aveți cinci copii, sau zece, sau poate nici unul... mai știi ?

Fructarul Cadamartori :

— Erau amenințări, don Federico ?

— Ba nu, roți de cașcaval și lanțuri de cîrnați ! Don Salvatore, ce, n-o cunoști pe lunona ! Aia avea inima blănită cu păr de lup ! Scrise repede cu degetul pe vînt jumătate de vorbă cabalistică și efectul a fost imediat : Ino și Atamant și-au pierdut automat mințile ! S-au îndobitocit ; și mai rău, i-a cuprins o nebunie furioasă... bărbatul se repezi la fiul său Learc și — strigînd : „Ce frumos cerb !” — îl ucise ; femeia făcea mofturi, zicea că preferă o supă slabă, și-l aruncă pe micul Melicert într-o căldare cu apă clocotită. A fost o scenă sfîșietoare ! Cei doi soți rîdeau și ațîțau focul. Melicert fierbea de la umeri în jos, dar capul îi mai plutea încă deasupra apei și de pe buzele lui se desprindeau vaiete înăbușite. „Ce zice ? Ai auzit ?” îl întrebă nebuna pe soț. Iar el : „Îți atrage atenția, pariez, că n-ai pus sare !”

Don Rosario Nèpeta :

— *Mamma del Carmine !* Și Bacus ?

— Se pitise într-un ungher și suspina : „Ca început nu e rău... două cadavre din actul întîi ; iar acum, îmi închipui, îmi vine mie rîndul. Ah, dacă cel puțin aş putea să mă întremez cu un biberon de *așprino*¹, două degete de *falerno*², sau de *grugnano*³ ; altfel cum să rezist la spectacolul ăsta macabru ?... Dar dacă nu apuc să mă fac mare, cum să inventez eu vinul ? Și dacă nu-l

¹, ², ³ Vinuri din sudul Italiei, ca și în următoarele contexte similare.

invent, cum dracului să cresc ? Ah, tată denaturat, ah, asasinule lupiter, n-ai de gînd să-mi sari în ajutor ? Nu sînt, de două ori, sînge din sîngele tău, ieșit pe ușa și intrat, înapoi, la tine, pe fereastră ?”

Vincenzino Aurispa :

— Hai, lupiter, mai sînt șanse !

Noiembrie, vico Neve cu miros de *tramon-tana*¹ și vaci care se întorc moțîind pe la stau-lele lor de prin ogrăzi, cu miros de nuiete verzi și cărbune ud, de lînă proaspăt spălată și de castane coapte... Vico Neve plin de primele soapte ale iernii : cununa ceruită a frunzelor de sălcioară în mica vitrină a cîrnătarului, între castronul cu sos pișcător, roșu ca sîngele, aromînd a păcat, și albul prapur gras, pentru drobul de ficăței decorati cu frunze de dafin, ca Petrarca ; mosmoanele uricioase și cacadîrle serbede, merele lovite de dambla, acele ciorchinilor de smochine indiene, să biruie arma albă (*dar de cuțit piere, cine cu spinul împunge*) pe taraba fructarului ; glasurile golănașilor înclinate, să te miri, numai la sușoteli ; ferestrele abia întredeschise și femeile căzute pe gînduri — o reculegere și o izolare de tot restul lumii : noiembrie la Napoli, oraș ctitorit de sirene, este riposta, tentativa de restăpînire a pămîntului asupra mării. De aceea dialogam noi ca Aristotel și elevii săi, trecînd de la blîndețea unui fanar, la adierea unui fum de

¹ Vînt de la nord.

cuptor sau de bisericuță ; don Federico Sòrice înnodă iarăși firul :

— În sfârșit, marele Iupiter interveni : clipi către Mercur și-i zise : „Dă fuga, prefă-mi-l pe Bacus într-o căpriță și du-mi-l pe muntele Nisa... am acolo niște prietene, niște nimfe foarte cumsecade, care o să mi-l crească în puf... mă achit eu la urmă, le prefac în stele, de acord ?”

Ciubotarul Debbiase :

— Halal recompensă !

Fostul servitor :

— Ce, dumneata, don Catello, n-ai vrea să fii soare sau lună ?

— Nici mort ! Nici să n-aud de așa ceva !

— Te pomenești că ți-o place mai mult să cârpești ciubotele în fundătura dumată ? Ce, ai refuza o slujbă bună pe bolta cerească ?

— Desigur ! Nu știu să fac pe steaua, nu e meseria mea. Farsele astea mitologice nu-mi spun nimica bun, ba chiar le consider o insultă față de orice ramură de activitate... dacă Iupiter e mulțumit de don Catello Debbiase, să-i cumpere cea mai mare cizmărie de pe Toledo și să i-o dea ; în caz contrariu, să-și păstreze darurile lui idioate !

— Așa vorbești dumneata ? Îngîmfarea e fiica ignoranței... să-ți intre bine în cap, catîrile, că Iupiter, în marea sa putere, cînd te prefăcea în lună, îți acorda și priceperea, și plăcerea de a fi lună !

— Tot n-aș primi, don Federico ! De ce n-am plecat eu în America, ce crezi ? De ce n-am părăsit niciodată orașul ăsta și dugheana mea ?

Luna are o fire, un suflet de lună, iar eu am o fire, un suflet de ciubotar... un mare lupiter care nu-și dă seama de asta și se încăpățânează să prefacă indivizii în rîuri, arbori, sau pietre, după mine, cu toată sinceritatea, e un mare imbecil !

— Don Catello, măsoară-ți cuvintele, că te plesnesc !

Am sărit între ei.

Bătrînul Sòrice tăcu o vreme, să-și mistuie supărarea, sau numai să-și savureze rodia : îmi amintesc cum scuipa sîmburii într-un oblon de fier, scoțînd din jocul pocniturilor un fel de motiv muzical. În sfîrșit, se hotărî :

— Bacus a fost elevul lui Silen, un satir foarte învățat ; la cinsprezece ani plantă prima viță de vie și fabrică primul vin.

Don Rosario Nèpeta :

— Alb sau roșu ? Aspru sau ca untdelemnul ?

Don Federico :

— Au venit mai tîrziu cîrciumarii și l-au botezat.

Bărbierul Pagliarulo :

— Dar Bacus nu abuza, nu se îmbăta ?

Don Federico :

— Așa era zeul vinului cu toate consecințele viciului, de aceea sărbătorile organizate de neamurile grecești întru slava sa, se petreceau într-o beție generală, cu bărbați și femei, sub cerul liber, ori prin hrube, prin grădini publice, prin crînguri... toți dansau și ciocneau păhărelele aproape complet despuiați — vă închipuiți rezultatul.. Eu, dacă mi-ar fi spus fata mea : „Tăticule, te rog, du-mă și pe mine la bacanale !”

o sugrumam ! Dar erau altfel de oameni, altfel de religii...

Cărbunarul Tescione :

— Cum adică ? Un om era considerat fără Dumnezeu, făcea un sacrilegiu, trăia în păcat de moarte, nu era bun creștin, dacă nu bea englezește ? Vrea, nu vrea, musai să bea ?

— Într-un anumit sens... sigur că da ! Credința antică cerea omului să se poarte așa cu atîta strășnicie, încît Bacus lovea cu pedepse grele pe cei care nu-l cinsteau, zilnic, măcar într-o crămă, două deschise la drum.

— Cu noi, fără să ne lăudăm, n-ar fi fost cazul. Bacus, mărețule, poruncește-ne ! Sîntem aici, primii tăi credincioși, bigoți, călugări cerșetori ! Să nu fi fost banul, noi inventam vinul aici, ba chiar și în pustiul Saharei ! Avem mai multe porți de crămă încununate decît sfinți și polițe... sîntem în ordine, Bacus, binecuvîntază-ne !

Vincenzino Aurispa :

— Don Federico, zeul vinului avea și nevastă ?

— A luat-o pe Ariana, care fusese mai-nainte amanta lui Tezeu. Plîngea biata fată pe insula Nasso, unde o abandonase Tezeu. Zice : „Degeaba ! La fel îl iubesc pe ticălos !” Dar Bacus : „N-am ce zice, dar hai să bem nițeluș pe chestia asta ! Citește pe ulcior, e *bardolino*, sau preferi un *moscato* ?” Ariana închise ochii, duse ulciorul la gură... și cînt ai clipi i se umflă inima ca butoiul cînd fierbe mustul și-i sar doagele. „Soțul meu iubit, *evhoé* !” strigă ea rîzînd și, să le fie de bine, s-a și făcut !

— Și ce-nseamnă *evhoé* ?

— Așa trebuia să-i zici „mulțumesc” lui Bacus...

— Mie nu-mi trebuie de fel ! Totuși, cu voia donnei Ariana, ce-ați zice de două litruțe de fiecare, cu patru castane calde să le pui la inimă ?

Scoborîsem niște trepte cătrănite și ocupam o măsuță violacee, parcă înjghebată din racla sau din albiuța lui Bacus.

Îndărăt noiembrie ! Intră pe ușă imensa jupă a hanğiței Filomena Tuppo, care, amplificîndu-se în amintire, te exclude ; mai mult încă, face să dispară, iremediabil, o vîrstă, o lume.

XIII

APOLO, ANASON ȘI FOC BENGAL

Douăzeci și patru decembrie ! De cîte ceasuri ne încălzea oasele, ca o cuvertură de lînă, larma Crăciunului din via Vergini, din via Crocella, de la Porta San Gennaro ? O afluență de oameni și o gălăgie atît de concrete, atît de înfocate, atît de carnale, nu se traversează, ci se îmbracă... unul își croiește din ele paltonul, altul surtucul, iar cel care deține dreptul ereditar, chiar și redingota : în ultimele zece zile ale anului, orice napolitan de pe vremea mea, bogat sau sărac, oricît de golaș ar fi fost el de obicei, mergea la culcare gătit ca un principe de Anjou suind la tron ; și se trezea din somn, pe ulița zorilor, salutat cu o

sută de salve, de semnalizări în zidurile reci. Pergolele birturilor, tarabele improvizate pentru tot soiul de mărfuri, reduceau străzile la niște punți înguste, la niște ganguri strâmte, la niște drumeaguri de catîri, la niște poteci de staul cu nașterea Domnului, de-a lungul cărora te fixau, din cornetele nelipsite de sub brațul oricui, țiparii vîscoși și agonizanți, cu pupilele lor goale, cercă-nate, semănînd cu ochiurile unei ghetete fără și-returi. Ne-am instalat, în sfîrșit, într-o cafenea mică din via Cirillo, cu miros de *pasta reale*¹; Sòrice, fostul om de serviciu de la liceu, care era grozav de pofticios, ceru la păhărelul de anason și patru colaci cu miere, stropiți cu drajeuri minuscule, argintii și tari cît să-i pună în primejdie bătrînii săi incisivi ori să-i perforeze stomacul; Pagliarulo, bărbierul, spuse:

— Don Federico, grecii ăștia antici cum își serbau Crăciunul?

Drajeurile dezlipite de pe buzele bătrînului Sòrice, rămas cu gura căscată, sunară în salturi mărunte pe marginea mesei și zadarnic mai încercă să le culeagă.

— Dragă don Antonio! exclamă el muștrător. Zău, că la orice munte de pietate ți-ai lăsa creierul în gaj, nu ți-ar da pe el nici jumătate de liră împrumut! Crăciunul în epoca lui Iupiter, Venera și Febus-Apolo? Se poate una ca asta? Celălalt, Isus, a venit pe lume veacuri mai tîrziu!

¹ Specialitate culinară italienească, preparată din paste făinoase cu ouă.

Don Antonio, cu încăpăținare :

— Ei, dacă nu era Fiul, da' Tatăl și Sfântul Duh tot existau. Încearcă să mă contrazici !

Fostul supraveghetor :

— Multă răbdare-i mai trebuie omului ! Ți re-pet că în Grecia și pe celelalte domenii de-ale lor n-aveau decît un singur model, o spoială de creștinătate... mitologia, și bună ziua !

Don Antonio :

— Atunci... nici clătite cu lăptuci, nici fructe de mare, nici batog, nici smochine pe sfoară ori struguri de iarnă, nici slujba din noaptea Crăciunului, nici măcar un amărît de artificiu în mînă și o fărîmă de turtă dulce în gură, nimic, nimic ?

Don Federico Sòrice :

— Nimic... ei și ?

Pagliarulo, bărbierul, cu dispreț suveran :

— Ei, bravo lor ! Nici o pagubă dacă-și aruncau la gunoi toată luna decembrie ! Maica ta, Cristoase ! Ce neam de barbari și de neciopliți ! S-a mai pomenit așa ceva ?

Bătrînul Sòrice :

— Neciopliți, niște cetățeni care l-au inventat pe Bacus, au inventat-o pe Venera, l-au inventat pe Febus-Apolo ? N-ai merița, dumneata, nici să săruți tălpile unui grec antic !

— Mai domol, mai domol ! N-avem altă treabă decît să ne otrăvim Ajunul ? Don Federico, da' de Febus, ăsta, Apolo, parcă nu ne-ai spus încă nimic mai pe larg ? Hai să mai cerem un rînd de anason — fac eu cînte — și să ne întoarcem la ale noastre.

Pe tava fără lustru revin păhărelele borcănate, cu pretenții de cristal, pline ochi, cu fața licorii acesteia cuminți și domestice, bombate pînă la refuz : Sòrice soarbe dramatic, fără să-i scape un strop pe de lături, și începe :

— Cine, don Febus ? Zeul soarelui, al țigăncilor, al cotoroanțelor care spun norocul ? V-am mai pomenit eu de el cînd a venit vorba de Mercur, de Vulcan etcetera. Era o zeitățe de rang mare... și aici, la Napoli, unde la nămiezi avem parte de soare pînă și-n sertarele scrinului, s-ar cădea să-l cinstim pe don Apolo al nostru ! Ei, și amicul meu s-a născut într-o insulă numită Delfi, maică-sa era donna Latona, căreia îi făcuse bucuria, bineînțeles, același Iupiter.

Vincenzino Aurispa :

— Halal ! Nu respecta nici o femeie ! Eu, dacă Iupiter ar fi îndrăznit să ridice ochii la soră-mea...

— Ce făceai, mă rog ? Înghițeau gălușca și tăceai chitic. Să te răfuiești, să te încaieri cu un zeu grec ? Glumești ? Destul să-ți spun că Febus-Apolo, cînd abia împlinise patru zile și cîteva ore, l-a înfruntat și l-a ucis pe Piton, șarpele uriaș !

Don Rosario Nèpeta :

— Un șarpe cu clopoței ?

Don Federico Sòrice :

— Altă specie. Nu era nici animal pămîntean, nici animal ceresc, dar era mare și tare printre oameni și printre zei. În sfîrșit, Piton avea aspectul normal al unui dragon femelă ; cînd te uitai așa la el, ziceai că-i doar o lighioană grețoasă, dar era de origine nobilă, că-l adusese pe lume Iunona fără participarea esențială a lui Iupiter.

Don Catello Debbiase, ciubotarul, scuturat de rîs :

— Aşa, bravo, don Iupiter ! Ai cules ce-ai semănat ! Şi, ia zi, „vice“-le, locţiitorul supremului deşucheat, cine a fost, o dată măcar ?

Don Federico Sòrice :

— Nimeni. Iunona l-a zămislit singură pe monstru, fără păcat carnal. Cine să cuteze să se atingă de o asemenea zeiţă ?

Tescione, cărbunarul, surprins şi totodată indignat :

— Don Federico, asta le pune vîrf la toate ! Haide, haide, că prea ne duci de nas ! Mie nu mi-e ruşine să recunosc că nu ştiu carte, dar, oricum, de cincizeci de ani sînt înţărcat, sînt om în toată firea, slavă Domnului... Şi ţi-o spun verde, fără ocol, slăbeşte-ne cu gogoşile !

Timp de cîteva minute, bătrînul Sòrice deveni calul nostru de bătaie, dar, aşa, pe muteşte : Don Alfredo Tescione fluiera a pagubă cu ochii în tavan, don Antonio Pagliarulo bătea darabana cu degetele pe masă, don Rosario Nèpeta gargari-sea cum fac numai cocoşaţii cînd rîd de cineva, don Salvatore Cadamartori sufla într-un păhărel fumul chiştocului, iar Vincenzino Aurispa şi cu mine dam iama în nesecata noastră bogăţie de strîmbături. În sfîrşit, fostul om de serviciu suspină şi reîncepu :

— Voi nu sînteţi în stare să judecaţi mitologic, fiindcă aveţi prostul obicei să le vedeţi pe toate numai în oglinda vieţii de toate zilele... Habar n-aveţi ce-i aia închipuire ! Dacă scrie în carte „antricot“, voi „antricot“ pricepeţi şi ni-

mic mai mult... dar în poezie e mai altfel, toate se preschimbă, de asta în cîntecul „A Marechiaro” pînă și peștii se drăgostesc, iar cine spune că stelele de pe cer străluminează, n-a văzut încă ochii tăi frumoși ! Așa că, domnilor, lunona a născut cu de la ea putere un fiu urît ca ciuma, dar balaur cu coadă șerpească, pentru că, fără doar și poate, în el se întruchipase ciuda și gîndurile pustii, gîndurile negre ale unei cinstite și tinere soții trădate de bărbat !

Tăcere... Bunele noastre intenții de a reflecta mai adînc căzură una după alta, doborîte sistematic de tot atîtea pocnituri de artificii, venind din stradă ; Tescione, cărbunarul, se predă fără condiții și exclamă :

— Fie și așa cum zici, don Federico, dar poate ne faci hatîrul și ne povestești cum a fost cu duelul dintre Piton și Apolo.

Don Federico Sòrice :

— E ceva de nepovestit. Piton era un adevărat Vezuviu, vărsa pe gură flăcări și pietre, dar Apolo se prefăcea deodată într-un nor și i le stingea cu ropote de ploaie. A izbutit șarpele de mai multe ori să-și încleșteze adversarul, dar cînd se încolăcea mai strîns, zeul, cît ai clipi, se și preschimba într-un paloș tăios, și atunci... Maica Domnului ! Sîngele curgea val, oamenii, fiarele și munții își făceau cu spaimă semnul crucii !

Pagliarulo, bărbierul :

— Dar pe don Apolo nu-l încurcau fașa și biberonul... nu umbla el pe-atunci copăcel-copăcel ?

Cadamartori, vînzătorul de fructe :

— Don Federico, da care să fie explicația masacrului ăsta ?

Bătrînul servitor de școală, triumfător :

— Întîi de toate trebuie să știți că Apolo avea la el arcul și săgețile lui Vulcan : o singură săgeată bine țintită în gura lui Piton, și fiara și-a dat duhul, în sfîrșit. Să recapitulăm : cînd avea gînduri negre lunona ? Seara, tîrziu, în patul ei de femeie părăsită. Dar iată-l deodată pe Febus, soarele din zori, prințul-soare, soarele care dă să răsară... ce splendoare de cer senin, ce frumoasă e lumea luminată și mulțumită ! Atunci lunona parc-ar auzi o voce care-i șoptește : „Trezește-te, scoală-te, piaptănă-te, pune-ți cămășuța nouă... poate că Iupiter se întoarce dezamăgit, pocăit, și ce nu s-a petrecut la miezul nopții, se poate petrece foarte bine ziua namiaza mare”. Cu alte cuvinte : zeița se însufletește, speră, zîmbește... săgețile lui Apolo, adică razele soarelui, au ucis ciuda, gelozia, scîrba ce-o copleșeau pe lunona... Am prins ideea ? Am ajuns unde trebuia, da sau ba ?

Don Rosario Nèpeta :

— Da... cred că da... dar mă-ntreb de ce grecii antici nu spuneau lucrurilor pe nume ?

Bătrînul Sòrice :

— Fără cîte o floriceică, ce haz ar avea viața ?

Tescione, cărbunarul :

— Ei, bravo ! Furtul, asasinatul, dezmățul, le-nea, toate cele șapte păcate capitale sînt niște floricele la ureche pentru dumneata ?

Fostul servitor de școală, ridicînd din umeri :
— În mîna lui Homer, Vergiliu și compania, tot trandafiri, tot flori, perle și diamante erau pînă și cele mai mari nelegiuiri... Ce să vă mai spun ? Pe urmă, mai exista și Nemesis, adică pedeapsa, așa se face că Apolo a fost condamnat la opt ani de exil și sclavie, pentru uciderea monstrului. Basta ! Apolo a devenit în curînd cel mai frumos și cel mai elegant dintre zei. Puțin cam prea gingaș, e adevărat, cu obraz de fată, cu pielea albă și catifelată. O Veneră băiat, aș zice eu.

Vincenzino Aurispa :

— Pariez că a sucit capul femeilor și mai și decît taică-su !

Don Federico Sòrice :

— Te înșeli. Probabil că era prea fraged pentru dinții de femeie. Doar cîteva s-au prins în mrejele lui. Nimfa Dafne a preferat să se preșchimbe în copac, decît să-i facă pofta ; nimfa Marpesa s-a dus mai curînd după un om oarecare, nimfa Castalia s-a înecat de groază să n-o atingă ; prințesa Casandra...

Bătrînul Sòrice tăcu brusc. Pe pragul micii cafenele, printre trîmbele de explozii și jerbele de foc bengal, apăruse donna Elvira Cadamartori în persoană, și se uita la noi. Un șal larg, de mătase roșie, înstelat ici-colo de bruma nopții îi înfășura ca o panglică omagială pieptul ei splendid. Continuînd să ne privească (eu și Vincenzino Aurispa visam că spre buzele noastre se îndreptau cu

precădere ochii ei cei mari, grei de păcate fabuloase) spuse soțului :

— Dacă tu îți petreci aici Crăciunul, am eu unde să mă duc !

Fructarul sparge-mutră și poartă-coarne se precipită să-i ofere brațul, uitînd să plătească partea lui de consumație.

— Fericit Apolo, cu insuccesele lui, comentă Debbiase, ciubotarul.

— De o sută de ori fericit ! binevoi să-l aprobe bătrînul Sòrice.

Am ieșit și noi. În piața Cavour ne-am bucurat de un „care-i mai iute de picior” : se zvonise că într-o cramă nouă s-ar oferi gratis sticle cu vin, dar nu se știa bine adresa ; dinspre Porta San Gennaro, un bariton striga cît îl ținea gura : „Intrați la Riccardino, la Casa Peștelui !” iar din via Stella îi răspundea un tenor : „Priviți ce mai coș, ce tată de familie ar fi ajuns claponul ăsta !” Un îndepărtat glas de cimpoi ne găsea și ne pierdea, ne găsea și ne pierdea...

XIV

FANTASME ÎN „CUPA DE JAR”

Ianuarie ; oare să mai fie, în întregul Napoli, altă „cupă de jar”, o sursă de căldură comparabilă, ca vas și conținut, cu aceea care ne chema, irezistibilă, sub acoperișul necăjit al recentului văduv Tescione, la Sanità ? Nu cred : de cum cade seara, iarna, un cărbunar există, în sfîrșit, numai pentru sine ; el se reculege, se cinstește cu „o

cupă de jar" ; stilizează (lungă și foarte grea învățătură) focul lenevos, cu sute și mii de ochi picotitori și lunecoși... silește acești ochi să se deschidă încet-încet, ridicînd gradat febra, cît să țină pînă spre ziuă, pentru prieteni. Da, era ușor pentru el ! Mai întîi, „cupa de jar" a lui don Alfredo atingea proporții excepționale, era imensă tingirea aceea de aramă strălucitoare, cu buza rotunjită drăgăstos, care ne făcea să ne scoatem ghetele repede și să ne sprijinim picioarele de ea (arterele noastre beau cu mici înghițituri căldura molcomă, o sorbeau treptat-treptat, ca pe apa rece, vara) ; și, apoi, nu e de loc simplu să învii și să înalți focul într-o tingire cu tăciuni — se cere o deosebită îndemînare, o străveche artă, vă asigur, o vocație moștenită. Cenușă albicioasă, pulbere albăstruie de cărbune din esențe slabe, mangal cenușiu pentru cuptor : iată elementele principale și la îndemîna oricui ; dar dozarea lor savantă, constanța și sănătatea focului cu flăcări neabătute, reprezintă virtuțile unice, meritele proprii artistului care mînuiește lopățica — nu, ca profanii, vreo lingură de lemn înnegrită, ce-a slujit ani de-a rîndul la alintatul fripturii din tigaie — și, așa, dirijează magistral focarul de tăciuni încinși. Incomparabilul Tescione făcea să izbucnească, din vreme în vreme, cîte un pui de vulcan și-i scobeia craterul cu un echilibru perfect ; atîta tot ; dar gesturile sale măsurate și line convingeau milioane de scînteii iradiante să nu se consume, să nu se stingă — era o miraculoasă oprire în loc a clipelor focului, în timp ce Vin-

cenzino Aurispa, dacă nu cumva bărbierul Pagliarulo, zicea :

— Don Federico, dacă pe Neptun îl scoteai afară din apă, murea ca un câine-de-mare pe uscat ?

Bătrînul Sòrice :

— Da, îl pescuiam noi amîndoi, ditamai namila cu toracele de un kilometru, portretul forței puse la saramură și al cuțitarului Vijelie... ăla era ; cel mai mic suspin al lui Neptun însemna o furtună pe ocean... ăla, pot să jur, ne-ar fi prăvălit cu o suflare în hăuri !

Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— Dar balenele ? Știm și pe aici pe la noi ce-nseamnă o balenă, dar vezi că tot le silim să ne furnizeze butoiașe de grăsime, „balene” pentru corsetele cuconițelor noastre, și alte diferite mărfuri... Don Federico, nu-ți face iluzii, oricine ar fi fost Neptun pe vremea grecilor, a venit pe urmă progresul maritim și mi ți l-a făcut bucăți-bucățele, de pus la marinat în butoiașe, ca pe țiparii de Chioggia... nu încape îndoială că l-au pescuit, ți-o spun eu !

Ciubotarul Debbiase :

— Sînt de aceeași părere, în evoluția ei, lumea a vînat și a mîncat, la început, orice fel de animal, mai încolo, s-a pornit să se devoreze pe ea însăși. Noi, ăștia de azi, sîntem niște lupi electricizați ori cu aburi, niște hiene mecanice. Vai și-amar de bietul Neptun căzut în laba noastră !

Don Federico Sòrice :

— Cristoase, Dumnezeuul meu ! Ce-au de-a face telefericele și vapoarele, tunurile și becurile

electrice, automobilele și taxele fiscale, cu un zeu al mărilor ?

Fructarul Cadamartori :

— Într-adevăr, don Federico, scumpule, plînge-le de milă ; totuși, nu mai departe de alaltăieri, cînd apele înghițiră jumătate din via Caracciolo, scria la ziar că i-ar fi sărit țandăra lui Neptun.

Fostul servitor de liceu :

— Se-nțelege ! Pe un asemenea zeu, frate bun cu Iupiter, cine-l poate stăvili cînd se burzuluiește ? Rechini, balene... niște cățeluși, niște jucărele, niște „țandărici” de-ai lui Neptun ! Dacă avea chef, ăla își arunca pe umeri un Atlantic, o Spanie întreagă... ar fi nimicit popoare... dar avea inimă bună și-și vedea de treabă. Îi plăcea viața tihnită, fiindcă îi plăceau mult femeile ; în legătură cu asta, ați băgat de seamă că prea puțini muieratici au inimă rea ? Dragostea te moaie, te ostenește, și cînd unul e slăbit, nu mai are chef să se ia la hartă cu nimeni. Basta ! Știți prea bine stîncile Faraglioni¹ de la Capri ? Sînt coarnele Amfitritei, sărmana consoartă a lui Neptun !

Cărbunarul Tescione :

— Ce să-i faci ? Și cu cine, mă rog, petrecea amicul nostru ?

Don Federico Sòrice :

— Amanta lui numără' unu a fost Gee-a Cibelă — adică pămîntul. Neptun o aștepta pe

¹ Stînci calcaroase, cu profiluri fantastice dominînd țărmul insulei Capri.

țărături. „Frumoaso, pe aici, neapărat o să mi te-arăți” și de-atunci, pe locurile unde îl respingea ea, sînt stîncile tăioase, dar prin locurile unde se lăsa cucerită, avem plaja dulce de la San Giovanni a Teduccio, ori cea de la Pozzuoli — ce moliciune și strălucire, adevărată cuvertură de mătase cu franjuri și broderii, sub care vă puteți și voi închipui dacă amanții își pierdeau degeaba vremea și suspinele ! Au avut și un fiu, pe gigantul Anteu, un braț al Mafiei care fura pînă și schelele drumeților și meșterea din hîrcile lor monumente pentru taică-su.

Vincenzino Aurispa :

— Îți fura scheletul ? Cum făcea ?

Bătrînul Sòrice :

— Prin forță ciclopică. Îl trăgea afară din trup, pe cuvînt, ca pe o sabie din teacă. Revenim noi la asta, mai încolo... Deci, Neptun, săturîndu-se de Gee, trimise în ambasadă o pețitoare la Ceres-Demetra. Ea strîmbă din nas. Era zeița vegetației mondiale, o blondină rafinată. Zice : „Care, Neptun, grobianul ăla cu păr ultramarin și barbă albastră, care pute a raci și fel de fel de pești ca în ajunul Crăciunului ? Ce impertinență ! Ascultă, paparudo, răspunsul meu este — nu !”

Ciubotarul Debbiase :

— Și codoașa, cine era ?

Don Federico Sòrice :

— O Sirenă. Și-i zice : „Cugetă bine, Ceres. Un ,da` rezolvă atîtea. Eu te previn, fata mea, în interesul tău. Zeilor ăstora ce le pasă dacă după ce te-au nenorocit observă că tu ești chiar tu !

Neptun va recurge la violență, bagă de seamă." Dar Ceres se porni pe rîsete și joc, și ciripea : „N-are decît... aș fi curioasă... a rămas cu buza umflată pînă și Iupiter !" Iar cînd îl zări pe Neptun cum sare din stîncă în stîncă și se îndreaptă furibund și încîntat spre ea, se și prefăcu într-o delicioasă iapă de un an, cu părul ca arama, bine hrănită, sprintenă, cu steluță albă-n frunte și coamă de mătase, care-și zicea în gîndu-i : „Sînteti servit, domnule Cutare... nu mă ocoliți... pentru o superbă pereche de copite în fălci, iată-mă-s furnizoarea dumneavoastră fără pereche !" Ei, tot zicîndu-și așa, se cabra, se ambala, ca la o exhibiție și campionat de accidente hipice.

Vincenzino Aurispa :

— Dar el, Neptun, ce mutră făcea ?

Bătrînul Sòrice :

— Ce-ntrebare ! Să dea-ndărăt, nu-i era la-n-demîină, iar pe de altă parte... „Pariez pe Oceanul Pacific — bolborosi el — că iapa asta tîină e Ceres mascată. Și eu, stăpîn pe trei sferturi din lumea toată, să mă las așa, luat peste picior de o muierușcă ? Ah, Demetro, ah, roaiba mea nă-răvașă, vino totuși în brațele scumpului tău Neptun ! Cavalină, tu ? Cavalin, eu ! Mîță și motan, broască și broscoi, fie și doi viermi, tot a mea o să fii, Ceres, iubito !" Ultimele cuvinte, Neptun le necheză... se și prefăcuse într-un bidiviu, într-un șarg magnific, într-un armăsar fenomenal care, din trei salturi, ajunsese iapa, o izbi în flank, o apucă de urechi cu dinții, și salutare !

Fructarul Cadamartori :

— Halal divinități grecești ! Sincer îți spun, don Federico, eu nu admit asemenea josnicii ! Ce învățăminte, ce fel de bun exemplu, de la ele ?

Bătrînul Sòrice, perplex :

— Era doar o iluzie, o lungă poveste, să ne atragă atenția, cu sacrificiul demnității lor, ce bes-tii sîntem noi. Ceres-Demetra... femeia, în definitiv ! S-a purtat ea vreodată natural, simplu ? I-a plăcut vreodată un bărbat ca toți bărbații ? A vrut vreodată ceea ce dorea de fapt ? Își potrivește altă față și te obligă să-ți potrivești și tu altă față. Mai aveți nevoie de exemplul mitologic ? Să presupunem că Neptun îi era într-adevăr, antipatic zeiței Ceres ; să am iertare, atunci, n-avea decît să se prefacă în mînz, nu în iapă de un an... așa i-ar fi trîntit cu siguranță ușa în nas ! Don Alfrè, te felicit, astă-seară, jăratecul dumitale e o minune !

Priveam vrăjiți, în scoica magică, un fel de planetariu, de firmament estiv, de puzderii de stele palpitînd pe cer, ca în noaptea de San Lorenzo¹. Cărbunarul Tescione începuse, cu bagheta sa neagră, suita mîngîioasă de gesturi largi și adînci, arătura științifică a jăratecului : răscolea constelații, galaxii, nu alba cenușă din *Avemaria*, ci universul plin de strălucire, care arde în tingirile de aramă, prin casele mizere ale Neapolelui, dinspre miazănoapte, către miezul nopții.

¹ La 10 august, de San Lorenzo, napolitanii contemplă noaptea ploaia de stele căzătoare.

Don Rosario Nèpeta, ghebosul, suspină și zise :

— Don Federico, ai dreptate. Femeile sînt un mister fără dezlegare... altfel cum le-aș fi dus eu cu zăhărelul pe atîtea ?

Bătrînul Sòrice :

— Le-ai dus ? În sensul absolut ? Cine, dumneata ?

Cocoșatul :

— Asta e realitatea. Se lăsau duse, don Federico, și primul care se mira eu eram ! Dar nu mai mult de o dată, de două ori poate ; cum vedeau că nu-mi dispare cocoașa... da, da, mă abandoneau fiindcă nu mă schimbam, fiindcă rămîneam același, diform...

Toți :

— Ți-ai pierdut mințile, don Rosario ?

— Nu, e adevărul curat ! ripostă pițigăiat Nèpeta. Cristina, Matilda, Concetta... Sînt convinși că fiecare dintre ele, gîndindu-se ce-o să se întîmple își ziceau : „Bucuria va fi atît de puternică pentru vrejul ăsta de bărbat, încît nu există decît două posibilități : sau moare, sau se face om ca toți oamenii”.

Bătrînul Sòrice :

— Nu te-nțeleg...

Don Rosario :

— Ei, bravo ! Mai bine așa...

Bărbierul Pagliarulo :

— Eu, iarăși mă-ntreb : cum dracu făcea Nep-tun, de respira și-n apă, și pe uscat ?

Don Federico, toropit, căscînd :

— Se aranja el. Era napolitan.

Vincenzino Aurispa, între vis și veghe :

— Ceres și Neptun au avut și copii... ?

Bătrînul Sòrice :

— Un căluț vorbitor.

Don Catello Debbiase :

— Vorbea calul ? Despre ce ?

Don Federico :

— Zicea : „Și azi, tot fîn și roșcove... să vă trăsnească Dumnezeu și să vă duceți pe pustii !”

O pleasnă rece izbi atunci de perete ușa cu geamuri a șubredei locuințe ; și un pumn de grindină căzu în „cupa de jar”.

XV

SOTIA TRIMESTRIALĂ

— Don Federico, da Ceres Dēmetra cum s-a purtat după ce a avut, cu Neptun, mînzul acela vorbitor ? Și-a iubit feciorul în chip de cal, ori i-a purtat pică ?

— N-a făcut caz din asta. L-a botezat, închi-
puie-ți, Arion, și-ntr-o bună zi, primind vizita
lui Adrastos, regele Argosului, a prins ocazia să
scape de odraslă. Zice ea : „Vă place, maies-
tate ?” și Adrastos, de colo : „Știu și eu ? Din
flancul stîng, îmi pare a fi un animal fără cusur...
dar, dacă nu mă înșel, la copite, picioarele din
dreapta se sfîrșesc cu niște labe omenești... Isuse
Cristoase ! De unde și pînă unde ?” Și atunci
Dēmetra : „O poftă de-a mea, don Adrastos...”

ce, parcă măria-ta n-ai sub bărbie făcătură porcească ?" „Nici nu-ncape îndoială ! — răspunse suveranul. Totuși, cum mă descurc eu cu Arion ăsta al dumitale — îi pun șaua ori îl înham ? Ce fac, dragă Ceres, îl potcovesc, ori îl încalț ?" Și Demetra, îndată : „Întreabă-l pe el, maiestrate !" Și zice mînzul divin : „În privința copi-telor, mă încred în gustul măriei-tale, dobitoc încornorat ! Dar pentru celelalte două picioare, am văzut eu în vitrina lui Erigon, la Cnidos, o pereche de cizmulițe din piele de căprioară... !" Zis și făcut, cal și rege cad la învoială și, după ce-și iau rămas bun de la Ceres, pornesc la drum.

Don Rosario Nèpeta, ghebosul :

— Ce mamă denaturată ! A mea, biata bătrînică, mă iubea ca pe un înger rupt din cer, cu toată pacostea asta... Drept să vă spun, adevărata cocoașă mi-a izbucnit dintr-o dată abia cînd a murit mama, cînd n-a mai fost cine să-mi mîngie ușurel spinarea și să-mi zică : „E un fleac de nimic, crede-mă ! Asta să-ți fie tot necazul. Se duce cum a venit, îți trece pînă te-nsori !"

Bătrînul Sòrice :

— Și totuși, Demetra nu degeaba este celebră tocmai prin dragostea ei de mamă. Ei, tot eu să vă servesc pe tabla... Prin cîte n-a trecut și cîte lacrimi n-a vărsat cînd i-au furat-o de sub ochi pe Proserpina-Persefona, acolo în Sicilia lor !

Pagliarulo, bărbierul :

— Un moment ! Cine mai era și doamna asta ?

— Domnișoară, mă rog ! Fiica zeiței Ceres Demetra și a marelui Zeus. Țasta, de frica lunonei, a recurs la trucul practicat mai întâi cu Europa, adică s-a prezentat costumată în taur. Și i-a zis : „Scapă-mă, Ceres, frumoasă, de cămășuța ta ca macul ! Când o porți, văd roșu dinaintea ochilor, ca o bovină ce sînt, iar cînd o scoți, turbez și mai rău, fiindcă te iubesc... Of, dulceață, ce amară-i viața ! Of, comoaro, ai milă de fiara, de omul și de zeul ăsta !” Și gata — a vrăjit-o ! Iar rezultatul rezultatelor a fost Persefona.

Debbiase, ciubotarul :

— Da picioarele, cum le avea donna Persefona : tot două de vacă și două de creștină ? Juma' fată bătrînă, juma' femeie ?

Bătrînul Sòrice :

— De loc, perfect normale ; ba — ce spun ? — în floarea tinereței a ajuns o adevărată Veneră ! Niște șolduri, nu le fie de deochi ! Un piept măreț, dar în schimb, sfioasă, chip drăgălaș, cu două gropițe în obraji, săpate înadins să îngropi acolo pe vecie pacea inimii de bărbat... Dacă aș avea treizeci de ani mai puțin, m-aș pricepe cum să ți-o descriu, Vincenzino dragă. Era una în stare să-l topească pe orice tinerel pînă-n măduva oaselor... pe tine te-ar fi prăpădit, băiatule !

Factorul de la telegraf, Aurispa, cutremurîndu-se :

— Amin ! Și i-aș mulțumi cu fața la pămînt. O dată își petrece omul zilele lui sub soare, stimate don Federico, nu-i așa ? Eu duc la desti-

nație, azi, cincizeci de telegrame și, mâine, o sută ; la prînz — verzișoare prăjite, seara — macaroane și teci de fasole ; îmi rup picioarele suind la scări, și-mi tocesc tălpile coborînd la trepte ; cînd, în sfîrșit, s-a golit tașca asta, îndes în ea o mamă vitregă și cinci frați vitregi, pe care am să-i mostenesc pe curînd de la taică-meu... Pricepeti ? Dacă donna Proserpina binevoiește să mă prăpădească, îmi cunoaște adresa : „basso” numărul 38, pe via Eleonora Pimentel Fonseca ! Eu atîta rugăciune înalț sfîntului meu : dă-mi o Concettă, o Assuntă, de vîrsta mea, brunetă, simpatcă, bine făcută, care să mă ferească și să mă topească de tot, în două luni, pînă ce nu mai sporesc încă telegramele, familia, pofta de mîncare, mizeria și toate celelalte !

Pagliarulo, bărbierul :

— Si care ți-e sfîntul ?

Vincenzino, cu un zîmbet subțire și melancolic :

— Ia ghiciți !

Cadamartori, vînzătorul de fructe :

— Sfîntul Ianuarie ? Sfîntul Eligiu ? Sfîntul Dominic ? Sfîntul Efrem ? Sfîntul Iosif ?

Factorul cu telegramele, întinzîndu-i o figurină jupuită, decolorată :

— M-am gîndit eu la ei, dar prea sînt importanți. Uite, ăsta e ocrotitorul meu... sfîntul Pippo cel Bun, canonizat în 1622. Ați auzit vreodată de numele lui ?

Toți :

— Nu...

Vincenzino, încântat :

— Bineînțeles ! Ei, uite, de asta mă-nchin lui ! Că mi-am zis așa : o fi el făcător de minuni, dar cine-l știe ? Galben la față, uscat, amărit, zdrențuros (don Federi, controlează pe figurină asta), cine-l urmează și ce credincioși are ? Pe nimeni ! Sfinții principali ne ajută, firește, sînt însă atît de aglomerați, de asaltați, pînă peste cap de ocupați... miluiesc pe cîte un nefericit și trebuie să neglijeze, ori să amîne într-una alții o mie... Cu sfîntul Pippo cel Bun, nu-i așa ! Singur eu mă rog lui, așa că numai grija mea o are !

Don Catello Debbiase, perplex :

— Și se-nduplecă sfîntul ? Răspunde la cerere ?

Tînărul Aurispa :

— În general, la bacșisuri, mă sprijină. Și n-are încotro : dacă nu, s-a zis cu el ! Îi ruginește mașinăria făcătoare de minuni ! Prinde, de departe, o singură voce pierdută — să nu-și creadă urechilor ! Își vine în fire și dă fuga, rîzînd înveselit : „Vin acu' : cine e ?... Vin acu' !” Și, în acel pustiu fără margini, în tăcerea aceea nesfîrșită, îți acordă automat cea mai mare atenție.

Don Federico Sòrice, sucind pe față și pe dos figurina :

— Stai ! Te-ai păcălit, Vincenzino, dar nu te amări ! Adevărat că aici, pe față, scrie : „Sfîntul Pippo cel Bun, dar în rugăciunea de pe spate, citesc că e vorba de sfîntul Filippo Neri... ce, e de glumit ! Un avocat de mîna-ntîi, bine chivernisit, cu milioane și milioane de credincioși !

N-a mai scos nimeni o vorbă, cu ochii la tovarășul nostru, căzut parcă din nori : mușca chinga statului, de care-i atârna geanta de factor, să-și roadă în tăcere necazul. Dincolo de ușa cu geamuri a somptuosului „basso“, adăpostindu-l pe fructarul Cadamartori, se revărsase cerul : o ploaie ca pieptenele des, o ploaie de zi urâtă, șuie, turbure, implacabilă, sub care, prin fundătura udă, mai zbura din când în când câte o umbrelă pleoștită, clipind în picuri, ori vedeai, în fugă, femeiuști cu fuste mohorâte, acoperindu-și capul cu poalele ridicate și le auzai piuitul ca al păsărilor de baltă. Vincenzino Aurispa își reveni cu greu și zise :

— Ei și, don Federico ? La urma urmelor, eu nu bat la poarta sfântului Filippo Neri, bat la porțița sfântului Pippo cel Bun. Și acolo, oricum, n-am să am concurență.

Fostul servitor :

— Dacă așa-ți place ție ! Tu să fii mulțumit, de rest ce-ți mai pasă !

Debbiase, ciubotarul :

— Hai s-o luăm de la început ! Cine a furat-o pe Persefona, acolo, în Sicilia ? Unul din Catania, sau unul din Palermo ?

Don Federico Sòrice :

— Pluto, zeul Infernului ! Țsta, într-o dimineață, cum se plimba la mică adâncime pe sub insulă, simte deodată un parfum, un parfum... nici trandafiri nu erau și parcă nici iacinte ; și, curios peste poate, pune urechea la gura unei pîlnii căscate în pămînt și aude un pas ușor ; privește pe furiș printr-un puț de piatră și o vede

pe Proserpina, care tocmai se apleca peste ghizduri, să-și potrivească o buclă în oglinda apei. „Maica Domnului ! strigă el, săltînd și dîndu-se iar la fund, ca un delfin. Asta e cele șapte minuni ale lumii ! Pe asta, vrea nu vrea, o iau de nevastă !”

Pagliarulo, bărbierul :

— Și ea ?

— A dat să fugă, dar încotro, și cum ? Aripin-avea, săraca, așa că Pluto a poruncit să se crape pămîntul sub picioarele ei și a primit-o drept în brațe, cu o bărbiță de rădăcini și ierburi legată la gît, cu pietre și viermi în păr. Soarta ! Scoboară ei, scoboară, și taman a doua zi ajung în Infern. Persefona a trebuit să zică „da” în fața altarului, mai ales că faptul se consumase în timpul călătoriei.

Don Alfredo Tescione, cu dispreț :

— Cu „slava” asta se sfîrșesc, e zadarnic, toți psalmii grecilor.

— Dar ai noștri cum sfîrșesc ? Basta ! Cu dispariția Persefonei a început un întreg calvar pentru Ceres Demetra. Biata zeiță ! Nouă zile de-a rîndul degeaba a scotocit prin toată Sicilia... răsturna munții cu josu-n sus, sufla în codri, ca o maimuță care se caută de puricii din blană, era o mamă disperată ; și îndată ce-a aflat despre răpirea și căsătoria fetei, și-a dat demisia din slujbă, a strigat în fața întregului Olimp : „Adio și n-am cuvinte ! Eu plec, intru în grevă, așa că, de acum încolo, Natura s-o faceți voi, stricaților !”

Don Antonio Pagliarulo :

— Ei și ?

Bătrînul Sòrice :

— Doamne ! Demetra nu era maica glie ? Și cînd s-a retras ea, s-a sfîrșit cu recolta ! Adio fin, năut, dovlecei, portocale, castane, nuci, bob verde, harbuji, smochine și lăptuci !

Tescione, cărbunarul :

— Nici măcar roșcove, don Federico ? Să-n-nebunești și mai multe nu !

Bătrînul servitor :

— Nimic, absolut nimic ! Cîmpul s-a netezit ca pielea pe burta pruncului, n-a mai dat un fir de iarbă. Au pierit turme și cirezi de-a rîndul, orătării și păsări cîntătoare ; și a început foamea în omenire. Atunci Iupiter căzu pe gînduri... și la o vreme grăi : „Asta-i uciderea pruncilor din Betleem, asta nu mai e lume, e cimitir ! Ce mă fac eu ? Cînd or muri, întîii blondinele gingașe, pe urmă brunetele pline de viață, și după ele roșcovanele date dracului, cu cine mă mai desfăt, sărmanul de mine, prefăcut în nor, ori în lebădă ?” În sfîrșit, la ordinul lui Iupiter, Mercur a coborît în Infern și a liberat-o din post pe zeița răpită. Cînd Demetra și-a revăzut copila, mare minune că nu și-a pierdut mințile ! O săruta, îi mototolea veșmintele strîngînd-o la piept, îi ștergea cu scuipat catranul de pe obraji și turturii de gheață rămași de prin acele abisuri și strigă deodată : „Fata mea, te pomenesti că n-ai pus nimic în gură cînd ai plecat de la bărbatu-tău !” „Ba da, răspunse tînăra, Pluto m-a rugat să

gust măcar dintr-o rodie." „Suflete neodihnite din Purgatoriu ! — strigă iarăși Ceres. Ai căzut pradă vrăjitoriilor, ți-au făcut farmece rele, și trei luni din an o să te întorci mereu la nespălatul ăla !" Zău dacă nu-i așa, domnilor, ia priviți !

Și, triumfător, don Federico Sòrice arată cu degetul spre vico Cimitile, plumburiu sub ploaia căzînd din cerul încărcat, dincolo de ușa cu geamuri, pe care tocmai o deschidea donna Elvira Cadamartori, dornică să mai primenească aerul îmbîcsit de mucerile de țigări fumate de noi.

— Lumină, culori, viață, trupuri înfloritoare, unde v-ați dus ? spuse tot el. Îngropate, înmormîntate... așa e, sau nu e așa ? Răpirea Persefonei este, așadar, explicația grecească, oficială, a iernii... ați înțeles ?

Debbiase, ciubotarul :

— Mare-i grădina lui Dumnezeu ! O lămurire mai puțin sucită n-au găsit ?

Bătrînul Sòrice :

— Cum ?... Regret, dar trebuie să vă rog să-mi împrumutați jumătate de liră pentru cină...

Ploua. O stranie pană de soare udă și decolorată zbură prin încăperea întunecată, căutînd agrafa de aur prinsă în bluza doamnei Cadamartori ; o găsi repede și arse, chircindu-se ca un fluture de noapte la flacăra lumînării. Bagă de seamă, Vincenzino Aurispa, că te supraveghez : n-am să-ți permit s-o iei în brațe pe donna Elvira și să te arunci cu ea în inima pămîntului.

Unde puteam noi vorbi despre Minerva, dacă nu la „Pellegrini”, într-o sală mohorâtă din Spitalul spitalelor, cu un auditoriu de șase, șapte invalizi, o călugăriță, un carabinier și, pînă la urmă, chiar și un mort? Acolo zăcea triumfal, cu capul spart, dar și cu un gardian la cap, pentru că executase o figură de maestru-cuțitar — don Salvatore Cadamartori în persoană. Între antipozi, între cei doi poli ai amorurilor misteroasei Elvira Cadamartori, de cîteva luni distanța se scurtase remarcabil: elegantul, seducătorul giuvaergiu din via Calabritto, și inimosul nostru fructar poartă-coarne și sparge-mutră se dedaseră la vițitul de a se vizita sau întîlni cît mai des. Sclavi ai incomparabilei femei, evitau ciocnirea definitivă, care i-ar fi separat de ea pe amîndoi; fiecare în parte era torturat de o bolnăvicioasă atracție către celălalt, iar în întrevederile lor, căutate sau numai consimțite, evitau slobozirea apelor de ură, stoarsă în picături leneșe din inima care ajunsese, astfel, ca lămîiul sălbătic, zgîrcit în flori, pe o stîncă prea mult bătută de marea dușmănoasă. Discutau la plimbare în trăsurică pe Chiatamone sau aiurea, și dintr-o dată, pentru un gest, pentru o vorbă, pentru un fleac, se isca o ceartă cu porția... se limita de obicei la

¹ „Pellegrini” (Pelerini) — vechi spital din Napoli, unde sînt internați mai ales accidentați și vagabonzi.

un rapid schimb de palme ori pumni dați cu voluptate ; erau lovituri supravegheate, cu măsură, erau violențe strînse în chingă și cu zăbala pusă, pînă cînd, dintr-o ridicolă neînțelegere, pentru un as de cupă, în odaia din dos, la prăvălia lui don Gaetano, giuvaergiul, acesta încasă cît să-i ajungă pentru patruzeci de zile la „Incurabili“, în timp ce internarea lui don Salvatore la „Pellegrini“ se mărginea la trei biete săptămîni. Jucau cărți chinuiți de imaginea albei tirane ; veni un as, cum putea veni un fluture sau un nor ; fructarul aplică vinetele sale „șapte mărci la mutră“, iar giuvaergiul folosi ciocul de metal prețios al unei cupe grele... dar, îndată după aceea, îi fulgeră gîndul : „Moarte sau pușcărie, totuna — de mîine Elvira este moștenirea zecilor de șarlatani !“ Iar rezultatul : ceva idiot și jalnic, ce l-a făcut să rîdă pe bătrînul Sòrice și să exclame :

— Don Salvatore, puiule, cu capul ăsta înfășat, îmi aduci aminte de nașterea Atenei-Minerva... Cristoase ! Parcă văd momentul acela !

Fructarul, atins în amorul-propriu :

— Te-ai smintit, don Federico ? Ce asemănare găsești între mine și o pruncă abia născută de maică-sa ?

Bătrînul Sòrice :

— Nu m-ai înțeles, don Salvatore. Am pomenit eu ceva de vreo mamă ? De prunci ? Zeița Minerva s-a născut adultă, majoră, definitivă, și cine a născut-o ? Tatăl ei, Iupiter... i-a țîșnit din cap, cum ți-a țîșnit dumitale o carafă de sînge

zăltat... și toate datele corespund, stai liniștit, dar cu cît cuget mai bine, mă apucă rîsul și mai tare ! Cu învoirea dumitale, gardiene, ha, ha, ha, ha ! Toți carabinierii ca dumneata se recrutează astăzi de prin Afragola sau Nocera, dar tot concetățeni și de-ai noștri sînt, n-am dreptate ? Nu e așa ? la loc în mijlocul nostru și lasă-ne să petrecem puțin în voie, viața e o frunză de lăptucă între dinți, o înghițitură, o sorbire... ia loc și nu ne stingheri, că regulamentul ți-l legăm eu și ți-l adorm cu nani-nani, pînă diseară... ne-am învoit ? Bravo, cum te-am zărit, mi-am zis : „Sau e un suflet bun, sau l-au mascat așa abia de cinci minute.”

Era de la munte, și timid, tînărul gardian... l-am primit printre noi foarte ușor ; don Rosario Nèpeta îi vărsă cîteva țigări în tașcă, iar ciubotarul Tescione se oferă să-l ungă la chimir. În sala strîmtă erau zece, douăsprezece paturi înșirate pe două rînduri, cu spetezele față-n față. Nu toate ocupate, îmi amintesc. Era așa-zisul Scognamiglio, înfășurat în bandaje (o mumie !) de abia i se mai vedeau ochii și vîrful nasului : dar ce ochi și ce nas plini de viață, de zîzanie, de veselie ! Bolnavul de oftică, Fusco, te izbea însă prin chipul lui de piază-rea : cu spatele rezemat de speteaza patului, croșeta ceva și, din cînd în cînd, ne arunca o privire piezișă, care parcă spunea : „Don Salvatore al vostru nu mai are mult... idem și voi, hoituri prăpădite !” Mai încolo, pacientul Mazzella, în stare foarte gravă, cu pătura trasă pînă peste bărbie, respira încă tainic, păcălindu-l pe Dumnezeu. Pentru el, ca

pentru oricare, Silviero, pensionara azilului, bolborosea din patul vecin, prefirîndu-și mătăniile : era foarte bătrînă, era bunica „Pellegrinilor“, era o ștearsă, prăfuită zugrăveală pe un perete de spital. În sfîrșit, infirmului de treisprezece ani, Russo, i se amputase mîna dreaptă ; dar, stîngaci din naștere, cu un creionaș la îndemînă, desena Rinalzi și Orlanzi pe fașa învelind ciotul, și se simțea bine.

Bărbierul Pagliarulo :

— Adică, don Iupiter și-a jucat și lui o festă ? Suflete neadormite, cum de-a ajuns în situație interesantă, cum s-a căpătuit cu asemenea sarcină și fătătură ?

Don Federico, imperturbabil :

— Foarte natural. Pentru viitorul umanității, în interes greco-roman, ați înțeles ? Așadar, într-o după-amiază, lăfăindu-se pe Olimp, Iupiter își fuma trabucul și se uita în jos la niște proști, la niște țărani din Acerra. Sărmanii, ce oameni înapoiți ! Destul să vă spun că făceau cărăușie cu bratele, fiindcă nu știau să inventeze căruța, că habar n-aveau de viitoarele unelte agricole, și săpau, arau și coseau cu ghearele ! „Imposibil să rămînă așa, avem nevoie de o zeiță a cunoașterii...” murmură înduioșat Iupiter. Privi jur-împrejur, căutînd vreo zeiță, vreo nimfă pentru nașterea în ordine a Minervei... dar — ghinionul lui — era o căldură de cuptor la acea oră de siestă, cu arborii tremurînd de febră, cu greierii țîrîitori pe grătarele frunzelor. Iunona dormea visînd ultima suflare a țiitoarelor soțului ei, trecute, prezente și viitoare ; Venera (pe pieptul unui co-

drean) dormea într-o peșteră, dragii mei, acolo se moleșiseră și se culcaseră pînă și găinile !

Fructarul Cadamartori :

— Și-atunci ? Cum s-a descurcat don Iupiter ?

Bătrînul Sòrice :

— Spunînd : „Pot, poruncesc și vreau ! În capul meu s-a conceput Minerva, din capul meu se va naște ! Fii bărbat, s-a hotărît ! Gravidă și lehză n-am fost încă, îmi lipsea, în fond, experiența asta...” Și numaidecît l-au și apucat amete-lile, greturile, ca pe mama dumitale cînd te aștepta !

Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— Poate a dumitale, cumetre ! Iupiter nu e demn de comparațe cu mama mea, retrage-ți cuvîntul, ori te trimit la „Pellegrini”, ai priceput ?!

Bătrînul Sòrice, făcîndu-și cruce :

— Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh ! Dar nu ne aflăm cu toții în locul acesta de jale ? Ori poate sîntem la hanul lui Giuseppone, cu marea în față, melcișori, ardei iute și muzicanți ?

Zîmbind am privit roată împrejur. Ca să ne cîntărească mai bine, rănitul Scognamiglio își lărgea cu arătătorul și degetul mare de la ambele mîini golurile bandajului pe negrele-i sclipitoare pupile. Pacientul Fusco ne ignora, continuînd să croșeteze mohorît. Inertul Mazzella ridică tocmai atunci o pleoapă ; ne aruncă o otheadă stinsă de durere dar și plină de curiozitate ; iar sora, care crezuse că și-a dat duhul sau că puțin îi mai lipsește, ascunse repede la spate crucea, pe care tocmai i-o lăsa pe piept ; micul Russo întesase cu războinici toată fașa și zvîrli creionul pe pernă,

apoi văzîndu-ne ca pentru prima oară exclamă : „Vă salut !” Șubreda Siviero adăugă : „Fiți binecuvîntați”, și-și reluă iarăși rugăciunile, prefirîndu-și mătăniile boabă după boabă. Totul era simbolic și îndepărtat, în sala cenușie, ca în naivele ilustrații din cărțile de ghicit. 8, 15, 31, 45, 70... compuneam, poate, un tablou alegoric al numerelor care întîrziaseră să se arate pe roata norocului de la Palermo o sută de ani ; iar lumea zadarnic se înghesuia și făcea gălăgie dincolo de zidurile învechite ale „Pellegrinilor”, ne despărțea de ea o epocă, vîrsta suferinței și a răbdării, cu orologiile sale în mii de sfere, cu straniile și cumplitele sale vechi almanahuri.

Nedomolitul bătrîn, scuturîndu-se :

— Așa că, în a treia lună, căpățîna lui Iupiter începu să crească, nu mai spun cît la ultimul termen. Ce apăsare, ce migrenă, vai de capul lui ! Nici să nască normal nu putea. „Chemați un chirurg”, se văita el cu un firicel de glas. „Isuse, de unde să-l luăm dacă nu ai născut încă știința, pe Atena-Minerva ?” Rezumînd, se învîrtea într-un cerc vicios, era o problemă nerezolvabilă, pînă cînd Vulcan făuri o toporișcă și se oferî : „Operez eu, Maiestate ? O crăpa, n-o crăpa, dar salvez, așa îți urez, și tatăl, și copilul”. Ridică toporișca, își umflă mușchii și... zbang ! Atena-Minerva sări din rana deschisă, strigînd : „Bună ziua papă, ce mai faci, dragă Vulcan ?” etcetera... Toți o priveau trăsniți, era un fenomen, un băiețoi cu ochii verzi, cu sînii ca para de pin și coapsele ca lăuta, înarmată cu lanțe și scut.

Cărbunarul Tescione :

— Înarmată, pentru ce ?

Don Federico Sòrice :

— Nu era numai tobă de carte, era și zeița războiului inteligent. Da, s-au mai bătut ei, grecii și romanii, dar ca niște brute, ca niște hamali : de la Minerva au învățat șireteniile războiului, atacurile prin surprindere, încercuirile, donna Atena era mai rău ca Hindenburg¹... poți spune că doar de la venirea ei pe lume au început armatele să moară pentru țară.

Postașul Vincenzino Aurispa :

— Ura ! Dar mă întreb, don Federico, de ce Iupiter a adus-o pe lume domnișoară mare, pe prima ocrotitoare a buchiilor și a masacrelor ?

Don Federico :

— Era, sau nu, de parte bărbătească sublimul Iupiter ? Deci, cum să fi alăptat el o pruncă obișnuită ?

Ciubotarul Debbiase :

— Cam așa-i ! Dar cine a fost galantonul ales de donna Minerva ?

— Nimeni ! A rămas fecioară, pe cuvânt, neatinsă și respectată ca o fată de chestor. Dacă dumneata, don Catello, te-ai istovi pe iarbă ori între perne, vai de carte, vai de studii ! Nu știți : ori înveți, ori te răsfeți. De fapt, unul singur s-a încumetat cu Atena — necioplitul și analfabetul de

¹ *Paul von Beneckendorff Hindenburg* (1847—1934) om politic și feldmareșal german, unul dintre cei mai cunoscuți organizatori ai armatei germane după 1916.

Vulcan. A atras-o, sub un pretext oarecare, în fiera lui, a asaltat-o... pe urmă...

Federico Sòrice le strecură la ureche restul relatării, și lui Cadamatori, și lui Pagliarulo, și lui Nèpeta, și carabinierului din Albino, trecîndu-ne neobservați pe Vincenzino Aurispa și pe mine. În sfîrșit, ridică iarăși vocea și încheie :

— Iar rezultatul asaltului fără folos a fost copilășul Eritteo, care, în grecește, înseamnă pardoseală și veșmînt. Ei ! Vincenzino, băiatule, ce te-a apucat ? !

Doamne, mînia tînărului Aurispa ! Se repezi la don Federico, răcnind :

— Ce înseamnă asta ! Ce, sînt fată bătrînă ? și s-a terminat !

Se rostogoliră învălmășiți pînă la căpătîiul lui Mazzella. Dar în clipa aceea el încetase de a mai fi atent la noi și la orice cu solzul pupilei negru și tare. Călugărița îl luă din ochii noștri, acoperindu-l cu un cearceaf (scheletic, mortul dispăru efectiv) și am fi putut să nu mai știm de el, dacă nu i s-ar fi pus, în sfîrșit, pe piept crucea, ca un tragic sigillu de fier.

La primul „*De profundis*”, postaș și bătrîn servitor își reveniră și se întoarseră printre noi fără un cuvînt, rușinați.

Viu, nu era de folos nimănui, presupun, indiscretul Mazzella. Și apoi ? În acea tăcere, ne surprinse donna Elvira Cadamatori : binevoia, era evident, să-și viziteze soțul. Mînuța ei abia atinse umărul necugetatului nostru fructar. El văzu, ca și noi, mai bine decît noi, cum strălucea, sub șalul de mătase, gol, brațul ei rotund. Ah, și-i vră-

jeau iarăși marile fapte ale sîngelui și marile torturi. Distrată dintr-o dată, ne lăsă, îndreptîndu-se către micul Russo : îl mîngîia, îi săruta cu milă ciotul brațului. Și nu garantez, gîndindu-mă cît de topiți priveam cu toții la neprețuita femeie, că înghețatul Mazzella n-a ridicat un colț al giulgiului și n-a suspinat. Între timp diavolul șoptea fericit sub perna lui don Salvatore Cadamartorì : «Elvira sau vine de la „Incurabili“, sau se duce mai tîrziu... hai, dobitocule, ghicește !»

XVII

AMFITRIONUL MEU, AI CĂZUT PE GÎNDURI...

Aprilie, îți amintesti ? Leneveam laolaltă pe zidul acela scund, la Santa Maria degli Angioli alle Croci, șezînd turcește ca și noi, cu un genunchi sau o gleznă în mînă, printre cioburile de sticlă inofensive, ba chiar atît de reeduate și șlefuite de ploaie și vînt, încît în loc să-l împungă pe trecător, îl poșteau să se cațare pînă la ele, zicîndu-i : „Doriți o scrumieră, sau o spărgătoare de nuci, ori, cu tot respectul, nu aveți nevoie de o scuipătoare ? Pentru asta sîntem aici !” Îți amintești, Aprilie ? Moleseam în visare, și mai că vedeam prin aer domoala rotire a parfumului florilor de portocal, cu zborul său atîngînd pămîntul, într-o greoaie legănare — e o mireamă pufoasă, în smocuri leneșe de vată. Din spre învecinata Grădină Botanică, ajungeau pînă

la noi și mirosuri mai iuți — suflul constant al marilor arbori, gîfîitul pămîntului harnic și vi-guros : bărbătești arome, ce-ți păreau șfichiuri de bici în molatica adiere de amiază și care ne treziră din aromeală.

Bărbierul Pagliarulo :

— Și-atunci, don Federico ? Oare cu Atena-Minerva s-a făcut suma zeităților grecești ?

— În linii mari, da. Ar mai rămîne Pluto, regele Infernului, și Marte, zeul războiului, dar fiind vorba de o cobe teribilă și de un barbar sîngeros...

Ciubotarul Debbiase :

— *Terque-quaterque ! Libera nos Domine !* ce să ne stricăm ziua, Don Federico ? Mai bine să ne bucurăm de soarele ăsta ca blana de nevăstuică, pentru numele lui Dumnezeu !

Bătrînul Sòrice :

— Nici nu era nevoie să mi-o spui. Ar mai fi însă personalul mitologic subaltern... categoria ciorapilor trei sferturi, a eroilor. Pricepeți ? Belle-rofont, Perseu. Hercule. Da, Hercule, ăla mai sparge-mutră din întreg universul, mafia-mafii-lor, un terorist, în stare să te scoată din minți ! Don Salvatore, te iau de martor. ăla din fase ar fi fost demn să comande peste toți cuțitarii și toată pleava napolitană !

Fructarul Cadamartori :

— Exagerezi. Fii pe pace, se afla pe-aici cine să-i rîșnească oasele, ca pe numerele din punga de la tombolă !

Bătrînul Sòrice :

— Mă rog ! Doar că la Muntele de Pietate nu-ți ia în gaj tabachere de lemn și vorbe în vînt ! Așa

este ? Eu, deocamdată, vă expun faptele ; pe urmă ne-om duce să-l vizităm pe Hercule la Muzeul Național — o să ne închipuim că interesatul iese afară din propria-i statuie și mormăie : „M-ați chemat ? Nu vă convine mutra mea, băstonașul meu ?” iar atunci, don Salvatore, vă descurcați singuri, care pe care !

Cărbunarul Tescione :

— Mai departe, don Federico... zi, „Sfânta-maică-măculiță” ăsta al nostru era cumva de neam prost ?

— Ba, oficial, era de neam regesc și în secret chiar de sînge divin. Aveți răbdare, întîi trebuie să fac un pas înapoi. Să ne oprim la regele grec Amfitrion, și la nevasta lui grecoaică, regina Alcmena. Tineri însurăței, erau nebuni unul după altul. Ea era o tînră excepțională ; înaltă, brună, cu trăsături gingașe, dar la trup ca o strașnică doică sorrentină. Iar el, bărbat frumos, solid, foarte binecrescut, plin de atenții, care o manevra ca pe o butelcuță de *rosolio*¹. Iar cum rumegau în staulul celor bogați și puternici, ce le mai rămînea de făcut ? Nu erau niciodată osteniți la îmbrățișări... pînă cînd, într-o dimineată, ea îi zise : „Amfitrionul meu, ai căzut pe gînduri... Nu cumva izbucnește vreun război ?” Iar el : „Bine ai ghicit, comoara mea ! Chiar astăzi trebuie să plec și, pînă la victorie, rămîi singurică, înțelegi ? Jură-mi, sufleteleule, că-mi vei fi credincioasă, nu mai departe de ieri, pe cine crezi că l-am prins cum se uita la tine printr-o bortă a

¹ *Rosolio* — lichior.

Olimpului, cînd te uscau, după baie, sclavele cu suflarea lor. Pe dezvățatul de Iupiter !

Vincenzino Aurispa :

— Aoleo ! Le ștergeau de apă cu răsuflarea... în, zefir, batist nu se fabrica pe-atunci ?

Bătrînul Sòrice :

— Erau metode antice ale stăpînilor, să nu se înăsprească pielea de femeie ; spune tu, există cearceaf să se compare cu suspinele celor treizeci de fete de cincisprezece ani, aplecate anume asupra Alcmenei ?

Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— Și dacă mîncau ceapă ?

Don Federico :

— Le decapitau.

Îți amintești, Aprilie ? Santa Maria degli Angioli alle Croci. Trecu un zarzavagiu ambulant și cumpărarăm ridichi și bob, trecu un filfizon și-i zvîrlirăm cojile ; la o fereastră o croitoreasă lucra și cînta ; crăpăturile adînci ale zidului, bîrlogul șopîrlelor abia trezite la viață, ori numai din somn, băteau ca vineie pulsului ; frunzele moșmonului aspru ne scărpinau la ceafă ; și întinzîndu-se cu voluptate din toate încheieturile, prietenul nostru povestea :

— Jurămintele Alcmenei nu l-au convins, desigur, pe Amfitrion. „Tu nu știi trucurile, șiretlicurile lui Iupiter... ăla e în stare să se ascundă în pîinea pe care o mănînci sau în apa pe care o bei !” se văita nefericitul rege. Dar ea : „Nici o grijă, iubitul meu soț, de-ar fi să se facă și lîna pușorului meu de pernă, cu experiența mea, niciodată n-o să mă aibă fără să zic eu — pînzele

jos ! Pe scurt — Amfitrion plecă ceva mai liniștit ; Alcmena plinse pînă tîrziu, pe urmă se duse la culcare. Dezbrăcîndu-se, era cu ochii-n patru la orișice, la acul, care ac era, la toate obiectele. „Dragă Iupiter, te previn, știi ce fac eu cu primul lucru care nu rămîne indiferent cînd mi-oi scoate cămașa — îl iau și îl sfărîm sub călcîi !” Și cu asta, domnilor, ce să mai zic ! Nefericita regină se simțea în noaptea aceea ca o torță aprinsă într-o pulberărie.

Noi, nerăbdători :

— Hai, don Federico... pe urmă ? Ce dracu a pățit donna Alcmena ?

Răspuns :

— Neprevăzutul. Auzi prin somnul ei iepuresc cum se trîntește ușa de la intrare, apoi o voce cunoscută pe scări... nu, nu era vis, Alcmena se trezi de-a binelea în brațele soțului ! Emoția reciprocă a fost atît de mare, încît abia în zori, rîzînd și căscînd, regina murmură : „Spune-mi, de curiozitate : și războiul ?” Iar bărbatul îi răspunse : „Cine s-a bătut, l-a pierdut, cine-a cucerit, nu s-a războit, corăbioara mea iute, cu pupa-nainte. Și acum, pînă dezlegi ghicitoarea, eu îți mulțumesc și mă-nclin... adio !” Și zicînd așa, o mai mîngîie de plecare și dispăru !

Bărbierul Pagliarulo :

— Isuse, Sfinte Iosif, și Maica Domnului ! Țăla era Iupiter travestit în Amfitrion !

Bătrînul Sòrice :

— Întocmai, excelența-sa găsisese metoda infailibilă. Ce soție n-ar fi căzut în cursă ? Ah, don Antonio, ce grea meserie e femeia ! Naivă, ce-

dează din naivitate ; doldora de știință, se pierde printr-un calcul greșit ; pînă și cinstea ei este o armă care, am stabilit-o mai-nainte, poate să fie perfect întrebuințată contra sa ! Basta... cînd soțul autentic se întoarce la vatră, Alcmena cu voie, fără voie, și născuse doi gemeni : primul, al lui Amfitrion, să nu dai o ceapă degerată pe el, al doilea, al lui Iupiter, și-l botează Hercule, cel mai grozav, cel mai mare, imbatabilul șef de bandă și sfarmă-toate grec ! Țăla, cum a venit pe lume a fost un randevu, o întîlnire între niște mușchi și niște nervi fenomenali, urgenți... don Salvatore, judecă și dumneata, la vîrsta de cinci luni, nu mai mult, Hercule observă cum un sarpe enorm, trimis de Iunona să-l ucidă, pătrunde în leagănul său. Orice om în toată firea ar fi murit de frică, așa-i ? Hercule, viceversa, lasă biberonul din gură și face : „Cum de-ai ajuns prin părțile astea, prietene ? Sărmana ființă... Altă dată să-i spui preageloasei neveste a tatălui meu să trimită numai voluntari, pe ceilalți să-i lase dracului !” În sfîrșit, cu trei degete copilul strangulă șarpele... chiar dacă, pe urmă, după toate regulile, a început să plîngă, pentru că nu mai era lapte în biberon.

Aprilie, îți amintești aplauzele frenetice ale lui Vincenzino Aurispa și ale mele, elogiind mai mult lacrimile amare ale sugarului înfometat, decît monstruoasa forță a eroului amenințător ? Don Federico exulta, era firesc. Desfăcu tecile de bob ca pe niște cutiute de bijuterii, lăsîndu-și buricele degetelor sale uscate și gălbejite să se bucure îndelung, păcătuind cu rafinată luxurie, de spu-

moasa căptușeală a păstăilor. Păstăi de bob capricioase, ori femei, idem, dacă le lipsești de lîneturile îmbrăcăminții și de mătășurile dedesubturilor, ce mai rămîne din ele ? Vreun sîmbure nă-răvaș de insipidă prospețime... degeaba se usucă păstăile de bob pe tulpini și fetele bătrîne la oglindă, dați-mi dreptate, ăsta e numai anotimpul glinicelor la Moiarello și al mimozelor la Ponti Rossi, al violetelor la Cagnazzi și al margaretelor sălbatice pe streșinile și la picătura acoperișurilor din vico Paradisiello !

Cărbunarul Tescione :

— Don Federico, dar încornoratul, Amfitrion, a luat toată greutatea în spinare ? Și-a păstrat femeia, bastardul și decorațiile, fără să se răzbune ?

Don Federico :

— Bastard un fiu al lui Iupiter ! Cum adică ? Atunci, dumneata, pe actul de naștere al lui Adam, al unui creștin care n-a avut nici măcar mamă, ai fi pus dublul N.N. ?

Don Alfredo tăcu încurcat ; triumfătorul Sòrice continuă :

— Amfitrion prinse drag de Hercule. Îl învătă chiar el să mîne caii, iar în privința maeștrilor de lupte greco-romane, de tragere cu arcul, de cio-măgeală în general, nu se uită la cheltuială. Ar fi dorit ca băiatul să învețe și muzica, dar Hercule n-avea aptitudini ; pentru o mică observație sparse lira în capul profesorului și-l omorî.

Fructarul Cadamartori, nostalgic :

— Și eu mi-am întrerupt învățătura cînd l-am trimis la „Pellegrini” pe domnul director. Am

fost eliminat din toate școlile regatului, dar de atunci, pe strada mea, au început să mă respecte cu toții : gardieni, hoți, negustori, preoți și domnișori !

Fostul servitor de la liceu :

— Felicitări ! Hercule, în schimb, a fost pedepsit ; Amfitrion l-a exilat la curtea lui Tespiu, regele Tespiei. Rămase acolo pînă împlini optsprezece ani ; aci a cunoscut el dragostea... Trebuie să știți că Tespiu era tatăl a cincizeci de fecioare, exact cincizeci, una mai fermecătoare decît alta. S-au simpatizat și s-a întîmplat ce trebuia să se întîmple.

Don Rosario Nèpeta cocoșatul :

— El și cu cine se simpatizau ?

Bătrînul Sòrice :

— Ei, asta-i, el și cu ele, fără excepție. Hercule era herculean în orice ramură și specialitate... nu-ți semăna, bineînțeles. Cincizeci de fete avea Tespiu (douăzeci și cinci brune, douăzeci și cinci blonde) și cu toate cincizeci a nuntit... În cărțile antice diferă numai durata evenimentului : unii susțin că cele cincizeci de păcate s-au petrecut în cincizeci de nopți, alții afirmă că eroul termină toată treaba într-o singură noapte.

Don Rosario, îngălbenind :

— Și, dumneata, de ce părere ești ?

Don Federico :

— „Sare cine poate, zise broasca“ ! Așa că, dragul meu, eu nu sînt nelalocul meu și invidios ca dumneata !

Cocoșatul :

— Ah, bufonule ! Ah, clovnule ! Mult mai ai de gînd să ne zăpăcești ? Răspunde repede : erau legitime fetele regelui Tespiu ?

— Da... dar de ce ?

— În cazul ăsta, te am în buzunar ! Pentru că, dacă cea mai mică avea vîrsta necesară, minimă, de domnișoară, cine o scutea de cei șai-zeci și cinci de ani pe cea mai mare ?

Don Federico tresări și se făcu și el verde-galben la față :

— Așa, îmi întinzi curse ? Ah, perfidule ! îl auzirăm strigînd... și pumnul dat în ceafa cocoșatului mi se păru dintr-o dată nefiresc, parcă desprins, nu știu cum, de pe o desuetă, caraghioasă panoplie. Norișori de Aprilie la Santa Maria degli Angioli alle Croci, nu se poate să îi uîtat voi ce-a urmat : Don Rosario și don Federico coboară de pe zid și în ghionți, cu lovitură de tăria bobîrnacului, se scutură de praf unul pe altul, acolo în praf, și se dau de-a berbeleacul. Noi îi privim distrat : lui Sòrice, turnat în ipsos, pulberea de piatră nu-i poate face nici un rău ; cît despre Nèpeta, ne întrebăm : dacă îi dai drumul după toate regulile artei (sîntem napolitani, deci pricepuți la sfîrlează) o să se învîrtească la nesfîrșit pe cucuiul cocoșei ?... Hercule, iartă-i că nu știu ce fac ! Cum cade seara, predomină adierile subțiri dinspre nord ; parfumul florilor de portocal îngheață în cristale, aproape că ne zgîrie fețele.

Cărbunarul Tescione :

— Don Federico, n-am ce face, mi se strînge inima cînd mă gîndesc că atîtea fapte mari, de la dezmăturile lui Iupiter pînă la bătaioşeniile lui Hercule, s-au petrecut pe cînd noi, cei de faţă, nu eram nici măcar în calendar ! Dar în-tîmplările din vremea cînd — departe de noi ceasul ! — pînă şi fiii şi nepoţii noştri vor fi murit de mult... ?

Bătrînul Sòrice :

— Te înţeleg, don Alfredo. În fond este o nedreptate. De ce ne-au eliminat, ne elimină, şi ne vor elimina într-una ? Poate nu mai eram, sau nu mai sîntem buni la nimic ? Inutili sau necesari, din orice unghi ai privi lucrurile, noi, cei de astăzi, sîntem aşa cum au fost şi cum vor fi alţii în orice epocă universală !

Don Catello Debbiase :

— Bine spus... *Materdei*¹ avea nevoie, are nevoie ori va avea nevoie de un bun ciubotar ? Şi dacă asta-i lipsea, veşnice Părinte, doar un semn să-mi fi făcut, nu mai mult, şi aş fi rămas definitiv încheiat de scăunelul meu cu trei picioare ; căputam lumea-ntreagă, dacă-i pe-asa !

Bărbierul Pagliarulo, furat de gînduri :

— Aveţi dreptate : dacă te gîndeşti mai adînc, începe să te fure melancolia lui „înainte”

¹ *Materdei* — în latină, mama zeilor — Cybela, Pămîntul.

și a lui „după”. E ca și cum ai fi văduvul tuturor femeilor din antichitate, și-abia de curînd orfanul lui Adam, iar între timp ți-ar fi murit subit o rudă care s-ar naște în 2723 ! Maica Ta, Cristoase ! Și vedeți, eu de pildă, fără discuție l-aș fi sfătuit pe cine a edificat corso Vittorio Emanuele să pună o fîntînă publică sub zidul pe care-l folosim noi drept canapea : așa, cînd mi-e sete ca acum, n-aș mai fi obligat să cobor și să mă obolesc pînă la trotuarul de peste drum...

Bătrînul Sòrice :

— Nu te deranja, don Antonio : o să treacă pe-aici un limonagiu.

Lenevosul bărbier :

— Să sperăm !

Pentru oamenii fără ocupație corso Vittorio Emanuele favorizează taifasul la orizontală : cînd, parapetul se rotunjește și improvizează, pentru napolitanii cărora le place să stea întinși și să privească unul la altul cînd își povestesc, un desăvîrșit tricliniu¹.

Fructarul Cadamartori :

— Don Antonio, don Catello, nu mă întristați.. Viața e fum de lumînare, dar mie îmi place. Azi am mîncat niște mazăre din Antignano, de care n-o fi pomenit nici Matusalem, și n-or pomeni nici urmașii mei, cine știe ? Don Fede-

¹ Tricliniu (lat. triclinium) pat de marmură, piatră sau lemn, încadrînd trilateral masa, în arhitectura de interior din antichitate.

rico, poate îmi faci cinstea cu un bis astă-seară... ah ce frăgezime, pe cuvînt, le-a semănat un cofetar, le-a plantat cofetăria Caflisch !

Don Sòrice, luminîndu-se :

— Mulțumesc, nu te refuz... Revenind la Hercule, rămăsesem acolo unde sedusese pe cele cincizeci de fete ale regelui Tespiu. Vă puteți închipui urmările — scenele, geloziile : „Tu mă neglijezi... tu le preferi pe celelalte patruzeci și nouă de surori ale mele...” etcetera. Nu-i dădeau pace, îl înghesuiau toate, așa încît Hercule începu să se plictisească, să-i slăbească puterile, să lîncezească ; ba chiar observă că suflă greu, după ce doboară cu umărul un simplu stejar, sau lichidează cu o palmă repezită tauri și giganți, așa că, într-o seară, se hotărî brusc : „O șterg de-aici, mă duc la curtea lui Euristeu”.

Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— Euristeu, adică cine ?

Don Federico Sòrice :

— Un rege suveran, foarte puternic, care locuia la mii și mii de leghe depărtare. Și tot călătorind așa, Hercule, ca să nu piardă antrenamentul, organizează și cîștigă mai multe războaie ; se însură chiar cu principesa Megara, de la care avu cinci băieți.

Vincenzino Aurispa :

— Să-i trăiască !

Bătrînul Sòrice :

— Pe-atunci nu existau alte distracții : sau bătlîi, sau femei. Dar ce trist au sfîrșit cele cinci sărmane creaturi ! Cum ajunse Hercule la

palat, Euristeu îi zise : „Nu-ți face iluzii, scumpule ; saloane și tapete, paturi așternute cu foi de trandafir, tunici de mătase, *babà*¹ și plăcinte, și câte vezi dinaintea ochilor prin cămărilor mele, nu pe tine te așteaptă ! Iupiter te-a numit aici la mine simplu servitor... așa că, nici nu te mai dezbrăca, trebuie să-mi execuți numai-decît douăsprezece munci grele !” Iar Hercule : „Si dacă refuz ?” Euristeu : „După moarte n-ai să găsești nici o slujbă liberă în Olimp !” Hercule : „Astfel își batjocorește Iupiter propriul său sînge ? Atunci regret pentru fiii mei, dar sînt copia fidelă a divinului model !” Și, înfuriat, de felul cum era tratat, nu pregetă, și-i zdrobi de zid pe bieții îngerași !

Don Salvatore Cadamartori, generosul sparge-mutră și poartă-coarne :

— Lovi-l-ar holera ! Ce, ăla era creștin sau hienă ?

Bătrînul Sòrice :

— Era violența maximă și dezlănțuită, ca oceanul, ca Vezuviul, ca impozitele fără zăgaz. Don Salvatore, e hienă un cutremur, o holeră ? Nu, de loc : e ceva plin de sinceritate de o naturalete absolută... din punctul lui de vedere, Hercule nu făcea nimic rău.

Cărbunarul Tescione :

— Dacă ne cade pe cap o belea, trebuie să răspundem cu banda lui Caravaglios ? Don Federico, nu-ți pierde cumpătul : pe calamitatea în

¹ Babà — prăjitură preparată din făină, struguri, ouă, vin de Marsala și frișcă.

cauză, pe flagelul ăsta natural, oricît de mare grangur ar fi dumnealui, noi îl scuipăm de sus și pînă jos, cîte zile om avea și ne-o ține suflarea !

Fostul servitor :

— Descurcați-vă cum credeți. Nu ne-am înțeles ! Să ne întoarcem la neiericitul erou. Prima dintre muncile poruncite de Euristeu a fost uciderea leului din Nemeea. Am zis leu pur și simplu ? Țăla era un leu colosal ! Și fermecat pe deasupra — pielea sa vrăjită restituia trimițătorului și săgeți, și măciuci... Dar Hercule își ascunse armele, și cu prefăcătorie i se adresă prietenește, îmbrățișîndu-l. Leul : „O fi cum zici, că nu ne-am mai văzut de opt ani, dar, dragul meu, mă strîngi cam tare...” Eroul : „Scuză-mă, emoția...” ; și-l strînse iarăși, cu puteri îndoite. Pe scurt : cînd fiara muri sufocată, Hercule îi luă mantaua și o îmbracă (el umbla gol de obicei) iar din căpățîină, după ce lucră la ea două, trei zile, își făcu un coif de mai mare groaza, fioros !

Fructarul Cadamartori, suspinînd :

— Bravo lui ! Și eu, cînd au început să-mi tot spună „teroristul”, am sfidat o tigroaică dusă prin tîrg de țigani. Am intrat în cușcă și m-am așezat pe jos : jumătate de Napoli m-a aplaudat atunci !

Don Rosario Nèpeta :

— Și cealaltă jumătate de Napoli ce făcea ? De unde știai că fiara era împăiată ?

Ne-am dat de-a derdelușul pînă jos. Coccoșatul, pedepsit cu picioare în spate de către vi-

gurosul său interlocutor, ceru iertare și-i fu dată, așa înduioșă el de altfel și pe cei mai severi și încruntați sfinți. Don Federico iar se întinse pe burtă sus, pe parapet și zise :

— A doua muncă : hidra de la Lerna, chin-tesența dezgustului grecesc. Era o reptilă imensă, scîrboasă... avea nouă capete, unul nemuritor și opt de schimb. Nu, don Alfredo, nu mă întrerupe : n-aș vrea să fiu nici puricele din sînul lui Hercule... în locul său, drept să vă spun, demisionam din postul de erou, mă făceam colon, pe cicoare și ciuperci, la ferma lui Giugliano — vindeam roșcove și dovlecei la Port' Alba !

Vincenzino Aurispa, nerăbdător :

— Mai departe ! Lui don Hercule i-a fost frică, sau nu ?

Bătrînul Sòrice :

— Da de unde ! Se uită cu atenție la hidră și exclamă : lolao, ia te uită : nu e decît un mă-nunchi, un buchet de pitoni... (ai răbdare, don Alfredo, lolao era nepotul lui Hercule... În dimineața aceea băiatul, dornic să se instruiască și el măcar cu un masacru, îl însoțea pe unchi-su). Așadar, lupta începu. Suflete din Purgatoriu ! Don Antonio, don Salvatore, spuneți și dumneavoastră dacă nu-ți puteai pierde mințile ! În locul fiecărui cap șerpesc tăiat cu spada formidabilă a lui Hercule, pe gîtul aproximativ al monstrului, se înfiripau forfotitoare altele două dintr-o dată. „Sfîntă Treime ! Dacă nu mă opresc aici o să fie nevoie de un contabil de la Administrație !” bolborosi uimit eroul. N-avea el multă minte, dar în șireteniile războiu-

lui, ne scoatem pălăria, era genial. Zice : „lolao, incendiază primul codru de pe-aici și adu-mi un butuc aprins.”

Bărbierul Pagliarulo :

— Cum adică ?

Don Federico, triumfător :

— Hercule a aplicat nitratul de argint... a ars unul după altul toate capetele hidrei, cu excepția celui nemuritor care rezista la foc, pe asta l-a scos din funcțiune prăvălind peste el o stîncă de circa douăzeci de chintale !

Ciubotarul Debbiase :

— Stați puțin : dar cine, și pe ce cîntar sta să cîntărească stîncile din jurul lui don Hercule ?

Bătrînul, imperturbabil :

— Doamne ! Poeții.

Tăcere. Din vreme în vreme cîte un trecător de pe trotuar ne atinge neatent : fetița desculță și zdrențăroasă, care înșiră mașinal trei pietricele colorate pe podul palmei ; vioristul orb cu instrumentul său slinos și farfurioara de alamă fixată la umăr (un grad, o tresă de milog) ; călcătoreasa de cincisprezece ani, în cămășuță roșie și saboți (la fiecare pas, coșul cu rufe, legănat pe șoldul înmugurind molatic, saltă ca pus pe cîntar) ; călugărul cerșetor, cu rasa plină de foițe de mică și de praf, umflată de briza băgată-n sîn la Petraio ; nebunul cartierului, cu tu-leie lînoase, obrajii fără expresie, care nu poate suferi trandafiriul Mai, fiindcă-l răscolește, și

contra căruia, ca și cîinii urlînd la lună, plînge sau rîde, după cum i se năzare.

Bătrînul Sòrice :

— În sîngele hidrei pe moarte, Hercule și-a muiat vîrfurile săgeților : le-a înveninat înadins, ca rănile pricinuite de ele, grele sau ușoare, să nu aibă vindecare.

Cărbunarul Tescione :

— Ăla nu pierdea nici cea mai mică ocazie să-și ferească aproapele ! Pe ce lume trăim, don Federico ? Un paladin de frunte, care spărgea și ditamai casa între dinți, ca pe o nucă, mai avea nevoie de otrăvuri ? După mine, dacă Hercule nu luptă loial, să am iertare, devine profund antipatic ! Eu aș...

Don Alfredo tăcu brusc. Un fel de amforă omenească și civică, un gardian municipal, cu pumnii înfipti în solduri și parcă lipit de trotuar cu tălpile lui depărtate, ne fixa fulgerîndu-ne. Ceasornicul lui Don Salvatore, exaltat de recenta apologie a viteiiei lui Hercule în Argolida, se ambală. Inimosul fructar se holbă la rîndu-i către individul în uniformă și i se adresează :

— Bună ziua. Spune dumneata, ce dorești... ?

Gardianul :

— Vă credeți la Hotel Royal ? Dați-vă jos și circulați !

Don Salvatore :

— Și dacă nu vrem ?

Gardianul :

— Ia apă-n gură și hai cu mine la poliție ! Ești arestat, e clar ?

Don Salvatore, către noi toți :

— E rost de distracție ! Binișor, lăsați-l pe mîna mea !

Bătrînul Sòrice, intervenind suav :

— Un moment, parcă l-aș ști de undeva pe tînărul ăsta simpatic... Nu locuiai pe vico Lam-matari, brigadiere ?

Gardianul, surprins :

— Exact... tot acolo stau și acum.

Fostul servitor de la liceu, trosnindu-și degetele :

— Ciccillo ! ești Ciccillo Scarno, ginerele do-nei Ersilia Puppo, mănușăreasa din piazzetta Mondragone.

Fructarul Cadamartori, uimit și domolindu-se :

— Cine, Ersilia ? Mi-e verișoară de-a șaptea spiță.

Gardianul :

— Doamne ! Don Federico, de la liceu !

Bătrînul Sòrice :

— Chiar eu ! Nu se mai ciocnesc munții cap în cap, dragă Ciccillo... Dar, de ce, și de cînd ești polițai ? Haide, scumpule, suie aici și povește-te-ne.

Liberat de arhaica sabie, tînărul își face loc între noi, sus, pe parapet. Ce grindină de rîndunele pe lunecușul pantei de la San Carlo alle Mortelle ! Dinspre Chiaia se ridică un vîntuleț ghebos și slab, ca don Rosario Nèpeta ; fructarul Cadamartori zîmbește gardianului, tolănit alături, și reflectează cu melancolie : „Dacă nu erai Ciccillo Scarno, nimereai — ce păcat ! — de-a dreptul la «Incurabili».”

Să mergi de la Antignano la Montedonzello, pe șoseaua cu același nume ; sau, trecînd pe lîngă gospodăria schitului della Concezione să atingi vîrful San Giacomo de la Capri ; sau, și mai bine, tot de la Antignano, să te îndrepti în pas voinicesc, străbătînd Architiello și Case Puntellate, spre Camaldoli : ba și mai mult decît atît, lăsînd băieții de prăvălie și nevestele să domnească în dughenile cu stăpînul plecat, s-o iei, mîi întîi pe via Nuova Camaldoli, pe urmă, de-a lungul drumului degli Sgambati, pînă la Capella dei Cangiani : las pe mîine grijile, e iunie, e luni, e vremea cînd pîne, brînză și vin, pentru toată gașca, nu costă nici cinci lire ; coborîm din vechitura de tramvai numărul 9, care oprește cu un ultim hop la capătul liniei (moare acolo de tabes, spectaculos, ca un cabotin în roluri de spectre shakespeariene) și, s-o luăm la picior. Trebuie să-ți tai din copacul bine ales o crenguță elastică, să-ți faci cravașă de îndemnat, sistematic, pe spinare, gardul viu, la toate cotiturile (își reia, astfel, suflul și ne scurtează calea), ori să retezi ciufurile urzicilor, ori să sfîșii pur și simplu cîte-o panglică de vînt, să nu ducă veste de noi, nimănui : mai trebuie să-ți fie drag praful care te bate-n față, soarele care te orbește, roțile de căruță sau urechile de măgar, ghearele poverilor de găteje sau rasele călugărilor care trec razant pe lîngă tine ;

trebuie să răspunzi cu înțepături la ocările po-
tăilor și cocoșilor, să arunci cu pietre în ciorchi-
nii grei de moșmoane ori de prune aventurate
peste gardurile livezilor, să-i zici „adio, tată-
mare“, bătrînului adus de spate, care-și păzește
grădina, legănîndu-se pe picioare și tremurînd
din cap ca o broască țestoasă între doi dovleci
imenși, să-i urezi : „Din plin, frumoasă, ca ma-
rea bogată !“ fetei înfloritoare, îndoită peste
ghizduri să scoată apă din puț, etcetera ; dar,
mai ales, fără asta nici nu se poate, trebuie să
sporovăiești.

Cizmarul Debbiase :

— Ah, ce frumoasă așezare omenească e Na-
poli, don Salvatore. Eu — cum să zic ? — sînt
clipe cînd aș mîncă-o ! Chiar așa, o simt pe
limbă ca pe o plăcintă înfoiată, se topește-n
gură și e sățioasă, mă-nțelegi ? Un deliciu care
te întremează, care te hrănește !

Factorul de la telegraf, Vincenzino Aurispa :

— Eu, în schimb, don Catello — cu voia
dumitale, mi-aș lua-o de nevastă... chiar așa,
m-am hotărît : binecuvîntează-ne cununia, ești
a mea, dragă Napoli, în fața lui Dumnezeu și în
fața oamenilor !

Don Federico Sòrice :

— Bravo, mă bucur, începeți să-mi mai veniți
pe-acasă, în sfîrșit, era și timpul !

Cărbunarul Tescione :

— Adică... ? Pentru ce ?

Don Federico Sòrice :

— Pentru că, de pildă, cînd vă explic eu că
Ceres Demetra, adică pămîntul, a fost rîvnită

și posedată de Neptun... îmi place să cred că, măcar de-acum încolo, nici cine s-ar însura cu Napoli, nici cine-ar mânca-o fără piine, fără sare, n-o să-mi mai facă dificultăți !

Don Salvatore, don Antonio, don Catello, don Alfredo :

— Doamne, ai dreptate !

. Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— În legătură cu asta, și don Hercule ? Ce mutră a făcut șeful lui, aflînd că hidra de la Lerna decedase la țanc ?

Don Federico :

— A făcut nazuri, vouă pot să vă spun, Euristeu era mai greu de mistuit decît o petiție. Obiectează : „N-ai învins singur, ți-a ajutat nepotul tău, așa că nu ține !” Și ba da, și ba nu !, și fir-ai afurisit ! și pupa-te-ar rece !... stabiliră, în sfîrșit, să lase deocamdată contestațiile și să treacă la restul din cele zece munci. Eu vă înșir pe scurt doar pe cele mai ușoare : Avem mistrețul fioros al lui Erimant — cîte fire de păr, atîtea iata-gane — dar eroul îl apucă numai cu două degete și-l tîrî viu pînă la reședința regală : cînd îl văzu, suveranul o luă speriat la sănătoasa, se ascunse într-un butoi gol, de unde striga : „Nu încape nici o îndoială... te cred !” ; avem cerbul din Cerina, atît de iute de picior, încît Hercule trebui să fugă după el un an întreg — avea copitele de aramă și coarnele din aurul monetăriei Statului...

Bărbierul Pagliarulo :

— Pariez că Hercule l-a scărpinat între coarne.

— Da, că era un prăpădit, împușca banul ca dumneata !

— Don Federico, măsoară-ți cuvintele, am brățară de aur, arta mea, și prăvălie onorabilă, nu sînt un grecotei vagabond, ia seama ! Iar dumneata, cu toate făloșeniile mitologice, ai să-mi plătești de unsprezece ori barba și de trei ori tunsul !

Bătrînul Sòrice, cu amărăciune :

— Am venit la Camaldoli ca un prieten să-mi prezinte polițele, portăreii și sigiliile...

Bărbierul Pagliarulo, cu nodul în gît :

— Nu ! Doamne, iartă-mă ! Nici gînd ! Aici, și într-o asemenea zi, îți deschid credit pe toată viața, mulți ani înainte !

— Antonio !

— Federico !

Se strîng în brațe și se sărută la nemurire, cînd pe un obraz, cînd pe altul. Iar noi nu zăbovim să-i imităm. Și-apoi ? Aprobă galoanele de soare brodate de frunze pe beretele și vestele noastre peticite ; consimte apa netedă din șanțuri, iar peste zidurile scunde ale grădinilor, coroanele pontificale ale ficușilor, constelațiile de glicine, hlamidele de gura-leului : „da, da”, zice păianjenul nemișcat în deschizătura cutiei de scrisori din poarta vilei pustii ; și din fiecă piatră, virgulele prețioase ale acestui colț de natură, șopîrlele filozoafe dau valoare scrisă, în act de notariat, căldurii sufletești care ne invadează împresurîndu-ne. Un rîset ușor și o cîntare țîrîită ne țin isonul de sub pămînt, ne laudă, adăugînd însă : „Ce să mai așteptați acea zi mohorîtă și indiferentă ? De ce să nu muriți aici, îmbrățișați, imediat ?” Reamîntîndu-mi clipa, declar la repe-

zeală că Napoli este o raclă de sidex cu patru coarde și o peniță de os ; afirm, pe cinstea mea, cu mîna pe inimă, ca statula lui Joachim Murat în nișa lui din piazza San Ferdinando, că Napoli e o mandolină din care mereu scoate capul cîte un schelet. Lasă, noi să fim sănătoși ! Făcurăm cu ochiul acestor imagini grotești semănîndu-ne leit, acestor oseminte anonime, transformîndu-se în fibre de canțonete, și am revenit la don Hercule, în Tracia.

Don Federico Sòrice :

— Avem armăsăroaicele regelui Diomede, care se hrăneau cu carne de om ; trimis să le cucerească, Hercule se-ntoarse cu ele, ducîndu-le binișor de căpăstru. Și-atunci, Euristeu : „Și Diomede ?” Eroul : „Calul de dar nu se caută în gură... dar dacă zărești vreun fir de păr prîntre dinții lor, să nu te mire, o fi de la bietul Diomede, care luptîndu-se cu mine, a căzut în iesle...” Avem, de asemeni, taurul fioros din Creta, pe care Hercule l-a îmblînzit și l-a făcut efigie ; avem păsările lacului Stinfalo, cu ciocul, aripile și ghearele de bronz masiv.

Fructarul Cadamartori :

— Ei comedie, don Federico, în antichitate și fierul de călcat zbura în stoluri ?

Interpelatul :

— Ce să-i faci ? Bineînțeles, Hercule le-a distrus ; apoi, l-a ucis pe Georion, un monstru normal la picioare, dar cu trei busturi...

Ciubotarul Debbiase :

— Isuse Cristoase și Sfîntă Marie ! Și cum le purta, buchet, sau în evantai ?

Don Federico Sòrice :

— Erau manevrabile... ăla, în bătălie, le repartiza foarte științific, la nevoie, era cu aproximație patrulaterul strategic de la Villafranca într-o singură persoană ! Basta ! Hercule termină și cu dumnealui în câteva minute... se-ntoarse mîinînd din urmă cireada lui Gerion (vreo zece mii de boi) și, în fața palatului, pe cine întîlnește ? Pe pisălogul de Euristeu, care-i ordonă : „Halt ! Stînga-mprejur, front ! Mergi de-mi curăță grajdurile lui Augias !” Hercule : „Da, lasă-mă, bre, să răsuflu...” Regele : „Mofturi ! Cară-te, du-te repede, și vezi că dacă nu faci curat în douăzeci și patru de ore, regret, dar ești descalificat !”

Cărbunarul Tescione :

— Și cam ce reprezentau, don Federico, grajdurile lui Augias ?

Fostul om de serviciu de la liceu :

— O infecție ! Augias era un foarte mare angrosist de bovine, porcine și ovine, un monarh necioplit și mojit — de-al epeilor, care dacă nu se spăla el, nici măcar de Paști și de Crăciun, vă închipuiți ce porcărie era în grajduri ! Doamne sfinte ! Acolo creșteau arhive de bălegar cît munții, genealogia, muzeul național al tuturor îngrășămintelor naturale ! Putea de amețeau și rîndu-nicile de pe sus... vă jur că eroului îi căzură brațele neputincioase și se văicări ca un copil : „Ah, Madonna del Carmine, învață-mă tu ce să fac... ajută-mă tu, Mamma Schiavona !” și inspirația divină veni. Don Hercule se uită primprejur și văzu nu unul, ci chiar două rîuri, Peneul și Alfeul. Le ia în brațe, le mută în alt vad, și astu-

pîndu-și nasul, le cîrmește către grajdurile lui Augias. „Țineți-vă bine !”, strigă el la vite și la păstori. Apa năvălește, dă porțile de perete și izbește cu putere în văile și dealurile de gunoi : dar nu le dezrădăcinează încă și trebuie să se retragă, intră-n viteză, apoi, în viraj, se umflă, se-nalță și — zbang ! — cară, în sfîrșit, cu ea, departe, în ocean, toate murdăriile !

Vincenzino Aurispa :

— În nasul lui don Euristeu ! Și pe urmă ?

Federico Sòrice :

— Nimic. Hercule duse la locul lor Peneul și Alfeul, palmui o junincă și un berbec, care totmai atunci murdăriseră iarăși pardoseala grajdurilor lui Augias, și, înainte de a se întuneca, bătea la poarta palatului din Micena. Cu ce v-aș mai putea fi de folos ?

— Prea gentil. Explică-ne doar cum poți să iei în brațe și să transportezi un rîu ?

Don Federico Sòrice :

— Uite-i pe oamenii care savurează și înghit tot Napoli ca pe o farfurioară de fragi. Don Rosario, eu nu-ți zic nimic, departe de mine gîndul : examinează bine musculatura lui Hercule, și pe urmă mai stăm noi de vorbă. Să te-ntreb : ți se-nîmplă să visezi că înoți prin aer, sau că faci pe fluturașul cu vreo sirenă, de ți se moaie aripile la fundul apei, lîngă debarcaderul de la Santa Lucia ? Răspunde : da, sau nu ?

Don Rosario :

— Cînd îmi pregătesc, de cină, vreo sepie înăbușită ori, în vasul de aramă, vinete împănate, nu e imposibil. Și ce ? Nu văd legătura...

Federico Sòrice :

— În poezie efectul este identic. Poeții sînt veghe și somn, lună și miez-de-zi, soare și miez-de-noapte... Să vă între bine în cap... niciodată, nimeni nu i-a tratat ca voi pe poeți !

Fructarul Cadamartori :

— Bine, bine... dar, independent de forța necesară ca să duci în brațe Peneul și Alfeul, nu te supăra, cum să le strîngă Hercule la pieptul său ? Un rîu, poezie, nepoezie, tot apă e...

Inexpugnabilul Sòrice, tresărind și arătîndu-ne ceva :

— Pe sîngele Domnului, acolo e vin !

Zărirăm printre frunze, într-un buzunar al drumului, un han micuț, o cîrciumioară cît o sfîntă iesle de altar, care ne cuceri. Strigarăm : „Ești un om de zahăr, don Federico !” și-l urmarăm. Scaun, o scîndură ; altă scîndură, masa. De sub o cloșcă gata să ciugulească toate firimiturile, se desprind ca mărgelele de pe ața ruptă un șirag de puișori. Un cîine jigărit doarme lîngă un butoi cu doagele căzute. Bondari și viespi își acordează interminabil contrabasurile. Fluturii parcă acum au ieșit dintr-o vopsitorie. Singurul vechi mușteriu instalat înaintea noastră, un paroh uriaș, cu pălăria pe genunchi și degetele împletite pe păhărel, ne ascunde Vezuviul. *Fiat !* Acolo e verde sumbru, febră, pasiune, durerea verde, e Capodimonte. Aici e Sant' Elmo, diafan, aerian ; un castel, nu zic ba, dar zugrăvit pe un zmeu înălțat. Iată Pigna. Casalotto, via Tasso, iar jos, jos de tot, Campi Flegrei, Pozzuoli, Bagnoli, Nisida, marea. Aler-

gați, ochii mei, săturați-vă. Don Rosario Nèpeta exclamă — parcă e nebun.

— Astăzi se-ntîmplă orice ! Doamne... sau eu sînt drept ca lumînarea, sau lumea toată e cocoșată !

Iar în așteptarea vinului desfacem cornetele cu mîncare. E voie, părințele ?

XX

FIICELE ASFINTITULUI LA MARECHIARO

Bărbierul Pagliarulo :

— Pe azi ce munci de-ale lui Hercule mai avem ?

Don Federico Sòrice :

— Pe cele din urmă : merele Esperidelor și cîinele Cerberu'... Vîslește don Alfredo, că altfel dăm peste vreun tramvai din Riviera di Chiaia sau peste vreo sirenă de la Margellina, rogu-te, lasă visatul !

Cărbunarul Tescione, supunîndu-se cu atîta zel încît ne stropi fără alegere pe toți :

— Ah, așa e, mi-am amintit că veneam aici, la băi, cu sărmana mea Nunziata... și în octombrie trebuie s-o dezgrop ! O dată ne îmbrățișam în cabină... se-ntîmplă... dar unul cu ordinea, gata să mă aresteze ! Vedea-l-aș... Eu strigam : „N-am făcut nimic, mă jur, ș-apoi, fii bun și uită-te la acte : Piscopo Annunziata, acum Tescione, este soția mea legală !

Ciubotarul Debbiase :

— Și el ?

Cărbunarul Tescione :

— Se ambiționase. Zice : „Soț, să fii acasă la dumneata, la băi ești nenișorul Nimeni !” Și dacă Nunziata nu-i făcea vînt în mare de pe terasă — un brînci și-atît, nu ne vedeam bine ! Maică-măiculiță... parc-a fost ierl, ce femeie, ce maniere, ce trăsături, ce forme, avea brațele îngerilor strîngînd aghiasmatarele din biserici, iar părul ei, să nu-l mai poți uita, lucios, frumos pieptănat și fluturîndu-i pe sub șalul de mătase. Cînd am trecut prin clipa despărțirii, i-am tăiat o şuviță, și, mărturisesc, o țin și-acum sub pernă : don Antonio, spune-mi, o fi păcat ?

Bărbierul Pagliarulo nu răspunde. Îl lăsăm pe nemîngîiatul vădov să plîngă împreună cu vîsla : în cîteva clipe se va potoli, iar rîsetele sale o să încrețească apa golfului neted din jurul nostru. Sîntem în iulie, e timpul cîntecului : „ *Plutește-n larguri, luntre-a iubirii, / du-mă pe mare, în plină mare, / inima-n larguri, vai, am pierdut-o... / de-aș regăsi-o : du-mă la ea !*” Și nu pluteam oare tocmai într-o presupusă barcă, spre Posillipo ? Inima pierdută, acolo, în adîncuri, era a noastră, ori nu era a noastră... ce ne păsa ? O să iasă ea la suprafață, și-o s-o apucăm strîns, și-o s-o plantăm fulgerător în pieptul pustiit al lui Tescione, iar dacă s-o fi topit, vom sorbi-o într-o farfurioară de moluște palpitate, în sănătatea viilor și a morților, în sănătatea bunului Dumnezeu !

Ciubotarul Debbiase :

— Curaj, don Alfredo... mai e pînă la 2 noiembrie. Astăzi să ne desfătăm cu boarea asta sărată, cu arborii de colo, care ne fac plecăciuni de departe și — de ce nu ? — cu cele două munci ale lui Hercule puse pe tapet... don Federico, apropo de ăsta — de ce rasă era cîinele Cerberu' ?

Fostul servitor de la liceu :

— Rasă ? Un fenomen cu trei capete și coada un șarpe, paznicul spăimîntător al Infernului elin... mă întrebi de el dacă era un fox, sau un șoricar ?

Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— Și ce-i trebuia lui don Hercule asemenea fiară ?

— Un capriciu al regelui Euristeu : „Coboară în Tartar și pune mîna pe Cerber, ai înțeles ? Vreau să văd cum arată.”

Bărbierul Pagliarulo :

— Cam în ce zonă se afla Infernul antic ?

Bătrînul Sòrice :

— La mii și mii de adîncimi, unde se încrucișează patru izvoare : unul de foc, unul de durere, unul de lacrimi și unul de ură. Ca să intri, trebuia să-i plătești unui marinar, Caron, taxa de trecere, de-aceea era obiceiul să se pună în gura oricărei persoane decedate cîte un bănuț ; cum își venea în fire și murmura : „Maica Domnului, unde mă aflu ?” leșul auzea un zornăit în șalupă și, automat, fiindcă matelotul se grăbea să încaseze banii, moneda se scuipa de la sine :

Don Rosario Nèpeta :

— Dar dacă era o liră falsificată ?

Bătrînul Sòrice :

— Aşa i-ai fi echipat tu, pot să pariez, pe răposaii tăi !

Cocoşatul :

— Ei şi ? Să judecăm, don Federico. Eu, ca fizic, sînt un nenorocit, aşa e ? Prin gogoşa suprapusă, pot să mă consider grec şi mitologic. De fapt, sînt mort şi îngropat ! Şi nu-mi ajunge atît, mai iau şi drumul Infernului ! Şi familia mea trebuie să mai plătească şi o anumită sumă pe deasupra ? Cărţile pe faţă : eu nu-mi dau sufletul pînă nu spun răspicat tuturor prietenilor şi rudelor : „Domnilor, mai neagră decît bezna, ce soartă să mă pască ? Păstraţi-vă hani : Caron, ne-Caron, mă descurc eu !”

Ciubotarul Debbiase :

— Rogu-te, să trecem la alt subiect ! Pe mare nu sînt beciuri, şi uite că ne-am înghesuit într-o coajă de nucă¹...

Don Federico, sever :

— După dumneata, Hercule era piază-rea ?

Don Catello, fixînd cu privirea un vâl de bură lăsat în mijlocul bărcii :

— Vom vedea...

Bătrînul Sòrice tresări : se iviseră în clipa aceea, dinspre dreapta, temeliile mîncate de ape ale Palatului Donn'Anna, asemeni unui macabru osuar

¹ La italienii din sud există credinţa că „nucul protejează pe datornici”, la cei din nord, în unele ţinuturi (Toscana, de pildă), că nucul are semnificaţii funeste. Aici aluzia concentrează ambele superstiţii.

de giganți și străbuni, spart, violat de valuri.
Exclamă :

— Stați, că terminăm repede : Eroul coborî
pînă-n Infern, luă în primire Cerberul, i-l arătă
lui Euristeu, îl conduse înapoi la domiciliu, și —
adio și n-am cuvinte ! Să nu mai pomenim de el...
Don Alfredo, fii drăguț : fiindcă, din fericire,
mai plutim la suprafață, întinde-mi un covrigel,
să-l moi în siropul ăsta de algă, și să trecem la
ultima muncă a lui Hercule : merele Esperidelor...

Fructarul Cadamartori :

— Care Esperide ?

Don Federico :

— Egleea, Aretusa, Eritia și Esperia, cele patru
frumoase fiice ale Asfințitului.

— Asfințitul autentic... rudă cu seara ?

— Chiar așa. Ședeau în lumina aceea puțină
— te văd, nu te văd — și păzeau merele.

Fructarul Cadamartori :

— Ce soi de mere ?

Bătrînul Sòrice :

— Dacă nu știi dumneata ! Erau niște mere de
aur, pe care Geeea, pămîntul, le dăruise la nunta
Iunonei. Dar cine s-ajungă la ele ? Trebuia să ni-
merești punctul unde se duce soarele la culcare ;
a fost o călătorie cumplită, interminabilă. Și Her-
cule merse, merse, pînă se apropie, în sfîrșit, de
un orizont apunînd mereu : pe măsură ce îna-
înta, era silit să se încovoiaie tot mai mult, să nu
dea cu creștetul de bolta cerească. În penumbra
care îl împresura, întrezări dintr-o dată un chip
omenesc ; îl recunoscă și i se adresă politicos :
„Dacă nu mă înșel, dumneata ești Atlas, șeful ha-

malilor, căruia Iupiter i-a dat sarcina de a duce în spate tavanul mondial..." Iar celălalt : „Ai ghicit, bravo ! Dar tu, cine ești ?" Hercule : „Un semizeu". Atlas : „Îmi face plăcere, mă bucur. Și ce vînt te-aduce prin părțile noastre ?" Eroul : „Caut merele Esperidelor, sînt cumva la mătă ?" Colosul : „Nu, dar ți le procur foarte ușor, dacă-mi dai din spate, o clipă numai, bagajul ăsta... ești în stare ?" Hercule : „Cine, eu ? Dă-l înapoi, don Cutare !" Atlas : „Atunci, stai așa, ia-l binișor, sîntem în aprilie, cînd cerul este foarte fragil." Și zicînd astfel, i-l puse în cîrcă.

Vincenze Aurispa :

— Maica mea ! Cerul și nimic mai mult, ca pe un coș, ca pe un castron !

Don Federico :

— Exact ! Ha, ha, m-apucă rîsul, e un caraghioslîc ! Ascultați : nu trece un sfert de ceas, și iată-l pe Atlas cu prețioasele mere. Face cu ochiul eroului, îl ciupește-a mîngîiere de obraz, și pufnind în rîs, exclamă : „Cristoase ! Da' văd că ești voinic nevoie mare, corespunzi sarcinei ! Așa deci, merele astea le predau eu regelui, iar tu rămîi pe totdeauna în locul meu. Felicitări și adio !" Suflete neadormite din Purgatoriu ! Pe Hercule îl trecură sudori de gheață, era imbatibil și în arta prefăcătoriei ; nu se burzului, dimpotrivă, păru încîntat. Zice : „Este posibil ? Într-adevăr, îmi încredințezi mie, pe veșnicie, seninul acesta ? Îți mulțumesc ! Să nu regreti, haide, pleacă la drum și Maica Domnului să te apere". Atlas, pentru sine : „Ăsta-i semizeu ? Prost ca noaptea ! iar către erou : Noroc bun, și

dacă ai să trimiți vreo vorbă cuiva..." Hercule : „Nimic, nimic. Mi-ar trebui numai un colac, să duc mai bine povara. Dacă mi-ajută o clipă, îmi scot hainele, le fac sul și totul e-n ordine". Atlas : „Cu plăcere, dar grăbește-te". Ha, ha, ha ! Ce teatru, ce spectacol, vă-nchipuiți ce-a urmat ? Cum a lăsat Hercule cerul iarăși pe umerii lui Atlas, i-a rîs în nas, i-a smuls merele de aur, și la drum băiete, ca slobozit din pușcă !

Răsturnați în barcă, am făcut un haz grozav, ne-am lăsat în voia rîsului reconfortant. Trăiască Hercule ! I-am aplaudat extraordinara răzbunare și gustam, o dată cu eroul, îmbătătoarea plăcere de a fi tras pe sfoară un mare sforar. Drace !... Cine sapă groapa altuia, cade chiar el în ea... ne-am da cu drag pînă la ultimul petic de nădrag pe asemenea glorie ! Da, se-nțelege, renăscutul don Alfredo Tescione se amuză mai mult decît toți. E fericit. O bucurie irezistibilă îi lustruiește lentilele grele și tulburi, înlătură orice urmă de trecut, le spală și le vindecă de neprețuita sa donna Nunziata. Dar hai să mai vedem și de barcă, să-naintăm : la lopeți forța legată ia ochi a fructarului Cadamartori și tinerețea sprintară a lui Vincenzino Aurispa ; cîrma este a mea. Zburam ! Acostăm la Cap¹, făcînd să scrîșnească nisipul și prundișul vulcanic. Întîlnirile, iubirile și contrastele dintre albastru și verde ne atrag, aproape că le auzim gesturile vagi, șoaptele. Iată Scoglio di Frisio, și iată San Pietro a due Frati ; iată Villa d'Abro, Villa Gallotti, Villa Manzi, Villa Rosebery, Marechiaro și Palazzo degli

¹ Capo di Posillipo.

Spiriti, Grotta dei Tuoni la Gaiola ; cotim repede ; iată că ne și amenință ruinele Școlii lui Vergiliu, iar de la Trentaremi avam în față golful Pozzuoli, unde nu peste mult timp soarele ne va părăsi, grăbindu-se să se stingă în lacul Fusaro, ori în vreo grotă din muntele Cuma... Poate știți voi ceva ? Oricum ar fi, noi avem un „lampar”¹ la proră ; tot o să acostăm la Santa Lucia, noaptea ori în zorii zilei, dar pînă atunci, vrem să mai aflăm dacă Esperidele sînt blonde sau brune, ce substanță, ce culoare au chipurile lor imperturbabile, părul lor desfăcut.

Don Federico Sòrice, sprijinindu-și în palmă fruntea galbenă, fermecat, orbit de priveliște :

— Să ne oprim ! Ah, Napoli, frumoasa mea ! Azima și mirul meu de pe urmă !

De ce nu ? O definitivă îmbucătură de amăruie turtă dulce², iar ca haină inalterabilă, patru pietre de Coroglio.

XXI

SERVITOAREA CU BARBĂ

— Și-așa, într-o bună dimineată, intră Hercule în palatul lui Euristeu, și în loc să i se închine după obicei, i se adresează cu o strîmbătură batjocoritoare, în falduri, cîrlionțată, cu trenă de

¹ Rețea de metal la care se atașează o sursă de lumină pentru atragerea peștilor — unealtă pescărească.

² În original „tortano” — turtă amăruie, condimentată, prăjitură tradițională napolitană.

mireasă, zorzoane și dantele, de parcă era un joc de artificii. Regele, care dormita pe tronul său, tresări, deschise leneș ochii și murmură : „Tu ești ? Asta e oră să mi te-nfățișezi ? Dă-mi papucii”. Hercule : „Nu”. Regele : „Refuzi ? Cristoase, Iosife și Sfântă Maria ! După ce-ai nimicit, mergînd pînă la capătul lumii pentru mine, o groază de lei din Nemeea, și hidre de la Lerna și tauri din Creta, și păsări de pe lacul Stinfalos, nu vrei să-mi întinzi, o clipă, niște papuci ?” Hercule : „Nu ! Și ascultă-mă atent, maiestate căpățînoasă : douăsprezece munci ți se cuveneau, din voia lui Iupiter, și douăsprezece ți-am livrat. E limpede ce-ți zic ? Acum fă bunătatea și semnează-mi de primire, sărută-mi tălpile, și mulțumește Sfintei Fecioare de pe muntele Carmelo, dacă nu-ți sfărîm și nu-ți pisez oasele principale, cu vîrfurile degetului mic !

Fructarul Cadamartori :

— Bravo lui ! Așa-mi place ! Și amicul s-a executat ?

Bătrînul Sòrice :

— Închipuiți-vă că a refuzat ! Una peste alta, i-a zis cam așa : „Bagă de seamă, chem oștirea !” Iar eroul : „Regretele mele, dar... chiar în zorii zilei am desființat-o în cazărmi, să nu ne deranjeze”. Regele : „Marinari ! Săriți ! Apărați-mă !” Hercule : „Nu-ți irosi timpul, sire, uită-te afară”. Și, din galerie îi arată cu mîna flota cu toate vasele răsturnate în radă. Euristeu : „Suflete din Purgatoriu ! Cine-a făcut asta ?” Hercule : „M-am jucat nițel azi-noapte cu praștia mea aruncătoare de steiuri... da de ce-ntrebi ?”

Ciubotarul Debbiase :

— Don Federico, știi ce zic eu ? Dacă eram în locul suveranului, aş fi sărutat numaidecît încălțările în cauză : terminam mai repede, salvam măcar aviația și puneam capăt neplăcerilor !

Don Federico :

— Cam la fel a procedat și Euristeu. Urîta treabă ! Orgoliul călărește un cal de fum, de ceață... Bunicu-meu zicea că poți cădea să-ți rupi șira spinării și de pe scăunelul văcarului... așa că, ce să ne legăm la cap cînd nu ne doare ! Ferice de noi, don Antonio, că umblăm cu picioarele pe pămînt. Asta este... cu voia Domnului, Hercule plecă din Micena. Era în sfîrșit liber, dar mulțumit nu era. Un fel de lîncezeală, mai știi eu ce, o tristețe searbădă, ca apa stătută, de parcă nu-l mai însoțea nici soare, nici umbră, acel sentiment chinuitor de neîncetată depărtare de orișice loc, așa cum se simte bărbatul cînd (de ce să ocolim ?) îi lipsește femeia-pe-reche... Da, da, colinzi lumea, devii stăpîn și ieși triumfător — aici îl sugrumi pe colosul Anteu, dincolo îl faci praf pe gigantul Cacus... înalți coloanele lui Hercule la Gibraltar și cred că dacă ai avea chef ai stinge cu o suflare Vezuviul, ca pe o candelă... dar somnul tău, fiule, cine-ți poate da pacea și somnul tău ?

Don Rosario Nèpeta :

— E posibil ? Nu se găseau în Orient Marianine și Assunte pentru don Hercule ?

— Da, da, Filomene și Caroline ! Un fiu al lui Iupiter, un bătauș universal să se compromită

cu niște țărânci de la sapă sau cu spălătoresele... unde-o să ajungem ? !

— Cînd e omul la nevoie... E o vorbă : „Regină, regină, fuga la vecină...”

— Don Rosario, dumneata vezi-ți de cocoasă, că de Hercule mă ocup eu ! Așadar, dă o raită prin lumea toată, pînă cînd îi spune unul din Eubea că regele Ecaliei, don Eurit, organizase un mare concurs de tragere la țintă cu arcul. Informatorul, om de treabă zice : „Și ăia, Eurit cu rudele lui, sînt toți campioni... țintesc la precizie pînă și într-un purice din brîul meu !” Hercule : „Adevărat ? Și premiul ?” Individul : „O căsătorie cu fata regelui... Iole, adică frumoasa-frumoase-lor din acea țară”. Eroul : „Blondă, brună ?” Omul : „Blondă și albă ca anafura, bălaie cum e grîul de-acolo.” Hercule : „Mai spune-mi, e bine legată la trup, ori așa și-așa ?” Amicul : „Te doboară frigurile de cum o zărești !”

Vincenzino Aurispa :

— Alaltăseară, la Porta Nolana, am tras de opt ori la țintă și am cîștigat o cutiuță cu bomboane de ciocolată, răsucite frumos în poleială colorată.

Bătrînul Sòrice :

— Tot e ceva mai mult decît nimic. Hercule și-a biruit toți concurenții, dar premiul rîvnit i-a fost refuzat. După concurs, regele se uită pe sub sprîncene la campion, își roade mustața și zice : „Parcă-mi pari o figură cunoscută.” Eroul : „Sînt faimosul Hercule, îți face plăcere ?” Regele : „Oarecum... Și n-ai o nevastă, pe Megara ?” Hercule, pierzîndu-și veselia : „Am avut... dar am

cedat-o anul trecut pajului meu, Jolao". Suveranul : „Înțeleg... un mic cadou... dar, sînt curios, ia spune-mi : și copiii ?" Hercule : „Haide, haide, știe toată lumea că pe toți pruncii născuți de Megara i-am ucis într-un moment de furie !" Regele : „Atunci totul e-n ordine ! M-am procopsit cu un soț ideal pentru copila mea ! Hai, onorate ginere, poftim încoace... hai, îmbrățișează-mă... ah, ticălosule, asasinule, mînca-ți-aș inimioara !"

Ciubotarul Debbiase :

— Ca om, nu-l poți învinui pe șef. Presupune că era vorba de o fată de măritat de-a dumitale, don Federico... fecioară, frumoasă, plină de viață... ai fi dat-o după o antichitate sîngeroasă, după un tîlhar levantin ?

Sòrice :

— Nu... dar nici n-aș fi jucat-o la cărți sau la roata norocului. Domnilor, de data asta, lăsînd deoparte poezia, și regele și semizeul făceau tot atîtea parale, fiecare în parte era boul care strigă măgarului : „Încornoratule !" Niciodată gentilomul n-a luptat cu un pungaș... gentilomul nu se bate, gentilomului îi este frică... războiul îl face totdeauna răul împotriva altui rău, vă garantez ! Chiar așa, ce, ai mai pomenit înger înarmat ?

Bărbierul Pagliarulo :

— Ei asta-i ! Sfîntul Mihail !

Don Federico :

— Are spadă, așa e, dar cînd e sus, ce face cu ea ? Veghează asupra Paradisului... păzește nevinovăția, pe preafericiți, nu este un războinic, ori ce-ați zice, e un paznic civilizat !

Fructarul Cadamartori :

— Dacă zici dumneata, și don Hercule ?

— Plecă, dar nu prea departe : „Încetul cu încetul se face oțetul !” răcni el. Dar întâmplarea hotărî într-astfel ca tocmai cînd ieșea el din cetate să se lovească piept în piept cu fiul cel mai mic al lui Eurit : îl înșfăcă, și fără să se gîndească prea mult, îl ucise. Pe urmă, cînd mînia se potoli, începură remușcărilor... În asemenea situație, noi ne adresăm, de obicei preotului : el se duse la Catedrala lui Fehus și-o întrebă pe Pitia...

Don Alfredo Tescione :

— Cine-i aia ?

Bătrînul Sòrice :

— Oracolul, pîlnia sibilică, o portavoce a zeului. Un fel de țigancă sacră sau de călugăriță cu harul pronosticurilor. O apucă istericalele și se cufundă în rugăciuni : geme, sforăie, dansează, cîntă, rîde, plînge cu sughițuri, zgîrie și mîngîie stîlpi și statui de marmură, se despoaie și iar se-nfășură, fuge și se-ntoarce, asudă și îngheață, pînă cînd cade ca moartă și grăiește : „Apolo a spus că ești un nemernic și un blestemat. Te poate salva o singură penitență : să slujești timp de trei ani, travestit în biată servitoare, la curtea reginei Onfala”. Puteți să vă-nchipuiți ce-a fost pe eroul nostru ! leși de-acolo înnebunit, nu mai ținu seamă de nimic... templu, netemplu, începu să strige : „Asemenea hotărîre și-a permis don Fehus ?! Saboți și șorț dinainte, mie ? Eu cenușăreasă, cu furcă și fus, în vîzuina unei regine nespălate din Libia ?” Oracolul : „Da, : și ca să

fii și mai umilit, Onfala îți va purta și armele, și tot ce mai porți pe tine”.

Bărbierul Pagliarulo :

— Acuma, don Hercule o omoară pe nenorocita aia de vrăjitoare, și s-auzim de bine !

— Da de unde... ! A pornit o adevărată acțiune de devastare a sanctuarului. Altare, statui, amvoane, cupe sacre, picturi, făcu din toate astea o grămadă de cioburi... frîgea coloanele masive cum frîgem noi o mînă de macaroane... ar fi dărmat toată biserica dar Apolo auzi și văzu și coborî în goană din cer, țipînd : „Canalie ! Află că ești excomunicat !” și-l pocni cu pumnul pe după ceafă.

Don Catello Debbiase :

— În sfîrșit !

Don Federico :

— I-ai luat, eroului, vorba din gură ! Se năpusti asupra lui Febus și vai de dinții și de coastele zeului !

Vincenzino Aurispă :

— În fond nu făceau nici două parale, dumnezeii ăștia mitologici... O fi fost, Hercule, Hercule, dar la el în Grecia ! La noi, la Napoli, San Gennaro îl făcea bucățele fără să se miște din nișă sau din icoană !

Don Sòrice :

— A avut grijă Iupiter. Ah, ce scenă, don Alfredo ! Sări de sus drept în mijlocul Catedralei, porunci arcadelor și zidurilor să se ridice la loc... apoi descărcă un fulger șerpuitor între cei doi încăierăți, învîrtit și șuierat ca biciul birjarului, amețitor ca dansul buricului prin taverne — și

astfel îi năuci, despărțindu-i. Apolo era spîn, fără păr pe el, se afumă și-atîta tot, dar barba și părul de pe trupul lui Hercule ardeau ca niște legături de vreascuri ! Don Iupiter : „Pot, hotărâsc și vreau : Tu, Febus, du-te imediat în Olimp ; iar tu, Hercule, bestie profanatoare, sau rămîi trei ani să cîrpești bulendrele reginei Onfala, sau te desființez !”

Cărbunarul Tescione :

— Sînt curios dacă Hercule s-a supus...

Don Federico :

— N-avea încotro ! Cine discută un ordin dat de marele Iupiter ? Don Hercule se resemnă și deveni donna Hercule. A tors, a cusut, a spălat, a călcat foarte corect la familia regală unde fusese trimis, iar leafa i-o trimitea lui Eurit, cu speranța că va fi iertat. Stimate don Catello, ia gîndește-te bine : ce faptă mare, ce exemplu magnific ! „Am greșit — plătesc. Erou, fruntea-frunții prin saloane daurite, acum sînt coada-cozii într-o bucătărie soioasă și cu lumină chioară ; am ciomăgit atîția, ciomăgeală mi se cuvine... Cu cît trece vremea și se gîndesc mai mult, cu atît mai tare îmi rîd în nas că am fost Hercule odinioară ; luați pildă de la mine, oameni buni : cînd ești nicovală, să rabzi, iar cînd ești baros, să bați !”

Don Rosario Nèpeta, cocoșatul :

— Și așa ceva zici dumneata că e de luat aminte ? Don Federico, chibzuiește mai bine : nu de așa ceva avem noi urgentă nevoie pe lumea asta, unul să bată, și altul să rabde ! Ne lipsește,

dacă nu te superi, o bucată de pământ și fără nicovale, și fără baroase.

Sòrice :

— Găsește-o ! Eu vin cu plăcere acolo, ca simplu invitat, ce zici ?

Tăcere. Fructarul Cadamartori era cu replica pe buze, dar privi la povestitor și tăcu descumpanit. Și noi, toți ceilalți, ne uităm înmărmuriți la don Federico. Să mă bată Dumnezeu dacă mint ! Ne dădeam seama că în clipa aceea bătrînul uitase, bolnăvicios, de noi. Era ca și cum — lăsați-mă să spun ! — ar fi îngenuncheat în el însuși, și, liniștit, își acoperea amîndouă mîinile cu sărutări lacome și dese. Subliniez că nu arăta vreo preferință pentru dreapta ori pentru stînga ; altceva nu puteai descifra din ce se petrecea cu el. Dar ciudata sa purtare ne mîhnise, ne îngrijorase.

— Don Federico ! exclamă bărbierul Pagliarulo. Ce dracu faci, frate ?

Bătrînul se ridică ; și cu asta ? Pleoapele lui se zbătură ; semănau — poate că erau la fel de lemnoase — cu niște coji de nucă. Nimic de făcut, de prea multă vreme el e ca o figurină tăiată dintr-o bucată de pește afumat (ceea ce te face să simți, privindu-l, un gust ciudat, de sare și de lemn) ; dar aveam sentimentul că s-a mai strecurat și altceva în ființa sa.

— Am gura amară ! zice el cu glas plîngător. De cîteva zile am o gură așa de amară !

De asta se răsfăța ! O să-l înțelegem abia
mîine, ori mai tîrziu ; iarba, stelele și don Feder-
rico sînt lucruri pe care le vom înțelege desigur
numai după.

XXII

ADIO, STÎNCI ȘI NĂLUCI

Aflați-mi, dacă se poate, o casă mai neagră,
mai jilavă și mai mohorîță ca locuința lui don
Federico, din Supportico Lopez ! E o peșteră
lungă și îngustă, mîneca stîngă de la macferlanul
dracului, unde cu greu se aventurează cîte-o rază
de lumină : nu suferă nici rogojina pe pereții
care asudă la fel și în ianuarie, și în iulie, iar
mobila e vărgată de mucegaiul albicios, pe care
donna Olga Sòrice, cu vederea mult prea slăbită,
sau nu-l vede, sau îl ia drept niște vești confuze
de la soare. Pe vremea spaniolilor, regentul Pedro
Lopez și-a dorit un mic palat în acest gang infect,
care leagă via Miracoli de via Vergini : l-a și
avut ; dar putea să găsească, înălțimea-sa, o
formă mai nefericită de a-și irosi la împlinire
cărămizile și calcarul ? Vizuina lui Sòrice îl bles-
teamă și astăzi, ca și pe toți burbonii, francezii,
angiolinii, svevii, aragonezii și normanzii care
s-au perindat inutil prin Napoli ; și în acest
mai „basso” decît orice „basso” am încăput cu
toții, într-o seară, dar în șir indian : își adusese
fiecare scăunelul și avu pe ce să șadă ; cu vizita

noastră voiam să-l salutăm și să-l mai distrăm pe bietul don Federico Sòrice, care zăcea bolnav în pătucul său de rugină, ca în fundul unui puț. Donna Olga, uscată și cenușie în capotul gri ca și broboada, ne alintă, zicînd :

— Ce păcat că n-am ridicat astăzi pensia !
Vă tratam cu o cafeluță, ca între prieteni...

Nu te deranja, donna Olga, a adus fructarul Cadamartori un coșuleț cu portocale... coajă subțire, fără semințe, portocale zemoase și în capot de mătase ca nevestele tinere. Cît despre don Federico, cînd a mai fost atît de vesel ? Are fața galbenă, suptă, scofîlcită, dar se agită în larga lui cămașă de noapte, vrea să se ridice din pat, să ne sărbătorească. Zîmbește, ne trimite bezele din vîrful degetelor, exclamă :

— Pariez că ați venit la mine pentru Hercule, nu încape îndoială ! L-am lăsat într-o criză de furie, și nici nu-i trece prin cap ce necazuri îl mai pasc.

Bărbierul Pagliarulo, prefăcîndu-se că arde de nerăbdare :

— Cum ? A mai avut și altele de pățit ? Zău că n-aș crede !

Bătrînul Sòrice, cu vioiciune, măgulit :

— Lăsați pe mine ! Numai nițel, și vă servesc imediat !

Cărbunarul Tescione :

— Spune mai întîi, cum te simți ?

Don Federico :

— Bine... Doamne, ce fericire că mă simt mai bine ! Mi-a rămas doar ceva rău în gură, ca o frunză amară... Nu fiți îngrijorați. În ziua de zece,

cum încasăm pensia, Olga o să cheme doctorul. Poate îmi prescrie vreun balsam, vreun sirop. Dar să revenim la ale noastre. Rămăsesem la Hercule ispășitorul... așadar, iertat de păcate, eroul își lepădă fustele și se făcu iarăși bătaios. Îl ucise pe Laomendont, în Troia, pe Hipocontes, în Sparta, îl omorî pe Neleus, la Messina, îl zdrobi pînă și pe neînfricatul Periclimen, rege vrăjitor, care se prefăcea în timpul luptei în tot felul de jivine ! Îți închipui, don Antonio, ce înseamnă un asemenea duel ? Contra unui militar care dispare brusc, iar în locul lui apare un țipar... pe urmă, din pește se preschimbă în leu, din leu în vultur, din vultur în șoarece, din șoarece în viperă, din viperă în pisică, în lup, în bou, în ploșniță, în scorpion, în elefant, în maimuță ?

Cocoșatul Nèpeta :

— Și după atîtea transformări, cum își mai aducea aminte Periclimen să revină și la chipul lui de creștin ? Dacă, din greșeală, rămînea crocodil sau purice ?

Suferindul :

— Don Rosario, uiți deprinderea, practica ? Ești om numai din obișnuință... că altfel, într-o lume ca a noastră, oricine ar trăi cum trăiesc eu ar refuza rolul ! Faceți-mă pe mine doar pe un an rîndunică, vulpe sau scrumbie, ștergeți-mi din minte casa asta nesuferită, lipsa de bani, sănătatea care mă lasă, și-apoi cereți-mi să intru iarăși în pielea subsemnatului don Federico Sò-
rice ! Vă spun fără nici o șovăire că nu m-ați putea convinge !

Cărbunarul Tescione :

— Don Federico, te obosești prea mult... Om vedea noi ce-i cu don Hercule și altă dată. Ești ca ceara de lumânare, nu-mi place cum arăți.

Bătrînul Sòrice :

— Vi se pare vouă... nimic altceva decît gura amară, parcă aș fi mușcat din partea rea a unui castravete, nu luați seama la atîta lucru. Așadar, cum scăpă și de Periclimen (l-a stîlcit sub călcîi, cînd se făcuse broască), Hercule porni către Etolia, să se cunune cu vestita Deianira... și asta a fost pacostea lui !

Ciubotarul Debbiase :

— Era slabă ? Ciolănoasă ?

— Vorbești în prostie... Deianira ! O fată de prim rang, *non plus ultra* de rotunjimi și moli-ciune. Tatăl, don Eneu, îl primi bine pe erou. Zice : „Mii de mulțumiri, străinule dragă, și pentru pateuri și pentru *babă*... nu trebuia să te deranjezi”. Hercule : „Vai de mine, era de datoria mea... dar în ce mă privește ?” Eneu : „Eu n-am nimic împotrivă. Dar vezi că pe Deianira o mai pețesc încă paisprezece candidați.” Eroul : „De-ar fi și un milion de pretendenți, cu voia Deianirei, mă descotorosesc eu repede de ei !” Iar tatăl : „Fă cum crezi. Și dacă începi chiar de azi, merg să mă întind comod pe terasa de colo. În Etolia, singura distracție care ne rămîne este cîte un masacru... la spune-mi, barba dumitale, dacă te spintecă ei, cui să i-o trimit ?” Hercule : „Poate vă trebuie un pămătuf de gonit muștele... ? Vi-o dăruiesc bucuros”. Și, în continuare, jumătate de zi a dat la mir, a spintecat, și a tri-

mis în lumea dreptilor pe toți rivalii, inclusiv pe năvalnicul fluviu Achelous.

Vincenzino Aurispa :

— Cum se poate, don Federico ! Iartă-mă, dar Achelous ăsta n-avea multă judecată... El era un prăpăd de ape, iar ea o domnișoară nostimă... ce fel de raporturi puteau să aibă ?

Bolnavul :

— În epoca aceea se simpatizau, indiferent de speță, animale, obiecte, indivizi. Natura, abia născută, era lipicioasă și răsfățată ca un copil. Pînă și pietrele deveneau oglinjoare ori cutiute de pudră pline de dragoste. În antichitate se constată o pasiune generală. Vîntul, de pildă, era băiat aprig sau fată alintătoare... Știți stîncile plesnite, brăzdate adînc de la Trentaremi ? Sînt cicatricele Gaiolei, biciuită de un terorist îndrăgostit de ea și foarte gelos... am rostit aici chiar numele mării care scaldă acele stînci.

Am izbucnit în aplauze. Nu atît povestirea ne cucerise, cît prodigioasa înflăcărare, impetuozi-tatea pătimașă a bătrînului, în stare să aprindă, în vizuina aceea, luminile scenei, șirul de policandre de la teatrul „San Carlo”. Orice boală ar fi avut Sòrice, el nu-și pierdea suflul, înota cu-fundat în ea, cu tenacitatea unui pescuitor de perle. Zise :

— Basta ! Hercule o luă pe Deianira, și să fim sănătoși ! Plecară ținîndu-se de mîină, erau fericiți, nici nu visau că îi pîndește nenorocirea, că merg la moarte sigură. Umblă ei ce umblă, și, în sfîrșit, iată Evenul — un torent care le tăia cu vuiet calea. Ce să facă ? Nici pod, nici ponton pe

nicăieri. Cît cuprindeai cu ochii, nu zăreai suflet de om pe malurile acelea. Deianira : „Ce ținut urît ! Hai îndărăt, inima mea !” Hercule : „Ai răbdare. Dacă nu greșesc, în grajdul de colo stă centaurul Nessus...”

Vincenzino Aurispa :

— Ce este, scuză-mă, un centaur ?

Sòrice :

— O corcitură de om și cal. Nessus avea capul și trunchiul de creștin, iar în rest era armăsar de Gondrand sau de Bellomunno, cum preferați.

Cocoșatul Nèpeta :

— Ha, ha ! Și mînca spaghetti cu melcișori, sau ovăz cu roșcove ? Purta căpăstru sau bretele ?

Dîndu-i un cot, fructarul Cadamartori îl opri pe don Rosario. Bătrînul Sòrice își cufundase arătătorul într-o zaharniță ciobită, așezată pe măsuța de noapte ; dar amintindu-și deodată că prețiosul porțelan nu mai conținea nimic, își încrucișă iarăși mîinile peste învelitoare.

— Blestematul de Nessus ! reluă el. Își aruncă ochii la Deianira, și cum o privi se și îndrăgosti ! Zice : „Nici o grijă, Hercule, o traversez eu pe doamna dumitale !” Pe scurt : Nessus își croise planul de acțiune... Se preface că se îndreaptă către torent, cu Deianira pe crupă, dar tocmai cînd eroul îi striga nevestii : „Nu-ți fie teamă, ține-te bine de Nessus... ne este prieten !” pornește în galop cu femeia, în altă direcție.

Don Salvatore Cadamartori, fructarul încornorat și sparge-mutră :

— Trădătorul ! Fante cu gînduri murdare ! Și soțul ?

— Nu i-a trebuit mult să-și încarce arcul și să-l descarce. A nimerit în plin : dar Nessus nu muri fără să se răzbune. „Vrei să păstrezi veșnic dragostea lui Hercule ? hiorcăi el către Deianira. Ia puțin din sângele meu, amestecă-l cu osînză și piper, și-ți vei pregăti o pomadă fermecată”. Ea, într-o suflare, fiindcă eroul ajunsese la doi pași de ei : „Bine, și apoi ?” Nessus : „Cînd te simți în primejdie, unge-l pe individul în cauză și, numaidecît, Veneră să fie ea, lui o să-i pară baba Roza de la vaci”. Deianira, umplînd o sticlă cu sânge de centaur : „Amin ! Mulțumesc și adio !”

Bătrîna Sòrice potrivi fitilul lămpii de gaz și zise :

— Federico, ai ostenit...

Bătrînul Sòrice :

— Acuma se termină. Doamne, e o poveste atît de mișcătoare, să n-o întrerupem !

Cocoșatul Nèpeta :

— Era un truc, alifia asta a lui Nessus ?

Sòrice :

— Un truc ? Era făcătura, creația unei vrăjitorii mondiale... era condamnarea lui Hercule, domnilor ! Iată cum : Într-o bună dimineată își aduce iarăși aminte de regele Eurit din Ecalia care nu-i acordase mîna principesei Iole ; recrutează o armată, pornește să-l distrugă, și ia fata în primire. Vechea flacăra se reaprinde... zic bine ? Înnebunită de gelozie, Deianira recurge la pomada vrăjită : unge cu ea căptușeala unei tunici elegante, pe care i-o trimite în dar eroului. El, dornic să fie cît mai cuceritor în fața Iolei,

se gătește imediat. Suflete neadormite ! Ce chinuri ! Ce dureri sfișietoare ! Ce suferință atroce ! Pomada lui Nessus era o otravă teribilă, extraordinară... mai periculoasă decît nitratul de argint sau vitriolul ! Zadarnic încerca eroul să-și smulgă haina diavolească... degeaba, stofa otrăvită îi intra în carne, îi ardea sîngele din vine, pînă ce n-a mai rămas din el decît o rană, și un urlat ! Strigă : „Lemne, cărați lemne ! Ridicați-mi rugul, incendiați-mă !” Îi înălțară un munte de buturugi și vreascuri, eroul se cățăra pînă sus și imploră focul să-l cuprindă, repede, repede. Dar, iată că din ceruri coboară o birjă de lux, un cupeu aurit, o trăsură trasă de patru cai mînați de Atena-Minerva, care-i zice : „Urcă... ești așteptat în Olimp”.

Donna Olga Sòrice :

— Sfirșește, Federico. Sufli greu, Doamne, Doamne, nu-ți dai seama ?

Don Federico Sòrice :

— Da de unde, mi-e gura amară și mă înțepă... atîta tot : parcă am mîncat urzici și fiere. Fructarul Cadamartori, trezindu-se brusc :

— Unde mi-e capul ? Ți-am adus portocale, don Federico, și le țin ca prostul pe genunchi.

Bolnavul :

— Ești prea bun ! Să te răsplătească Dumnezeu... Și astfel, Hercule a fost angajat în cerul grecesc : Iupiter îl căsători cu zeița tinereții, Hebeea, care...

Noi :

— Destul, don Federico, acum odihnește-te !

Bătrînul :

— Bine, chiar așa am să și fac, vă mulțumesc...

Ne sprijinim coatele de genunchi și tăcem. Pe sfîrșite, fitilul pîlpîitor al lămpii de gaz închipuie tulbure pe ziduri niște spiriduși de umbră care se tot umflă : într-o zi voi regăsi aceleași genii pitice și negricioase, cu burțile umflate cu vînt, pe un vas antic de la Pompei. Prin ușa cu geamuri auzim zăngănitul linguriței în paharul de oranjadă : donna Olga o pregătește în drum, la o fîntînă publică — micul „basso” nu are „dependințe”, și bătrîna gătește afară, pe un bidon de benzină transformat cu ingeniozitate într-un cuptoraș. Ce importanță are ? Acuma însă paharul alunecă din mîinile uscate și se sparge pe jos. Donna Olga se agață de speteaza ruginită a patului și țipă că scumpul ei servitor de la școaia a murit. Ne ridicăm, ne apropiem, ne izbim unul de altul, pipăim obrazul de gheață al bătrînului amuțit, și nu putem zice altfel. Bătrîna e ca o piatră de hotar ; Vincenzino Aurispa și cărbunarul Tescione plîng ; cocoșatul Nèpeta potrivește învelitoarea peste defunct, îi coboară pleoapele, îi compune o demnitate, un stil ; fructarul Cadamartori se repede afară și după un minut e îndărăt cu două lumînări galbene, ornate cu frunze argintii de migdal, frumos înfipite într-un fel de sfeșnic. Le aprindem. E semnalul pentru donna Olga. Durerea ei de văduvă izbucnește în sfîrșit. În esență, ne spune că bărbatul ei a muncit pînă în clipa lui de pe urmă, spunîndu-ne la basme, numai ca să-și cîștige lumînările și priveghiul nostru. Și, în deznădejdea ei, vrînd să

facă ceva de folos, apucă violent coșulețul de portocale și (s-o împiedici ? nu îndrăznim) le risipește peste cadavru și strigă :

— Ține ! Satură-te ! Ah, don Antonio, ah, don Rosario, ah, don Catello, lui Federico veșnic i-a fost foame !

Plîngem nestăpînit, în cor, apoi, pe rînd, ca la un impecabil congres al plînsului. Mortul rămîne cu portocalele peste așternut. Îl privim. Nici o calească divină nu irumpe din tavan să-l răpească : dar pe perna sa, ca în globul de cristal al necromanților, se aleg imagini tremurate și parcă ar naviga. E Napoli, don Federico ! E via Cagnazzi, și Tondo di Capodimonte, piazza Dante, și piazza Carmine, San Ferdinando, și Santa Lucia, piazza Carlo III și via Caracciolo, porta San Gennaro și corso Vittorio Emanuele, livezile din Arenella și grădinile de la Santa Maria degli Angioli alle Croci : sînt duioasele surioare de piatră, care nu s-au ferit de zdrențele noastre niciodată, și peste care ai risipit, don Federico, să le mai treacă de urît, comice năluciri închise în taina lor... ah, nu le duce cu tine !

Și simțeam cum plecarea ta dintre noi ne desparte, ne înstrăinează.

Trec douăzeci de ani și citesc într-un ziar din nord că un condamnat, Salvatore Cadamartori, e la muncă silnică, fiindcă a lichidat cu giuvaerghiul care îi răpea cele șapte apuse frumuseți ale preaveștejitei donna Elvira ; mă las furat de-o clipă, și exclam bîlbîindu-mă : „Mai bine mai tîrziu decît niciodată !” Apoi mă gîndesc la altele. Cocoașa unui cerșetor bătrîn culegător de chiș-

toace care îmi atinse mîneca trecînd pe lîngă mine, în 1931, pe via Santa Brigida, să fi fost sau nu a lui don Rosario Nèpeta ? De bărbierul Pagliarulo, de ciubotarul Debbiase, de cărbunarul Tescione ştiu că n-au zăbovit să se adune şi ei, ca şi tine, don Federico, printre tăcutele poteci de la Poggioreale. Cu Vincenzino Aurispa m-am trezit faţă în faţă pe treptele Poştei Centrale din Napoli, în 1935 ; era tot un amărît de factor poştal, împărţind telegrame ; nu m-a recunoscut. Iar eu, don Federico ? Iată-mă, spun poveşti unei mulţimi distrate şi plictisite. Donna Olga Sòrice se repezi la uşă — scriu eu — şi ţipă : „Veniţi ! Federico m-a lăsat singură !” Şi tot ceea ce este Supportico Lopez năvăli în negrul „basso”. Cine avea inimă aducea obişnuitul picnic de lacrimi.

Z e c e
povestiri

MANDOLINA

Lumea vorbește despre colinele Capodimonte, Vomero, Arenella, cînd ele sînt doar niște enorme coame de mandolină. Mijesc o clipă ochii și-mi privesc lung orașul peste spinarea lină și unduioasă a unei mandoline (așa cum faci atunci cînd vrei să smulgi secretul unui peisaj, natural ori zugrăvit) și îmi dau seama îndată că Napoli continuă, desfășoară și încheie mandolina. Sau viceversa. Ce ați dori să fie coardele unui asemenea instrument, cu notele cățărătoare, din treaptă-n treaptă, și îngustîndu-se mereu pînă la acuta ce-ți taie suflarea? Pe dubla coardă a notei „la” să punem artera principală, neagră de lume, Rettifilo; via Caracciolo și Riviera di Chiaia, două măsuri — de lumină și grave glasuri ale mării — le-aș vedea curgînd prin binarele de aur ori de argint ale lui „sol” și ale lui „re”: da, aceasta este fără îndoială tonalitatea lor; în sfîrșit, ce ați zice despre un „mi-Toledo”, înțepător, cristalin, sardoniceș adăuga, precum și este strada-străzilor napolitane? Doamne, un instrument muzical care-ți sare pe genunchi întocmai ca băiețelul tău! Un instrument a cărui formă răspunde: „Prezent” oricui l-a privit și i-a și venit în minte: „Maria...”! Un instrument solitar care-ți ține de urît, trist — să te înveselească, ghebos — dar purtîndu-ți

noroc. Doamne, Doamne, unde ar fi putut să crească și să se înmulțească el în altă parte decît la Napoli ? Voi credeți că zăriți deasupra castelului dell'Ovo cum trece printre nori secera lunii ; dar pentru mine, care la atîta mă pricep, e o mandolină din lemn de sicomor : bălaie, carnală, zveltă, o mandolină — doar cît să întind mîna să mi-o iau, și ați auzi aceeași serenadă de Toselli cîntată, în 1912, la Kremlin, de niște muzicanți vagabonzi de la Sanità, care au făcut-o să plîngă pe împărăteasa Rusiei.

O mandolină care, dacă nu are acea delicată și tare esență lunară a lemnului de sicomor, este neapărat închisă la culoare, brună, noptatecă ; e o mandolină de palisandru brun-albăstru, ca părul ondulat sau lins, după vînt, al adolescentelor din Chiatamone. Mai capricioasă, mai feminină decît geamăna sa blondă, mandolina brună cere să fie împodobită. Trebuie s-o înflorești cu sidef și să-i pui paiete strălucitoare, să amăgească la sărbătorile populare reflexele flăcării de acetilenă, și în care chiar și notele cele mai grăbite se pot oglindi o clipă înainte de a zbura din instrument. N-am mai pomenit degete mai lungi și mai nespălate ca ale maestrului meu de mandolină, don Aniello Aponte, în stare să ridice în slavă diademele unui neprețuit Vinaccia (cum se numea, pe vremea mea, un Stradivarius al constructorilor de mandoline) ; totuși înțeleg și prețuiesc această înstrăinare de săpun și apă a mîinilor care cîntau ziua-ntreagă, nespălate — de muzică însă. Cînd spunem Vinaccia, înțelegem fuiorul coar-

delor de mătase, cu o gheară finală pentru nebunia notelor atingînd a nu ştiu cîta treaptă deasupra portativului şi imposibil de luat pentru cine nu ar fi maestrul Aponte însuşi, ori măcar năluca sa ; înţelegem umbra dulce şi moale ca a penelor, nupţială, din lăuntru ei ; înţelegem cuiele ce strîng gingaş coardele, iar dacă se slăbesc, e destul să scuipi deasupra să le rugineşti, ca să se întărească şi să ţină bine ; înţelegem casa ei ca o boltire blîndă, uşoară, studiată în aşa fel încît să stabilească o prietenie, o măgulire a pîntecului pe care se reazămă, şi pentru cîntăreţul obez, şi pentru cel costeliv ; înţelegem parcursul, itinerariul acelei voci care pleacă de la şoaptă şi atinge strigătul, fără să-şi piardă un strop din limpezimile lui ; înţelegem o mare, adevărată mandolină, înţelegem mandolina asupra căreia don Aniello Aponte, poreclit „Dispar“, s-a istovit, în Italia şi prin străinătăţi, timp de patruzeci de ani, pînă cînd, la sărbătoarea San Raffaele, nevrînd să întrerupă o polcă, şi-a dus instrumentul la buze şi aşa, gură pe gură, lăsa să-i curgă aproape tot sîngele din vinele-i secătuite : asta s-a întîmplat la 24 octombrie 1918.

Prima mandolină pe care am avut-o eu era anonimă, bastardă ; m-a costat nouă lire, ceea ce însemna totuşi leafa mea de tînăr lucrător, pe trei zile. I-am dat să respire tot aerul din casă, o purtam prin toate colţurile unde găseam puţin loc şi pace pentru noi amîndoi, îmi amintesc cum o plectisea rozariul îngînat de mama şi surorile mele retrase la bucătărie, rugăciu-

nile lor care din pricina mandolinei ajunseseră un fel de conjurație mistică. (Mamă, ne-ai iertat totuși cînd mandolina și cu mine am exersat cîntecul : „Nădăduim în ceruri, / să fim strînși laolaltă, / cu serafimii, sfinții, / în vecii vecilor...” ; ce consolare !) Pe de altă parte, lemnul mandolinei este rău-conducător de apetit : cînd îmi țineam pe genunchi instrumentul, uitam să onorez rația de turtă soldățească făcută din făină de orez, albă, orbitoare, pîinea aceea cadaverică din primul război mondial. Aș vrea să precizez, mi se pare necesar să explic, că eu și mandolina mai întîi ne-am cunoscut și ceva mai tîrziu am cîntat. De altfel, cred că astea sînt relațiile mandolinei cu tot orașul Napoli. Mi-am iubit mandolina cînd am simțit că s-a îmbibat de mirosul meu, după cum și eu îi simțeam mirosul pe hainele mele : vag și îndepărtat, de talăș, de lemn lăcuit, și nu știu cum, de răbdare. Îmi iau inima în dinți, și-am să susțin sus și tare că mandolina trăiește, că mandolina repetă cît poate din ceea ce sîntem noi, cei vii : devine cu vremea sărată și amară cum e și omul ei. Am cunoscut-o deci. Mă bucuram de sunetul fiecărei coarde izolat, gol, pînă se stingea : noaptea, în zori, sau navigînd prin rumorile zilei. Priveam cum se fărîmîțează lumina la ușoara ciupitură de coardă înghițind vibrațiile, risipă fără importanță dar care îți da de gîndit ; și dacă în măruntaiele mandolinei se face un rar amestec de culori și note ? M-au intrigat mult „semitonurile” ; crește un „la”, scade un „si”...

și-apoi, de ce „bemolul” îți pare mai intim, mai visător, decît „diezul” ? „Mai bine ai studia timpii, măgarule, execuți un solfegiu de parcă-i muncă silnică !” ocăra don Aniello, contra oricărei divagații inutile, surd la asemenea „fugi”, foarte nemulțumit de mine.

Era un nefericit bătrîn, cu o sută de degete la mînă, singur cuc în scorbura lui, deși avea cel puțin trei neveste în viață și copii cu fiecare dintre ele : veneau rubedeniile zilnic pe la el, luau ce aflau de luat și plecau înjurîndu-se. Tributurile smulse de familie, birurile celelalte și boala, toate hrănindu-se din sîngele lui, îl mîncău de viu pe extraordinarul meu maestru. Poate că fusese poreclit din frăgedă copilărie „Dispar”..., presimțindu-i-se dezarmarea față de împrejurări, oameni și lumea toată ; iar dacă viața lui de vicios și extravagant bolnav s-a prelungit atîta, se datorează, cred eu, numai faptului că îngerul negru nu-l putea asocia cu nici un moment, cu nici o creatură. Ce devenea însă mandolina în mîinile lui don Aniello ! „Nu te superi, dar la o asemenea ocazie, fă-ne hatîrul și mai angajează a doua mandolină și o gitară”, îndrăzneau unii. Le răspundea : „Vorbiți cu maestrul maeștrilor, sau cu cine altcineva ? Prima și a doua mandolină, și ghitară uite-le : eu sînt !” Ploaia, grindina degetelor lui pe coarde ! Sau scormonirea cu acea tainică nerăbdare în adîncurile inaccesibile ale sunetelor, făcîndu-mă să-mi închipui un bătrîn avar care-și numără galbenii căzuți în fundul ciorapului. Un asemenea Vinaccia era într-adevăr unic și multiplu ; să fim

serioși, la ce i-ar fi servit acompaniamentul altei mandoline și ghitarei ? Deseori petrecerile amuțeau, se încheiau cu un fel de stare hipnotică în jurul lui don Aniello : bătrînul improviza. Erau reminiscențe și născociri, onomatopee și variațiuni halucinante, implorări și amenințări. Natura ascultată și violată în desfășurarea fiecărei fraze muzicale : sub scăunelul maestrului meu, dracu se distra ; la o nuntă, mireasa se repezi, răpită, să-l sărute și incasă primii pumni după ceafă de la soțul neînțelegător ; don Aniello profită de gălăgie și tuși ; își purta, în public, tusea ca pe batista din buzunar, o folosea discret și atîta tot.

Da, am luat lecții de mandolină de la un nebun a cărui primă întrebare a fost dacă am vreo soră frumoasă :

„În caz contrariu, nu-i nimic, sînt bătrîn și nu mă mai interesează. Dar tu nu uita cuvintele : «*Sorella mia*». Sol, re, la, mi — așa le cheamă pe cele patru coarde și așa să-mi răspunzi cînd te întreb ce însemnează o mandolină în general — cred că ți-am vorbit foarte limpede.”

Nu mai puțin tandru și agresiv, indescifrabil și simplu se orchestrează Napoli în jurul nostru : harfe — grilajele balcoanelor, guri de trombon — ferestrele rotunde ca hublourile, clarinete — croșetele negre din bobinele de porțelan prin care trec firele electrice ; iar în zidurile de piatră vulcanică S-urile goale ca pe vioară ; apoi canalele trasate ca o cheie de „fa”,

fundăturile scrise ca o jumătate de măsură, cu mica piață deasupra capului și două borne la gură... Imitîndu-mi maestrul, dormeam lîngă mandolina așezată alături, pe un scăunel, cum își țin tîlharii pușca la capul patului. În somnul cîtor oameni, la cîte căpățiuri vibra tainic, în aceleași nopți, mandolina? E un instrument viu, insist, care se atașează de noi sau dispare ca pisicile : să nu-ți neglijezi mandolina, să cînti la ea mereu, dacă nu — o pierzi, cum n-o mai am eu pe a mea de treizeci de ani ; am întrerupt exercițiile cînd mi-a murit maestrul de neînlocuit ; iar la prima mutare în altă casă — adio mandolină ! Degetele lui don Aniello s-au oprit după trei zile de la tragicul 24 octombrie 1918. S-a întors acasă la acel San Raffaele, cu ultima sa febră. Ascultă însă exercițiile mele, la 27, și mă certă din patul în care zăcea, pînă seara tîrziu. Era cu Vinaccia peste așternut și așa i-au găsit, reci, către miezul nopții ; i se arătase, îmi închipui, o Moarte minusculă și pămîntie, o Moarte ștearsă și obtuză care ieși din mandolină (unde fusese totdeauna locul ei) ca un cap de broască țestoasă din carapace. Ciudata familie a lui don Aniello năvăli la împărțirea averii și se purtă nedemn ; singurul lucru de valoare era acel Vinaccia, care se sparse în încăierare. Don Aniello rămase, în sfîrșit, singur — murise de tot. Fundătura improviză pentru noaptea de veghe la căpățiul său o chetă de lacrimi. Mama, care avea prea destule, își puse șalul pe umeri și-mi zise : „Haidem, Peppino”.

PE VICO IMPAGLIAFIASCHI¹

Iar dincolo de Porta San Gennaro, intrăm și în vico Impagliafiaschi, vă place ? Bineînțeles din vremi îndepărtate s-a cultivat aici arta de a îmbrăca sticle în hăinuțe neutre și aderente, muncă de femeie răbdurie care lucrează stînd turcește pe jos : dar toate străduțele Napolelui răs-pîndeau și răs-pîndesc, — indiferent de meșteșuguri, căldura vie și domoală a genunchilor de femeie, amestecată cu răcoarea leșuită a sticlelor și a fibrei vegetale. E șase după-prînz, în luna septembrie. Cîte o suflare de vînt zgîrie zidurile din cînd în cînd, ca o pisică. Praguri, tarabe și balcoane prezintă anotimpului pe toți localnicii. Cîrpaciul privește în zare printr-o gheață ; și prin găurile tovalului vede, ca în amintire, fierul ridicat al călcătoresei de broderii pentru altare. Don Ernesto Caputo, puturosul, suflă în părul de pe antebraț, vrînd să ghicească astfel vreo întîlnire secretă între numerele 47 și 89 pe roata norocului de la Palermo. Cărbunarul și-a încălecat scăunelul înnegrit și ațipește : visează urît — patru tîlhari care urmăresc, pedalînd, frigul călător spre vico Impagliafiaschi, îl capturează în Danemarca și pretind de la interese-sati să-l răscumpere cu nu stiu cîte milioane ; mănășăreasa pulverizează talc în degetele de piele proaspăt cusute, introduce ușor ciocul

¹ *Impagliafiaschi* — Îmbracăsticle (în pai).

de lemn și le lărgeste unul câte unul : „Să se facă mănuși“, parc-ar zice ea, și mănuși s-au făcut. Donna Elena, vânzătoarea de acadele vopsite, nuci de cocos și bragă, șade lîngă mica ei tarabă învelită cu zinc : ingenioasele acadele sînt o mare noutate pentru copii, imită fluierașele și răsună, aproape pînă ce se topesc de tot în gură, fluierînd ca sticletele și aromînd a coacăze, fragi sau lichior de mentă. Pe fondul murmurului uniform întins de la un zid la altul, șuierăturile acadelor donnei Elena sar ca niște purici pe un cearceaf : ici-colo, se încrucișează, fug, revin, și fiecare e o culoare, un gust aromat, o ființă. Pe neașteptate, niște urlete cumplite explodează dintr-un „basso“, locuit de don Lorenzo Vitale, și se sparg peste capul celor din stradă ; geamurile ușii cad în țandări ; o tînră despletită scapă în mijlocul drumului, sau e azvîrlită afară violent, și strigă : „Săriți ! Ajutor ! Se omoară !“

O tragedie, bine că mai e și ceva nou. Învălmășeală generală ; pînă și bătrînii și bolnavii se reped de peste tot, speriați sau bucuroși, n-aș ști să precizez. Leneșul don Ernesto Caputo se îndeamnă și el către întîmplarea neașteptată, dar numai din superstiție, ferindu-se mai ales să treacă peste ușa smulsă din țîțîni ; singurii care se-n-cumetă să intervină într-adevăr sînt spătosul cărbunar și pipiriul dar inimosul cîrpaci ; sînt respinși însă de un enorm sertar de dulap, cît pe-aci să-i doboare, și din care zboară lenjerie, cutii, polițe, nimicuri, legături de ciorapi rupți. „Gardianul, strigă unii, gardianul !“ Este o invocăție doar aparent simbolică, pentru că la al

treilea „basso” din vico Impagliafiaschi şade un autentic gardian, don Eduardo Tarallo, care dormea şi e trezit brusc. Soţia sa, donna Amelia, şi cele două fete, Assuntina şi Nunzia, îl scutură inutil la început.

— Nu sînt de serviciu. Nu văd şi n-aud, le răspunde el.

— Tăticule, nu se poate ! îl cicălesc fetele, ridicîndu-l de coate.

— Nu putem sta cu mîinile în sîn, spune răspicat donna Tarallo, dîndu-i pantalonii.

Don Eduardo pune mîna pe revolverul impresionant, cu care n-a tras niciodată în nimeni, şi în cămaşă, cu mînele suflecate, iese ocărînd. „Circulaţi !” strigă el ; grămada de oameni se despică în două, amuţeşte, şi tăcerea care se aşterne, întreruptă doar de pocniturile tot mai dese, la locul scandalului, lărgeste parcă îngustul vico, îl transfigurează. Totul e în tensiune. Un copil, aplecîndu-se să vadă de la ferestra etajului patru, îşi pierde echilibrul ; îl prinde la timp maică-sa, graţie sfinţilor ocrotitori Cosma şi Damian, la care se-nchină ea ; şi-l recuperează, am zice, dar e atît de nerăbdătoare să afle ce va hotărî destinul şi don Eduardo, încît uită să se înspăimînte. „Mîinile sus !” strigă aprigul reprezentant al legii şi în aceeaşi clipă are senzaţia că-l izbesc în piept nişte coarne de taur. Dintre cei doi bărbaţi încăieraţi dincolo de prag, unul l-a lăsat năuc, s-a aruncat cu capul înainte şi fuge acum ca umbra unei amintiri spre Porta San Gennaro ; lovit, înfuriat, don Eduardo cade asupra celui rămas,

mai puțin descurcărețul don Lorenzo Vitale. Pune mîna pe el, în luptă dreaptă, renunțînd la armă (știe că nu mai contează pe ea), îl încheștează pe don Lorenzo și începe să-l strânguleze.

Ce scenă ! „Legea” reapare în drum, tîrîndu-l pe don Lorenzo, literalmente în bandulieră, prinsul strigă și dă din picioare. Doamne, sărmanul tînr ! Cine nu s-ar înduioșa de un om, de un soț, de un croitor de treabă, născut și crescut pe vico Impagliafiaschi, cînd picioarele lui, fie cum o fi situația, nu mai ating pămîntul ? Oamenii sînt cuprinși de milă și exclamă : „Don Eduardo, se face să te porți chiar așa ?” Pe de altă parte, Tarallo suflă din greu, efortul e prea mare, iar comisariatul cel mai apropiat, foarte departe. Coborît din cuierul gardianului, don Lorenzo Vitale profită de situație și geme :

— Lasă-mă ! N-am făcut nimic ! Sînt nevinovat !

Dar la privirea de gheață pe care i-o aruncă „legea” observă că n-a lăsat cuțitul din mînă...

— La pușcărie, pentru tentativă de omor ! vociferează don Eduardo (Doamne, cum îl doare umărul lovit și mușchii toți !) și-l tîrăște după el, de haină.

La rîndul său întregul vico Impagliafiaschi oftează. În fond, nefericitul don Lorenzo, care acum pare să cedeze freneticului impuls de a-și înfige singur cuțitul în piept, s-ar putea să fi pornit preliminariile asasinării soției sale sau a lui don Eugenio Stinco ; dar e sigur că n-a ajuns la nici o concluzie definitivă, pentru că

și ea, și el au scăpat teferi ; și cine știe ce vină or avea dacă nu sînt aici să dea lămuriri exacte ; și dacă omul ar fi să răspundă de tot ce-a încercat zadarnic, în fața vieții și a morții, sub cerul atît de indiferent !

Ca să-l împiedice pe don Lorenzo să se spintecă, „legea” e constrînsă să-l ia din nou în cîrcă ; cei doi oameni împlețiți și împleticiți mai fac o bucatică de cale, pînă ce cad amîndoi fără suflare pe băncuța de lîngă ușa lui don Eduardo. În jurul lor se strînge toată hărmălaia ; din ochii vecinilor, mii de implorări îl măgulesc sau îl lapidează pe gardianul Tarallo, a cărui nădușeală se amestecă pe jos, strop după strop, cu lacrimile arestatului ; Nunzia și Assuntina cîripesc : „Tăticule...” ; indolentul don Ernesto Caputo se îndură cu un „dragă don Eduardo, oricine poate greși”, dar se retrage intimidat, fiindcă „legea”, care și-a venit în fire, sare în picioare și răcnește :

— Vă denunț pentru fraternizare cu acuzatul ! Ștergeți-o ! Circulați ! Iar ție, Vitale, trebuie să-ți iau interogatoriul.

Ultimele cuvinte sînt liniștitoare. Don Eduardo trăgănează lucrurile, este evident. Grămada de oameni se retrage, unii simulează că se întorc pe la treburile lor, dar nu-i slăbesc din ochi pe cei doi bărbați. S-a lăsat seara ; cu imperceptibile foșnete cad în „coșuleț” ori pe capetele îndrăgostiților din fundătura Impagliaschi bilețelele de amor ale fetelor de la ultimul etaj. Se aude iarăși cîte o fluierătură de sticlete dulce, cu mireasmă de anason, prune

sau mandarine. Pe mica tarabă a donnei Elena cojile de nuci de cocos par tot atîtea rîsete de africani. Don Eduardo, fără să lase mîna lui don Lorenzo, îi vorbește. Don Eduardo :

— Te-ai nenorocit.. era cît pe-aci să te nenorocești.

Don Lorenzo :

— Mi-am pierdut mințile. Pe dragostea pe care o porți fetițelor dumitale și în fața lui Dumnezeu, mă jur că nu m-aș fi așteptat la atîta ticăloșie ! Cum ? Pentru Eugenio mi-am luat și pîinea de la gură ! Don Eduardo, ce, trăim între lupi ? De-acum încolo nu mai vreau să știu decît de o singură rudă de departe : de tata ; știi că — să te țină Dumnezeu ! — mi-a murit de damba în '40. M-am însurat orfan de amîndoi părinții, îți aduci aminte ? Carmela n-a avut să mă împartă cu nimeni... și uite ce roade culeg !

Don Eduardo :

— Unde vrei să pleci ? Îți dai seama, ori nu, că ești arestat ? Binișor, binișor, băiatule, spune-mi ce dracu s-a întîmplat ?

Don Lorenzo :

— O ticăloșie nemaipomenită ! Eugenio și cu nevastă-sa rămăseseră pe drumuri de la cutremurele din '42. „Las' că stai la mine", i-am zis eu. I-am luat pe amîndoi, am mîncat din același taler atîția ani. Don Eduardo, pe scurt : Eugenio a rămas văduv luna trecută ; ies azi să cumpăr niște stofă, dar mă întorc imediat, uitasem eșantioanele... intru repede, fără să bat, și-i văd.

Don Eduardo :

— Vorbește deslușit.

Don Lorenzo :

— Lipsisem trei minute și ei se giugiuleau.
Basta ! Lasă-mă !

Don Eduardo :

— Fii cuminte, ori te trimit la pușcărie, în propriul tău interes, să te știu în siguranță !

Tăcere și lacrimi. Plînge don Lorenzo și plîng și cele trei Tarallo în strîmtul lor „basso”. Spasme nu mai puțin dureroase îi chinuiesc pe curioșii ținuiți la garduri sau la porțițe. Apare un lăptar cu două capre de funie și un paralytic într-o cutie cu patru roți de fier ; timpul sub vigilenta supraveghere a stelelor tot mai dese, nu se oprește o clipă. Și totul e atît de adevărat, încît spre miezul nopții, don Eduardo a dat drumul brațului lui don Lorenzo și-i vorbește în taină :

— O femeie, altă femeie... toate femeile sînt de mare preț cîtă vreme te iubesc ; dar pe urmă ? Dacă ai judeca și tu puțin, ți-ai da seama că uciderea soției pentru un asemenea afront nu are nici un rost, e ca și cum ai sparge o casă de bani golită dinainte. Eu l-aș înțelege mai bine pe omul care-și zice : „mă iubește nevasta la nebunie, trebuie s-o omor, mi-e frică să nu-și schimbe părerea, da, înainte de a și-o fi schimbat... Socotește pe degete : ai pierdut o soție falsă și un prieten fals ; îți rămîne un om adevărat (adică tu : Lorenzo Vitale în persoană), casa ta, lumea ta fără josnicii, după curățenie generală și reparații capitale, și toate astea nu-

mai și numai pentru tine. Te-am dăscălit destul ? Poți să-ți pui sedila de aprobare, ai făcut o afacere !

— Don Eduardo, pe cuvînt, mi-e inima frîntă, dar ce mi-a mai rămas din ea îmi șoptește că prin gura dumitale grăiește adevărul.

Ora unu, ora două. Vico Impagliafiaschi s-a liniștit într-o privință, dar e dezamăgit și tace. Pînă și taraba donnei Elena a dispărut, cîteva bucățele de gheață strălucesc pe lespezi și-apoi se sting una după alta, ca niște flăcărui. Don Lorenzo Vitale este sau nu în stare de arest ? Greu de precizat. Ar putea bineînțeles să se scoale de pe bancă și să plece în bună pace, dacă nu i-ar cădea pleoapele grele de somn, iar don Eduardo Tarallo nu i-ar dormi în brațe.

OGLINZILE NU ȘTIU

Jur că don Aurelio Migone s-a născut în cămașă de mătase pură și ireproșabil croită. Cine — să-ndrăznească — cine își imaginează că norocul și distincția acestui arbitru al eleganței din cartierul Avvocata nu are chiar vîrsta lui ? A supt la sînul mamei lapte și rafinament, zic eu. A debutat ca țînc fenomenal, îmbrăcat și încălțat zilnic ca la prima comuniune ; în tinerețe și la maturitate s-a prezentat ca un mire, luxos, pus la punct ; iar acum, asta este realitatea, a

îmbătrînit, dar poartă jachetă din pur flanel englezesc, creată anume pentru el, îndrăgostită de el în magazinul unui croitor genial !

— Concetta — îl auzi exclamînd, dacă, ieşind în oraş, vede că se tulbură bietul petic de cer de pe vicoletto 3° Cavone — Concetta, vrei să-mi dai spiţul de sidef şi umbrela cu mînerul de bambus ?

Torquato, fiul dement, rîde din fundul micului „basso” unde locuiesc ; sau poate-o fi scîrţîind dulapul deschizîndu-se ; don Antonio îşi mîngîie cu batista vîrful ghetelor în care se oglindeşte îndată clanţa de la uşă ; „Bună ziua”, „la revedere”, s-a făcut tîrziu şi don Migone al nostru este aşteptat, şi-a dat întîlnire pe Toledo cu o vitrină şi cu o cravată. E ora unsprezece şi, nimic de făcut, de ieri de la amiază don Aurelio nu s-a atins de mîncare ; cu totul altceva îl preocupă, şi de-abia în primele ore ale dimineţii de azi donna Concetta i-a putut procura şi înmîna suma necesară... dar dacă s-o fi vîndut sublima cravată ? Migone ţîşneşte în via Francesco Saverio Correra, fostă Cavone, şi intră în piazza Dante, unde, absent la salutul furnizorilor care-l recunosc din prag sau de la vreun balcon, grăbeşte pasul. Vicoletto 3° Cavone implică existenţa unei vicoletto 1° şi a lui vicoletto 2° Cavone ; dar toate cele trei străduţe, la fel de scurte şi de oarbe, orbite de fapt, sînt un soi de scobituri, de cotloane, de buzunare ale ex-Cavonei, care dă în piazza Dante. Nu ţi-l închipui de loc prea mîndru de înaltul jurisconsult Francesco Saverio Correra cînd şi-a cedat numele

acestei artere atît de sclerozate a Napoleonului, care pulsează din centrul oraşului un sînge negru şi înfierbîntat către promontoriul Salvator Rosa, pe unde se joacă vîntul dinspre Arenella sau Vomero : Cavone este un furnicar de oameni, dar oricît s-ar multiplica spinările şi coatele, tot nu izbutesc să şteargă de pulbere casele cenuşii, strîmbate, susţinute de piloni zgrunţuroşi, de pietre măcinate şi de suspine, şi pe care parcă le vezi printr-o pînză de păianjen, departe, departe. Şi tocmai aici, unde nici ploaia nu spală, nici soarele nu usucă, s-a născut şi a crescut, a trăit şi mai trăieşte sclivisitul don Aurelio ! Negrul „baso” unde stă, împreună cu brava soţie, fiul idiot şi hainele sale, a apucat-o de la părinţi ; dar cum aceşti apuşi Migone nu aduseseră pe lume decît un manechin, se stinseseră de inaniţie. Într-o seară aburiră cu ultimul lor căscat admirabila jiletcă măslinie a lui don Aurelio şi-apoi închiseră ochii la toate. Mylord îi plînse într-o batistă fără pondere, de confecţie belgiană, achiziţionată mai de mult, în marile magazine „Gutteridge”, dar pusă de-o parte anume pentru această pioasă ocazie ; printre altele, tocmai în timp ce urma carul funebru, în admiraţia asistenţei, don Aurelio o zări pe Concettina şi-i plăcu. Fata lucra într-un magazin de mode pe calea ce urcă la Muzeu ; un cal de la dric îşi pierdu răbdarea şi smulse cu copita o scînteie din trotuar ; tînăra ieşi în prag şi urmări îndelung cu privirea corecta dezolare a orfanului.

Acuma, însă, în timp ce don Aurelio se grăbeşte spre piazza della Carità şi spre Toledo,

capul lui cărunt și ceafa lui gălbejită îmi trezesc întrebarea : să existe oare pe-aici, pe la noi, ori poate în lună, justificarea, măcar aproximativă, a acestui om ? Don Aurelio nici nu se sinchisește că nu mănîncă de o eternitate ; și cu atît mai puțin îi pasă dacă soția și fiul au avut ieri sau astăzi farfurioara cu hrană pe genunchi ; el vrea să ajungă repede la „Old England”, îi trebuie neapărat cravata aceea de un verde proaspăt și totodată întristător, de nepătruns, pentru care de ieri și-a pierdut somnul. Abia trezită, soția i-a găsit banii, numai ea știe cum ; și exact în clipa în care don Aurelio pune arătătorul pe vitrina de unde-l privesc doar cîteva alese cravate fatidice, donna Concetta sfîrșește de împodobit cu violete artificiale borurile unei pălării de pai, și cheamă : „Vino-ncoace, Torquato”. Trebuie, dacă vrei să-i afli dezlegarea lui don Aurelio, în lună ori pe pămînt, să elimini neapărat din lumea toată orice nu este don Aurelio însuși în momentul cînd spune vînzătorului : „Pe cea verde, te rog”, și soția sa care îi zice fiului nebun : „Vino-ncoace, n-ai mai fi, vino-ncoace !” Torquato s-a apropiat. O avea cincisprezece ani, sau treizeci ? Rîde, rîde într-una ; are buzele purpurii, parcă pictate pe fața gingașă, goală, neisprăvită și, poate, desperată, pe care o au acești inocenți fără minte. O nebunie leneșă, lipsită de violență, domestică ; o creatură defectă cum e și robinetul de la spălător. „Nu te mișca !” îi poruncește mama ; iar el probează, aranjîndu-și cu vîrfurile degetelor calota și închizînd ochii pe jumă-

tate, să guste mai bine efectul, pălăria pe care o va duce diseară doamnei Giaquinto...

Să facem apoi un mare gol între acest „basso” din vicoletto 3° Cavone și vitrina „Old England” ; să le separăm cu mii de ani lumină, dacă credeți, faptele însă vor rămîne aceleași : Înapoindu-se de la cimitirul Peggioarele, impecabilul costum negru al lui don Aurelio zăbovi puțin lîngă un magazin de mode de pe calea ce urcă la Muzeu ; cîțiva stropi de distinsă lăcrămare căzuți pe plastron făceau parcă mai adevărată haina aceea, mai matură. Concettina ieșea tocmai atunci. „Sărmanul tînar !” șopti ea, cînd orfanul veni aproape, chiar pe trotuarul plin de scînteii ascunse...

Seara se duceau acolo unde grădinile publice, de-a lungul rețelelor despărțitoare de terenurile de tenis, sînt mai totdeauna pustii ; marea apropiată, cu vuietul și șoaptele ei, îndemnă pe don Antonio să se smerească. Acolo, în sfîrșit, superbul tînar suspină și spuse :

— Sufletul meu, să vorbim deschis : sînt bine îmbrăcat, fără îndoială, dar cine sînt ? Își mușcă mîinile și încheie : N-am meșerie, n-am carte, n-am parte, ce se va alege de mine ? Trebuie să știi că nu fac decît să îmi port bine haina, fac doar figură bună, atîta tot. Pot întemeia o familie ?

Concettina avea un fel al ei de a judeca — lent, împăciuitor ; zise că începi să fii om doar printr-o răspundere : „Nu faci altceva decît să te sclivisești, fiindcă nu porți grija nimănui, spuse ea, dar dacă te cununi și încep să vină copiii, cred că ar fi spre norocul tău”. Fără să observe aproape, don Aurelio se trezi cu verigheta pe deget și

perna conjugală sub cap ; inițialele brodate pe colțul cearceafului erau intenționat enorme, afișau ideea căsătoriei, a serioasei firme Migone. Dacă nu chiar o criză, măcar o stare de descumpănire, o tulburare l-a determinat pe don Aurelio la nunta aceasta ca picată din cer. În primii ani se iluziona totuși că-și va găsi o ocupație de mai lungă, ori mai scurtă durată ; dar nu i se oferi nici una care să se împace cu impecabila dungă a pantalonului său ; adevărat este că n-ar fi putut face față altei sarcini decît cel mult să figureze ca umbră de ministru, plimbîndu-se între „Caflich” și „Gambrinus”. Reveni la beția luxului și s-a terminat ! Copilul dorit sosi la termen și era Torquato : dar la început suferi de spasme, apoi, cu rîsul lui fără noimă și fără sfîrșit, îi informă că era idiot. Donna Concetta nu așteptase aceste grele clipe ca să se aprovizioneze cu pai, fetru, panglici și violete artificiale. Cînd soțul reîncepu să consulte zi și noapte cataloagele de eșantioane, ea oftă și zise :

— Nu-ți face inimă rea, Aurelio, mi-am încropit puțină clientelă.

Repet — cămașa în care s-a născut don Aurelio era de mătase pură și ireproșabil croită. Acum nu mai este cazul ca don Aurelio să aibă vreo preocupare... Ba nu e chiar așa, afară burnițează și extraordinara cravată ar putea suferi, mai bine să se întoarcă acasă. Deschide cu precauție umbrela și se grăbește. Cristalele foarte atente îi oglindesc imaginea, nu-l părăsesc o clipă pînă la piazza Dante. Ah, cum știe să-și poarte haina, ah, ce bună figură face don Aurelio ! Dar cerul

și pământul îl condamnă. Aici, unde zidurile și aerul, și chiar ploaia ternă par fireștile culori complementare ale eleganței lui, nimic nu-l iartă, nimic nu pledează pentru absolvirea lui. Mii de ani lumină despart via Toledo de via Francesco Saverio Correr, dar don Aurelio i-a parcurs pas cu pas, și aceeași Cavone îl înghite iarăși. Poate să se reazeme de primii stâlpi prăpădiți, de traversele sau grămezile de pietre măcinate și să discute cu zidurile, aerul și ploaia cazul său dificil. Iată mica fîntînă publică, lingă care, vara, își duce scăunelul și se așază ; atunci poartă pantaloni albaștri de mătase și cămașă bătînd în roz, perfect asortate ; ține în mînă un mănunchi de lăptuci și, foaie de foaie, le spală și le mănîncă ; asta îi este gustarea de dimineață și cina ; asta este, nu rareori, și masa lui de prînz. Iată, ceva mai încolo, cîrciuma și tutungeria, unde don Aurelio n-a intrat niciodată, fiindcă don Aurelio nu bea și nu fumează, spițul de aur e doar de formă, e un capriciu. Iată întâia și a doua, și a treia străduță Cavone : ploaia cu cît mai nerăbdătoare scormonește prin aceste cute ale vechii străzi, și mai rău se-mpotmolește : ce-o crede ea că poate găsi pe acolo ? Ei bine, găsește o perlă autentică, îl găsește pe don Aurelio în plata Domnului, pe don Aurelio care de patruzeci de ani își poartă de grijă, ca să aibă și Dumnezeu grijă de el, pe don Aurelio care se-mbracă atît de bine și face totdeauna bună figură, așa cum i-a fost lui dat, așa cum ucid eroii și se roagă credincioșii fervenți.

lată-l acasă, desface pachetulul, apropie cravata de lampă și, fermecat, exclamă :

— Concetta, zi și tu... !

Fiul rîde și continuă să rîdă ; mai are încă pe cap (peste buclele acelea fără vîrstă) pălăria doamnei Giaquinto.

NĂNAȘUL

Dacă vă zic, haide, că don Eugenio Lanzalone era cel mai bun și cel mai rău dintre oameni, cine mă crede pe cuvînt ? Observați, vă rog, mai întîi casa lui Eugenio, la Cristallini, unicul „basso” napolitan cu blazon pe ușă, și nu numai pe cea exterioară, de siguranță la orele mici, dar și pe cea diurnă, cu geamuri, pe unde primește lumină jumătate din apartament. Poate că termenul de blazon e cam prea apologetic pentru un drept-unghi de celuloid pe care citești : „Lanzalone — Pește și fructe de sezon” ; și apoi, nu prea știu de unde să încep descrierea lui și a faptelor sale cum se cuvine, fiindcă toate elementele se împletesc și se contrazic, nimic nu coincide și totuși nimic nu poate fi desprins de rest, așa că am să-l iau pur și simplu pe don Eugenio dintr-un sac de telal, fiind silit să vă informez mai întîi că ultima inundație de pe Cristallini (apa din Capodimonte curge acolo în dîre consistente, cornale ca niște burice de prunci) îl lăasă pe Lanzalone fără „blazon” și fără un nou-născut, mo-

bila fiind pescuită ca prin minune în piazza Cavour ; apoi să vă explic că prin „fructe de sezon” trebuie să înțelegeți moluște și crustacee, firească asociere cu peștele vîndut de don Eugenio, nu smochine sau pere ; adaug că ideea „blazonului” i-a venit la gîndul că cineva ar putea dori, pe vreme de noapte, să mănînce de post : ceea ce s-a și petrecut — iată-l, bătut, și albit de lună, pe un omuleț neverosimil... zgîlțîie ușa, strigînd că este vorba de o mamă pe cale să nască și de o irezistibilă poftă de nițel chefal ; peștele apare imediat, ca și cum somnorosul don Lanzalone l-ar fi ținut pe măsuta de noapte, dar nu miroase a proaspăt, și don Eugenio ridică din umeri zicînd :

— Indulgență reciprocă, dragă prietene : nici doamna dumitale nu e în stare normală acum ; țîrîie un greier și luna se uită lung la ei.

Dar don Eugenio păstra în casa lui numai „restul” mărfii sale : nevasta și copiii (donna Elisa, Gennarino, Carluccio, Mimì, Carmela, Salvatore, Giovannino) aglomerau într-atîta cele două odăi, încît nu mai aveau loc nici pragurile, ori dacă aveau, erau sufocate la maximum. Prăvălia lui Lanzalone era mobilă, o ex-cariolă trasă de Gennarino și împinsă de Mimì (adică Dominico : „Îmi zic Mimì, dar numele ce-l port e Domenico”, ar putea fredona nenumărați băieți din Napoli) și pe care don Eugenio, cu băncuțele cerșite pe unde se oprea să-și înceapă negoțul, o lărgea fără limite. Mi-l amintesc pe la cei cincizeci de ani ai săi, un lungan mirosind a saramură și-n stare să agațe oamenii ca un istm,

respectat pentru că în tinerețe rupsesse oasele multora pe scena plajei, printre bărci răsturnate, năvoade și vrșe risipite pe jos, ca niște pelerine și pălării în arenă ; se avea bine cu controlorii, era maestru în arta mituitului — o dată, în mica piață Latilla începu să strige : „Ocazie splendidă ! Prima și ultima zi ! Bucurați-vă, domnilor, că l-au dibuit și l-au băgat la răcoare pe gardian : scădem preturile la tocmeală !” Revăd mulțimea asaltându-l pe don Eugenio sub un soare istovit, de februarie, care nici nu curăță, nici nu usucă ; se bucură și coșurile cu scrumbioare, cu sardine, cu ac-de-mare ; or fi adevărate sau artificiale ? Eu știu, de pildă — e autentic — de niște crustacee roz-albe, expuse în castronașe ca trufandalele de mare lux, din care nu te alegi decît cu involucrul : don Eugenio a umplut pur și simplu niște pielite uscate cu o ingenioasă tocătură de moluște de nimic.

Iat-o și pe Carmelina, cea mai mică Lanzalone, aventurîndu-se cu un cornet de peștișori urît mirositori în plin Toledo. Ocheste o doamnă anume și, ridicîndu-și marfa pînă sub ochii ei, o imolără :
— Priviți, doamnă, uitați-vă un pic ce frumoșete de pește !

Nici o regină cu întreaga ei suită n-ar izbuti să scape de glăsciorul cerșetor. De la un trotuar la altul, din corso Toledo pînă la Chiaia, Carmela își urmărește cu tenacitate victima, ignorînd îngereste umilînțele și invecitivele furioase. „Ce peștișori frumoși... dar n-au noroc !” geme ea ca într-un cîntec, pînă cînd doamna înțelege, în sfîrșit, că poate plăti cu bani gheață (chiar și cu

preț dublu — o tranzacție amicală) pierdutul drept de a se plimba fără pacostea de cornet...

Așa stînd lucrurile, care era banul ce-ar fi îndrăznit să i se refuze lui don Eugenio ? Și atunci, de ce îndură Lanzalonii atîta mizerie ? Sînt martor că nici jocurile de noroc, nici tavernele, nici femeile nu-l mănîncă de viu pe inegalabilul nostru vînzător de pește : vițiul său ascuns este o luminoasă, lampantă virtute, demonul său este un înger, el se ruinează pentru „drăguții de cu-metrii“, pentru finișori, și aici e buba...

La Napoli un naș își respectă cu fervoare îndatoririle, dar don Eugenio întrecea măsura, fie exagerînd prețul darurilor, fie prin înmulțirea deliberată cu cel puțin alte zece botezuri sau confirmări pe an. Orice aspect, orice semnificație a acestor taine îi plăceau, îl exaltau ; sunetele răspîndite de orgă, profunde și vaste, lacurile subterane în care se afunda și de unde le pescuia instrumentul muzical, ca un ecou al vocii lui Isus ; gesturile și cuvintele preotului sau ale episcopului ; apa și sarea de la botez și nu mai puțin mirul de la confirmare ; dar mai ales nobilele invocări ale fiecărui ritual în parte : nou-născut sau băiețel înainte de prima comuniune, aceste biete creaturi sînt expuse atîtor încercări, încît poate rudele de sînge nu le-ar ajunge... fii tu, nănașule, ocrotitorul lor la mare nevoie. „Da, Doamne, aicea sînt, bizuiește-te pe mine“, era invariabila șoaptă de răspuns la orice impenetrabilă frază latinească din biserică ; pe vremea sa de glorie era bun „cumătru“ cu jumătate din oraș, și nu-și neglija nici finii abia botezați și răpiți de

vreo epidemie recentă ; la două noiembrie l-am văzut îndreptîndu-se către Poggioreale cu un braț de lumînări enorme — parcă era un lictor.

Vă place sau nu, vînzătorul nostru de fructe, ale cărui sentimente evoluau înalte și întortocheate ca tabernacolele duse în procesiune, dorea, ba chiar ordona finilor să abuzeze de dărnicia lui. Familia Lanzalone se hrăni cu cartofi stricați săptămîni de-a rîndul, dar „cumătrul” Migliaccio retrase ca prin minune de la notar o poliță necurată ; nu i-au lipsit avocații și aparatele ortopedice „cumătrului” Baretta, luat în coarne de o vacă furioasă în Rua Catalana ; pentru stîlpii de susținere la un „basso”, la „cumătrul” Iacone (scara lui Petraio sta mereu să cadă peste el, nu vrea să priceapă situația) don Eugenio își sacrifică ceasul de aur și o saltea de lînă curată : Carmelina tot dormea în brațele maică-si ! Și-apoi, cine aduse înapoi acasă, după ce o făcu să-și verse toate lacrimile în biserica Santa Maria Ognibene, pe zvînturata nevastă a „cumătrului” Sorbo, care amenința că dacă nu se întoarce n-o să lase piatră pe piatră în via Mariano d’Ayala ? Cine strînse, plătind cu sepii și păstrugi, azi un lucru, mîine altul, zestrea surorii „cumătrului” Assante, infirmul care spăla rufe la Fuorigrotta ? Don Eugenio dăruia, oferea, alerga la orice nevoie, veșnic preocupat să nu dezamăgească îndreptățitele speranțe ale finilor, sau, și mai rău, temîndu-se veșnic ca nu cumva muștrările orgei și ale cădelnițelor să-i pună seara sub cap niște spini sau să-i putrezească peștele încă viu din mîna lui. Și tot așa, iată că am ajuns

și la insulta suferită de „cumătrul” Gabriele Pollice, în strada Mondragone, insultă pe care don Eugenio a luat-o grabnic asupra-și.

Agresorul, periculosul tîmplar Iannelli, nici nu clipi. Don Eugenio :

— L-ai pălmuit pe Gabriele, pe mine m-ai pălmuit !

Tîmplarul, cu voce cavernoasă :

— De unde să știu eu ? Să-ți pui blazonul, dacă-ți place, pe obraz mai curat.

Don Eugenio :

— Glumești ? Ia poftim încoace ! Ia să-ți zic eu o vorbuliță să salte de bucurie și îngerii, și dracii ! Vorbeau ca granzii de Spania, ăștia doi. Dar veni și clipa cînd Lanzalone, deși rîndeaua adversarului îl jupuisse pe ici pe colo, smulse o piatră din zid și din cîteva mișcări arătă ce poate. Don Eugenio se alese, dacă nu mă înșel, cu o lună de spital și cinci de pușcărie : de ajuns pentru ca în amărîtul său „basso” de pe Cristallini să năvălească prosperitatea și pacea. Cum adică ? Nimic deosebit, donna Elisa și copiii ei nu-și îndurau durerea lîncezind, și astfei ex-cariola făcu adevărate minuni ; „cumetrii” copleșiți de supărare erau rugați să treacă altă dată ; hrană, haine, veselie parcă se parașutau în casa Lanzalonilor ! Poate că o vagă temere stăvilea în fiecare dintre ei fireasca dorință de a-l vedea din nou acasă pe don Eugenio, sau poate greșesc ? Mai ales donna Elisa se gîndea foarte serios la inevitabila întoarcere a soțului și a necazurilor ; și mă întreb în ce ungher ascuns al minții ei, o femeie ștearsă și nepieptănată ca

donna Lanzalone, care nici n-auzise de Shakespeare ori de Pulcinella, născoci și desăvîrși, ca să-l scuture puțin pe don Eugenio, o farsă atît de teatrală ?

Asemenea oameni sînt tiranici și întunecați acasă la ei, ca războinicii osteniți. Un gest să facă și crapă-n două marmura scrinului ! O privire aruncată pe sub sprîncene este un edict : se încrețește și hîrtia de pe pereți și tremură sinistru firele de păianjen din abajur. Don Eugenio reapăru într-o sîmbătă seara. Nu observă nimic schimbat, fiindcă donna Elisa ascunsese noutățile sau îmbunătățirile din casă ; se vedeau numai cușocutele lucruri uzate în obișnuita duhoare de răsufări și de prea multe chici exuberante.

— Un pat, și-atîta tot, altceva nu-mi trebuie pe ziua de azi, zise el ; și trăgîndu-și pătura peste cap, dormi exact pînă a doua zi la unsprezece.

Deschise ochii asupra scenei pregătite de soție cu minuțiozitate ; poate pînă și soarele care năvălea prin ușa dată de perete, un soare victorios, de Paște, era tot o bună inspirație a doanei Elisa. Casa, de nerecunoscut : răsărise o măsuță și cîteva scaune, un cuier și cuverturi la paturi, și atîtea alte lucruri cu totul noi. Dar mai ales copiii gătiți cu elegante haine de paradă : Gennarino, Carluccio, Mimì, Carmela, Salvatore, Giovannino, care, drepti și palizi, cu fețele ca ceara, înfruntau privirea fulgerătoare a tatălui.

— Ce se petrece aici ? Ce-nseamnă toate astea... vorbiți ! porunci uluit don Eugenio ; și

cum cei mici continuau să tacă, dădu să se scoale... avea de gînd să-i jumulească, sau măcar să-i atingă puțin, să se asigure că nu sînt niște spectre din vreo piesă de teatru ; și abia atunci, Carluccio, repetînd replica învățată pe de rost, avu curajul să îndruga :

— Vrem să te rugăm, tăticule, să ne confirmi și pe noi, dac-ai vrea... tăticule.

Foarte bine ! Parcă Napoli s-ar afla în dosul ușii, în vîrfurile picioarelor, ca o femeie nerăbdătoare să afle ce va alege don Eugenio, înduioșarea sau mînia ? Este exclus ca buna și nebuna mea Napoli să simtă vreo perfidie în rugămințile micilor Lanzalone : ea așteaptă cu sufletul la gură o singură vorbă : da sau nu.

ÎN ORNICUL DE LA SANT' ELIGIO

Se va mai naște oare la Napoli un al doilea Arturo Figurella ? Se va naște tot pe via Sant'Eli-gio, unde Arcul omonim poartă-n frunte un ornic prăfuit, încruntat, în care se roade încet-încet vremea amintită de mine ? Sigur că da : don Arturo Figurella există de totdeauna și va reveni oricînd, tot în cartierul Pendino, între piazza Mercato și San Giovanni a Mare, vai de cel care face vreo diferență între Napoli de azi și Napoli de ieri, doar pentru că îi par iui mai altfel sau cu totul noi aceleași figuri și fapte din

trecut : don Arturo le-ar rîde în față : oameni fără lucru dar atît de veşnic aferaţi ! E vorba tocmai de Figurella, misitul ! Oameni excesivi în tot ce e „foarte bine” şi ce e „foarte rău”, extravaganzî, ilogici, şi totuşi foarte calculaţi, punctuali, în stare de o deosebită perseverenţă ? Ei bine, se ştie că dacă lui Giosuè i-a fost la îndemîină să fixeze în patru cuie soarele de pe cer, don Arturo a suprimat, tocmai de la New York, un ocean întreg, Atlanticul, şi numai pentru ca frumoasa lui soţie să se poarte cinstit la Sant’Eligio. Timp de şase ani cît a vînat dolarul, a continuat să-i pretindă respectul cuvenit, dar s-a şi priceput cum să o ferească de orice ispită în stare să-i şubrezească virtutea ! Era un Atlantic între ei, şi don Arturo l-a anulat. Trăieşti încă, Figurella ? În cazul ăsta, ai tot dreptul să-i adresezi Preşedintelui Truman o cerere care, după formulele de rigoare şi expunerea de motive, să se încheie cu : „...vă rog, deci, să binevoiţi a dispune ca respectiva cotă parte a actualei populaţii din New York să-mi fie, la preferinţă, plătită sau restituită”. Invit pe sceptici să se uite cu atenţie la Arcul de la Sant’Eligio, în orice fotografie, sau în vechea pictură a lui Vincenzo Migliaro : pietrele acelea reculese, rudimentare şi totodată magice, cum e corabia închisă de suflătorul de sticlă într-o butelcă ; dughenele de haine vechi şi de fiare vechi, dopuri, frîghii, tărite, roşcove, în jurul pilastrului în vîrf al căruia rîde şi plînge măcinatul cap elin, enigmatică şi străvechea sculptură botezată de oamenii din popor „donna Marianna, căpăţîna Napolelui” ;

o caterincă își macină cîntecul și un cocoșat o întrece gesticulînd, ca și cum ar încarna ultima vibrație a acelei muzici gheboase ; în sfîrșit, unde, dacă nu la Sant' Eligio, nu se întîmplă nimic și se întîmplă totul, mai ales imposibilul ? Șiretenii absconse ale naturii, nebănuite : Figarella, de pildă, era misit și încă cum ! În ce, dracului, nu se amesteca tînărul ăsta cu păr roșcat, lung ca o prăjină și pistruiat, înfipt și cam desuet, poate descendent al vreunui scutier de-ai svevilor ? Își oferea rolul său de mediator la orice, prevalîndu-se de metoda fundamentală de a se face orișicum, din prima ori în ultima clipă, binevenit sau tolerat, trecut cu vederea sau recunoscut, trăsătura de unire între punctul de plecare și desfășurarea lucrurilor. Fără îndoială că meseria lui plutea în aer, pulberi de cîștiguri sclipind la raza unei idei fericite, spontane. Un băiat aleargă spre porțița moașei ? Don Arturo îl oprește, se informează, bate și discută el ; mîine, indiferent dacă s-a născut un prunc sau o pruncă, nimeni n-o să-i poată refuza lui don Arturo cei opt la sută. Trec pe drum butoaie pline și dricuri goale, discuții calme sau aprinse, flori, fructe, zîmbete, lacrimi, cunoștințe, străini, capete sparte, pietriș, bîrne, gardieni, pompieri, măgăruși, găini, și chiar Sfintele-Daruri sub patrafirul solemn al preotului, care parcă nu atinge pămîntul cu picioarele și ale cărui priviri se tîrăsc pe jos și tremură ca iarba ? Don Arturo nu lipsește de nicăieri, întreabă sau presupune, se preface încet-încet, pe nesimțite, într-o echitabilă, fericită mijlocire. Cam asta e tot.

Viitorul lui don Arturo nu m-ar interesa, dacă el, bine calculat și reglabil ca o mișcare de compas, n-ar legăna și vise nebunești; căsătoria, deocamdată, apoi o Agenție cu firmă și tot dichisul, adică un negoț bizuindu-se pe mediațiuni și afacerile adiacente, unde ar putea chiar să și doarmă cu nevasta, în camera din spate sau chiar pe birou. Ați priceput? Don Arturo începu cu ce-i mai ușor: se cunună la douăzeci și cinci de ani cu Filomena Capurro, o copilă din Granili, nici de șaisprezece primăveri, de o rară frumusețe, o minune care se va măcina abia la sfârșit în bătrînul ornic de la Sant'Eligio.

Don Arturo și maică-sa, donna Amalia, se adăposteau într-un „basso” destul de strîmt ca să favorizeze o adevărată lună de miere — mirii se simțeau acolo ca în pumnul închis al unui înger. „Dormi, mamă?” șoptea fiul stingherit; ziua era ușor s-o trimită pe afară sub un pretext oarecare. Dar într-o noapte, don Arturo începu să plîngă, aprinse lumina, trezi pe cele două femei care săriră în sus speriate și le spuse printre sughițuri:

— Plec cum o da Dumnezeu, în America. Sau mă întorc cu banii necesari pentru deschiderea agenției mele, sau să-mi faceți slujbele de pomenire.

Mama exclamă:

— Maica Domnului! Nu puteai să te însori după America asta a ta?

Don Arturo îi făcu cu ochiul:

— Și dacă, din nenorocire, se scufunda vaporul? Eram un regiment de tineri care oftam

după Filomena, ripostă el, mîngîind cu vîrful degetului brațul gol al neprețuitei sale soții.

Și cu asta, gata. A doua zi merse cu bătrîna la Chiesa del Carmine. O puse să jure ; cînd ieși era bucuros ca unul care a împăturit în patru și a strîns în portofel o foarte importantă hîrtie. Vreți să rîdeți ? Don Arturo a devenit misit și la New York, așa cum fusese misit la Napoli. Pînă și faptul că nu știa englezește i-a prins foarte bine ; greutatea de a se exprima atrăgea și amuza oamenii, ca ghicitorile : crea, fără să știe, o expresivă liturghie a tranzacțiilor. Dar asta e altă poveste. Să reținem, în trecere, că Figurella „a venit, a văzut și a învins” la New York, și să ajungem la ce este mai important, la scrisoarea prin care vigilenta donna Amalia, credincioasă jurămîntului, îl înștiința că Filomena era în pericol : „Fii binecuvîntat, și află că țin ochii bine deschiși, cît ești departe, dragul meu băiat. Dar cît de bine am duce-o noi la Sant’ Eligio de n-ar fi și Peppino, tîmplarul de lux ! Poate îți aduci aminte de el, că ați fost la școală împreună — numele întreg este Ghiglione Giuseppe al răposatului Antonio.” Perfect ! Don Arturo Figurella meditează și își face calculul. Are cîte o balanță în mînă, în cap, în inimă. Cît ar putea să reziste Filomena unui om atrăgător dar prost și sfios ? Pe de altă parte nu e bine să pierzi vremea. Peste cincisprezece zile Ghiglione primește o scrisoare de la prietenul emigrat ; se miră, citește : „Scumpul meu Peppino, să nu-ți închipui că te-am uitat, acum că am dat de bine. Primul meu gînd cînd am văzut splendoarea asta

de New York a fost : «Ah, dacă ar veni și Peppino». Chiar și cel mai grozav tâmplar de lux de aici ar putea să-ți fie calfă ! Pe urmă, câștigul ! Să te scoată din minți, nu alta ! Nu se lucrează decît în palisandru și nuc. Tot felul de distracții, o mulțime de femei care ți se oferă : n-ai decît să alegi. Fapte, nu vorbe, dragul meu Peppino : să spui numai da, și îți fac rost numaidecît de o hîrtie de chemare.”

Don Arturo nu putea veni la munte, deci se duse muntele la don Arturo. Cunoștea el bine Sant'Eligio, fantasmagoriile care stau așipite într-un somn ușor, și la cel mai mic foșnet încep a forfoti ca șopîrlele printre străvechile pietre. „Pe mine mă așteaptă America, și eu s-o joc la zaruri, poate nici pe-o jumătate de îmbrățișare cu donna Filomena ?” își zise, ca pe jăratec, Ghiglione. Și se dovedi repede că don Arturo nu glumea ; trimise hîrțiile și biletul de drum, își așteaptă amicul la debarcare, îl pocni cum se cuvine după ceafă, dar nu-i înșelă speranțele : într-adevăr se găsea un foarte bun plasament pentru simpaticul lemnar de lux ; don Peppino se remarcă repede prin arta lui, și nu întîrzie să cucerească pe una din fetele patronului, pe cea mai șolduroasă, care-i dăruie, unul după altul, treisprezece copilași. Don Arturo se liniște pe mai multe luni, pînă cînd sosi încă o scrisoare, cam echivocă, de la bătrîna Figurella. De data aceasta era arătat cu degetul don Rosario Cerrito, giuvaergiul, urît, bătăran și violent, dar plăcea femeilor, prin absurd, cum le priește pleasna vîntului mlădițelor delicate dar hrănindu-se din ră-

dăcini adînci și puternice. Scrisorile lui don Arturo îi cîntară în strună : „în America e nevoie de oameni căliți, aici ar fi de dumneata, orice idee ți-ar veni în legătură cu asta... ai face o adevărată pomană... pe răspunderea mea...” etcetera. Don Rosario nici nu așteptă sosirea biletului, fiindu-i mai la îndemînă să se strecoare într-o cală, printre lăzile de fructe ori pline cu sticle de vin ; fură o sărutare Filomenei, spunîndu-i că avea s-o restituie foarte cinstit lui don Arturo, (și nu zic, poate că ar fi obținut chiar răsplata supremă pentru ideea lui cu plecarea și restituierea, dacă țipătul donnei Amalia, care se făcea că doarme și auzea tot, nu i-ar fi înghețat sîngele în vine) și cu această dublă emoție, plecă și el. La sosire avu loc un schimb de palme după ceafă între el și don Arturo ; dar giuvaergiul avea unde lucra, se putea mîndri chiar ; deveni cu timpul un zîmbitor soț și tată de familie americană, ca oricare altul.

Să ne grăbim... Numărul celor „arătați cu degetul” ajunse la patru în primii trei ani, și se ridică la unul pe semestru în perioada următoare. Exact zece tineri din Sant'Eligio s-au strămutat și au întemeiat familii numeroase la New York, împinși într-acolo (destinul are capriciile sale, destinul se distrează, destinul e napolitan) numai pentru a feri dragostea și virtutea donnei Filomena Figurella de tentațiile surprinse prin luneta din depărtări. Don Arturo își dădu, în sfîrșit, seama că riscul sporea din ce în ce, o dată cu curiozitatea stîrnită, și că la un moment dat nu i-ar mai fi atît de ușor să controleze

situația și o atmosferă prea încărcată de atâtea „chemări”. Al unsprezecelea suspect, bărbierul Luigino Esposito, făcea moșturi : „Da, așa o fi, mare lucru-i America... dar Camaldoli, dar Posilipo ? Să mă gîndesc, am să-ți scriu mai târziu, îndată ce mă hotărăsc.” Don Arturo fu cuprins de panică, trimise telegrame prin care își anunța iminenta întoarcere acasă. Din degetarul în care fusese ținut captiv, Atlanticul sări în vechea și imensa matcă pe care o cunoaștem. Arturo sosi la vreme : în morocănosul ornic de la Sant’Eligio, de factură gotică, deci de o indiscutabilă seriozitate, cu mutra lui nemțească de secular om de onoare, eu nu văd nici un fel de coarne care i-ar putea fi atribuite misitului Figurella. Don Arturo își întemeie mult visata agenție, își petrecea acolo și nopțile, giugiulindu-se cu nevasta, fără să mai șoptească : „Dormi, mamă ?” Și dori zadar nic să-i treacă anii cît se poate de încet... Iar în vremea aceasta, la New York, descendentei a peste zece zădărnice amenințări la adresa onoarei sale se înmulțeau într-una ; iar acum ? Înainte de a muri Figurella va apela, poate, solicitînd o dreaptă recunoaștere, la spiritul de justiție al președintelui Truman. Pentru mine, începutul și sfîrșitul tuturor lucrurilor se află în ornicul de la Sant’Eligio... Am să-mi găsesc eu, mai devreme sau mai târziu, o pereche de amici, curioși sau sperați, care să mă ajute, și după ce o să-l spargem cu pietre, ne vom redobîndi măcar pîrticica noastră din ce va mai fi rămas, acolo, înăuntrul lui.

NOAPTEA DE ȘAPTE

Revăd, după un secol de absență, cea mai mare sărbătoare napolitană (privind cu ochii deschiși adevăratul Napoli, nu de pe perna mea de la Milano, ca de obicei) ; și dintr-o noapte întreagă pierdută între piazza Dante și Margellina, printre sunete, imagini și grădini nenumărate, ce-mi rămîne în palmă ca monedă de cheltuit în amarnica prăvălie pe care-o știi ? O fărimă de om, un uscățiv vînzător de „covrigei cu zahăr”, un bătrînel amar, gonit de sarabanda Piedigrottei, cum toate îl gonesc de peste tot, alungat într-un ungher tenebros al Villei Comunale, și care-și laudă marfa cîntîndu-și-o la frunze și la stele.

În după-amiaza de șapte, tînărul septembrie luă din dulapul lui toți norii, și cu o scurtă vije-lie făcu treaba a o sută de mii de slujitori ai scenei. A protestat cineva, i-a zis cineva ceva ? De la o fereastră înaltă, pe Vomero, priveam fulgerele de pe Camaldoli, și-mi păreau niște lămpi de magneziu ; apa venea de sus, dansînd ; vîntul, în rafale bine dirijate, pieptăna grădinile și le restituia culorile pietrelor, acoperișurilor, firmelor : furtuna era un preludiu grav al operei bufe pe care orașul urma s-o reprezinte. Ce-ar mai fi avut de furcă artizanii ocupați cu împodobirea carelor alegorice ! Nu este plăcut să împingi vehicule atît de grele spre un adăpost unde tot te plouă. Și munții de scaune scoase

la închiriere, înălțându-se ca un rug prin piețe, așteptând momentul să se alinieze pe trotuare ? Și „standurile” cu tot felul de drăcii fragile, ca la orice Piedigrotta ? Și copiii mascați (Pierrots, Colombine, doamne și cavaleri de pe la 1700), în haine de hîrtie ? Bănuiam fuga oamenilor, blestemele, ocările și invocările : Madonna sărbătorită văzu ce se petrece și interveni — din cerul acoperit, soarele se arată dintr-o dată, viu, puternic, cum apare fiara din cercul sfișiat spre care arată biciul îmblînzitorului. Mulțimea năvăli din ziduri cu mare larmă și petrecerea se dezlanțui : la Toledo ! la Toledo !

În via Roma, vechea Toledo, aproape zilnic e Piedigrotta ; prea neînsemnat adaosul ghirlandelor de lampioni venețieni, la obișnuita luminație de o strălucire ce-ți amintește de scăpărarea unei geme rare pe un inel princiar ; iar în faimoasa noapte de septembrie, extraordinara stradă înghite în hectolitri, ca o uriașă pîlnie cu măsură, toată populația orașului Napoli. Ce revărsare de oameni, ce lavă umană ! Acolo omul nu înaintază normal, în valul mulțimii, ci își însailă, își coase itinerariul individual prin fanteziste împunsături în strada împînzită de lume. O, fizicieni, poftiți de studiați pe via Roma nemaipomenita permeabilitate a corpurilor napolitane ! Înțelegeți de ce Burbonii aveau o deosebită predilecție pentru via Toledo și sărbătoarea asta ; un rege care spunea cu fală „supușii mei”, și-i vedea, de la unul pînă la ultimul, grămădiți acolo, se le-

găna cu iluzoria impresie că la nevoie i-ar fi des-
tul de ușor să și-i strîngă în niște bagaje încăpă-
toare, apoi, fără nici o pagubă, mai suveran ca
oricînd, să accepte exilul la care l-ar sili pier-
derea unui război. Grație străzii Toledo și Pie-
digrottei, Ferdinand și Franceschiello au avut și
au hrănit iluzia că dispun de Palat și Țară ca de
un fantastic domeniu pustiu, regatul „casă și pră-
vălie” atît de intim și atît de odihnitor.

Dar ce se petrece, în definitiv, în noaptea de
șapte ? Nimic, un uluitor, interminabil, nebunesc
nimic. Napolitanul rîde : plîngea ieri, poate ? For-
fotește într-una : a stat locului vreodată ? Bea,
mănîncă, strigă, se scutură de bani, petrece o
noapte albă, sperie liliecii, necăjește greierii și
tulbură Calea Laptelui ? Dar asta face el de obi-
cei în mai mică sau mai mare măsură, pe-aici, pe
la noi. Nu se petrece decît un ridicol și exaspe-
rant nimic. Piedigrotta vine an de an la Napoli,
scutură cupa cu zaruri a scamatorului, la Foria, la
Toledo, pe Chiaia, pe Riviera, iar din ea sar nu-
merele dorite, obișnuita dar și ocazionala decla-
rație de bucurie supremă, numerele unei fericiri
firești, dar mult prea ostentativă astăzi. Bravo,
Napoli, spune-mi, cîte lacrimi neștiute ai înghi-
țit la șase septembrie 1951, cu prilejul bizarului
joc ? Mie poți să mi-o spui : sînt unul dintre cei
mulți născuți ca din glumă aici, unde nici a zecea
parte dintre noi nu are loc, unde nu ne încăl-
zește, nici nu ne scutește de necazuri faptul că
nucile și scoicile nu sînt niciodată găunoase, iar
într-un chefal mai poți găsi și trei sardine.

În echipamentul „cavalerilor”, al „activiștilor” ultimei Piedigrotta, am remarcat mai multe inovații. Pe vremea cînd eram copil, aveau mare trecere enormele trompete de tinichea, fără alte mofturi, și zbîrnîietoarele „limbi de Menelik” ; ineputizabila noastră plăcere era să suflăm cu tenacitate în trompetă la urechea vecinului, zăpăcindu-l cu țipetele ei sălbatice ; minoritatea, rafinații, se bucurau mai mult de sperietura femeilor cînd țîșnea cîte o anonimă limbă de drac, făcîndu-se dintr-o dată pumnal de pergament întins, ca să redevină imediat ea însăși, inocent fluieraș. „Limbile de Menelik” și trompetele de tinichea s-au demodat, predomină un „arsenal” nou, datorită căruia remarc o oarecare schimbare în caracterul tradiționalei sărbători. Înainte ea specula senzații vizuale și auditive, acum le speculează mai ales pe cele vizuale și tactile. Campionii fervenți, atleții forfotei și înghesuiei de la Piedigrotta se înarmează aproape toți cu cîte un pămătuf de praf sau un cornet-undiță. Ferească Dumnezeu ! Pămătuful seamănă cu orice pămătuf folosit de slujnice la scuturat, doar că în locul smocului de pene vezi niște panglici de hîrtie velină : costă zece lire, iar către spartul tîrgului prețul coboară pînă la cinci ; toată noaptea cumpărătorul alintă ori sîcîie (depinde) obrazii oricui i-ar plăcea din acea mulțime învălmășită. Cornetul-undiță este o undiță-cornet, un fel de vîrșă răsturnată și legată cu o ață de o nuia... Închipuiți-vă o undiță de care ar atîrna, în loc de amorsă,

pălăria-cornet a vrăjitorului Merlin ; cine mînuiește cornetul de Piedigrotta poate prinde în el și trage brusc în jos orice cap i-ar sta în față în marea de capete ! Dacă-l alege pe cel mai puțin frivol, un cap à la Beethoven, să zicem, distracția e și mai grozavă. Ah, la ce victorii spectaculoase repurtate de maeștrii jocului cu vîrșă am asistat ! Față de amenințarea cornetului, capul unui om, mai ales al unei femei, se află în situația fluturului în zbor față de plasa vîntorului. Dar virtușii cornetului biruiesc orice dificultate. Ba chiar, luînd exemplu de la celebrii toreadori, le complică, adresînd *in extremis* un avertisment victimei alese. Nici eschive, nici parări nu-l ajută : cornetul cade în clipa și în punctul dorit și, ricanînd sau rîzînd, fața schimonosită a învinsului se stinge ca flacăra unei lumînări sub mucarniță. Un cocoșat care-mi părea inabordabil prin statura și infirmitatea lui, dotat cu o particulară imunitate, se trezi înghițit de cornet din cap pînă-n picioare (și cornetul voi să guste măiastra figură pe îndelete, să se îmbete cu ea îndelung) la colțul străzii Nardones. Am văzut cornețe imense, atîrnînd de tije foarte lungi, pe care le manevrau cel puțin cîte patru ștregari : erau calibrele mari, „bertele”, V-2-urile din bătăliile Piedigrottei și reușeau să prindă în vîrșe chiar și o familie întreagă. Am văzut bunici și unchieși aplecați peste grilajele balcoanelor cu sfoara cornetului petrecută pe după degetul arătător și așteptînd cu înduioșătoarea lor răbdare să le pice vînatul ; pescuiau așa chiar și de la etajul cinci.

Am văzut o dată vreo zece cornete unele peste altele și toate peste cornetul care nimerise ținta ; am văzut, în sfârșit, un fel de turn de pagodă pe un cap ; dar capul, dîndu-și seama de ineditul situației, nici nu încercă măcar să scape din capcană și prelungi cu generozitate perversa scenă. Am văzut cornete abătîndu-se simultan din mai multe direcții spre aceeași scăfîrlie atrăgătoare (vreo femeie grasă, vreun cusurgiu acru sau înțepat) ; prinsă din fugă și împresurată, victima se zbătea în toate chipurile, ca la o partidă de basket dar jucată pe dos — o ireală, stranie competiție, visul unui barcagiu braconier sau al lui Shakespeare, acolo unde Shakespeare obișnuia să ațipească.

Riviera di Chiaia era o vîlvătaie. Fiindcă Piedigrotta înseamnă și furia luminației. „Standurile” cu tot felul de drăcii, trepiede, cariole, fereștrele, chioșcurile, prăvăliile, estradele cu muzicanți, te priveau cu ochi mari și arzători de nebun. Nu exagerez, noaptea de șapte e un interogatoriu de gradul trei, cu reflectoare ce te orbesc și o voce teribilă care-ți repetă : „Te bucuri, recunoaște, te distrezi !” Este o fermecătoare tortură silindu-te să mărturisești că pentru tine, de miine, nu mai există nici cer de privit, nici pămînt pe care să calci. Răbdare ! Noi să fim sănătoși ! Uite că încep să treacă și carele : al studenților — un Vezuviu redus la o beretă goliardică ; cel intitulat „perla Napolelui” și cel denumit „cîntecul sirenelor” ; toate afară de reprezentarea emblemei orașului : un cal uriaș defi-

lînd cabrat, un animal formidabil și nenorocit, care, la Arenaccia, izbit de o căruță, și-a pierdut un picior și a fost eliminat pe loc. Încheie procesiunea simulacrul unui chioșc de Lotto, care simbolizează suficient, cred eu, norocul și certitudinile Napolelui.

La Torretta, la Margellina, pînă și sus, pe porțile bisericii Madonnei di Piedigrotta, toată lumea mîncă. Hanuri și cîrciumioare cu mesele în drum, trotuare ocupate de-a lungul mai multor kilometri de coșuri și sobițe de tuci, de monoliți de turtă dulce cu migdale prăjite, de gigantice tăvi cu ardei tras prin untdelemn, de maldăre de pînișoare umplute, de dealuri de pepeni galbeni, de piersici, de smochine presate, de castane coapte, de nuci și struguri, de curmale și lămîi, de orice lucru natural sau inventat care să se mănînce, să se mănînce, să se mănînce. Cînd n-am mai rezistat la această greață costisitoare, m-am refugiat la Villa Comunale. Era ceasul trei dimineața ; pe iarba aleelor adormiseră deja oameni beți, copii, cîte o zdrențuită pereche îmbrățișată ; statuile cu fețe măcinate și brațe frînte, statuile moarte, întrerupeau cu slaba lor licărire umbra deasă a stejarilor. Potecile laterale, coborînd spre mare, dincolo de acvariu și de terenul de tenis, erau pustii ; acolo l-am zărit și l-am contemplat îndelung pe uscățivul vînzător ambulant despre care vorbeam la început. Nu m-a observat, l-am surprins și l-am lăsat așa cum îi găsisem, șezînd pe o piatră, crescut parcă din

ea, nemișcat și singur. Avea un șirag de „covrigei cu zahăr” pe genunchi o farfurioară cu acadele între vîrfurile ghetelor. Șansele de a vinde un covrigel sau o acadea n-ar fi fost mai mici pentru el în mijlocul Saharei. Și, totuși, își lăuda marfa. Nu în dialect, în limba literară, în italiană — clienții de elită să facă o simplă comparație între el și vulgarii traficantși de pe Riviera ori Chiaia, și pe urmă să aleagă ! Doamne, ce voce avea ! O frîntură, un rudiment, un schelet de voce... ultima expresie a unei arte și a unei plăceri de a oferi, care încet-încet se prefăcuseră în durere.

„Bomboanele pe care vi le ofer eu sînt delicioase”, zicea cu duioșie și prețiozitate bătrînul. „Poftiți, gustați din covrigeii mei ! Ah, se topesc în gură bomboanele bătrînului Rocco ! ...Sînt aici, sînt aici ! L-a strigat cineva pe Rocco ? La dispoziția dumneavoastră... Cumpărați de la mine, preferați-l pe Rocco, domnilor, faceți-mi cîntea, vă rog, apreciați covrigeii lui Rocco !”

Nici frunzele, nici stelele nu-i răspundeau ; și, după o scurtă tăcere, bătrînul își relua cantilena.

Simțeam că acea așchie de om nu se iluziona că și-ar putea vinde covrigeii și acadelele : broda închipuiri în jurul lor, și basta. N-am să te uit, mă gîndeam : Napoli și-a întors o clipă fața către bîlciul și chilomanul din noaptea de șapte ; și-o va întoarce repede în partea opusă și va fi din nou numai a ta, Rocco.

CALIFUL ESPOSITO¹

Poligam devii, fiindcă femeile nu-s jucărie ! Dar mai ai nevoie și de o vocație pătimasă ; în fond, poligam te naști, așa cum te naști albinos, împărat sau negru. Iată și pe omul despre care poți zice, pe bună dreptate că născîndu-se nu a deschis ochii la lumina zilei, ci la poligamie : don Pepino Esposito, adică nababul, risipitorul de la Sanità ; cîntăriți-l singuri, n-am să-i neglijez un fir din mustățile sale groase, nici n-am să le adaug ceva, la fel și în privința purtărilor sale gingașe ; îl expun doar atenției dumneavoastră (ținea opt prăvălii în cartierul meu și patru familii în tot atîtea colțuri ale orașului, cît mai răzlețite între ele) așa cum mi l-a arătat cu degetul Napoli, la vremea sa, în 1924 ; vi-l prezint și eu, o clipă, în toată măreția și mizeria sa.

Opt brutării cu pîine de primă calitate și alte produse înrudite, pe via Miracoli, pe via Arena, pe via Crocelle, pe via Vergini, pe via Cristallini, și așa mai departe, cît să atingă zona Foria, de o parte, Capodimonte și Fontanelle, de cealaltă : un regat de saci și lăzi, pline vîrf cu tot felul de paste făinoase, de la macaroane la fidea, cu pufoasă pîine aurită în bătrînescul tipar al lo-

¹ *Esposito* — aici nume propriu ; are diferite semnificații în italiană, printre care și acelea de copil părăsit, copil găsit, sau expus la surprize neplăcute.

peții pîntecoase, cu îndesatele turte de floarea-soarelui ori de măsline presate și cu faimosul „tortano” (fără îndoială, cununa, aureola pe care și-o pune pe cap San Gennaro cînd zice „da” flămînzilor) ; un regat bălai, brăzdat ici-colo cu dîre de făină caldă ori rîsete sardonice în stare să te înghețe ; un regat adevărat, unde la fel de vesel răsună balanțele și vocile, preacinstit de stegulețele bancnotelor albastre și asupra căruia don Peppino se trezi — prin moartea simultană a celor doi părinți, din cauza unei fatale indigestii provocate fie de iahnia, fie de salata de pește nelipsite la masa de Crăciun (părerile doctorilor diferă) adulat și singur suveran, la vîrsta de optsprezece ani. Și-apoi ? Doar Nunziei Trabbante i-a pus jugul pe grumaz în perioada aceea ; numai ea a purtat cunună de lămîiță în biserica San Vincenzo Ferreri, împresurată de pîlpîirea lumînărilor și de norul tulbure al smirnei, care făcură minunea să ascundă starea miresei : fețișoara micii Giulia, care a confirmat grabnic fericitul rod al nunții, după trei luni și unsprezece zile, s-a zis că era înnourată și albăstrie ca fumul cădelnițelor ; dar, firește, n-a fost nimic altceva decît urmarea naturală a chinurilor nașterii, care, în definitiv, e soră bună cu agonia.

Don Peppino Esposito era înalt, slab, tuciuriu, un ghem de nervi ; mustățile dese, care din fericire îi întrerupeau ca un zăgaz fața lungă și închisă, seduceau, Dumnezeu singur știe de ce, frumusețile din întinsul cartier, fericite să-i cadă în brațe. Era destul o otheadă sau, printre mănunchiurile de spaghete, tăiței și fidea, să întindă leneș mîna,

să mîngîie tutelar, în treacăt, un braț gol... „Preasupusa măriei-tale, don Peppino, poruncește !” răspundeau pe dată zăpezile acelei cărni fulgerător atentă la vestirea sorții ; iar dacă mîndrul inimă-largă îi șoptea fetei : „Te rog... fă-mi plăcerea... ne întîlnim la miezul nopții”, destinul ei era pecetluit. De ce nu și destinul lui Esposito ? Este cazul să subliniem imensa, esențiala deosebire între un fluturaș care zboară din floare-n floare și un poligam. Nici o comparație. De la primul sărut, Esposito nu i-a propus Carmelei Sgarro o aventură, i-a propus un „cămin”. Logodna lor s-a prelungit aproape un an întreg, cu fermecătoare plimbări prin Grădina Botanică sau la Ponti Rossi ; apoi au sărbătorit, plîngînd și rîzînd, în micul lor cuib plin de lumini de la Petraio, acea sub-cununie pe care o mai putea oferi don Peppino. Dori chiar să primească iertarea, consolările și caldele urări din partea celor mai buni prieteni : un banchet restrîns și tainic, cîstit. Carmela purta, pe bună dreptate, rochia albă de mireasă, doar fără lămîiță ; Esposito își jurase, și își ținuse ca prin minune jurămîntul, să aibă răbdare de data aceasta. Cîteva ceasuri în șir, invitații știură să păstreze măsura și în veselie, și în reculegere ; cel mai în vîrstă, vestit la Vetanglieri ca mare maestru în încăierări și intrigi, îl mîngîia pe Esposito, spunîndu-i cu filozofie : „Petrecem și noi o viață sub cer, iar cine nu știe să trăiască, nici nu trăiește. Capul omului e ca ceapa, straturi-straturi !” Astfel justificat, bucurîndu-se de favoarea, ba chiar de complicitatea inevitabilului, don Peppino își salută oaspeții din capă-

tul terasei, pînă ce se pierdură printre umbrele și glicinele de la Petraio ; apoi intră în casă înne-cîndu-se în suspine : „Carmelí, Camelí !” și re-a-păru în brutăriile sale abia a doua zi spre seară ; pentru soție și băieții de prăvălie, de ochii lumii, cumpărase mărfuri la Gagnano și Avellino, ba chiar se vaită de străzile astea desfundate !

Următoarele neveste ale lui don Peppino au fost Elisa Giaccone și Margherita Carbonaro, o mănășăreasă și o studentă. Tînăra Carbonaro părăsi la aceeași dată și calea magistrală a școlii normale și casa tatălui ei, un funcționar acrit de la vamă. Acesta amenința că va anunța poliția, ca și pe doamna Esposito. „Pe care ?” replică don Peppino. Sînteți contabil, vă rog să faceți bine calculul, adăugă el. Vine denunțul, Margherita, sărmana, se omoară, eu, cum e și logic, vă fac bucăți, și mai pierdeți și o slujbuliță onorabilă la Vama Regală.

Se certară pînă obosiră, trecînd de la furie la înduioșare ; prăfuita statuie a lui Pulcinella se uita la cei doi încăierăți dintr-un zid al micii piețe Ceraso ai Vergini, unde habar n-am ce-o fi căutînd ; pupat și palmuit cu repetiție (jocul patimilor îl obliga pe don Peppino să șoptească : „tată” și să strige „ticălosule !” fără alte intervale), Carbonaro se resemnă să accepte situația rușinoasă, smulgîndu-i doar promisiunea că Margherita își va continua învățătura. Iar cu fratele Elisei, o huidumă de căruțaș de la Fuorigrotta, don Peppino lichidă scurt, printr-o provocare în lege, iar duelul avu loc în zorii zilei, cu mintea primenită, pe o pășune de la Villanova. Îi făcu

oasele chiseliță și-l batjocori, silindu-l să ru-
mege un pumn de iarbă ! Margherita se instalează
în cartierul Piliero, iar Elisa, la Arenaccia, și don
Peppino continuă să ocrotească pacea ramificatei
familii de care-l lega veșnic dorul, așa că în di-
feritele sale case anii treceau pe negîndite.

Doamne, arta de a născoci patru soți credin-
cioși și plini de atenții, dintr-un soț cu toane și
mintea mereu în altă parte ! Nu mai spun de
identicul număr al taților iubitori dintr-un om
firește nedemn de a fi tată și într-o singură fa-
milie ! Don Peppino era un virtuoz, un geniu al
propriei sale subdiviziuni. Trup și suflet, și le
împărțea cu o impecabilă, maladivă dreptate,
ca Solomon. Lua gustarea, de pildă, cu soția le-
gitimă ; mînca de prînz la Carmela ; se odihnea
către seară, pînă tîrziu, la Elisa ; și cina cu Mar-
gherita : schimbînd mereu programul, cît se
poate de imparțial, oferea în patru zile, fiecărui
cămin în parte, o cantitate și o calitate egală din
persoana sa. Oricine își poate închipui că nop-
țile lui Esposito erau angajate nu mai puțin dis-
cret, rațional, păstrînd un echilibru echilibristic,
ca și în revărsarea de bani. Cele opt prăvălii ar
fi revenit numai familiei recunoscute prin lege ;
dar don Peppino deschisese conturi pe librete
de economii și familiilor secundare, irigîndu-le,
ca să zicem așa, în fiecare sîmbătă, cu circa trei
cincimi (intrau în „cheltuielile personale”) din
fondurile lichide. Cerule ! E de conceput atîta
conștiință în miezul unei asemenea incon-
știențe ? O să îndrăznesc vreodată, echipat cu
harpoane, funii și lanterne, să cobor în don Pep-

pino Esposito și să-l explorez în întegime ? Nu cred. Repet că era un poligam înăscut, risc chiar ipoteza că fireasca dorință de a-și avea femeia lui, urmașii lui, îi curgea prin vine cu tulburătoarea aviditate a colecționarilor, dar amintesc și de adevărata sa dramă : drama penibilă a copiilor.

Să nu oitem că nici soția pe care o putea prezenta ca atare, nici cele trei neveste secrete n-ar fi visat măcar să-i facă vreo muștrare cît de mică lui don Peppino. Pentru ele el era o suavă dar teribilă zeităte. Le copleșea o teamă imposibil de definit ; le prefăcuse din prima clipă în vestale docile. Și totuși fericirea scumpului despot era umbrită de problema copiilor. Don Peppino îi adora ; în privința asta pot pune mîna în foc. Erau numai fete, băgați de seamă : de la Giulia și Sofia Esposito, la Anna Sgarro și la Carolina Giaccone, pînă la drăgălașele gemene Teresa și Lucia, de care era atît de mîndru (să înnebunească de bucurie, nu altceva, cînd fosta studentă Carbonaro i le prezentă goale într-un coșuleț !). Micuțele, gingașele copilițe neprihănite : Anna, Carolina, Teresa și Lucia... creșteau sub ploaia de sărutări ale tatălui, dar nu aveau dreptul să-i poarte numele. Erau ale lui, da, sau nu ? „Mi-am plătit creaturile astea cu sîngele meu, își zicea don Peppino, și parcă le-aș fi închiriat !” În sfîrșit, înhață un trepăduș de la Materdei și începu să-l întrebe. Îl țintui într-o poartă întunecoasă și-i zise :

— Nu sufli o vorbă din ce-ai s-auzi, don Cutare ! Îți cer numai o părere. Statul așa hotă-

răște : copiii naturali ai lui Giuseppe Esposito căsătorit n-au dreptul la numele său ! Asta este situația. Dar un Giuseppe Esposito celibatar ar putea recunoaște legal, și fără însurătoare, oricâți copii i-ar cădea pe cap ?

Avocătelul :

— Da... desigur... cu o recunoaștere în regulă, da.

Don Peppino :

— Și atunci N. N.-urile din certificatele de naștere dispar ?

Consultantul :

— Bineînțeles... Dar, iartă-mă, dumneata...

Don Peppino :

— O clipă ! La Napoli mai există, în afară de mine, și alte persoane pe care să le cheme tot Giuseppe Esposito ?

Avocătelul :

— Cum să nu ! Mii și mii.

Don Peppino :

— Zvînturați, golani, fără familie, dragul meu, am nevoie de câțiva golani ! Găsim așa ceva ?

Trepădușul :

— Sute și sute.

Don Peppino :

— Bravo ! Atunci întocmește-mi cât mai grabnic o listă sumară.

Rezum : Orașul meu a fost, este, și va fi orișicînd o carte plină de cele mai grozave născociri. Ce nu pot face dragostea și ura, înțelepciunea și nebunia, naivitatea și șiretenia, adevărul și minciuna, setea de risipă și banii ? Ne-

gricosul meu Esposito depistă și-și alege omonimii, îi dăscăli pînă ce-i făcu oamenii săi.

Lui don Peppino nu-i rezistă nimeni. Un vînzător de verdețuri, un vînzător de artificii și un vînzător de ziare schimbară în bine, peste puțin, și într-un chip cu totul ieșit din comun, rubrica supărătoare din certificatele bastardelor. Răsplătiți și expediați, tații apocrifi se cufundară iarăși în marea nenumăraților Esposito. Don Peppino începu să mănînce fericire cu pîine și să bea fericire cu vin. Deschise încă o prăvălie pe Vomero ; iar dacă cine știe ce puternic șef printre pungașii din Napoli începea să dea semne de slăbiciune, Esposito îl înfrîngea prin concurență și-l sărăcea, anexîndu-și astfel și cartierele vecine, Avvocata și San Carlo all'Arena ; ba chiar nu i-a lipsit mult, Dumnezeuule mare, să întemeieze și un al cincilea cămin, cu o roșcovană dată dracului de pe Toledo !

Orașul meu, repet, se bizuie pe născocirile cele mai grozave. L-am pierdut din ochi pe don Peppino Esposito în 1924 ; iar după cincisprezece ani am aflat ceea ce era firesc să aflu despre el ! Pierzîndu-și pe neașteptate incontestabila soție, Nunzia Trabbante, califul de la Sanità stîrni mare fierbere, curiozitate și clevetiri muieresti, în cel puțin jumătate din oraș. Căreia dintre cele trei vice-consoarte îi revine succesiunea ? Nu cumva marele văduv va prefera o prudentă regentă ? Se mai șoptea că ar fi tras la sorți unul din cele trei bilețele cu numele soațelor sale, lăsînd să hotărască singur destinul ! Hotărîrea suna : „Margareta Carbonaro“. Foarte bine ! Se făcu nuntă

mare, apoi don Peppino spuse fostei studente : „Acum se schimbă lucrurile, am dreptul și la un băiat”. Și a fost ascultat întocmai ; numai că...

Don Alfonso Ronciglio, vestit la Ventaglieri ca mare maestru în încăierări și intrigi, de la care am și aflat ultimele știri despre calif, făcu cu ochiul la vorbele întrerupte mai sus și continuă :

— Îl mai ții minte pe vânzătorul de verdețuri, ăla care s-a dat drept tatăl fetițelor donnei Margherita ? Spre deosebire de falșii tați ai Annei Sgarro și ai Carolinei Giaccone, lui îi făcu plăcere să viziteze deseori gemenele, cu toată interdicția stăpînului casei. Ei bine, petrecem și noi o viață sub cer, iar cine nu știe să trăiască, nici nu trăiește... Fiul absolut legal al lui don Peppino Esposito, pot să mă și jur, e leit-poleit vânzătorul nostru de verdețuri !

Și-atunci am zis, privind printre zăbrelele taci-turnului Ponte de la Sanità, la un nor bălțat ca o aripă de papagal : „Amin. Noi să fim sănătoși !”

VENIRĂ DE DIMINEAȚĂ

La țară, în preajma Napoleonului, la opt antemeridian. Acolo jos, în fundul unui coridor de ulmi, pe un albastru aburos, Vezuviul. Parcă s-ar lega ; plutește pe o apă ; e un munte artificial,

un semn conspirativ — e cabalistic, și de asta trebuie să luăm bine seama : un scenograf l-ar plasa la capătul unor panouri cu arbori pictați. La fel face și țăranul Ruotola. Cu picioarele le-neș depărtate într-un șanț, se întinde fericit (un braț înțepenește spre nori, celălalt arată niște lăptuci) și cascade ; astfel aprobată de el, panorama ia-n primire sapa ce-i zace la picioare, roaba plină cu buruieni, umbra ce i se lungește în spate și crește mereu. Ograda, străjuită de un smochin și de trei cireși. Staulul, cu botul unei capre în cea mai lată despicătură a porții și capul unei vaci la ferestruică ; ambele rumegătoare consumă iarba de ieri, chemînd mireasma ierbii de azi, care se grăbește să vină pe șervețele și farfurioare de adiere matinală. Puțul, în ilicul lui de mușchi și grătarul ruginiu închis și roșiatic ; un păianjen se plimbă pe buza găleții de lemn, largă și cu doagele umflate, se oprește, palpită, desfășoară un fir și-l aruncă mașinal pe lanț... e nebun ! Colțul cu poiata, un cocoș roș agresiv în măreția lui, se îndreaptă spre o pui-cuță albă : cînd o ajunge, cade dintr-o dată pe-o aripă și-i dă ocol tîrîndu-se oblic ; este cu totul descumpănit, copleșit de dorință ; dacă i-ar țîșni sîngele din creastă sau din bărbilele vinete și umflate, ar păta soarele. Zumzetele unui stup. Peticul blond, conic, al unei clăi de fîn. Asinul cenușiu, priponit de un țăruș : pe coaste, unde loviturile i-au rărit părul, o familie de căpușe invită o viespe : „Poftim, servește-te !” Căsuța lui Generoso Ruotolo, cu două butoaie goale în prag. Alături, baldachinul de frunze și ciorchini

de viță americană consolează o masă neagră și două amărîte scăunele șubrede, parcă închipuite în aquaforte de un pictor trist. Apa voalată a unui pîrîiaș curge pe-aproape ; rătuște cu puf la cioc îl înțeapă, îl întreabă, îl întovărășesc, ba chiar îl conduc. Zidul împrejmuitor se sparge în punctul unde-l atinge cotitura șoselei rurale ; acolo se aude pe neașteptate un zgomot scrîșnit : izbite, resturile porții cu zăbrele se dau cu vaiet în lături și un strălucitor, enorm automobil năvălește pe poteca gospodăriei.

O magistrală frînă bruscă, și orbitoarea mașină se oprește. Doar prin minune inima lui Generoso Ruotolo nu face același lucru. Bătrînul se clatină, geme, și fără să-și mai termine căscatul, așteaptă desfășurarea fabuloasei incursiuni. Găinile speriate țipă, baricadîndu-se în spațele orgoliului și spaimei mărețului cocoș, dezamăgitul calif cu pene. Asinul cenușiu smulge țărușul, fuge. Țăranul se-nfioară și scrutează. Ce este ? Cine este ? Imensul Buick tace. Don Generoso nu întrevide decît o față spelbă, inexpresivă de șofer particular ; dincolo de el, la lumina săracă dinăuntru, un amestec de culori rare : de alb-de-ou, roșu-vînat, nuanțe topite și adînci de negru. Ce este ? Cine este ? Ruotolo se uită bine, se uită și nu pricepe nimic. Misterul și tăcerea continuă : o fi adevărat automobilul ăsta, sau e o halucinație ? Trec zece, douăzeci de minute, mai-nainte ca el să dea vreun semn de viață : iată, o mîină cu un inel pe deget apare la geam și arată pe rînd în diferitele părți ale gospodăriei. Ce-o fi ? Ce-o mai fi și asta ?

Mîna prețioasă se retrage ; din nou timpul, scandat de bătăile de ciocan din inima neliniștită a lui Ruotolo, trece și nimic nu se lămurește, nimic nu se lămurește. Don Generoso (în definitiv, el e stăpînul aici) găsește în el forța de a porni binișor spre nemaipomenitul automobil. Atunci inertul conductor se însuflețește brusc, ca și cum un perfect sistem mecanic s-ar fi pus în mișcare înlăuntrul lui. Sare jos (jambiere de piele, uniformă cenușie, cască și o vizieră strălucitoare), deschide portiera din spate și se frînge într-o plecăciune nefirească.

Și acum ? Cucuiatul măr al lui Adam din gîtul țaranului se ridică și coboară frenetic... să i-l fixăm cu un ac, altfel deraiază ! Mașina elimină — aș spune că mai curînd cerne sau distilează, prin magica încetineală cu care se desfășoară acțiunea — întîi și-ntîi o apariție lactee. E un soi de elegant explorator în Africa. Poartă o impecabilă haină de bumbac alb, ochelari galbeni, iar pe cap, o sugestivă cască de plută. Șoferul îi întinde o valiză pe care a luat-o din port-bagaj ; bizarul explorator scoate din ea un gonio-metru, îl montează lîngă mașină și începe o serie de enigmatice măsurători. Între timp vehiculul mai expulzează încă două personaje : un monsenior albinos și un cardinal cu fața ca ceara. Șoferul și preotul albinos bătătoresc, în cerc pietrișul : obținînd astfel o suprafață suficient de plană, pun acolo un pliant de catifea pentru eminența-sa, care, cu blîndă resemnare, se instalează. Nici mecanicul, nici geometrul, nici cele două fețe bisericesti nu binevoiesc să arunce

măcar o privire lui don Generoso. Ce vor ? Ce se petrece ? Maica Domnului ! Ritul unui porc care pîndește din claia de fîn seamănă chiar acum, de te-ngheață, cu broasca unei case de bani. Cine o fi avînd cifrul ? Unde o fi cheia pentru tot ce se petrece aici ?

Omul cu cască tropicală se depărtează, se apropie, divergent și convergent, și înaintează cu aparatura sa : cînd nu privește prin vizor, sau nu clatină din cap cu perplexitate, înșiră cifre sau face calcule fantastice într-un carnețel. Șofer și preot albinos scot din Buick și alte ciudate obiecte : un sul de pergamente întărite cu peceti enorme, scrise de sus și pînă jos cu litere cabalistice ; o hartă îngălbenită ; un ceaslov cu scoarte scorjite, încătărămate, se înfoaie dintr-o dată, și ochii căscați ai lui Ruotolo văd cum clilesc, una după alta, pleoapele lui galbene, din veacuri depărtate. Cei trei șușotesc, consultă pe rînd, tacticos, documentele, harta și străvechiul infolio. Din cînd în cînd, preotul albinos îl cheamă pe geometru și-i dă noi, misterioase instrucțiuni. Brusc, tardivul specimen Livingstone renunță triumfător la vizorul aparatului, vine-n treapd către don Generoso, culege de pe jos o piatră ascuțită și trasează cu ea, pe pămînt, un dreptunghi, care din fericire ocolește tălpile țaranului. Cei patru magnifici necunoscuți lasă să se întrevadă, în sfîrșit, vaga intenție de a constata oarecum prezența lui Ruotolo. „De ce-o sta cu gura căscată ? De ce-o tremura ? O fi în stare să priceapă ceva ?” Astea sînt întrebările pe care don Generoso le citește pe fețele

lor. Cardinalul cu fața ca ceara — ia să luăm seama — se-ndură poate în sinea lui să-l asculte ; cu un gest binevoitor al mâinii îl poștește să se apropie.

— Cine este, fiule, proprietarul de drept al terenului ?

— Eu, eminența-voastră... preaplecat.

— Nu mă minți ? Spui adevărul ?

— Sfinte Dumnezeule, să vă mint eu pe înălțimea-voastră ?

— Vom vedea... Pînă una-alta, fiule, dacă ai cumva un vin aspru și rece, servește-ne imediat pe masa de-acolo.

— Bucuros... într-o clipă, preasfințite, poștiți !

În jurul mesei negre, semănată cu bănuți de soare, cei cinci golesc pe-ndelete două carafe brumate. Inelul cardinalului are scăpărări de nesuferit, pupilele lui Ruotolo nu-și mai află pacea. Eminența-sa binevoiește, în fine, să se adreseze iarăși lui don Generoso :

— Cum te cheamă, măi omule ?

Țăranul :

— Ruotolo Generoso, al răposatului Donato, preaplecatul servitor al luminăției-voastre.

Cardinalul :

— Ruotolo, ce știi tu de vremurile de demult ? De comorile pe care baroni și duci le-au îngropat prin locurile astea, înainte de a merge să moară pentru creștinătate ?

Don Generoso :

-- Nimic, mă jur !

Eminența-sa :

— Noi, între **Torre del Greco** și **Napoli** depis-
tăm acum aceste comori ! Pricepi ?

Don Generoso, cu oarecare amărăciune :

— *Prosit !*

Cardinalul :

— Te înșeli...

La un semn al său, preotul albinos aplică ță-
ranului o ușoară, sfântă palmă pe după ceafă.

— Limba n-are nici un os și oase rupe, îi zice
el.

O lungă pauză. Vîntulețul încrețit, suflînd din-
spre mare, se joacă neastîmpărat pînă la poalele
raselor celor doi prelați, scormonește și prin po-
rumbul semănat de-a lungul pîrîiașului — două
șiruri de candelabre de bronz bogat împodobite
și cu flacăra pănușelor în vîrf — și ridică, de
parcă l-ar culege, un porumbel de pe streășină.
Cardinalul :

— Dintr-un milion, ca și dintr-o centimă re-
cuperate de noi, nu reținem decît a cincea
parte, pentru slujbele întru pomenirea război-
nicilor despre care ți-am vorbit. Restul îl pre-
dăm proprietarilor legali ai locurilor unde am
dezgropat comorile... Ai priceput, fiule ? Răs-
punde, da, sau nu, vită !

Ruotolo nici nu suflă, trebuie să înghită cîteva
chintale de aer pînă să îngîne :

— Da, da, eminență, porunciți.

— Adu o sapă, ordonă palidul interlocutor și
se ridică.

Cei cinci se îndreaptă către dreptunghiul pe
care geometrul l-a trasat mai-nainte pe pămînt.

Omul în gri, după ce a cerut și i s-a dat unealta, începe săpătura.

— În genunchi... să ne rugăm, zice preotul. Și, adresându-i-se lui don Generoso, ai cărui ochi sînt ca niște fixe vîrfuri de cuțit, renăscutul Livingstone adaugă și el :

— Fața la pămînt !

Iar cînd bătrînul, ațîțat de un zăngănit surd, sare în picioare, o lădiță a și ieșit la vedere. Capacul forțat sare în sus. Aur, aur : sipetul este plin cu drugi de aur ! Se intonează o rugăciune de mulțumire Domnului, la care Ruotolo ia parte plîngînd cu sughituri. Se repede către comoară, dar geometrul îl imobilizează : mai domol ! Cardinalul trebuie să se documenteze bine, dacă este într-adevăr proprietarul gospodăriei, „dovedește-o !” Ah, da ? Don Generoso pornește în galop către casă și se întoarce cu un cufăraș pe umăr. Scormonește înăuntru, nemaipăsîndu-i de loc de pachetelele de bancnote ochite imediat de eminenții vizitatori : haide, răscoliți totul pînă la fund, întoarceți-l pe dos, ăsta, da, chiar cufărul ăsta poate fi un act de proprietate legală.

Doamne, ce fermecătoare vreme șchioapătă, trece în cîrje pe lîngă acești posomorîți reprezentanți ai Norocului ! Totuși, parcă ei s-au lăsat convinși. Șoferul ia din Buick o strălucitoare balanță (ce nu conține această fantastică mașină ?) și aurul este cîntărit. Șase kilograme cu bătaie, e bine așa ? Ca Ruotolo să obțină celelalte patru cincimi în corespondentul monetar va face cuvenitul pelerinaj la Roma ; sau poate preferă —

pentru el se face și excepția asta — să-și păstreze aurul și să plătească un milion, bani gheață, pentru cheltuielile necesare slujbelor religioase întru odihna veșnică a răposatului don Gonzalo Mendoza y Sartorio? Atavica neîncredere față de orice întreprindere care s-ar bizui pe hîrtie, toc și cerneală îi insuflă țăranului răspunsul grabnic. Sînt redactate și semnate documente pentru liniștea reciprocă. Ruotolo dă un milion și sărută mîinile tuturor ; ba chiar și pe ale lui, cu lacrimile pe obraz. Șoferul este ultimul care se urcă în automobil, refuză bacșiful oferit de țăran, dar așa de mult i-a plăcut intenția, încît azvîrle un creion lui don Generoso, șoptindu-i :

— Dacă aș fi în locul tău, m-aș duce într-o fugă pînă la Napoli și la Bari să joc la roata norocului numărul mașinii ăștia.

Pe urmă automobilul face un ocol și pornește în viteză. Nu peste mult timp țăranul o vede iarăși, dincolo de panoul arborilor, cum dispare în direcția Vezuviului, a muntelui tuturor cabalelor. Suflute neadormite, s-au dus !

Și acum vezi un luminis pustiu, ferit de un pîlc de copaci, pe drumul către Napoli. În jurul automobilului, oprit, domnește o animație plină de voieșie. Șoferul, care este îmbrăcat cu o deocheată haină liliachie, schimbă numărul mașinii. În locul prelaților și al geometrului au răsărit, la rîndul lor, don Enrico Mussillo, don Antonio Ferbone și don Ciro Tuppo, domiciliați pe vico Cimitile, în cîte un „basso” învecinat. Rîd cu poftă, diavolii ăștia trei. Giacomo Torre, șoferul, întreabă dacă nu e mai bine să îngroape acolo placa

cu numărul fals. Ex-preotul albinos aprobă. Don Enrico, ex-cardinalul în purpură, zice :

— Acum, fraților, ne despărțim aici ! Tu, Antonio, iei trenul și duci bagajul cu hainele ; mașina se întoarce goală, cum a plecat, bine ?

Don Ciro :

— Am priceput... Dar să facem socoteala.

Așezați pe scara automobilului, cei patru șmecheri examinează aspectul contabil al aventurii.

— Omului de la garajul marchizului, pentru închirierea benevolă a mijlocului de transport, o sută de mii de lire. Contrafacere de documente și sigilii, cumpărare de mape și cărți, achiziționare de bijuterii false și diferite instrumente tehnice, procurarea drogilor de alamă și a casetei de metal, cumpărarea stofelor și confecția costumelor respective, total patru sute treizeci de mii de lire. Retribuția cui a fost cu ideea acestei afaceri, don Cesare Abbate, damblagiul, cincizeci de mii de lire.

Doamne, ce mult te costă și cele mai mici creanțe, pînă și o mică travestire într-un cardinal ! Iar nouă, după ce am asudat șase luni cu toate pregătirile, pînă la ultimul amănunt, ce dracului ne rămîne ? Nici măcar o sută de mii la fiecare, vedeți și voi socoteala.

Don Ciro Tuppo zîmbește, totuși, cu gîndul la Ruotolo. Ce scenă, ce teatru ! Cum mi l-au perpelit o dimineață întreagă, a fost o lucrătură de înaltă artă, nu glumă ! Mussillo și Ferbone

ghicesc la ce se gîndește amicul lor. Antonio zice cu un fel de nostalgie :

— Nu m-a recunoscut, în timpul războiului m-am dus să-l rog să-mi vîndă o găină pentru Nanninella care căzuse bolnavă la pat, i-am oferit oricît... nici n-a vrut s-audă !

Ceilați, cu schepsis :

— Roata lumii se-nvîrtește... Basta, cît o fi cea-sul ?

E tîrziu, dar haimanalele astea nu se zoresc. (Sînt ca și siguri că don Generoso își va cloci ouăle de aur și-o veșnicie.)... Ia să zicem că-i ia moartea, uite-așa, pe nepusă-masă, întepenîți pe scara Buick-ului. S-ar deschide imediat și ar trece prin etape palpitate supraterestrul proces Tuppo, Ferbone și complicități. Președintele indignat : „Escrocherie și sacrilegiu premeditat ! În infern, în infern !” Avocatul apărării : „Nu ! Milostivenia-voastră ! Binevoiți să acordați circumstanțe atenuante ! Exact în perioada cînd s-a comis delictul, acuzații își luau pîinea de la gură pentru opere de binefacere, cu focuri de artificii și luminații, la San Vincenzo Ferreri ! Devotamentul și dragostea dovedită Nouă, Cerului, nu s-au stins nici o clipă în inimile lor ! Da, într-adevăr, întîmplarea aceea pe meleagurile de la Torre del Greco... dar nu erau lipsiți de venerație... erau chiar foarte pătrunși, adorați personajele pe care le reprezentau ! Să ținem seama de ceea ce au cheltuit, au făcut și au grăit, numai ca în această prefăcută înfățișare să strălucească demnitatea și măreția personajelor în cauză ! Milostevnia-voastră, invoc o simplă confruntare : era pe vremea

crimelor fără nici o considerație, fără nici o eleganță, pe vremea sîngeroaselor jafuri abătîndu-se ca trăsnetul, pe vremea asasinatelor sălbatice a *crimei perfecte*, pe cînd oamenii aceștia... oamenii aceștia...”

Doamne ! Din cer amenință văpaia, și ex-geometrul, ex-prelatul, ex-șoferul particular, ex-eminența-sa nu se ridică de pe scara mașinii. Dorm, e lucru limpede : cinici sau naivi, oricum ar fi ei, condamnați sau absolviți de pedeapsă, hai să-i lăsăm deocamdată să doarmă.

LA SAN LIBORIO

Străduțele orfane de soare, cum e vico San Liborio, poartă doliu pentru întregul Napoli. Iar dacă mai peste tot orașul scînteiază (Dumnezeu, zic eu, nu va avea alt diamant la inelul Său cînd din înaltul tronului va judeca omenirea) este tocmai fiindcă asemenea străduțe au acceptat rolul de a sechestra umbrele : noaptea nu vine dinspre Baia, cum greșit se crede, ci de aici, de la doi pași, din vico San Liborio iese ea desculță și pe furiș. Cît de mult se îneacă dar se și înviorează de atîta lume și culori via Pignasecca, paralel cu ea, vico San Liborio e în aceeași măsură întunecos, stins și singuratic ; aci staționează dimineața cariotele precupeților care au împănat piețele învecinate cu fructe și zarzavaturi, după-amiază te întîmpină doar cîte un strop de apă care

picură prin rufele întinse la uscat, sus, de la un zid la altul, ori calci peste vreo dîră de cereale căzute din botul cailor triști, care se îndreaptă acum către Gugliano și Acerra cu papornițele și oamenii la fel de osteniți ; ori surprinzi vreun bolnav grăbit să alunece în întunecosul „basso” al lui Ciccio Ruoccolo, zicînd : „E voie ?” îi răspunde un rîs debordant și multiplu, sînt soția și copiii cretini ai locatarului ; apoi se aud trei slabe ciocănituri și, în tăcerea iarăși așternută, vocea răgușită a lui don Ciccio, care mormăie : „Intră”.

Să intrăm o dată cu fabricantul don Gregorio Mellone, mizer vînzător de bob, peștișori sărați și măline, lîngă funicularul de la Montesanto. Strîmtul „basso” e o întunecime slab luminată de lampa de gaz, care cum s-a rotit încoace, s-a și umplut de bubat negru. Mobilierul : patul conjugal, două cușete marinărești, patru scaune, o masă, o damigeană cu apă, un cuptoraș cu mangel și un dulap ticsit cu medicamente. Trebuie să vă spun de la început că familia Ruocco nu ar putea trăi fără conținutul acestui dulap. Dar pentru ea însăși nu recurge la doctorii, decît în cazuri cu totul speciale, sînt doar un *in tantum*¹, cu unicul scop de a procura leacuri excepționale, de a nu lăsa fără aprovizionarea necesară talentul și activitatea lui don Ciccio. Cum adică ? Pentru ce ? Sînt sau nu sînt bolnavi acești Ruocco ? Dar să nu vă mai încerc răbdarea : tînăra donna Elisa și cei doi copii (Teresa de unsprezece ani și Car-

¹ *In tantum*, ceea ce trebuie (pentru) (lat.)

luccio de nouă) sînt idioți dar robuști ; respectivul soț și tată e bătrîn, descarnat, redus la dura, imperforabila sa substanță, un ciot de om care sau e-nșfăcat de Moarte și zvîrlit cu praștia pe lumea cealaltă, sau îi scapă printre falangele mîinii și iarăși se rostogolește aici, la noi ; în definitiv, singura maladie gravă de care e atinsă familia este inderogabila, fidela, cronica poftă de mîncare a tuturor prăpădiților de pe la noi. Roata de gresie care a șlefuit ca pe un briceag talentul lui Ruocco poartă niște nume și mai urîte decît ale diavolului : ascute, ascute, pînă cînd don Ciccio a devenit, din lucrător la tramvaie, felcer și spițer, ba — ce zic ? — pacient prin procură. Este vorba de o profesiune rară și genială ; probabil numai el o exercită pe toată fața pămîntului ; are și arta de a ține sub lacăt delicatele sale secrete, izbutind să nu-și creeze nici rivali, nici epigoni, și să-și asigure amara pîine zilnică, nimănui refuzată cîtă vreme nimeni nu o cerșește. Douăzeci de ani la rînd, don Ciccio a curățat șinele tramvaielor, cu metoda elementară de a înfige o țepușă de fier și a merge cu ea înainte și gîndurile aiurea ; în ultima perioadă, pe atunci, la Elisa. Părinții ei consimțiră să i-o dea, cu toată diferența de vîrstă, pentru că fata era „nițel cu capu-n nori”. Nici carte, nici vreo meserie nu învățase ; tăcea și lenevea ; cînd se urnea, o vedeai cum înaintează către ceva, sau chiar către nimic, așa cum ar fi mers la altar cu lumînarea aprinsă. După nuntă, starea ei se înrăutăți ; iar la nașterea lui Carluccio, mintea o părăsi cu totul. Cei doi copii moșteniră demența ei calmă și

veselă. Rîdeau, rîdeau în neștire, trebuia să nu-i slăbești din ochi și să-i atingi puțin, cu multă blîndețe (bărbatul folosea o trestie goală, extrem de ușoară) pînă ce se mai potoleau. Să-i ducă la balamuc ? Mai degrabă s-ar fi sinucis. Renunță la slujbă ca să-i supravegheze și să vadă de casă. Se alese cu o biată pensioară și dreptul la „Ajutor”. De aici începe toată povestea. Cînd i s-au dat gratuit, ca unui oarecare, medicamentele prescrise, destinul lui Ruocco a fost definitiv pecetluit.

În momentul de față, don Ciccio își agită trestia sa dăscălitoare, mîinîndu-și spre fundul odăii strania familie, ca pe o mică turmă ; pe urmă, îl salută pe don Gregorio Mellone, bolborosind :

— Poftim... Ne cunoaștem ?

Vizitatorul, scuturat de friguri :

— Nu, n-am avut plăcerea. Dar m-a trimis la dumneata un văr de-al meu, don Ferdinando, ghtaristul.

— Cine, Ferdinando ? Foarte bine ! O rudă de-a lui Ferdinando e ca și ruda mea ! Îți fac același tarif. Pentru diagnostic, o sută de lire ; fiole, comprimate sau picături, jumătate din prețul curent, e bine așa ?

— Bine. Cum te lasă inima.

Don Ciccio golește masa, spune bolnavului să se întindă pe ea, îi pune o pernă sub cap și un termometru subsuoară. Pregătește apoi un carnet și un creion. Și întreabă :

— În general, de ce tulburări te plîngi ?

Don Gregorio Mellone :

— Tulburări ? Ard ca focul și îngheț sloi. M-a apucat așa dintr-o dată. Puneam, pe la prînz, caperele în niște cutiuțe și simt că mă înăbuș, mă taie junghiurile și în piept și în spate. Vai, vai, don Ciccio, să fie grav ?

Ruocco, notînd cu diligență simptomele :

— Vedem noi imediat.

Scoate termometrul și-l cercetează.

— Treizeci și nouă cu cinci... silabisește el. Unde ai fi visat infecția așa de bine stabilită la căile respiratorii ?

Don Gregorio :

— Adică ?

— S-a delarat o frumusețe de pneumonie, dar nu te speria, sînt și eu pe-aici.

Pacientul :

— *Mamma del Carmine* ! E primejdie ?

— În tinerețea mea nu te-ar fi salvat nici San Ciro, nici Cardarelli ! Astăzi însă, există remedii atotputernice ! Și-acum să lăsăm vorba și să trecem la treabă : te duci imediat și intri în pat, iei comprimatele astea, celebrele sulfamide, timp de douăzeci și patru de ore. Mîine trec eu pe la dumneata cu faimoasa penicilină. Dar să știi : costă scump.

Don Gregorio resemnat :

— Mi-a căzut beleaua pe cap, n-am încotro. Javrele se dau la zdrențăroși... Și, ca regim ?

— Lichide și spirtoase... O litruță de coniac, pe zi, în apă zaharată... Inima intră sub supraveghere de poimîine, la fel, funcțiunile renale, să nu fii îngrijorat, ai încăput pe mîini bune.

Don Gregorio Mellone iese tușind, însoțit de sughițurile de rîs ale Elisei și-ale lui Carluccio, și-ale Teresei, apucați iarăși de o mare veselie. Don Ciccio îi atinge ușurel cu tija subțire, dar nu e mai puțin vesel decît ei : o pneumonie ! În sfîrșit, Dumnezeu i-a mai trimis și altceva decît banala durere de burtă, care se duce repede cu ajutorul unui simplu purgativ. Aici, slavă Domnului, e nevoie de sulfamide și de penicilină, cele mai căutate și costisitoare dintre medicamentele de azi. Și, luați bine seama, e lucru neîndoielnic, în ceea ce e pe cale să facă el acum, nu ezită cîtuși de puțin. O dată hrăniți și puși la pat, femeia și copiii, don Ciccio toacă mărunțel două căpățîni de usturoi ; toarnă deasupra oțet, amestecă... E miezul nopții, întinde cu palma diabolică pastă la fiecare subsuoară. Provoacă astfel, exact a doua zi dimineața, febra ridicată ce-i este absolut necesară. Iată-ne aici. E ora nouă. Don Ciccio încredințează soția și copiii unei vecine, dă la o parte capul unui cal din ușa locuinței sale și iese perfect echipat. Doctorașul de la „Ajutor” tocmai își pune halatul.

— Ruocco ! exclamă el speriat, ca la o vedenie. Iarăși dumneata ? Vai de mine și de mine. Spune ! E o boală recentă sau o reșută ?

Fără să pronunțe o silabă, cu gesturi ușor teatrale, își scoate pardesiul, jacheta, cămașa, și se întinde pe cușetă cît se poate de corect. La intervale, o tuse violentă parcă-l retează, parcă-l zvîrle din el însuși. Temperatura : Treizeci și nouă cu șapte. Dispnee, raluri ronflante și sibilante bine instalate ; ba chiar convocate, ar fi cazul

să zicem, de către infailibilul don Ciccio. Se aud fricțiuni la pleură... Bineînțeles : Ruocco s-a pregătit cu bună știință. Dureri ascuțite ? Și încă cum ! Un cui înroșit în foc, flăcările iadului, uite aici, de necrezut ! Omul acesta, care de circa un an de zile a fost obiectul celor mai cunoscute maladii de stomac, de intestine, de pancreas, de rinichi, de ficat, de nas, de gât, de ochi, vine acum cu o autentică, fulgerătoare, clasică pneumonie ! Și-atunci ? Prescrie, doctorașule, prescrie. Tratament cu penicilină și sulfamide ; puțină chinină ; pentru inimă ; dar nu din prima zi, digitală.

— Du-te și stai la pat, Ruocco. Voi trece pe la dumneata câteva clipe, mâine seară, mai târziu. Zău, soră, că ăsta-i faimosul măgar din fabulă, plin de răni și cu coada putredă...

Bătrînul se grăbește. Farmacistul îi dă (invidindu-l, presupune Ciccio) doctorii. Suflote din Purgatoriu, ce mult costă ! Sînt adevărate bijuterii în fiolele astea ! iar pentru masa familiei Ruocco, o lună de colosale, teribile ciorbe. Doctorașul va bate de două sau de trei ori „seara, târziu” (după ce a fost la cinematograful cu logodnica, Ruocco cunoaște și acest amănunt) la ușa întunecosului „basso” de pe vico San Liborio. Don Ciccio, care la rîndul său va ține sub supraveghere boala sub-pacientului Mellone, îi va prezenta, în exercițiul funcțiunii, „fișa medicală”. Și pe urmă ?

Nimic, unul are meserie de felcer și de spițer, sau mai degrabă de pacient prin procură, de bolnav prin reflex, iar prin îndelungata practică din

ce în ce mai remarcabil. Înarmat cu „certificate de paupertate”, Ruocco nu se limitează să speculeze numai „Ajutorul”. Simulînd magistral orice boală cronică sau traumatică, latentă sau galopantă, ereditară sau contractată, evolutivă sau cu reşute, el sustrage medicamente gratuite de la ambulatorii, de la spitale, de la institute de binefacere, pînă şi de la „posturile de prim-ajutor” ; caută chiar, dacă nu greşesc, să ia cu asalt un congres de clinicieni, anunţat pe o foaie de ziar pe care vîntul i-a aruncat-o în faţă, pe stradă.

Te ajută Dumnezeu dacă pui şi tu umărul. Un fals diabet echivalează cu o rentă, un depozit de insulină, de cinci sute de lire pe săptămîină : e tocăniţa de duminică, e o hrană delicioasă şi consistentă ! Cînd oare, oameni buni, se va impune la Napoli şi cortizonul ? Atunci don Ciccio va avea maşină şi macferlan de mătase. Sau poate maşinaţiile sale vor fi între timp descoperite şi pedepsite ? Un denunţ, şi Legea intervine. Printre interminabilele cascade de rîs ale doanei Elisa, ale lui Carluccio şi ale Teresei, dulăpiorul violat acuză flagrant pe don Ciccio. În consecinţă, magistratul hotărăşte că este vorba de „exercitare abuzivă a practicii medicale”. Ulterioare cercetări îl determină să-şi schimbe părerea ; dar acest om care tratează cu răceală orice fel de farse nu are totuşi curajul să-l acuze pe Ruocco de „practică abuzivă de boală”. „Practica” se va împotmoli ? Deie Domnul ! Şi o do-

rim din inimă ! Oricum, soarele va continua să se țină departe de vico San Liborio : viitoarele profesii ale lui don Ciccio nu vor fi niciodată lăudate ori stînjinite de scumpa sa lumină.

ARBORELE PIERDUT

Vă prezint pe don Antonio Rasulo, un om de pe meleagurile mele dragi : respectați-l măcar pentru cei unsprezece copii ai săi (opt băieți și trei fete), dacă nu și pentru rara, geniala, frenetică sa activitate. Binevoiți să aruncați o privire în regatul său, o pivniță mare, adîncă, cilindrică, cel mai „basso” dintre „bassi” de pe vico del Fico al Purgatorio ; vă trebuie urgent unul care scoate pașapoarte, aveți nevoie de un imbatabil „executor al datornicilor”, v-ar prinde bine un împăciuator, un provocator, unul care trage clopotele ? Pofțiți înăuntru, bine-ați venit, dacă este vorba de un lucru oarecum cinstit, sînteți serviți ! În vremuri imemoriale, creștea desigur pe vico del Fico un smochin care i-a dat numele. Ce plantă aleasă, nu-i știu perechea la Napoli ! Frunze groase de lînă aspră, de stofă englezească, durabile, țin răcoare mult timp, poți conta pe ele din iunie pînă în septembrie ; și fructe blonde, moi, care, cînd vine Primăvara în livezile de pe Vomero sau de la Posillipo, sînt înțepate, una cîte una, cu undreaua, să dobîndească supremele

calități ale speciei — trei la număr, adică : „gît de spînzurat, haină de milog, lacrimi de leliță”. Dar lipsit de aceste delicii, vico del Fico al Purgatorio este astăzi o mizerie. Ce moștenite păcate strămoșești ispășesc locuitorii lui, nu se știe. Tăietor de lemne sau cărbunar, bărbier sau lustragiu, camorrist sau hoț, nici unul nu are nici timp, nici chef să-și pună asemenea întrebări ; și acum închipuiți-vă ce-o fi cu don Antonio Rasulo, de două ori văduv, care, fără noroc în căsnicie, bine s-a gîndit să încredințeze educația copiilor celor două smochinite și perene soacre, continuînd să le țină cu stoicism în casă. În februarie 1949, un bădăran de la Salubritate descinse, strîmbă din nas și dete verdictul :

— Nu este igienic să conlocuiască paisprezece persoane într-un spațiu lipsit de ferestre.

Don Antonio răspunse prompt :

— De acord ; dacă, în aceleași condiții, pot închiria Palazzo Filomarino, ne mutăm chiar astăzi. Apoi adăugă : Titluri am berechet.. rețineți că am trei diplome universitare. Și încheie : Nouă, iubitele, de-abia ne ajunge pe o măsea vreo șase kilograme de pîine la gustarea de dimineață. Du-te sănătos ; salutări Municipiului, transmite-i că am să mă rog și am să votez pentru el.

Nici cele trei diplome, nici cele paisprezece colosale pofte de mîncare nu erau invenții ; dar nimic nu-i rămăsese lui don Antonio din copleșitoarele studii la care-l supusese părintele său, un senior de doamne-ajută din Acerra, care, din

ambitia ca moștenitorul să-i refacă micul patri-moniū — din resturile căruia continua să-și facă de cap cu fetele de la „șantan” și gașca respec-tivă — ajunse, pe patul morții, la Ospiciul San Gennaro dei Poveri. Don Antonio se îndrăgosti de o mănușereasă, care-l făcu tată fulgerător, și cum pergamentele academice nu-i puteau folosi fără alte cursuri și examene suplimentare, le puse într-o casetă și le uită. Iubea, avea un prunc în leagăn și era momentul conflictului '915—'918 ; reformat ca prin minune, Rasulo începu să vîndă *baccalà*¹. În '919, cu al treilea mucos pe cap, cînd peste tot bîntuia pacea și șomajul, era des-tul de trecut prin rele, de-ajuns de ticăloșit ca să pornească ușor la cea mai inventivă vînătoare după hrana zilnică. Iată-mă, așadar, în pragul pivniței unde forfoteau ca libărcile micuții Rasulo ; cred că am încălecat pe un scăunel de țînc trăgîndu-mi-l lîngă jilțul lui don Antonio, vream să-i vorbesc deschis și mă simțeam în dreptul meu, fiindcă puiul de tîlhar care mă pro-copsise cu un amărît de stilou, așa-zis de marcă americană, era fără nici o îndoială unul din să-mînța lui. I-am zis :

„Am urmat împreună cursul primar la Imbrec-ciatella, mai ții minte ? Și, uite că ieri, una dintre odraslele dumatiale mă agață și mă trage pe sfoară.

¹ *Baccalà* — batog, și cu semnificația de prostănac, care se lasă prostit.

Iar el :

— Vai de mine, don Peppino, chiar dumneata ești... ! Atunci stai strîmb și cugetă drept : Dacă bietul Carmine ar vinde pe treizeci de lire, în pierdere, stilouri autentice, de marcă mare, fii sigur că negustorii de pe Toledo l-ar da pe mîna poliției pentru concurență ilicită !

Atunci, eu :

— Dacă-i așa, nu insist. Dar, ascultă-mă ce-ți spun, don Antonio... am învățat în aceeași bancă războaiele punice... în sfîrșit, de ce umblă atîtea vorbe pe socoteala dumitale ?

— De pildă, ce ? întrebă el serafic ; conversația se legase astfel și continuă.

Eu :

— Se vorbește că ai exercita profesiunea de martor ocular, dăunînd sau favorizînd acuzați, a căror existență, cîtă vreme nu te-a luat în soldă dreptatea sau nedreptatea, pentru sau contra lor, îți este absolut indiferentă și necunoscută. Rușine, don Antonio, dumneata minți sub jurămîntul adevărului, la Tribunal ori la Pretură !

Rasulo :

— Dă-mi voie, odată ce n-am fost de față la cele întîmplate, jur cu ochii legați... jur contra-riul de ceea ce a jurat sau va jura persoana chemată la bară înainte sau după mine. Și-apoi, balanța justiției e grea : cum să cîntărești cu ea firul de păr al unui adevăr unic, singular, delicat, dacă n-ai pune pe talerele ei chintale de minciuni gogonate ? Doamne, încearcă să mă compari cu advocații și acuzatorii publici ! Erau, sau nu, absenți și ei la comiterea delictelor ? Dar

pentru ei contează efectul, crearea de atmosferă... pentru mine însă, rîde cine poate, plînge cui îi vine, în asemenea dezbateri sînt și rămîn nenea Nimeni !

— Chiar dacă declarația dumitale determină condamnarea nevinovatului sau achitarea vinovatului ?

— Atîta grijă să ai ! Nu mi s-a întîmplat niciodată așa ceva. În orice proces, falsele mărturii oculare de care își fac rost adversarii echivalează între ele, se neutralizează. Dar, te rog, nu repeta confesiunea asta... e o taină, un secret.

Ne-am tras scaunele ca să o lăsăm să treacă pe donna Carolina Îmbimbo, protosoacra lui Rasulo, care se pregătea să facă de mîncare și ducea în stradă un cuptoraș improvizat dintr-un bîdon de benzină. Soacra-bis, donna Concetta Formisano, transportă și ea un coș cu cărbuni și o imensă cratiță de orfelinat, apoi se întoarse bolborosind că trebuie să rămînă la căpătiul fetței bolnave ; erau două bătrîne subțiate de vreme, cu părul alb și încîlcit și mi-a stat pe buze să le întreb : „Și a treia Parcă, unde este ?” Un fum tîrîtor, albăstrui se agăță de noi ca să se poată ridica ; scînteii vesele izbucniră ; don Antonio zise cu vocea tulbure :

— Sărmana Carmelina... e ultima, are patru ani și nițică ftizie... Deci, ce-mi spuneai adineuri ?

— Societatea tramvaielor, reluai eu, lîncezește, stă să piară, șchioapătă din cauza dumitale. Doamne sfinte ! Dumneata, cu cruzime, fără

milă, mergînd la precizie, o desființezi abuzînd de lege ! Ești inima unei perfecte și perfide organizații care o mănîncă de vie. Speculați, cumpărați orice accident cu leziuni sau fracturi, bun să vă dea vouă apă la moară. Esențialul este ca unul care s-a rănit încăierîndu-se, sau altul care și-a luxat glezna coborînd din pat, sau lucrătorul distrat care-și rupe un os, să fie repede găsit și instruit, la spital sau la postul de prim-ajutor, unde trebuie să declare cu seninătate „Tramvaiul mi-a făcut-o” ; pe urmă, procedura, dresarea dosarului, vă privește doar pe voi. Societatea, mult prea des dată în judecată, cuprinsă de panică, s-a predat. Acum preferă să „tranzacționeze”, să verse fatalele despăgubiri...

— Mai bine oul de azi, decît găina de mîine...

— Ah, don Antonio, ce josnicie și ce neobrăzare ! O ex-fată-mare, abia de cîteva ore în noua situație, călătorește pe platforma unui vagon, pe linia lui 3 (Margellina — Piazza Carlo III)... nimic extraordinar. Dar perfizii dumitale colegi o învață să dea vina pe o frînă bruscă a vehiculului, singura răspunzătoare de recenta ei pățanie... citații... teorii savante, un galant caz juridic. Să evităm procesul și ridicolul, hotărăște Societatea, și plătește ! Rasulo, nu-i de glumă, am cercetat toate actele și totul vă compromise !

— Te cred ! O fată înșelată și umilită... banii de care spui i-au asigurat și ei un cămin, află de la mine ! S-a măritat în ordine, cu lenierie și dormitor, cu un prostănac din Lecce. Gîndește-te bine : Dumnezeu face să sclipească soarele pe zăpezi ! Am făcut o faptă bună, ce-mi poți im-

puta ? Ah, da, Peppino, rămîne între noi care avem carte : ăia de la tramvaie, sînt ca la mănăstirea lui fra' Galdino, de la toți iau și la toți dau. Vrei o probă ? Noi, din diverse motive, în 1950 am fost inactivi, nu ne-am legat de o zgîrietură, de o vînătaie, de absolut nimic. Și cu asta ? Statistici întocmite cu cea mai mare meticulozitate, oficiul juridic al Societății a hotărît să se achite aceeași sumă globală reprezentînd despăgubirile cuvenite... E un destin ! Nenorocirile procurate de noi nu reprezintă absolut nimic, sînt o picătură de apă căzută în mare, ai priceput acum ?

— O fi. Dar în trenuri ? Bineînțeles că operați și pe Căile ferate. Duceți de nas pe niște bieți provinciali deprimați de bolile lor, puneți ochii pe ei, vă urmează orbește. E vorba să se trateze la un profesor vestit din țară. Doctorul Tecce ? Musella ? Nici că se putea mai bună alegere ! Dar uite că celebritatea în cauză și-a schimbat adresa de o lună de zile. Ce s-o mai lungim, don Antonio : conduceți pe acești naivi pacienți acolo unde vă convine, la un doctor de-al vostru, care își va mîzgăli prescripțiile pe rețete atribuite cu dezinvoltură oricărui mare clinician solicitat ! Mă impresionează faptul că dacă un bolnav vrea să se consulte la doctorul Cardarelli, decedat în 1927, voi la Cardarelli îl duceți !

— Perfect... și ce-i pasă lui dacă diagnosticul și tratamentul sînt în ordine ? Totul e să ai la îndemînă un adevărat, un foarte bun medic. În trei ani pe cuvînt de onoare, n-am primit nici o reclamație !

Am tăcut. Bătrîna Imbimbo vărsa în cratița enormă un braț de tăieței subțiri. Aprobară, mi s-a părut, clopotele trase la San Domenico Maggiore. Lîngă alăturatul „basso” un cocoșat țesăla un mic asin ; mai încolo un golănaș desculț făcu o tumbă și apoi încercă să apuce cu degetul mare de la picior sîrma clopoțelului de la o porțiță. Don Antonio se smulse din tăcere, mă trase mai aproape și-mi zise cu o dulce ferocitate :

— Dar raporturile mele cu cutiile poștale nu te interesează ? Le forțăm, eu și copiii, dar nu sus-tragem decît scrisorile cu „loco”. Scoatem timbrele la aburi ; pe urmă, fără motiv de remușcare, facem să parvină, personal, conținutul plicului la domiciliu.

— *Noblesse oblige*, replicai eu, cînd ai trei diplome ! Dar, scuză-mă, don Antonio... conștiința dumată ?

— Doamne, răspunse el, iat-o !

Zece Rasulo, de la cinci ani în sus, cu farfuriile în mîină, asaltau imensa cratiță aburindă. Străbuna, dătătoare de viață, din leagăn a noastră, mireasma de tăieței în aburi fierbinți ne învăluie. Noi, quasi-domnii distinși din 1952, nu rîvnim și nici n-am merita, cred, altă biagoslovire sacră. Fire subțiri de ploaie căutau sălcioarele de pe vico del Fico al Purgatorio ; norii pluteau jos de tot, întunecați ; de ne-ar fi promis măcar, iulie, acolo, într-un colț al străzii înguste, arboarele dintîi, palmele frunzelor lui larg deschise și tari ca mila !

Postfață

Lenevoasa NAPOLI

În literatura lui Giuseppe Marotta

Aşa i s-a statornicit faima, rămasă în pagini de istorie antică, după versurile lui Vergiliu, Strabo şi Horaţiu, care descriu viaţa răsfăţată din „otiosa Neapolis”, oraşul-grădină, reşedinţa a împăraţilor romani : „lenevoasa şi fără-de-griji Neapolis”. Numele său grec, vechi ca şi localitatea, de peste douăzeci şi patru de secole, şi care înseamnă „noul oraş”, nu şi-a pierdut pentru italieni acordul, sonoritatea feminină, nici când Neapolis s-a pronunţat Napoli. Amănuntul, fără importanţă în limbajul curent, joacă uneori un rol activ în pagini de literatură, şi chiar foarte accentuat în cartea la traducerea căreia s-a sacrificat cu regret semnificativul feminin. Pentru Giuseppe Marotta, însă, indolenta, dar mai ales „incomparabila” Napoli, cum i se adresează el cu precădere, devine o primă protagonistă, atît în subtextul cu caracter de scenete comice, susţinînd capitelele romanului *Şcolarii Soarelui*, cît şi în broderia improvizaţiei celor zece povestiri, ce ocupă a doua parte a aceleiaşi „reprezentării”, aici însă cu luminile scenei schimbate, de un colorit fantastic dar nu mitic, al vieţii de toate zilele în fabuloasa Napoli. Prezenţa patronală a protagonistei întăreşte nota afectivă neîntreruptă în desfăşura-

rea unui lanț de fragmente care își au unitatea lor de sine stătătoare, sînt aproape egale între ele ca număr de file și echivalente în stratificarea mai multor esențe literare, cu excepția capitolelor sau povestirilor invadate de lirism poetic, cum se petrece deseori atunci cînd „Comedia dell'Arte se varsă în literatura modernă scrisă. Față de versiunile napolitane ale teatrului popular italian, cu personaje transmise de teatrul buf antic, umoristul Giuseppe Marotta este tributar în numele aceleiasi „incomparabile”, „bune și ne-bune” Napoli, căreia îi dedică el efervescenta artistului, umanitatea, disperarea, rîsul, fantezia și dificilul joc de artificii al cuvintelor potrivite pentru distracția „publicului”, a cititorilor. Marotta împrumută personaielor gesturi de Pulcinella — figură de creație napolitană, urmașul prostănacului săltăret și piuitor (de unde și proveniența numelui, din cuvîntul italian „pulcino” — „pui”), personai luat de Plaut din spectacolele actorilor ambulanti, derutantul Pulcinella, care va deveni, aiuns în Franța, Polichinelle. „Incomparabilul” Pulcinella este naiv și, dintr-o dată, sarlatan, leneș și, ca din senin, gata să se rostogolească în tumbe ametoitoare, prostănac ca și străbunul său, dar, cînd nu te-ai gîndi, primejdios de imaginativ, docil și, dintr-o toană, încurcă-lume, scandalagiu și bătăuș, în sfîrșit, băiat bun, dar pa-costea vecinătății !

Autorul *Școlarilor Soarelui* o recheamă și pe Flora, „Commediei dell'Arte”, o prezintă în costum de napolitană și o interpretează sub diverse

înfățișări, de la „incomparabila” donna Amalia Cadamartori, pînă la personificarea divinei dar familiare Napoli, sibilica Floră stăpînă pe splendorile și decaderile ei. Napoli-Flora se aillă într-o contradicția tainică și cu schimbătoarea Persetona și cu Venera „neintreruptă” și, ca și aceasta, pe totdeauna legată printr-o verigă aurită și plină de surprize de Vulcan care, pentru napolitani, înseamnă solarul toc subteran al Vezuviului cel datător de culoare și succulență florei, hrănite cu sarurile lavelor, și neincetată amenințare pentru viața omului : contradictoriu astfel ca tot ce prospera în preajma lui. Prezența lui Vulcan, a Vezuviului, explica sentimentul de provizorat caracteristic psihologiei napolitane : pe lingă o istorie plină de contraste, incertitudinea vieții în preajma craterului activ a favorizat și lenevia, și graba de a se bucura de viață, și inventivitatea, și indulgența în moravuri, și inclinarea spre tabulos, și pasiunea, și scepticismul...

Giuseppe Marotta mai preia și altă figură tipică a teatrului popular de tradiție greco-romană, pe umilul „Parasitos”, întățișindu-l pe realul „parazit”, povestitorul de meserie, care colinda pe la casele înstărite, să-i distreze pe oaspeții întinși pe băncile de piatră din jurul mesei în potcoavă unghiulară, anticul tricliniu. Denumirea de „parasitos” nu era de ocară, dar nici de mare laudă pentru cei instalați la tricliniu — nu numaidecît patricieni, dar, oricum, bine chivernisiți oșteni, agricultori sau comercianți — sensul peiorativ al cuvîntului accentuîndu-se cu timpul. Iar dacă a fi un „Parasitos” nu reprezenta o prea mare

onoare, meseria lui era foarte apreciată și arta de a distra lumea îl hrănea pe povestitor, de la tricliniu i se aruncau bani și resturi de mâncare, trăia ca vrăbiile în commensalism cu oamenii.

Și fără numele grec, personajul a continuat și continuă să existe. Marotta l-a cunoscut la Napoli, l-a îndrăgit din copilăria și adolescența necăjită, plină de griji premature a scriitorului. De la paisprezece ani a fost nevoit să-și întrețină mama și surorile, a trebuit să renunțe la școala tehnică unde urma și să se angajeze în diferite slujbe provizorii, pînă la vîrsta de douăzeci și unu de ani, cînd pleacă la Milano, să-și încerce norocul în ziaristică. Acolo, după o repetată experiență a foamei, izbutește să se facă remarcat în publicistică, prin reportaje, cronici cinematografice, prin scenarii de film chiar, dar mai ales prin paginile de umor din periodicele milaneze, și prin volumele independente. Figura lui „Parasitos” îi era, deci, spiritual, la fel de familiară ca și aceea a iubitei sale Napoli, iar autorul îl poftește cu condescendență și compasiune să ia loc pe cîte o lespede străveche din Napoli, pe vreun coș răsturnat, pe o piatră de pe țărmul Golfului, pe vreun scăunel dintr-un „basso”, la o măsuță dintr-o cîrciumioară, păstrînd statornicul simbol al înveselirii oamenilor la un tricliniu unde se mănîncă, se ascultă povești și se rîde mult. Doar că în jurul povestitorului se desfată tot oameni necăjiți ca și el, la o gustare și ea simbolică, improvizată ca pe scenă. „Parasitos” își primește de fiecare dată, după fiecare poveste străveche,

plata oferită de ascultătorii săi supuși și neastîmpărați, ca orice școlari, iar plata reprezintă nu numai parte din hrana lor, ci și calda lor afecțiune. Astfel devine don Federico Sòrice personajul principal al romanului, subordonat supremului profesor — Soarele Napolelui, deci aceleași protagoniste, Napoli. Destinul de povestitor al lui don Federico justifică trecerea acestei înlănțuiri de tablouri vii — exprimate prin dialog și scurte trăsături lirico-descriptive — în categoria romanelor. Altfel ar constitui o suită de schițe, fiecare în parte dezvăluind viața, sufletul, taina cîte unui personaj, care, lovit de un cuvînt, de o situație din povestirea bătrînului prieten, scapă mărturisirea dureroasă, se liberează o clipă, din mila artei, de povara tăinuită, ca pe urmă voia-bună să continue într-o atmosferă mai tandră. Marotta este maestru în mînuirea acestor momente cu caracter de surpriză teatrală, prin faptul că, fugitive fiind, rămîn fixate și hotărîtoare, după cum fugitive dar determinante sînt scurtele indicații de decor (și accentuăm asupra cuvîntului decor, față de afinitățile cu improvizația „Commediei dell'Arte”). Pînă în penultimul capitol, în care paloarea lui don Federico anunță sfîrșitul seriei de comice evocări mitologice, poți avea impresia că bătrînul servitor nu a susținut decît rolul de a servi celorlalți prilejul să-și destăinuiască adevărul vieții lor, l-ai crede doar un argument, și pentru zugrăvirea aspectului uman, și pentru înlănțuirea distractivei mitologii profane, devenită folclor napolitan. Dar cînd, în

final, tot ceea ce s-a perindat pînă atunci se aşterne vizibil paralel cu matca meseriei şi a foamei lui Sòrice, cînd autorul ia şi el cuvîntul, ca într-o pagină aparte (şi la persoana întîia plurală, prin care se distanţează net în rolul autorului de personajele sale), cînd face declaraţia sentimentală a unuia care ştie ce este arta pentru viaţă şi viaţa pentru artă, meseria moştenită din povestitor în povestitor, înţelegem că există un erou principal — don Federico — şi chiar cu o nuanţă de erou liric. La fel, altă aluzie cu aceeaşi tonalitate sentimentală acordă şi lui Vincenzino Aurispa, cel mai tînăr dintre „şcolari”, o trăsătură de erou liric — Vincenzino Aurispa, factorul de la telegraf, cu taşca inimii plină de grijile familiare, care îşi roade talpa ghetelor, alergînd să ducă la destinaţie ştirile urgente, cum va fi făcut şi ziaristul Marotta, fugitivă dar concentrată imagine a adolescenţei sale napolitane şi a debuturilor de la Milano.

Într-adevăr, prin ziaristică şi-a învăţat Giuseppe Marotta meseria de scriitor, şi operele lui de mai lungă respiraţie păstrează multe caracteristici de fond şi formă ale publicisticii. Fără activitatea de la Milano, poate că s-ar fi îndrumat în primul rînd pe calea poeziei — stilul său este lucrat după criterii poetice, valorificînd jocurile de cuvinte ale umoristului, în adolescenţă scria de predilecţie versuri, iar mai tîrziu a revenit la ele, compunînd canţonete. Activitatea de la Milano înseamnă, însă, în evoluţia personalităţii scriitorului, nu numai familiarizarea cu disciplina scrierii, dar şi aprofundarea problemelor umane,

de caracter social, dezbătute în literatura sa. A rămas, totuși, profund napolitan, iar când a fost să vorbească despre Napoli, din incinta locurilor asupra cărora a deschis ochii întâi și întâi și-a ales și materialul viu de prefăcut în comedie, în artă, și sistemul de tratare literară. În 1953, când apare cartea *Școlarii Soarelui*, un „școlar al presei milaneeze” ar fi ezitat, poate, fie și în pagini de umor, să insiste asupra unor „șabloane” criticate : „Sînt scriitori — cităm, parafrazănd dintr-un ghid al orașului Napoli, apărut, ca și *Școlarii Soarelui*, în 1953 — care se fac vinovați prin repetarea anumitor caracterizări acceptate cu ușurătate ca axiomatice, care continuă să răspîndească o falsă, convențională faimă a Napolelui, ca și cum orașul acesta ar fi rămas același — Pulcinella, străduțele mucedu cu asini, cai și cîini costelivi, găini scormonind în praguri murdare, promiscuitatea din locuințele improvizate între vechile ziduri medievale, fără ferestre, fără aer și lumină — «i bassi» — scandalagiul, șarlatanul, cocoșatul răutăcios, bătaușul, lacomul de mîncare, băutură și petreceri zgomotoase, hangița opulentă și mănuserereasa slăbuță în permanentă confruntare, cerșetorul și călugărașul bătînd drumurile după pomeni, misticul primitiv și mîna mafiei... trista moștenire lăsată Napolelui de complicatele domnii străine, succedîndu-se la tronul Regatului celor Două Sicilii... Vechea capitală prezintă însă astăzi alte aspecte morale și altele sînt preocupările localnicilor...” Dacă s-ar fi transcris aici cele două pagini scrise mărunt din capitolul „obiceiuri” al

ghidului frunzărit, am putea identifica aproape toate situațiile și priverile din *Școlarii Soarelui* și din cele Zece *povestiri*, tot materialul antrenat de autor, cu excepția evocării antichității. Să fie vorba de o soluție facilă, mai la îndemână umoristului, de tipizări luate de-a gata, în mare grabă? Puțin probabil la un scriitor al cărui calcul în organizarea elementelor de compoziție frizează chiar migala și rafinamentul excesiv, dovedind o muncă stăruitoare, cîtuși de puțin facilă. Procedul, comun umorului, de folosire a cuvintelor cu mai multe înțelesuri, este dus pînă la extrema limită de către scriitorul napolitan, așa încît cuvintele cuprind o stratificare de sensuri, unele clare, la suprafață, altele intenționat difuze, ambigue, sau diluate numai pentru crearea atmosferei poetice, bănuite prin transparență, și toate la un loc realizînd un ansamblu geometric socotit, ce nu compromite impresia de surpriză, de spontaneitate urmărită. L-am putea cita chiar pe Marotta însuși — literatura sa, fondul și forma, în măsura în care ele pot fi separate, ni se prezintă „straturi-straturi”, „capul omului e ca ceapa, straturi-straturi” spune cineva în povestirea „Califul Esposito” ! Sau, ajungînd la fermecătoarea glumă din „Veniră de dimineată”, scena cu „păianjenul nebun”, care, după ce a palpitat mult și a socotit îndelung, aruncă firul de nădejde al viitoare geometrice țesături pe lanțul ciuturii, ne-nțrebăm dacă, pe lîngă caracterizarea situației din povestire, omul mîhnit care scria nu s-ar fi putut gîndi și la soarta oricui și-ar alege drept suport al operei de teme ceva poate și mai nesigur decît ar

fi lanțul ciuturi pentru plasa păianjenului ? Nu speculează oare și el subiecte declarate „șabloane”, deci nefirești suporturi ? Nu era mai simplu și eficace pentru umorist să vorbească la zi despre faimoasa Napoli, în spiritul noilor curente literare ? Desigur, dar din Napoli face parte și „Commedia dell’Arte”, iar aceasta nu-i oferea șabloane, ci figurile „fixate”, care au chemat, nu în mică măsură, replica dramaturgiei lui Pirandello și a mai multor scriitori din fostul „Regat al Celor Două Sicilii”, în categoria largă a cărora se încadrează și concepția lui Giuseppe Marotta, cu tot alaiul contradicțiilor și absurdului plin de realitate.

Pe de altă parte, mitologia împreună cu operele de artă greco-romane i-au favorizat autorului o cheie secretă a cărții, ideea tainicului din sufletul omenesc, sugerat printr-un joc. La Pompei, martora cea mai expresivă a somptuosului declin al Imperiului Roman, se păstrează Villa Mistereilor, cu frescele ei vestite, reprezentînd oficierea jocurilor orfice, după cum nu departe, în munții dominînd Golful Pozuoli, există încă grotlele Sibilei din Cuma, evocată de poeți și de pictori... Întregul Napoli mustește de poveștile pămîntului și ale mării străpunse de stînci vulcanice, iar protagonista cărții, aceeași Napoli, reapare oricînd splendidă, plină de neașteptat și de mister ! Cuvintele „tainic”, „secret”, se repetă nu întîmplător în *Școlarii Soarelui*, gesturi ale bieților oameni, care-i sînt personajele, schițează simbolic, ca într-un joc sibilic, înfiriparea unei oficierei de mis-

tere omenești — cărbunarul Tescione răscolind cu bagheta lui constelațiile din cupa de jar, fructarul Cadamartori, cu capul căzut pe brațele în cruce, aparițiile spectaculoase ale donnei Elvira Cadamartori. Ca și în frescele din Villa Misterelor, contemplăm gesturi fixate asupra unui înțeles tainic, de data aceasta destrămări și concentrări sufletești, lumini solare și tenebre vulcanice, secretul renașterii forțelor umane gata să se stingă, sau amenințarea de a se stinge în plină ardere... La moartea lui don Federico Sòrice, scriitorul amintește de un dans de genii negricioase, cu pîntecele umflate cu văzduh, simbolul foamei bătrînului servitor, umbre profilîndu-se în acel „basso” umed și întunecos, funeste, deși comice, ca și pe o veche urnă din Pompei. În rafinamentul său, Marotta evocă reprezentarea de pe unul din acele vase de lut antice, de factură rustică, pe care sînt pictate sau incizate scene mitologice într-un spirit cu totul asemănător povestirilor lui don Federico. Așa, de pildă, pe un asemenea vas, reprodus în cărți de arheologie, poți vedea un Iupiter în cămașe țărănească trăgînd cu greu o scăricică pînă la un zid, în timp ce, sus, la fereastră, stă indiferentă o tînă, pieptănată ca napolitanele din satele din preajma Napolelui, iar un flăcău cu aripioare de Mercur la călcîie se zorește să lumineze, cu lumînarea aprinsă, calea zeului. Așa a fost totdeauna în „otiosa Neapolis”, s-a rîs mult pe teme vesele și triste, sacre sau profane, într-un joc plin de fantezie.

Am amintit, dar nu ne-am atins de secretul umorului lui Giuseppe Marotta, care ca orice umor autentic se prezintă singur, în timp ce autorul ne conduce prin lenevoasa Neapolis, cu mare albastră și netedă, floră exuberantă, Soare și Vezuviu, măștile „Commediei dell'Arte”, comori antice, mandoline și povestitori triști și plini de haz, cu știința străveche a meseriei lor de a înduioșa și a veseli inimile.

Traducătoarea

S u m a r

ŞCOLARII SOARELUI

I Saturn era, copiii şi-i mînca	9
II Iupiter în arenă	16
III Travestiri	24
IV Văcuşa albă	32
V Lebăda locuită	40
VI Venera întreruptă	48
VII Venera pedepsită	55
VIII Venera liberată	63
IX Stînci, pînze, năluci	71
X Nici nu se născuse, şi fura	79
XI Doi în unu	87
XII Treizeci de crame încununate are noiembrie	95
XIII Apolo, anason şi foc bengal	103
XIV Fantasme în „cupa de jar”	111
XV Soţia trimestrială	119
XVI Naşterea Minervei la „Pellegrini”	128
XVII Amfitrionul meu, ai căzut pe gînduri... . . .	136
XVIII Hidra de la Lerna, gardian pe Corso	145
XIX Astăzi se întîmplă orice	154
XX Fiicele asfinţitului la Marechiaro	162
XXI Servitoarea cu barbă	169
XXII Adio, stînci şi năluci	178

ZECE POVESTIRI

Mandolina	191
Pe vico Impagliafiaschi	198
Oglinzile nu știu	205
Nănașul	212
În ornicul de la Sant'Eligio	219
Noaptea de șapte	227
Califul <i>esposito</i>	235
Veniră de dimineață	243
La San Liborio	254
Arborele pierdut	262

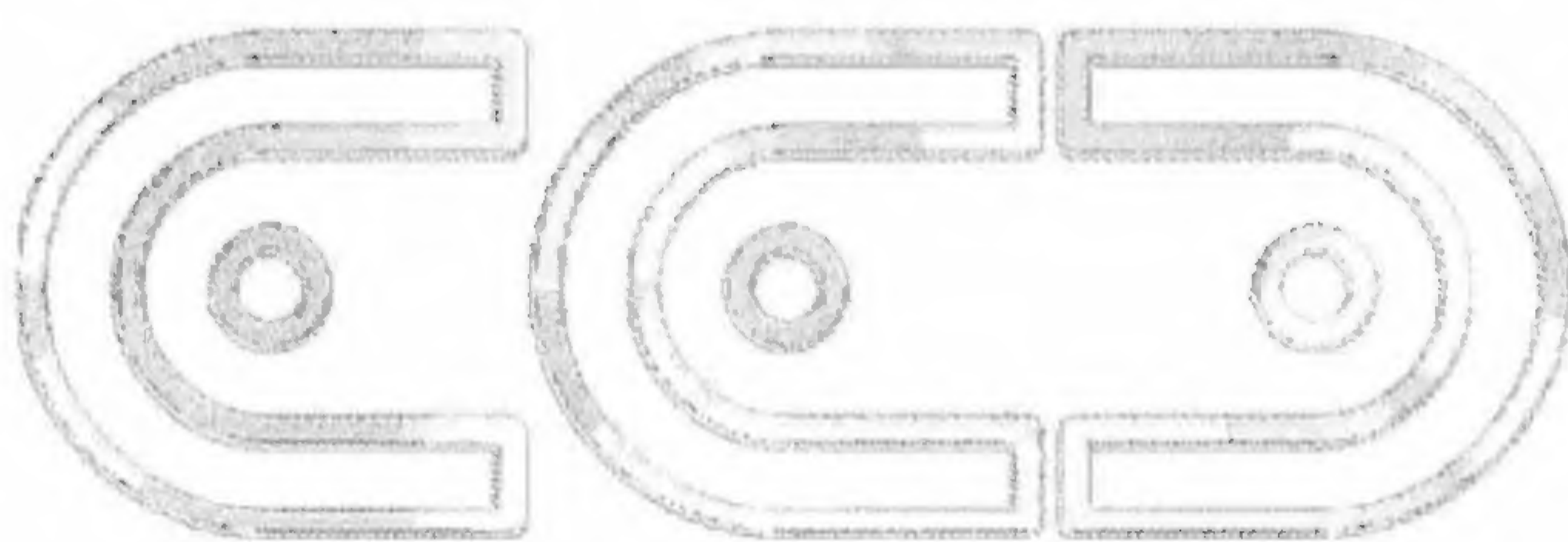
POSTFAȚĂ de *Alexandra Bărcăcilă*

Lenevoasa Napoli în literatura lui Giuseppe Marotta	273
---	-----

Redactor : NICULINA BENGUȘ
Tehnoredactor : DECEBAL ENESCU

*Dat la cules 15.06.1968. Bun de tipar 28.10.1968.
Apărut 1968. Tiraj 17.140 ex. broșate. Hirtie tipar
înalt tip B mat de 63 g/m². Format 700×900/32.
Coli editoriale 10,86. Coli de tipar 9. A. nr. 6.372.
C.Z. pentru bibliotecile mari și mici 85—32=59.*

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918”,
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97, București,
Republica Socialistă România
Comanda nr. 1657.



Scanare și prelucrare digitală



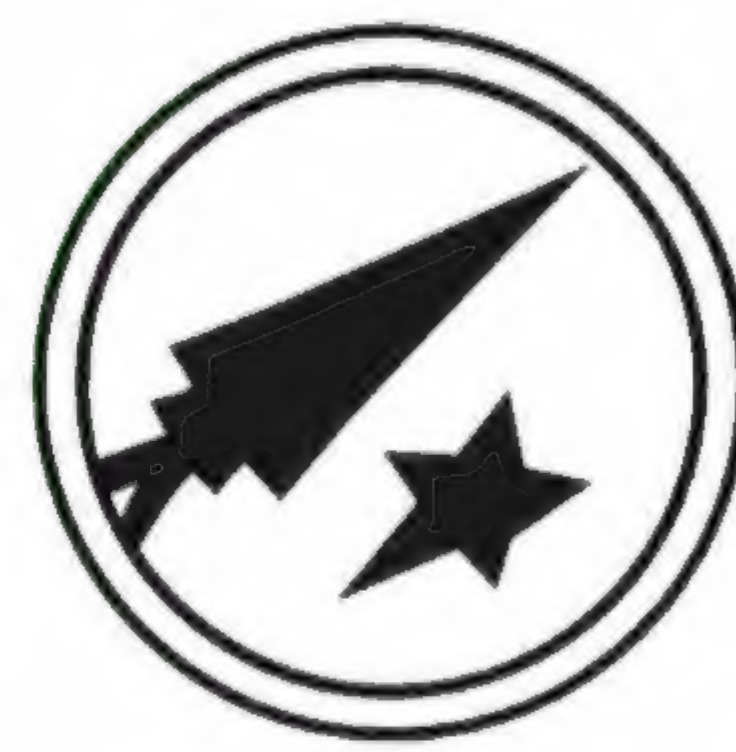
de

Anonim



și

CAT Graur



Antwerpen



2023



Clubul Cartii digitale 2021